תוספות יום טוב על מסכת יבמות

תוספות יום טוב

geulaquiz.com

הקדמה

א **חמש עשרה נשים פוטרות וכו׳**. מנינא דהכא וכן דסיפא הרי אלו וכו׳. למעוטי צרת איילונית שהכיר בה או צרת קטנה ממאנת ביבם גזירה משום צרת בתו ממאנת או צרת מחזיר גרושתו. גמרא. וכתבו התוס׳ דהיינו טעמא דתני נשים ולא עריות כדתני בסיפא דאי הוי תני עריות הוה משמע דלמעוטי עריות דלא קחשיב קאתי:

פוטרות. לא תני אוסרות אף על גב דודאי איסורא איכא ליבם. ולחלוץ נמי שייך למיסר שאם אתה אומר חולצת אתי למימר דתתיבם אלא משום שכיון דבמקום מצוה הוא דאסורה ושלא במקום מצוה כגון נכרי שנעשה חתנו ולו אשה אחרת ומת מותרת אשתו לחמיו כדתנן במשנה ג׳ משום הכי תני פוטרות ולא אוסרות דאי תני אוסרות משמע שהבת אוסרתה עליו ליקח והוא הדין שלא במקום מצוה:

פוטרות צרותיהן. דאילו הן עצמן דפטורות מלתא דפשיטא ולא אצטריך למתני דודאי דלא אתי עשה דיבום ודוחה לא תעשה שיש בו כרת והא דכתב עליה כדפירש הר״ב משום דרשא דלצור הוא דאצטריך ליה. גמרא דף ח׳. ומ״ש הר״ב והוא הדין לשאר עריות דאמר קרא (ויקרא י״ח:כ״ט) כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הוקשו כל העריות כולן להדדי. גמרא שם. ומ״ש הר״ב צרת צרתה מנין תלמוד לומר לצרור וכו׳ התורה ריבתה צרות הרבה גמרא דף י״ג:

מן החליצה. שנאמר (דברים כ״ה:ז׳) ועלתה יבמתו השערה וגו׳ מאן יבמי וגו׳ וחלצה נעלו כל העולה ליבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה אלא תפטר כמ״ש הר״ב במשנה י׳ פרק ד׳:

ומן היבום. להכי לא סגי ליה למתני מן החליצה לחודיה לאשמועינן דמצות חליצה קודמת. גמרא [דף ג.] ואע״ג דמשנה שלימה היא סוף פרק קמא דבכורות כבר כתבתי בריש ברכות בשם התוספות דרגילין המשניות לשנות בקוצר אף למה שמפורש כבר ועיין במשנה ג׳ פרק י״א מ״ש שם בס״ד:

בתו ובת בתו וכו׳. פירש הר״ב דנפקא מערות בת בנך וגו׳ בק״ו דאם בת בנו אסור כ״ש בתו ועיין בגמרא פ״ט דסנהדרין דף ע״ו לענין אין עונשין מן הדין דהכא גלוי מלתא היא א״נ אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה. ועי׳ מ״ש בריש ב״ק. והא דנקט סידרא דלא ככתוב. מפ׳ בגמ׳ דתנא קורבה [קורבה] נקט בתו בת בתו ובת בנו קרובי עצמו הן ואיידי דתנא ג׳ דורות למטה דידיה תנא נמי ג׳ דורות למטה דידה ואיידי דתנא ג׳ דורות למטה דידה תני נמי ג׳ דורות למעלה דידה ותנא אחותו ואחות אמו דקרובי עצמו ואיידי דאיירי באסור אחוה תנא אחות אשתו ובדין הוא דלקדמה לכלתו [דחמירא טפי א״נ הוה קורבה דעצמו] מקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו [והוא הדין מקמי אשת אחיו מאמו] אלא איידי דאיירי באיסור אחוה תנא אשת אחיו שלא היה בעולמו והדר תנא כלתו. גמרא:

ובת בתו ובת בנו. ובפרק ג׳ דכתובות וכן בריש פרק ט׳ דסנהדרין נסיב ליה נמי הכי ונראה לי טעמא דתנא [דאיידי] דאיירי בבתו ניחא ליה למנקט בתרה בת בתו אבל קרא דלא כתב בהדיא בתו ניחא ליה למנקט בת בנך ברישא דזכרים עדיפי:

חמותו שמת בעלה ונשאה אחיו ומת בלא בנים. רש״י. ומ״ש משום ערות אשה ובתה וכו׳ ויש בכלל זה חמותו וכו׳ עיין ריש פ״ט דסנהדרין:

אחותו מאמו וכו׳. פירש הר״ב שאין יבום אלא באחיו מן האב דילפינן אחוה אחוה מבני יעקב דכתיב הכא (שם) כי ישבו אחים והתם כתיב (בראשית מ״ב:י״ג) שנים עשר עבדיך אחים [אנחנו] בני אבינו ולא ילפינן מלוט דכתיב (שם י״ג) כי אנשים אחים אנחנו דלהכי כתב רחמנא יחדיו. ואי כתב יחדיו לחוד הוה אמינא עד דמיחדו באבא ואימא גמרא פ״ב ד׳ י״ז ע״ב:

ואשת אחיו שלא היה בעולמו. פירש הר״ב כגון ראובן שמת וכו׳ ונולד לו וכו׳ ויבם שמעון וכו׳ וכפירש״י וכתבו המפרשים דלא נקטה בדיוקא אלא דבעי לפירושי לדברי הכל ומיהו אליבא דהלכתא קיי״ל כרבנן דפרק ב׳ [משנה ב׳] דאסירא עליה בין שנולד ואחר כך יבם בין יבם ואח״כ נולד. נ״י. ומ״ש הר״ב שנאמר כי ישבו אחים יחדיו שהיתה להם ישיבה וכו׳ מישבו ילפינן דיחדיו הא אצטריך ליה לעיל. וכתבו התוס׳ פ״ב דף י״ז ואין להקשות דלמה אצטריך דרשא דישבו הא גבי בני יעקב לא מצינו אחים אלא כשהיו בעולם כאחד דפשיטא דאפילו הכי אחין מיקרי. ע״כ. ומ״ש הר״ב כשם שהיא אסורה וכו׳. כ״כ רש״י ונ״י. ולפי דלזו הוצרכנו מיעוטא דכי ישבו יחדיו להכי נמי הוצרכו לפרש בה וכשם שהיא וכו׳:

או מיאנו. פירש הר״ב בתו משכחת לה וכו׳ דקרינן [לה] לקמן משנה ו׳ פרק י״ג:

או שנמצאו אילוניות. פירש הר״ב שמקחה מקח טעות וכפירש״י משום דלישנא דנמצאו הכי דייק. וכך מפרש רב אסי בגמ׳ דף י״ב אבל רבא פסק הלכתא אפילו הכיר בה אחיו וקיימה והויא אשתו לא מתסרא צרתה משום צרת הבת ופירש רש״י דכי אסר רחמנא צרת ערוה במקום מצוה הוא דאסרה והא כיון דאילונית היא דבלאו ערוה נמי לא חזיא ליבום [כדתנן במשנה ה׳ פ״ח] הויא צרתה צרת ערוה שלא במקום מצוה וכך מפורש בה״ג ע״כ. ואלא הא דקתני שנמצאו תני שהיו. והיינו נמי שכתבתי לעיל דאמעוט צרת אילונית שהכיר בה. ועיין במשנה ג׳ פ״ב דאיכא למידק נמי פירוש הר״ב:

ולו אשה אחרת. עיין במשנה ז׳ פ״ג:

[*מתה בתו או נתגרשה וכו׳. הא דלא נקט מיאנה או שנמצאת אילונית משום דמתניתין אתא לאשמועינן אפילו כנס ולבסוף גירש ובמיאנה או שנמצאת איילונית אין שום חדוש דבטלי להו קדושי קמאי ולכך כנס ולבסוף מיאנה כמו מיאנה ולבסוף כנס אי נמי משום דקאי אאחת מכל העריות האלו ומיאנה או שנמצאת אילונית לא שייך בכל העריות האלו. כ״כ התוס׳ ועיין בפרק ג׳ משנה ז׳ בד״ה גירש וכו׳]:

ולא מיאנה צרתה חולצת ולא מתיבמת. ובריש פרק י״ג תנן בית הלל אומרים ממאנת ביבם ושם משנה ז׳ אמר רבי אליעזר מלמדין שתמאן וכן פסק הר״ב הלכה ולכולי עלמ׳ אם מיאנה מיאנה אפילו הכי תנן הכא דלעולם צרתה חולצת ולא מתיבמת ואין לה תקנה במיאון כדמפרש בגמ׳. משום דמשעת נפילה נראית כצרת בתו והלכך גזרו שלא תמאן ליבומי צרתה דלא לזלזולי בצרת ערוה דלמא אתי למשרי:

צרותיהן מותרות. פירש הר״ב שאין צרת הערוה אסורה אלא בנופלת לפניו ליבום וכפירש״י והני ט״ו דלעיל נמי כשנישאו לאחרים צרותיהן מותרות וכדדייקינן במשנה א׳ מדלא תנן אוסרות והכא הכי קאמר ששה עריות חמורות מאלו ט״ו שהט״ו נשואים לאחיו וצרותיהן אסורות ואלו השש חמורות שאסורות לאחיו וצרותיהן מותרות:

[*ואשת אביו וכו׳. כתב הר״ב אשת אביו אשת אחיו מאביו וכו׳ ואחות אביו ורש״י הוסיף אשת אחי אביו והשמיט ג״כ אחותו מאביו ולא ידעתי למה השמיטו. ולרש״י קשיא בחדא ולהר״ב בתרתי]:

חלצו. עיין משנה ד׳ פרק דלקמן:

ובית הלל מכשירין. פשיטא לאפוקי מדריב״ן דאמר באו ונתקן להם לצרות שיהו חולצות ולא מתיבמות קמ״ל דבית הלל מכשירין דאפי׳ תקנתא מדרבנן לית להו בצרות דלחלצו. גמ׳:

נתיבמו וכו׳. הא תו למה לי איידי דתנא חלצו תני נמי נתיבמו. גמרא:

שאלו אוסרים ואלו מתירין. נ״א ל״ג וה״נ ליתא בשום נוסחא במשנה ח׳ פרק ד׳ דעדיות:

לא נמנעו ב״ש מלישא נשים. לא נצרכה אלא לצרה עצמה דלדידהו אסורה לשוק בלא תהיה וגו׳. דאילו לבני הצרות לא שייך לאמניעי דבני חייבי לאוין נינהו וכשרים:

ולא ב״ה מב״ש. פירש הר״ב בבני הצרות. וכו׳ וכפירש״י ולרבותא פירש כן ולא בצרה עצמה ובגמרא נמי דפריך אמאי לא נמנעו פריך ליה מבניהן משום דאלים טפי להקשות:

כל הטהרות כו׳. מהכא שמעינן דמודעי להו דאי מרישא איכא למימר דלא מודעי והא דלא נמנעו דצרה קלא אית לה והוו ידעי כדאיתא בגמרא. ומ״ש הר״ב ובגמרא פריך אהא דתנן ב״ש מתירין וב״ה אוסרים קרי כאן לא תתגודדו לאו אפלוגתייהו פרכינן דעד כאן לא שנית פלוגתא ואמאי לא פרכת עלה אלא כי פריך על לא נמנעו וכו׳ דאלו ואלו עשו כדבריהם הוא דפריך. וכן אריש פ״ק דמגילה דנקראת בכרכים בט״ו ובעיירות בי״ד. וכן במשנה ה׳ פ״ד דפסחים לחכמים דהתם. והכי דרשינן לא תתגודדו דאי לגופיה לא תעשו חבורה על מת. לימא קרא לא תגודדו מאי תתגודדו. ואי להכי לימא לא תגודו. ונראה לי דהכי דייק מאי תתגודדו שהוא מההתפעל אבל עשיית חבורה הוא פעולה עושה על ידי ידו או חרבו בגופו. ויאמר תגודדו שהוא פועל מהקל אלא למדרש אגודות אגודות שמתאגדים ומתאספים אגודות אגודות ואי להכי לימא תגודו דלישנא דאגודה אינו מהכפולים ושרשו אגד אלא אתיא לחבורה וגדידה ששרשו גדד וטעמא דלא תעשו אגודות פירש״י דנראה כנוהגים כשתי תורות:

עושין טהרות אלו ע״ג אלו. לב״ה נמי אצטריך דאשכחן נמי דמחמרי בטומאה כדתנן במס׳ עדיות:

ב עשה בה מאמר ומת שנייה חולצת וכו׳. למאי דפסקינן כרבי יהודה בן בתירא דמשנה ט׳ פ״ד כמ״ש שם הר״ב דיש זיקה כלומר דמשעה שמת בעלה נעשית שומרת יבם וזקיקה לו וחשובה כארוסתו מפרשים הכי בגמרא דמתני׳ דקתני עשה בה מאמר הוא הדין אף ע״ג דלא עבד בה מאמר שניה מיחלץ חלצה יבומי לא מיבמה. והא דקתני מאמר לאפוקי מב״ש דאמרי במשנה ה׳ פ״ג דמאמר קונה קנין גמור. ותפטר אף בלא חליצה קמ״ל דאינו אלא מדרבנן וטעמא בריש פ״ה. ועיין פ״ג משנה ו׳. מאמר פירש הר״ב שקידשה בכסף ונקרא מאמר לפי שאין דין קדושין אלא באמירה. ולא בשתיקה. דעכ״פ צריך שיהו עסוקים באותו ענין כדתנן בפ״ד דמעשר שני משנה ז׳ אבל יבום אפי׳ בשוגג דכסבור אשה אחרת היא קניא כדתנן לקמן ריש פ״ו. והא דנקט הר״ב בכסף הוא הדין בשטר וכ״כ נ״י בפ״ג משנה ד׳ בכסף או בשטר ובגמרא פ״ה דף נ״ב פשיטא לתלמודא מדכסף מהני דשטר נמי מהני ולהכי תנא דברייתא דהתם לא תני אלא כסף:

ויבם השני וכו' ואח"כ נולד וכו'. דלא היה על זה זיקת נשואי אחיו שלא היה בעולמו אפ"ה קרא קאמר ויבמה עדיין יבומי הראשונים עליה. ועיין מ"ש במשנה ד' פ"ד:

עשה בה מאמר. לא אצטריך דמרישא שמעינן לה אלא דאיידי דמתני לה ברישא מתני לה נמי בסיפא. תוס' [ריש פרקין]:

ר"ש אומר וכו'. פי' הר"ב כיון שכשנולד וכו' ובבבא דרישא לא פליג ולא קשיא א"כ רישא לא אצטריך. דמסיפא שמעת אפי' ביבם ואח"כ נולד אסרי רבנן כ"ש בנולד ואח"כ יבם. דלא זו אף זו קתני. גמרא:

חולץ. לפי שהיבם מסייע בחליצה שצריך שיתכוין לחלוץ תני שפיר חולץ בכולה מכילתין בר ממשנה ד' פי"ב כמו שאכתוב שם בס"ד בשם נ"י:

לא חולצת ולא מתייבמת. כתב הר"ב צרתה וכ"ש היא וכן אילונית וכו'. מ"ש צרתה הכי מוכח בגמרא. וכתבו התוס' משום דהוי בכלל שאסורה איסור ערוה דמשמע שאסורה בא מחמת הערוה דהיינו צרה ולא הוצרך להזכיר הצרה בהדיא משום דאפירקין דלעיל קאי ע"כ. ומ"ש וכן אילונית נראה לי לפרש דאהיא קאי ולא אצרתה וכל שכן היא דצרת אילונית ממעטינן לה בריש פ"ק וכן הלכה כמ"ש שם בדבור או שנמצאו וכו' וה"נ לאיכא דאמרי בגמרא ממעטינן לה מכל שאסורה אסור ערוה הוא דצרתה אסירא. הא לא הוי לה איסורה איסור ערוה צרתה לא אסירא והיינו דלא כתב הר"ב וכן צרת אילונית וכלישנא קמא דבגמרא. דכלל אמרו לאתויי צרת אילונית כרב אסי שכתבתי לעיל. ועוד ניחא לי לפרש כך ולא לפרש דמ"ש וכן אילונית ר"ל וכן צרת אילונית וכפירושו דלעיל משום דהא כתיבנא התם דאין כן הלכה בגמ' בהדיא אלא דהתם לישנא דמתניתין דייקא טפי אליבא דרב אסי להכי מפרש לה אליביה. ואילו הכא דפסק הלכה בא לכתוב ולהשמיענו ודאי דלא כיון אלא להלכה. שנמצאת אומר דאילונית דוקא אבל לא צרתה. ואע"ג דכל כלל לאתויי אתא. הכא לסימנא בעלמא הוא ולא בא לרבות אלא למעט כ"כ נ"י. וע' מ"ב פ"ד דמגילה דאפי' למעוטי נמי לא. ומ"ש הר"ב וכן אשת סריס חמה ע' בפ"ח מ"ד. ומ"ש ואנדרוגינוס. ודין הטומטום. עיין ספ"ח. ומ"ש אבל עקרה וזקנה וכו' שזקנה ועקרה היתה להן שעת הכושר רמב"ם פ"ו מהל' יבום:

[*איסור מצוה וכו'. מפורש במשנה דלקמן]:

אחותה כשהיא יבמתה וכו'. פירש הר"ב כגון שהיא חמותו או כלתו וכו' והכי אסברא לה רש"י והרמב"ם ר"פ ז' מהלכות יבום אע"ג דבתו תנן לה ברישא ריש מכילתין והטור סימן קע"ה נקיט בתו ותרוייהו איתנהו בגמרא פ"ג ד' כ"ח רב יהודה מתרגם מחמותו ואילך אבל שיתא בבי דרישא לא מ"ט דבתו וכו' לא משכחת לה אלא בבתו מאנוסתו דאחותה שיש לה מאיש אחר מותרת לו אבל בנשואין לא משכחת לה. ואביי מתרגם אף בבתו כיון דאשכוחי משכחת לה אי בעיא באונסין תהוי אי בעיא בנשואין תהוי:

שניות. כתב הר"ב [*ונקראו אסור מצוה שמצוה לשמוע דברי חכמים ופי' נ"י דכתיב (דברים י"ז) לא תסור *) מן המצוה וגו' וכתב הר"ב] ואלו הן אם אמו ואין לה הפסק. גמרא. משום דשייכי בדורותיה ערוה דאורייתא שהיא אמו. ומ"ש ואם אביו ואין לה הפסק טעמא דגזרו בה משום אם אמו ואע"ג דה"ל גזירה לגזירה משום דתרוויהו אימא רבתא קרי להו ויש חסרון בדברי הר"ב דה"ל למכתב ואם אבי אביו בלבד. וכן חסר בדברי הרמב"ם דבירושלמי שממנו יצא להם אם אבי אמו בלבד שם הוסיפו ג"כ להך וברמב"ם מבואר יותר החסרון שהרי מנה שהם עשרים וכשתעמוד למניין חסר אחד. ומ"ש ואשת אבי אביו ואין לה הפסק משום דיש בדורותיה ערוה דאורייתא דהיינו אשת אב. ומ"ש הר"ב ואשת אבי אמו בלבד ולא חיישינן דמחלפת באשת אבי האב דאדם רגיל ושכיח דאזיל למשפחת אביו. ויודע שיש שם קורבה יותר מאמו הלכך לא מיחלפי. ומ"ש ואשת אחי האב וכו' עד וכלת בנו כולם בלבד משמע וכסברת הרמב"ם וסיעתו. ומ"ש הר"ב וכלת בנו ואין לה הפסק הואיל ושייכים [בדורותיה] אסור כלה דאורייתא שהיא אשת בנו. ומ"ש וכלת בתו היינו בלבד משום דאין בדורותיה אסור דאורייתא. ומ"ש ובת בת בנו וכו' עד ובת בת בן אשתו גם בזה נראה מלשון הר"ב שסובר דיש להם הפסק. וגם זה כשיטת הרמב"ם. ורבים חולקים ומסתייעו מן הירושלמי. ומ"ש בת בת בן אשתו ובת בת בת אשתו וכן הרמב"ם בפירושו ובחיבורו פ"א מהלכות אישות והקשה בכ"מ דהרי יש למנות נמי בת בן בן אשתו ובת בן בת אשתו כדחשבינן הכי גבי שניות דבת בנו ובת בתו דהא שוים הם בדורותיהם והכי מתניא בתני דר' חייא שלישי שבבנו ושבבתו שבבן אשתו ושבבת אשתו שניה ע"כ וכל הני עד סופן משמע דלהר"ב יש להן הפסק. וכן להרמב"ם. והרא"ש חולק:

איסור קדושה אלמנה לכהן גדול וכו'. וקרי להו איסור קדושה דכתיב (ויקרא כ"א:ז') קדושים יהיו לאלהיהם גמרא. [*וכתיב בתריהו אשה גרושה מאישה לא יקחו ותמיהני דלא נקיט לסיפא דהך קרא גופיה כי קדוש הוא לאלהיו. ובאלמנה לכהן גדול כתיב (שם) כי אני ה' מקדשו. אבל בממזרת ונתינה לא מצאתי בהם קדושה. וצל"ע. ואולי דהואיל ואין אלו אלא אסורי לאוין כליל לגבייהו ממזרת ונתינה שאין בהם ג"כ אלא אסור לאו]:

אלמנה לכהן גדול וגרושה וכו'. דאע"ג דאתי עשה ודחי ל"ת דהא א"א לקיים שניהם דמצות יבום גדולה מחליצה דהא אם לא יחפוץ כתיב. גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שנייה דכבר קיים העשה. גמרא. ובמשנה דלקמן פירשה הרי"ף ועיין פ"ד מ"י מ"ש שם. ומ"ש הר"ב דילפינן לה מאחות אשה שהיא

בכרת וכ״כ רש״י לפי המסקנא א״צ. גם כתבתי בריש פירקין דלערוה גופה לא צריך קרא דאחות אשה:

וחלוצה. פירש הר״ב במ״ג פ״ט דמדברי סופרים היא ושם אפרש בס״ד דהא דשנאוה בכמה מקומות במשנה עם הגרושה בדברים שהן מן התורה לאו בדוקא הוא אלא אשיגרת לישנא ניהו:

ממזרת ונתינה. איזהו ממזר תנן לה במשנה י״ג פ״ד ומהו נתינה מפורש במ״ג פ״ח:

מי שיש לו אח מכל מקום. פי׳ הר״ב ואפי׳ ממזר דממתניתין דלעיל בבת ישראל לנתין וממזר דחולצת לא שמענו דהוה אמינא כששניהם ממזרים אבל כשאחיו המת כשר אין אחיו ממזר זוקק אשתו קמשמע לן. תוספות. וטעמא מאי הואיל והוא בנו לפוטרו מן היבום כדלקמן הלכך מזקק נמי זקיק. גמרא:

אשת אחיו. לכאורה הול״ל אשתו דהא מי שיש לו אח תנן ש״מ דאיירי בבעל אשה. וכן לקמן באשת אביו הוה ליה למימר באשתו:

ואחיו לכל דבר. פירש הר״ב ליורשו ולהטמא לו. גמרא. וקאמרינן דס״ד הואיל ואינו מטמא לאשתו פסולה ה״נ לא ליטמא לאח פסול קמ״ל דשאני התם דלאפוקי קיימא. הכא אחיו הוא:

מן השפחה. כתב הר״ב דכתיב בשפחה האשה וילדיה וגו׳. עמ״ש במי״ב פרק ג׳ דקדושין:

ומן הנכרית. כתב הר״ב דכתיב כי יסיר וגו׳. ופריך בגמרא האי בז׳ אומות כתיב ומשני כי יסיר לרבות כל המסירים דלגופיה לא איצטריך טעמא כר״ש דדריש טעמא דקרא בכל מקום ולא איצטריך קרא לפרושי טעמא ואייתר כי יסיר לרבות שאר מסירין. ומדנסיב לה הר״ב דרשה דר״ש. וכ״כ עוד במי״ב פ״ג דקדושין ש״מ דכותיה ס״ל. דהך קרא בכל האומות מיירי ולא תתחתן דרישא בכל האומות. וכדעת הרמב״ם בפי״ב מהלכות אסורי ביאה ומש״ה בפירושו דהכא וכן בחיבורו פרק א׳ מהלכות יבום כתב נמי להך דרשה דר״ש. וכתב עליו המגיד ויש מפרש אותו בדרך אחרת ואין זה מעלה ומוריד בעיקר הדין ע״כ. ואומר אני שאע״פ שבעיקר זה הדין אינו מעלה ואינו מוריד מ״מ הוצרך הרמב״ם לכתוב דרשה דר״ש משום דס״ל כותיה. ועיין בפ״ק דשבת גבי י״ח דבר מ״ש שם. וכן עיין ברפ״ג דמכות. ומ״מ קשיא לי דהך דרשא ליתא אלא משום דר״ש דריש טעמא דקרא וכמו שכתבתי וא״כ בספ״ט דב״מ בחובל בגד אלמנה בין עניה ובין עשירה כדתנן התם ופסקה הרמב״ם רפ״ג מהל׳ מלוה. וכן במ״ד [פ״ב] דסנהדרין בלא ירבה לו נשים. ופסק הר״ב כת״ק. וכן הרמב״ם שם ובפ״ג מה׳ מלכים. והיינו דלא כר״ש דדריש טעמיה דקרא. דלר״ש דוקא בגד עניה כמ״ש שם הר״ב. ובנשים נמי דלא כר״ש כמבואר במשנה שם וצ״ע. ועיין רפ״ב דסוטה ומ״ג פ״ה דפסחים ומ״ה פ״ק דסנהדרין [*ומ״ז פ״ג דפרה ומ״ד פ׳ בתרא דמכשירין]. ומ״ש הר״ב ומדלא כתיב כי תסיר וכו׳ ש״מ וכו׳ אבל אבתו לא תקח לבנך לא מהדר שאין וכו׳ אלא בנה. ל׳ הר״ן ספ״ג דקדושין והלכך בנה ליכא בה משום הסרה וכל האיסור בשעה ראשונה נעשה שהוא מוציא זרעו מכנפי שכינה אבל אחר שנולד אין הסרתו כלום שעכו״ם גמור הוא עד כאן. וא״ת הא כתיב בפרשת כי תשא ולקחת מבנותיו לבניך וזנו בנותיו אחרי אלהיהן והזנו את בניך אחרי אלהיהן. ויש לומר דוהזנו את בנך ר״ל בעלה הנושאה שהוא בנך ולא מיירי בבנים הנולדים ממנה מדלא קפיד הכא בלא תסיר ואתי שפיר דלא קפיד התם אאיפכא כשתתן בתך לבנו שיסיר הבת שתתן לו כדכתב נ״י הכא אקרא דלא יסיר דלא חייש לשמא יסירו האשה משום שדרך הבעל להניחה לעבוד לכל מי שתרצה עד כאן. וצריכי תרי קראי חד לשפחה וחד לעכו״ם דאי משפחה הוי אמינא משום דאין לה חייס דכתיב (בראשית כ״ב:ה׳) עם החמור ומסיים בספ״ג דקדושין [דס״ח וכן ביבמות לקמן דס״ב] עם הדומה לחמור כבהמה שאין הולד כרוך אחריה ואילו עכו״ם יש לו חייס דכתיב בלאדן בן בלאדן הדרימן בן טברימון. ואי מעכו״ם הוה אמינא משום דלא שייכי במצות אבל שפחה אתקיש לאשה. גמרא. ולקמן בפ״ו בגמרא דף ס״ב מותיב מדכתיב (שמואל ב ט׳:י׳) ולציבא חמשה עשר בנים וציבא עבד כנעני של מפיבושת היה ומפרק כיון דלא מפרש בשמייהו הוי כמו פר בן בקר [אבל התם מפרש בשמייהו]. א״נ [בן] הדד בן טברימון בן חזיון [מ״א ט״ו י״ח] דיחוס באבא דאבוהון:

פוטר אשת אביו. דאמר קרא (דברים כ״ה:ז׳) ובן אין לו עיין עליו דהוה מצי למכתב אן בלא יו״ד כמו מאן יבמי מאן בלעם הכי איתא פ״ק דקדושין דף ד׳ ואע״פ שתיבת מאן הוא פעל ואין הוא מלה גם המ״ם שרשית גם בכל התורה מלת אין מלא יו״ד דרשה זו אינה אלא אסמכתא ויכולים להסמיכה משום דמאן ענינו כמו כן שלילה כמו אין. וראיתי בספר מאירת עינים שחבר מהר״ר ואלק כהן ז״ל על ש״ע ח״מ שכתב בהלכות נחלות ריש סי׳ רע״ו וז״ל דדרשינן בלשון אין ואפס ור״ל שאין בנמצא שום זרע. ואע״ג דבגמרא אמרינן לשון עיין עליו בעי״ן נראה דלאו דוקא קאמרי אלא כונתן דמשום הכי נכתב אין ביו״ד לדרשו כאילו נכתב איין עליו והיינו דאין זה מלשון איין בנמצא ולא כמו ששמעתי מפרשים דעיין ממש קאמר ומשום דאותיות אחה״ע מתחלפין וזהו דוחק עכ״ד. ואני אומר שלפרש לשון הגמרא שאמרה עיין בעי״ן דלאו דוקא שזהו דוחק גדול כי אילו היתה כונת הגמרא כמו שהוא אומר הוה ליה למימר אל תקרא אין אלא איין כלומר אל תקרי אין בציר״י אלא אין בפתח וחיר״ק וזה היה לשון מרווח ומבואר יותר ממ״ש עיין עליו שהוסיפו מלת עליו וגם אמרו הענין בלבד ולא קריאת המלות עצמם וגם מה שהוא מחלק בין אין בציר״י לאין בפת״ח וחיר״ק אינו מוכרח כלל

אלא שלפי הענין אין הפרש בין שתי המלות אלא שזה ר״ל שבציר״י סמוך וזה ר״ל שבפת״ח מוכרת ולפיכך האמת שדורשין עיין עליו בעי״ן ומטעם אסמכתא וכמו שכתבתי:

וחייב על מכתו וכו׳. אם הכה או קלל את אביו חייב מיתה. רש״י. בגמרא מוקי כשעשה תשובה דאם לא כן הא כתיב (שמות כ״ב:כ״ז) ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך [כמ״ש במ״ג פ״ב דמכות] ואפי׳ לר׳ שמעון בן מנסיא פ״ק דחגיגה מ״ז דקרי ליה מעוות לא יוכל לתקון היינו דעונו נזכר הואיל והממזר קיים אבל עושה מעשה עמך מקרי כיון ששב:

[*אחת משתי אחיות ואינו יודע וכו׳. וה״ה בשתים אחרות שהאחת מהן ערוה עם האחרת אלא דהספק שכיח יותר שיהיה בשתי אחיות שבקל אינם ניכרות זו מזו מה שאין כן בשאר כגון אשה ובתה. וכל שכן אשה ובת בתה או בת בנה דתנן בפרק דלקמן משנה ד׳ שהם ניכרות איזו היא האם ואיזו היא הבת וכל שכן הנכד משום הכי נקט אחיות ועיין בריש פרק דלקמן]:

ואינו יודע איזה מהן קידש. אפילו לא הוכרו בשעת הקדושין שנמצא שאי אפשר שיבא על אחת מהן אפילו הכי שתיהן צריכות גט כמפורש במשנה ז׳ פרק ב׳ דקדושין ולא תידוק מדקתני ואינו יודע דמשמע השתא אינו יודע ולא קתני אינו ידוע דהוי משמע לא נודע הדבר מעולם. שמע מיניה דמיירי דוקא בהוכרו ולבסוף נתערבו. ליתא דאינו יודע משמע הכי ומשמע הכי כמו שכתבו התוספות:

קדמו וכנסו. כתב הר״ב קודם שנמלכו בב״ד. וכפירוש רש״י שאם נמלכו בבית דין ועברו יוציאו כיון שעברו על דברי בית דין. הרא״ש. ועיין בבית יוסף סוף סימן י״א בשם הרשב״א:

קדמו וכנסו. אפילו בקדושין דזיקה דרבנן היא ותפסי קדושין באחותה אלא שאומרים לו המתן עד שיעשה אחיך הגדול מעשה כדתנן במשנה ט׳ פרק ד׳. והא דכתב הר״ב וכן לשון רש״י ההוא שעתא הוא דעבד איסורא וזה לא שייך אלא בביאה לרבותא נקט הכי דאפילו כי בעיל באיסור אפילו הכי אין מוציאין וטעמא משים דלא הוי אלא ספק זיקה כמו שכתב התוספות דבודאי זקוקה כי בא עליה בלא קדושין מוציאין ועיין מה שכתבתי בפרק ד׳ במשנה ט׳:

אין מוציאין מידם. פירש הר״ב משום דכל חד וחד אמר אנא שפיר נסבי כו׳. עיין מה שכתבתי בסייעתא דשמיא בריש פרק ג׳:

שנים שקדשו כו׳ והשנים אחד חולץ ואחד מיבם. וצריכא דמהו דתימא לגזור דהני תרי לא ייבם חד מינייהו אטו ההוא אח יחידי קמשמע לן ודוקא מיחלץ והדר יבומי. אבל יבומי ברישא לא. דקא פגע ביבמה לשוק. גמרא:

קדמו וכנסו אין מוציאין מידם. הכא נמי טעמא כדלעיל ולא ידעתי למה פירש הר״ב וכן רש״י לקמן בסיפא ולא הכא. אי נמי התם נמי לא יפרשו דהא בחד טעמא שייכו כולהו בבי. ועיין ריש פרק ג׳ מה שכתבתי שם:

אין מוציאין מידם. אפילו הם כהנים דהא סתמא ודאי קתני. וטעמא דחלוצה [לכהן] דרבנן הוא וספק חלוצה לא גזרו. גמרא. ועיין מה שכתבתי ריש פרק ט׳ בסייעתא דשמיא:

לזה שנים ולזה שנים. צריכא דמהו דתימא כיון דלבסוף תרווייהו מתייבמין הך להאי ביתא והך להאי ביתא אתו למימר מה לנו ולחליצה ודלמא מייבמו בלא חליצה קמ״ל. גמרא:

מצוה בגדול ליבם. כתב הר״ב דדרשינן ולקחה לו לאשה והיה הבכור וגו׳. וילפינן בגמרא מדכתיב (דברים כ״ה:ה׳) כי ישבו אחים יחדיו הוקשה ישיבת אחים זה לזה לענין יבום ואם קדם הקטן זכה. ומשום הכי בכור נמי לאו דוקא אלא שבכורתו גרמה לו והוא הדין אם אין בכור הגדול שבאחין גדולתו גרמה לו והיינו דתנן מצוה בגדול ולא תנן מצוה בבכור וקרי ליה בכור שאינו נוטל בראוי כבמוחזק כבכור. ומה שכתב הר״ב יקום הבכור היבם על שם אחיו לנחול אותו מפרש בגמרא מגזירה שוה דנאמר כאן (שם) יקום על שם אחיו ונאמר להלן (בראשית מ״ד) על שם אחיהם יקראו בנחלתם ואמרינן בגמרא דאע״ג דבכל התורה אין מקרא יוצא מידי פשוטו הכא אתי גזרה שוה ואפקתיה לגמרי דאין צריך לקרות לבנו בשם אחיו כלל. ואתי שפיר השתא שהר״ב הוכרח לכתוב דרשה זו דכוליה קרא ולכאורה לא היה צריך לכתוב דרשה דנחלה כלל אלא דכיון דהך דרשה מפיק לקרא מפשוטיה לגמרי זה מכריח לדרשה דוהיה הבכור דאי אפשר לפרשו השתא כפשוטו וכמו שכתבו התוספות אלא ביבם דאי על הבכור שתלד היבמה קאמר קרא שיקום על שם המת לנחלה שאותו בכור יירש את המת דא״כ יקום על שם אחי אביו מבעי ליה ע״כ. וכמו כן סובר אני שלפי שגזרה שוה זו מפקא לקרא מפשוטיה. שזה הכריח להרמב״ם שכתב בפירושו גם בחבורו פרק ב׳ מהלכות יבום אשר תלד ר״ל אשר תלד אם המת ותלד במקום ילדה ובא העתיד במקום עבר. ע״כ. וקשה שהרי תלמודא דרשה אחרת דרשה כמו שכתב הר״ב פרט לאילונית וגם הרמב״ם העתיקה פרק ו׳ מהלכות יבום אלא משום דפשטיה דקרא מתעקר לגמרי סובר הרמב״ם שא״א לומר כן שלא יהא פשט מובן למקרא. וראיה לדברי דבפרק ג׳ דכתובות דף ל״ח ע״ב מתמה תלמודא לרבי עקיבא דברייתא אתא גזרה שוה ומפקיה מפשטיה לגמרי ומשני קרי ביה כו׳. שמע מינה דאי אפשר שתעקר הפשט לגמרי שלא יהא לו

שום הבנה כלל. וזהו שהכריחו להרמב״ם בזה הפסוק שעל כל פנים יש פשט פשוט ומובן לכל למקרא זה כמו לכל המקראות רק שפשוטו הנראה דהיינו הבכור רצה לומר בן הראשון ויקום על שם ר״ל שם ממש לזה הפשט עקרתיה הגזירה שוה לגמרי אלא תפרש הבכור בכור דאחין ועל שם היינו שם הנחלה וכל זה קרוב לפשוטו ומשמע המקרא וקשיא ליה להרמב״ם האי אשר תלד שאם נפרשהו כמדרשו פרט לאיילונית מלתא דפשיטא שזו היא דרשה גמורה דוהיה הבכור משתעי במיבם ואשר תלד משתעי ביבמה ואם כן אין פשט כלל לאלו שתי המלות לכך מפרש דכפי הפשט שאמרנו מוסב אשר תלד על והיה הבכור כמשמעו ורוצה לומר אם המת אלא שהוא עתיד במקום עבר וכזה נמצא רבים במקרא כמפורסם. ולכולם טעמים בלי ספק וגם לזה שכן ניתן לידרש פרט לאיילונית ויצא לנו מזה שהכתוב יש לו משמעות מובן קרוב לפשטיה אף על גב דעקרתיה הגזרה שוה מפשטיה לגמרי:

הנטען. פירש הר״ב החשוד כלומר שטוענין עליו דברי לעז. רש״י. פירש בספר התשבי שעיקר ענין טענה מלשון טענו את בעירכם (בראשית מ״ח) שמעמיסין ונושאין עליו דבר זה:

לא יכנוס. גמרא. דאמר קרא (משלי ד׳:כ״ד) הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים הרחק ממך והכי נמי איכא לעז שיאמרו אמת היה הקול הראשון:

ואם כנס כו׳. כתב ב״י סוף סימן י״א בשם הרשב״א שאפילו לא כנס בנשואין אלא שקידש אין מוציאין מתחת ידו שכל שצריכה גט מוציאין קרינן ביה ואין מוציאין בדיעבד ויש חולקין וחלוף נוסחאות בירושלמי הן. ע״כ. ובעיני נראה לדקדק כסברת הרשב״א דמדכנס דגבי יבמה דלעיל שהוכחתי שם דאפילו בקדושין בלבד דינא הכי דאין מוציאין ודאי דהך דהכא נמי דכוותה דהא משום דדמיין בדין כנס אין מוציאין הוא דתנינן לה הכא:

אין מוציאין מידו. דברננה לא מפקי אשה מתותי בעלה דכתיב (משלי ג׳:י״ז) דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ולאו דוקא רננה אלא אפילו בא על השפחה ועל הנכרית בודאי. ובתוספתא קתני לה בהדיא. נ״י:

אף ע״פ שכנס יוציא. עיין בפירש הר״ב דסוף פרקין:

ואמר בפני נכתב ובפני נחתם. כתב הר״ב וטעמא מפורש בגיטין ברפ״ק:

לא ישא את אשתו. כתב הר״ב משום דאדיבוריה סמכינן. וכתב נ״י וא״ת מ״ש מאותן נשים שאין נאמנות לומר מת בעלה ואעפ״כ נאמנות להביא את גיטה ממדינת הים [כדתנן בסוף פרק ב׳ דגיטין ולקמן משנה ד׳ פרק ט״ו] ואף על גב דעלייהו קא סמכינן משום דאיכא כתבא י״ל דהתם כיון דמשום איבה בלחוד הוא דחיישינן לא מעיילא נפשה לשקורי כיון דאפשר דאתי בעלה ומכחיש לה חיישא ומרתתה אבל הכא דחיישינן שמא יצרו תקפו משקר ודאי כיון דעליה סמכינן ע״כ:

מת וכו׳. פי׳ הר״ב הואיל ועל עדותו כו׳ אבל תנשא לאחר דאשה נשאת ע״פ עד אחד לקמן ברפ״י. ושם מפורש טעמא דאתתא דייקא עד שיודעת שמת ודאי ומנסבא. ומשום הכי מקשינן הכא בגמרא אריש דתנן המביא גט ממדינת הים כו׳ הא בארץ ישראל שאין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם ישא. ומאי שנא מאומר מת דהתם לא סמכינן עליה אלא אאתתא גופה ואפילו הכי לא ישא ומשני שאני גיטא דהא איכא כתבא וכדתנן במשנה ד׳ פרק ט״ו מה בין גט למיתה שהכתב מוכיח וכן בסוף פרק ב׳ דגיטין. ועיין מ״ש פט״ו משנה ה׳:

הרגתיו הרגנוהו. לא הוה צריך למתני הרגנוהו כיון דאפילו [*במת לא ישא את אשתו *) (לא היה צריך למתני הרגנוהו) ואפילו] בהרגתיו תנשא לאחר ולא תני ליה אלא משום דר״י מפליג בין הרגתיו להרגנוהו. תוס׳. ועיין גדולה מזו במ״ו פ״ק דביצה. [*ועיין במשנה דלקמן בסד״ה מיאנה כו׳]:

רבי יהודה אומר הרגתיו לא תנשא. פי׳ הר״ב אפילו לאחר מפני שהוא רשע. עי׳ בפירושו למ״ג פ״ג דסנהדרין:

הרגנוהו תנשא. כתב הר״ב מפרש בגמרא באומר וכו׳. ופירשו התוספות דאע״ג דאמר הרגנוהו נעשה כאומר אני הייתי עם הורגיו:

החכם שאסר את האשה בנדר. לשון הר״ב ולא מצא פתח לחרטה וכן לשון רש״י וכבר כתבתי בזה בריש פ״ג דמ״ק:

מיאנה כו׳ מפני שהוא ב״ד. כתב הר״ב משום דקיי״ל חליצה ומיאונים בשנים ושלשה לא חשידי. בגמרא מפרש דהא דקתני מפני שהוא בית דין לא דתלתא מהימני הא תרי לא. דתרי נמי מהימני והא דקתני מפני שהוא בית דין. לאו משום לאפוקי מחשד אלא לאשמועינן דאין מיאון בפחות מג׳ לאפוקי ממ״ד בפ״ק דסנהדרין מיאון בשנים ולפי דברים הללו ראוי להגיה שמ״ש הר״ב בב׳ צ״ל בג׳ אבל קשיא הא דכתב הר״ב משום דקי״ל חליצה ומיאונים בשלשה ובמ״ג פ״ק דסנהדרין פסק דסגי בשנים והכי איתא בהדיא בגמרא ריש פי״ב דמכילתין דהל׳ כמ״ד בשנים והיה נראה להגיה עוד דז״ש דקי״ל צ״ל דקמ״ל. אבל לשון משום לא דייק לפום כך וצ״ע. [*וטעמא דלא חשידי שאין שנים מצויים לחטוא בשביל אחד ירושלמי כתבו הרי״ף. וכתב ב״י ריש סי׳ י״ב בטוא״ה דהא דתנן במשנה דלעיל הרגנוהו לא ישא כו׳ לא ששנים מעידין כן אלא כלומר שהרגו עם אנשים הרבה]:

שהיו להם נשים. דלא לישא את זו נתכוין. רש״י:

ומתו. דאילו נתגרשו והבעלים גרמו הגירושין אסורות כדאיתא בגמרא:

וכולן וכו׳ או שנתאלמנו מותרות לינשא להן. פירש הר״ב לחכם ולעד כו׳ ומפרשים בגמרא דלעד המעיד על בעלה שמת לא תנשא אלא כשנתגרשה

אבל כי נתאלמנה קי״ל דהויא קטלנית ואסורה להנשא כמו שאכתוב במשנה שניה פרק ד׳ דכתובות:

וכולן מותרות לבניהם וכו׳. כ״ש לאביהן דמותרים דלא חיישינן שמא יזנה מתיר זה [עמה] משום שהבן בוש מאביו ועי׳ רפי״א מ״ש שם בס״ד. ומ״ש הר״ב וכל הני דאמרינן לא יכנוס כו׳ אם כנס לא יוציא ובעד אחד שאמר מת כו׳ צריכין למימר בהיא אומרת ברי לי שמת דאלת״ה היא קיימא באשם תלוי שהרי ספק הוא לה והכי איתא בגמרא פרק ב׳ דכתובות דף כ״ב ועיין משנה ה׳ פט״ו דלקמן ועיין מ״ש בריש פרק ד׳ דכריתות. ומ״ש חוץ מהנטען על אשת איש דבנטען שהוציאוה בבית דין בעדים וראיה ברורה הרי נאסרה על הבועל מדאורייתא כדלעיל. מה שאין כן בכולהו ואפילו בעד המשיאה דאתתא מנסבא ורייקא וכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש והיינו טעמא דאם באו עדי כיעור בלבד שכתב הר״ב דאם כנס לא יוציא משום דהשתא אין מוציאין בב״ד מהבעל ונמצאת אומר שלא נאסרה לבועל ואף כי איכא נמי בהדי עדי כיעור קלא דלא פסיק לא מפקינן בב״ד מהבעל ולכך כשיש לו בנים ממנה אין מוציאין ופירוש היו לו בנים ממנה שכתב הר״ב נראין דבריו כדברי הרי״ף ורמב״ם דבנטען קאמרי דלא כפירש״י דמפרשה ביש לה בנים מבעל הראשון:

ג ארבעה אחין וכו׳. לא מיבעיא ג׳ אחין ושנים מהן נשואים ב׳ אחיות ומתו דתרוייהו עליה רמיא וזיקתו חמורה וכי נסיב פוגע באחות זקוקתו אלא אפילו ד׳ אחים כו׳ דנפלי קמי תרי אחי ולא אלימא זיקתו דקמא דמיבם מצינו למימר היאך היא דרמיא עליה ואחותה על אחיו אפ״ה אסירי. כך פירש״י:

נשואים שתי אחיות. כ׳ הרמב״ם סוף פ״ז מהלכות יבום כל מקום שאמרו שתי אחיות אחת ב׳ אחיות או אשה ובתה או אשה ובת בתה וכיוצא בו ענין הדברים שהן שתי נשים שהאחת מהן ערוה עם האחרת וא״א לישא שתיהן משום ערוה. ע״כ. אלא דתנא נקט ב׳ אחיות משום דמינייהו ילפינן [דכתיב בהו] ואשה אל אחותה לא תקח. ועיון משנה ד׳:

הרי אלו חולצות ולא מתיבמות ואם קדמו וכנסו יוציאו. כתב הר״ב כיון דתרווייהו זקוקין כו׳ וליכא למימר דכי חליץ חד לחדא דלייבם אידך לאידך דכל יבמה שנאסרה שעה אחת על יבמה הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה לעולם. משא״כ במתניתין ז׳ פ״ב דאחד חולץ ואחד מיבם ואם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם דהתם זו שנאסרה משום אחות זקוקה לאו יבמה היתה וכי פקע איסור אחות זקוקה ביבום אחותה הרי זו מותרת ועומדת דלאו אשת אח היא הלכך מספיקא לא מפקינן לה דאימא כל חד וחד דידיה אתרמי ליה. כדלעיל בגמרא פ״ב דף כ״ד:

רבי אליעזר אומר ב״ש אומרים יקיימו. כתב הר״ב בגמרא מפקינן לה כו׳ ובמסכת עדיות מני בשם ר״א כו׳ כלומר וחכמים פליגי עליה וסברי דב״ה אומרים יקיימו והיינו בברייתא אבא שאול הוא דאמר הכי. ור״ש נמי סובר דלא נחלקו אלא כ״ע סברי יקיימו. וז״ש הר״ב בגמרא מפקינן לה לא משכחת לה בהדיא כלל ועיין רפ״ח דחולין. וכן פסק הרמב״ם בפירושו דיקיימו ומשמע דע״כ ל״פ אלא ביקיימו ויוציאו אבל בחולצות ולא מתייבמות בהא ל״פ ולכ״ע חולצות ולא מתייבמות ותקשה לך השתא מאי שנא מהא דפ״ב דאחד חולץ ואחד מיבם דהא השתא דכיון דקי״ל יקיימו ליכא לתרוצי משום דכל יבמה כו׳ דא״כ לא יקיימו. ונראה דאה״נ דקשיא והא דלא פרכינן לה בגמרא היינו טעמא דבלאו הכי מותבינן לה אדרבי יוחנן דאמר כשנפלו ב׳ אחיות בזו אחר זו אין לשנייה היתר לעולם כיון דבשעת נפילתה אין אני קורא בה יבמה יבא עליה אבל נחלצה השנייה חזרה הראשונה להיתירה הראשון ומותיב ליה מדתנן חולצות ולא מתיבמות ואמאי ליקו חד מינייהו לחלוץ לה לשנייה ותיהוי ראשונה לגבי אידך כיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתירה הראשון. ומחולצות ל״ק דאיכא למימר דלכתחלה לא א״ל לחלוץ ולייבם לאידך גזירה שמא יחלוץ לראשונה ברישא וייבם לשנייה. אלא מדקתני ולא מתייבמות דמשמע דליכא כאן דין יבום כלל קשיא. וכי תימא דלא ידעינן הי נפול ברישא א״ה הא דקתני קדמו וכנסו יוציאו בשלמא ראשונה א״ל מאן שריא לך אלא שניה אמר חברא שניה מיבם אנא ראשונה מיבם ופירש רש״י דליכא אלא ספק פגע באחות זקוקה ובכה״ג אמרינן בפרק דלעיל קדמו וכנסו אין מוציאין מידן. ומסיק דאמר רבי יוחנן אחיות איני יודע מי שנאן. כלומר זו אינה משנה. נמצינו למדין דלפום קושטא דדינא אם קדמו וכנסו אין מוציאין מיד מי שלקח הראשונה אחר שנתיבמה השנייה ואם לא נודע מי ראשונה ומי שנייה הך דמיבם בשנייה אינו מוציאה ולכתחלה חולצות ולא מתייבמות ואי קדים וחליץ אחד מן האחין לאחרונה הותרה הראשונה אלא דלכתחלה לא שבקינן להו לחלוץ לאחרונה תחלה דילמא אתי למיעבד איפכא. ומפני זה אני תמה על הרמב״ם שבחבורו פ״ז מה״י פסק כר׳ יוחנן דאם נחלצה האחרונה הותרה הראשונה ואפילו הכי פסק שאם קדמו וכנסו מוציאין אותן מידם. והכ״מ הסכים על ידו משום דר״א הוא דאמר בש״א יקיימו ובה״א יוציאו ואנן כת״ק אית לן למפסק ומשום הכי חזר בו מדבריו שבפירושו שפירש דב״ש במקום ב״ה אינו משנה ולפיכך פסק ההלכה בכאן יקיימו עכ״ד הכ״מ. ולמאי דאמרן הא משכחת [לה] דמקיים אותו שכנס השנייה אחר כניסת אחיו את הראשונה והמגיד כתב על דברי הרמב״ם ואף בשאין ידוע איזה מהן מת ראשון אם קדמו וכנסו יוציאו ע״כ. וקשיא נמי דהא בהדיא אמרינן דזה שיבם בשנייה יקיים. וגם הרי״ף והרא״ש אע״פ שכתבו להא דר״י דקי״ל כוותיה השמיטו סוגיא זו דאותבינן עליה ודדחי משנה זו אלא הביאו המשנה כצורתה ולא הביאו עליה ג״כ ברייתא דאבא שאול דנראה מזה שרצונם

לפסוק כת״ק דלא מתיבמות כלל ודיוציאו ולזאת הסוגיא משכחת לה דמתיבמת האחת ושאם קדמו וכו׳ האחד מקיים וצריך עיון. ויש ג״כ בדברי הרמב״ם ט״ס שכתב מתה האחרונה וכו׳ חולצות ולא מתיבמות. ופשוט שצריך להיות או מתיבמות. והטור בסי׳ קע״ה פוסק כמשנתינו דאין מוציאין מידן וכדברי הרמב״ם והר״ב בפירושם. וקשיא לי ג״כ עליו שבסי׳ קע״ו אמתני׳ דפרק [ב׳ מ״ו] דאם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם כתב בשם הרא״ש ז״ל דוקא היכא שכל אחד ואחד אומר כנסתי הזקוקה אבל מי שעבר ויבם אחות זקוקתו בודאי יוציא כיון שבא עליה באיסור בודאי צריך להוציא. ע״כ. ובודאי דאע״ג דהותרה הזיקה מיירי. דאי לא תימא הכי פשיטא דיוציא דכל דבעיל באיסור בעיל. ומאי האי דקאמר כיון שבא עליה באיסור והרי עדיין הוא עומד באיסור. אלא אע״ג דהותרה הזיקה קאמר. וכן לא הביא הרא״ש לברייתא דאבא שאול אלא כתב המשנה כפשטה משמע דכתנא קמא רוצה לפסוק דיוציאו כשהיו זקוקות בודאי וכל זה דלא כמו שכתב בסי׳ קע״ה במשנתינו דשתיהן זקוקות בודאי ואפילו הכי אם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם וצ״ע. [*ומ״ש הר״ב והכי אמרינן בעלמא רוצה לומר בפרק כיצד מברכין (ברכות ד׳ ל״ו)] [ע״ב יבמותט׳ ע״א ביצה י״א]:

הייתה אחת מהן אסורה על האחד איסור ערוה וכו׳. בגמרא הא תני חדא זימנא במ״ג פ״ב אחותה שהיא יבמתה וכו׳ ומשני צריכא. דאי מהתם משום דליכא למגזר משום שני דהתם ליכא אלא חד אחא. אבל הכא דאיכא למגזר דילמא שני אתא לייבומי כאחיו אימא לגזור קמ״ל. ואי מהכא משום דאיכא שני ולא מיבם קא מוכח דאחות זקיקתו אסירא ולא אתא למשרי בעלמא אלא ידעינן מדהאי מיבם והאי לא מיבם דטעמא משום דערוה לא רמיא קמיה אבל היכא דליכא אלא חד אח אימא לגזור דילמא אתי למשרי אחות זקוקתו בעלמא צריכא:

איסור ערוה. פי׳ הר״ב כגון חמותו ואם חמותו. עמ״ש במ״ג פ׳ שני:

והשני אסור בשתיהן. מוקי בגמרא כגון דנפלה הך דאינה חמות ברישא. דכי נפלה החמות ברישא ואזל חתן ויבם הך דאינה חמות הויא חמות לגבי אידך יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה דתחזור להיתירה הראשון וכמ״ש לעיל להא דר׳ יוחנן. והב״י שכתב על דברי הטור בזה שסיים הרמב״ם ז״ל ואם קדמו וכנסו כל אחד אחת מן האחיות מוציאין אותן מהן ע״כ. ונראה מדבריו שסובר שנשמטו מהטור שלא במתכוין. ולי נראה שבדין ובמתכוין השמיטן לפי שהוא אינו סובר כן אלא דיקיימו וסמך בזה אמה שיכתוב כן אח״כ בסמוך בהעתיקו משנה דלעיל ופוסק בה דיקיימו:

איסור מצוה וכו׳. בגמרא הא תנינא חדא זימנא במ״ג פ״ב איסור מצוה וכו׳. [התם איסור מצוה לחודה הכא איסור מצוה ואחותה] סד״א משום מצוה עבוד רבנן שתתקיים מצות יבום. ולא העמידו איסור זיקה דמדבריהם לאסור את אחותה. [היכא דהיה עליו איסור מצוה] קמ״ל:

היתה אחת מהן וכו׳. בגמרא הא תו למה לי היינו הך. מה לי לחד מה לי לתרי. צריכא דאי אשמועינן התם משום דאיכא שני דמוכח. אבל הכא דליכא שני דקמוכח. שהרי שתיהן מתייבמות. ואתי למשרי אחות זקוקה בעלמא. ואימא לא לייבמן קמ״ל. ואי אשמועינן הכא אדרבה תרווייהו מוכחי אהדדי. שזה לא יוכל לישא את אחרת. וכן זה. מוכח מילתא שזו אסורה ע״ז וזו ע״ז. לפיכך ליכא אחות זקוקתו אבל אידך לא. צריכא:

וזו היא שאמרו אחותה כו׳. גמרא זו היא למעוטי מאי למעוטי איסור מצוה לזה. ואיסור מצוה לזה. וצריכא דמהו דתימא כי לא אמר אוקי איסור מצוה במקום איסור ערוה להתייבם אחותה היכא דאין איסור מצוה אלא באחת. ולשני שתיהן זקוקות דאיכא למגזר משום שני. אבל היכא דליכא למיגזר משום שני. אימא להאי אוקימנא איסור מצוה במקום איסור ערוה. וכן להאי. ולייבמו קמ״ל. ואתי נמי שפיר דלא תני וזו היא שאמרו במתני׳ דלעיל. דא״כ לא אתי למעוטי מידי. כיון דאיסור מצוה וכו׳ בהדיא קתני לה התם.

או אשה ובתה. דהני שכיחי טפי שיהיו נשואות לשני אחין מבתו ובת בתו השנויות בתחלה בריש מכילתין. להכי נקטינהו. והוא הדין לכל העריות. וכמו שכתבתי בר״פ. והא דפריש להו תנא הכא. נ״ל דמשום ר״ש נקטיה דלא תימא הא דפוטר דוקא באשה אל אחותה דמינה יליף ובשאר עריות מודה דאין זיקה אלא מדרבנן. ותדע דמשום ר״ש נקטיה. דהא סיפא תנינא חדא זימנא במשנה ג׳ פ״ב. אחותה שהיא יבמתה וכו׳ אלא כולה מתני׳ משום ר״ש נקטיה:

הרי אלו חולצות. דסבירא לן יש זיקה ולפיכך חולצות מדאורייתא. ולא מתיבמות מדרבנן. נ״י:

ורבי שמעון פוטר. פירש הר״ב טעמא דר״ש דכתיב וכו׳ בשעה שנעשות צרות זו לזו. היינו כשנפלו לפני אח אחד דנעשות צרות. וכן פי׳ הרמב״ם וכ״כ התוס׳. דכשנפלו לפני ב׳ יבמין לא פליג והכי תניח וכו׳ ע״כ והיינו טעמא דלא פליג בד׳ אחין דריש פירקין:

היתה אחת וכו׳. ומפרש בגמרא דמשום ר״ש תני ליה דמהו דתימא הואיל וס״ל דזיקה דאורייתא לגזור באחת מהן ערוה משום אחיות דעלמא ולא ליבם לאחותה של הערוה קמ״ל:

איסור מצוה וכו׳ חולצות ולא מתיבמות. פריך בגמרא הא אמר ר״ש דזיקה דאורייתא ולפטור בלא חליצה והא ודאי דלר״ש איצטריך ומשני גזירה משום ההיא דאיסור מצוה דעלמא שאינו אחות ערוה דאתו לפטור נמי בלא חליצה שיאמרו דאיסור מצוה יוצאת בלא חליצה [דהוי כערוה] ובאחותה דאיסור מצוה נמי גזרו לחלוץ ולא פטרו בלא חליצה אע״ג דזיקה דאורייתא היא לר״ש משום ההיא דאיסור מצוה ואע״ג דבאחות ערוה ל״ג משום

הערוה דשאני ערוה דכ״ע גמירי לה וידעו דלא רמיא קמיה ואחותה לאו אחות זקוקה ולא אתי למשרי אחות זקוקה דעלמא אבל ערוה דנעשות צרות דר״ש לא כ״ע גמירי לה ואי אתית ומפקה בלא חליצה אתי נמי למיפק אחותה שהיא איסור מצוה בלא חליצה ונפקא מינה חורבא לאיסור מצוה בעלמא:

ואחד מופנה. כתב הר״ב בלא אשה. וה״ה אם הוי נשוי נכרית אלא לאשמועינן שאין צריך שיהיה נשוי אלא סגי ליה במופנה דאילו במתני׳ אחרינא לא סגי ליה במופנה אלא צריך שיהיה נשוי נכרית. נ״י:

מאמר. מפורש רפ״ב:

ב״ש אומרים אשתו עמו. פי׳ הר״ב דקסברי ב״ש בעלת המאמר היא חשובה ככנוסה. ולשון רש״י ככנוסה דמיא. ועיין מ״ש במשנה ג׳ פ״ד. וכתבו התוספות דלבית שמאי אפילו מדאורייתא וכו׳:

והלה תצא. פירש הר״ב אף מן החליצה. לפי שהמאמר דוחה לאחותה דחייה גמורה. וה״מ ביבמה דחזיא לכולהו מילי דיבמה להתייבם ולחלוץ כי הכא הילכך חזיא למקצתייהו למאמר לדחות אחותה דחייה גמורה. אבל בר״פ דקודם שיעשה מאמר כבר נפלו שתיהן ולא חזיין לכולהו מילי דיבמה דהא לא מצי ליבומי הלכך למקצתה למאמר נמי לא חזיא שתדחה בה אחותה דחייה גמורה ומשום הכי תנן התם בית שמאי אומרים יקיימו דדוקא דיעבד אבל לכתחילה לא מצי חד אחא לעשות מאמר אע״פ שאין במאמר שום איסור ותדחה אחותה דחייה גמורה והלה יכניסנה. משום דלא חזיא לכולהו לא חזיא למקצתה כמפורש בגמרא:

זו היא שאמרו וכו׳. למעוטי הך דר׳ יהושע דבמשנה ז׳ פי״ג דקאמר נמי אוי לו וכו׳ אלא אי כר״ג אי כר״מ דפליגי התם. גמרא:

אוי לו וכו׳. כלומר ראוי לו להצטער שהפסיד אשתו בלא פשיעתו וכן בהך דפי״ג שכתבתי הפסיד בלא פשיעתו ומש״ה בשאר דוכתי בפ״ד ובפי״ד דתנן נמי תצא אשתו וכו׳ לא קתני ביה אוי לו וכו׳ משום דבהנהו איהו דאפסיד אנפשיה דפשע שהכניס עצמו בספק וכו׳. תוספות:

הראשונה לנפילה. רש״י:

עשה בה מאמר כו׳. כתב הר״ב ה״ה אע״ג דלא עשה בה מאמר וכו׳ הכי אמר רב אשי בגמרא אמתני׳ דלקמן וברפ״ב תנן נמי עשה בה מאמר וכו׳ ואמרינן עלה בגמרא דה״ה לא עשה בה מאמר וכו׳ אלא לאפוקי מבית שמאי וכו׳. ותמהו התוספות דמה צריך למתני בב׳ מקומות לאפוקי מב״ש. וי״ל דאי לאו משנה יתירה הוי דייקינן מתניתין כפשטא דמשמע דוקא עשה בה מאמר. ע״כ:

הראשונה. לנשואין. רש״י. והתוספות כתבו דהכא גרסינן השנייה:

ושניה משום צרתה. בגמרא בעי למה לי הך מתני׳ השתא ומה משנה ראשונה דאחות אשה קא הוי׳ צרה לנכרית אמרת נכרית אסירא הכא דאחות אשה עיקר נשואה היא לא כ״ש דאוסרת נכרית שהיא טפלה. ומשני דאחרונה נשנית ראשונה מפני שהיה סבור דראשונה שריא והדר סברא לאיסורא וכתבה תחלה משום דחביבה ליה דחידוש הוא ומשנה זו אחרונה משום שכבר היתה שגורה בפי התלמידים לא זזה ממקומה וכתבו התוספות לפי שבבא שלימה דלא צריכה היא לא משני כמו בשאר מקומות דזו ואצ״ל זו קתני:

ואחר נשוי נכרית. כתבו התוספות לא תנא מופנה משום דקמ״ל דצרת אחות אשה שעה אחת אסורה וקצת קשה שאינו מזכיר הצרה כלל עכ״ל. והר״ב כתב ומסתברא דחולצת ולא מתיבמת. ומהרמב״ם למד כן שכתב לפי שאני מסופק אם אסורה משום ערוה ותהיה צרתה פטורה מן החליצה ומן היבום או אסורה עליו מדרבנן שאמרו הואיל ונאסרה עליו שעה אחת נאסרה עליו עולמית והיא [כמו] שנייה וצרת שנייה או חולצת או מתיבמת לפיכך תחלוץ להחמיר:

הואיל ונאסרה עליו שעה אחת. עיין בר״פ מ״ש שם בס״ד:

גירש אחד מבעלי אחיות וכו׳ ומת נשוי נכרית. ואיכא למידק דבריש מכילתין בצרת ערוה מן הנשואין תנן וכולן שגירשו מותרין ואלו הכא טעמא שגירש ואחר כך מת נשוי נכרית אבל מת נשוי נכרית ואח״כ גירש לא הותרה לפי שקודם שגירשה היתה זקוקה לשני אחין נשואין ב׳ אחיות וה״ל צרת אחות אשה בזיקה והלכך אסורה עליו עולמית והכי מפרש לה רב אשי למתניתין. ותירץ הרי״ף דהתם כיון דערוה היא מגמר גמרי לה אינשי וקלא אית לה הכא זיקה דרבנן היא ואיכא למגזר משום זיקה דעלמא. א״נ התם גבי ערוה כיון דגרשה מקמי דנפלה לה קמי יבם מהני בה גירושין דכי נפלה צרה קמי יבם בהיתירא נפלה קמיה אבל הכא גבי נכרית כיון דבשעת נפילה באיסור זיקה נפלה קמיה לא מהני בה גירושין ולא מידי והאי טעמא טפי עדיף ומסתבר מההוא קמא ע״כ. וכתבו התוספות וא״ת והיאך כנסה המגרש והא ה״ל צרת אחות אשה בזיקה ר״ל דלא חשיב צרת אחות אשה בזיקה אלא כשמת אחיו ונפלו שתיהן לפניו אבל כשהוא חי לא. ע״כ. ולשון רש״י בשלמא אי לא כנסה הוי מותרת לי׳ מחמת זיקת אחיו הראשון אבל משכנסה ועכשיו זקוקה לזה מכח בעל הערוה אסורה ואע״ג דלא היתה צרתה אלא בזיקה ע״כ. ומדבריו למדנו בביאור דדוקא בכנסה להאחרת לא מהניא בה

גירושין דהואיל ונעשית זקוקה קודם שגירש והכי משמע דדיוקא דדייקינן ממתניתין דדומיא דמתניתין היא דהיינו בכנס. וכ״כ המגיד בשם הרשב״א לדעת הרי״ף דאם לא כנס לא יפה כח זיקתו של השני כשהוא מת מכח זיקתו כשהוא קיים שכל אחד היה יכול לכנסה אבל הרמב״ם בפ״ו מה״י כמ״ש עליו המגיד סובר אפילו בלא כנסה ולשון הטור סימן קע״ה אם מת נשוי נכרית קודם שגירש אחד מבעלי אחיות את אשתו אפילו אם לא כנס את הנכרית ומת וכו׳ אסורה לאח הנשאר אפילו גירש הערוה קודם שמת וכ״ש אם לא גירש הערוה ומת אבל אם כנס בעל האחות את הנכרית וגירש הערוה ומת ל״ש גירש קודם שכנס ול״ש אח״כ מותרת לאח הנשאר עכ״ל ודבריו סותרים זא״ז שמתחילה כתב אפילו אם לא כנס וכו׳ וזהו כדעת הרמב״ם. ואח״כ כתב בהפך אבל אם כנס וכו׳ מותרת דדוקא לא כנס אסורה אבל כנס מותרת משום דהוי כצרת ערוה מן הנשואין דגירושין מתירתה. וזה דלא כהרמב״ם כמ״ש עליו המגיד וכרש״י וסיעתו נמי לא דלדידהו דוקא בכנס. ותמיהני שהבית יוסף לא העיר בזה כלל. ומה שכתב הבית יוסף על אבל אם כנס וכו׳. בפרק קמא אהא דתנן היתה בתו וכו׳ נתגרשה ואחר כך מת אחיו צרתה מותרת אמרינן בגמרא אליבא דרבא לא שנא גירש ולבסוף כנס ולא שנא כנס ולבסוף גירש צרתה מותרת. עד כאן לשון הבית יוסף. זו אינה ראייה מכרחת לנדון דידן דהיתה צרת אחות אשה בזיקה קודם שכנסה ולפיכך שוב אין לו היתר על ידי הגרושין אפילו אחר שכנסה וכמו שהיא סברת רש״י בדוקא כשכנסה ולהרמב״ם לא מיבעיא כשכנסה אלא אפילו לא כנסה כמו שכתב המגיד. אבל יש לי לומר שגם הרמב״ם סובר דוקא לא כנס וכדמסיים הטור דמכיון שכנוסה היא הרי הגירושין של הערוה מתירתה שזהו לשון הרמב״ם גירש אחד מבעלי האחיות את אשתו אחר שמת נשוי הנכרית ומת המגרש הרי הנכרית חולצת וכו׳. ויש לפרש דבריו דדוקא בלא כנסה מיירי ויהיו דברי הטור האחרונים כדעת הרמב״ם אבל דבריו הראשונים שכתב אפילו אם לא כנס. נשארים בצריך עיון. ונראה לי דתיבת אפילו טעות סופר היא. [*אבל מ״מ צריך עיון על הטור שאין [נראה] כן מדברי אביו ז״ל אלא דסבירא ליה כהרי״ף דדוקא בכנסה]:

זו היא שאמרו וכו׳. לשון הרמב״ם רוצה לומר שזאת המשנה ג״כ נכללת בזה העיקר ע״כ. ועיין סוף פרק ז׳ דגיטין. וקשיא לי אמאי אינו מפרש דלמעוטי מת ואחר כך גירש כדכתבינן לעיל והכי משמע בגמרא דהא אדרב נחמן פרכינן וכי תימא דהוא הדין אפילו מת ואחר כך גירש צרתה מותרת אלא זו היא למעוטי מאי. שמע מינה דכי אמרינן מת ואחר כך גירש צרתה אסורה. זו היא דתנן למעוטי הך הוא דאתא:

ספק קרוב לו ספק קרוב לה. פירש הר״ב שהיו ח׳ אמות מצומצמות ביניהן ברה״ר וכו׳ ובמשנה ב׳ פרק ח׳ דגיטין מפרש בענין אחר ותנן התם במשנה ג׳ וכן לענין קדושין ושם אפרש בסייעתא דשמיא. ומה שכתב הר״ב דד׳ אמות של אדם קונות לו ברה״ר למאי דפירש הר״ב במשנה ד׳ פרק קמא דבבא מציעא דארבע אמות ברשות הרבים לא תקינו הא דקאמר הכא ברשות הרבים לאו דוקא אלא בסמטא או בצידי רשות הרבים קאמר כמו שמפרש שם כן כתבו תוספות פרק ח׳ דגיטין דף ע״ח ומסיים הר״ן ואמאי קרי לי׳ רשות הרבים לפי שאינן רשות היחיד כדמפרקינן בעלמא ע״כ וכלומר בריש מסכת שבת [דף ו׳]. גם בפ״ה דב״ב ריש דף פ״ה לענין מקח וממכר. אבל למאי דפירש הר״ב במשנה ג׳ פ״ד דפיאה דדוקא כי נפל על המציאה דגלי דעתיה [דבנפילה ניחא ליה דלקני הוא] דלא קנה. כי לא נפל קונות ד״א אפילו ברה״ר:

זהו ספק קדושין. גמרא זהו למעוטי זמן דליכא בקדושין דלמ״ד רפ״ב דגיטין משום פירי ארוסה לית ליה פירי ולמ״ד משום שמא יחפה על בת אחותו. בגירושין מהניא תקנתא דזמן לפי שהיא יראה למחוק דסברה שהגט יפסול בכך אבל בקדושין מחקה לי׳ לזמן דאם יפסל שטר הקדושין כ״ש דלא הוי אשת איש מעולם. ומספקא לר״י כתב בכתב ידו ואין עליו עדים אי מהני בקדושין או לא. דכיון דאין צריך זמן מה לנו אם אין עליו עדים. תוספות:

ספק גירושין כתב בכתב ידו וכו׳. הני גיטין פסולין הם ואם נשאת הולד כשר כדתנן במשנה ד׳ פרק ט׳ דגיטין והיינו טעמא דחולצת צרתה דכיון דגיטא הוא דאם נשאת הולד כשר. ולא מתיבמת כיון דלאו גיטא מעליא הוא דקרו להו פסולין לכתחלה הלכך אי שרית לה אמרי אינשי צרת ערוה מתיבמת. וכתב נמוקי יוסף דספק גירושין דקתני לאו דוקא דודאי כשר מדאורייתא ופסול ודאי מדרבנן אלא קרי להו ספק משום דכשרין מדאורייתא:

זהו ספק גירושין. [מפרשינן] בגמרא דלאו דוקא דלא אתי למעוטי מידי דכל שיש בקדושין יש בגרושין וכדתנן בגיטין פרק ח׳. אלא משום דתנא זהו בקדושין תנא נמי זהו בגרושין:

שלשה אחין נשואין וכו׳. ה״מ למנקט ואחד מופנה. תוספות:

חולצות ולא מתיבמות. ופליג אמתניתין דספ״י כמ״ש בס״ד:

ולא שעליה זיקת שני יבמין. כתב הר״ב דגזירה וכו׳. שמא יאמרו ב׳ יבמות הבאות מבית אחד וכו׳ דתנן במשנה י״א פ״ד דאחת פוטרת כולן ואי שרית ליה הכא לחלוץ לבעלת זיקת שני יבמין וליבם לאידך חיישינן דלמא בשתי יבמות הבאות מבית אחד אתי נמי לחלוץ ברישא והדר ליבומי והא קאי עליה בלא יבנה כיון שלא בנה שוב לא יבנה. גמרא. ועיין פ״י משנה ח׳ וט׳:

שני אחין וכו׳ ה״ז אסורה עליו עולמית וכו׳. משנה זו נשנית ראשונה מפני שהיה סבור דמתניתין ז׳ בשלשה אחין דלא מדחיא מהאי ביתא לגמרי דחזיא

לנשוי נכרית היה סובר דשריא דקורא אני בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה. והדר סברא לאסורא ושנאה תחילה משום דחביבה לי׳ דחידוש הוא. ומשנה זו אחרונה לא זזה ממקומה. גמרא. ועיין מ״ש בשם התוספות במשנה ו׳:

החליפו. בגמרא תני הוחלפו דאי לת״ה הא דתנן ומפרישין אותן ג״ח שמא מעוברות הן הא לאו הכי שריין ואי במזיד מי שריא ואתי שפיר שפירש הר״ב חייבין קרבן משום דבשוגג איירינן:

היו אחין משום אשת אח. כתב הר״ב אית ליה להאי תנא דבאיסור כולל וכו׳ לשון רש״י כשקידש ראובן את רחל תחילה נאסרה על שמעון משום אשת אח וא״א היינו בת אחת. חזר שמעון וקדש לאה מגו דאסרי ליה הנך קדושין בכולהו שאר אחוותא משום אחות אשה אסרי ליה נמי באשת אחיו משום אחות אשה ואף ע״ג דאסורה עליה וקיימא היינו איסור כולל. ועדיין רחל זו מותרת לראובן בעלה. פירשה נדה מגו דאתוסף איסור עלה לגבי בעלה משום נדה אתוסף בה נמי איסור לגבי שמעון הרי איסור מוסיף עכ״ל. וכן נאסרה לאה על ראובן כשקדשה שמעון באיסור אשת אח וא״א אע״ג דאסורה עליה וקיימא משום אחות אשה. מגו דאתוסף בה איסור א״א לכ״ע ואיסור אשת אח לגבי שאר אחים אתוסף בה נמי לגבי ראובן:

ואם היו כהנות. פירש הר״ב בנות כהנים כלומר ונשואות לישראל דהשתא לא מהני זנות דאונס לאוסרה על בעלה אפילו הכי נפסלו מן התרומה לאחר מיתת בעלה וכן לינשא לכהנים כדפירש הר״ב במשנה ב׳ פרק ו׳ וע״ש וכן בפרש״י:

ד **החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת**. לא בעי למימר החולץ ליבמתו מעוברת משום דלאו אורח ארעא וכ״ש בסיפא דהכונס שהוא רשע אי מכניס לאשת אחיו מעוברת דרובן יולדות ולד של קיימא. נ״י:

בזמן שהולד של קיימא. עיין מ״ג פ״ה דנדה ומ״ש שם:

אין הולד של קיימא הוא אסור בקרובותיה. אע״ג דתנן לקמן משנה י׳ דלא תחלוץ עד שיהא לה ג׳ חדשים והכא בתוך ג׳ חדשים כיון שנמצאת מעוברת קתני [ולאו חליצה היה] מ״מ אסור בקרובותיה דבדיעבד הוי חליצה. תוספות:

וחייבין באשם תלוי. ואע״ג דלא אקבע איסורא ואפשר שאין כאן איסור כלל וכמתניתין דהכא מפרש נמי הר״ב במשנה ב׳ פרק ב׳ דנדה. אבל בריש פ״ד דכריתות מפרש דבעינן דוקא דאקבע איסורא ושם אפרש בס״ד:

שומרת יבם. כתב הר״ב שהיא ממתנת. וכתב רש״י כמו עניה זו לשוא שמרה בפ׳ אע״פ (כתובות דף ס״ב) ע״כ. ולי מקרא מלא כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית ל״ז). ושוב מצאתי כן בפירוש הרא״ש למשנה ו׳ פרק י׳ דנדרים ועוד מצאתי כן בפירש״י עצמו ספ״ב דסוטה והביא עוד ראיה מדכתיב (איוב י״ד) לא תשמור על חטאתי:

שנפלו לה נכסים. במשנה ו׳ פ״ח דכתובות מפרש הר״ב כאוקימתא דבגמרא דמיירי שנפלו לה בעוד שומרת יבם:

מודים וכו׳. משנה זו שנויה בפ״ח דכתובות וקאי אדלעיל מינה דאפליגו ב״ש וב״ה בארוסה וקאמר דבשומרת יבם מודו וע״ש:

בכתובתה. לשון הר״ב מנה ומאתים ותוספת ונדוניא. והן נכסי צאן ברזל ונקראין כתובה מפני שהן כתובין בה נ״י. ופירוש נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג ברפ״ז:

ב״ש אומרים יחלוקו. פירש הר״ב דספק נשואה היא כדמוקי׳ רבא בגמרא דסיפא מיירי בעשה בה מאמר ולא אמרי ב״ש במשנה ה׳ פרק דלעיל אשתו עמו וכו׳ אלא משום דסברי דמאמר עושה ודאי ארוסה לדחות בצרה ומיהו לא כודאי נשואה משוי לה למקני יבם כולה ירושה דילה אלא כספק נשואה ויחלוקו. וכתבו התוספות ודוקא מתה אבל מחיים לא אע״ג דעבד בה מאמר משום דמחיים איהי ודאי ואינהו ספק. מ״מ רישא לא מוקי בדעבד [בה] מאמר דמשום דהויא איהי ודאי אין נראה דתמכור לכתחילה אלא רישא מוקי בלא עבד בה מאמר. מכל מקום לב״ה לא נ״מ מידי בין עבד מאמר ללא עבד דלדידיה לא אלים מאמר כלל כדלעיל:

יורשי הבעל עם יורשי האב. דייקינן בגמרא דלא אמרו ב״ש יחלוקו אלא בנכסים הנכנסים ויוצאים עמה מדקתני יורשי הבעל עם יורשי האב ולא קתני יורשי האב עם יורשי הבעל וה״ק מה יעשה בכתובתה ושבקה עד שפירש דינא בדברי בית הלל וה״ה לב״ש דל״פ ב״ש ובית הלל אלא בנכסי מלוג בלבד. ועיין מ״ש במשנה ב׳ פ״ד דסוטה:

עם יורשי האב. שמאביה באו לה כדפירש הרשב״ם פרק ט׳ דב״ב [קנח.] בסיפא. והא דלא קתני יורשי האשה כדקתני פרק מי שמת [שם] [יורשי האשה אומרים וכו׳] משום דהכא אין ידוע אם היבם יורשה או בני משפחתה. נ״י:

נכסים בחזקתן. כתב הר״ב ולא פירשו ב״ה אי בחזקת יורשי האשה. ולא קשיא א״כ לתני להו בהדי נכסי מלוג. דלא שוו להו ממש. דנכסי צאן ברזל אחריותן על הבעל משא״כ נכסי מלוג. ומש״ה נמי לא ידעי׳ אי בחזקת יורשי הבעל קאמר ול״ק דאם כן ליתנו בהדי כתובה דלא שוו לכתובה. דנכסי

צאן ברזל היא הביאם מביתה אבל מנה ומאתים הוא נותן. תוספות פ״ט דב״ב [שם]. ועיין מ״ש שם במשנה ט׳ בטענות יורשי האשה אע״פ שלא נשבעה:

כתובה וכו׳. עיין גם בזה בפ״ט דב״ב:

כנסה שבא עליה כדכתיב (דברים כ״ח) יבמה יבא עליה. נ״י:

הרי היא כאשתו לכל דבר. פירש הר״ב שמגרשה בגט ומחזירה. ובפירושו למשנה ז׳ פ״ח דכתובות האריך בזה ושם אפרש בס״ד:

ובלבד שתהא כתובתה וכו׳. כלומר ובלבד לענין הזה אינה כאשתו שאין כתובתה על נכסיו אלא על נכסי בעלה הראשון. ובגמרא מ״ט. אשה הקנו לו מן השמים. וכתב הר״ב ואי לית לה כתובה מבעלה הראשון. ופירש״י דלית ליה נכסים. כתב הר״ב כותב לה היבם וכו׳ והיא מנה בלבד. וכ״כ הטור סי׳ קס״ח והרמב״ם פכ״ב מהלכות אישות. ובזה נסתלק מ״ש התוספת מה מרויח היבם בכך כיון דאי לית לה מראשון תקינו לה רבנן משני ונדחקו למצוא מאי דנ״מ. ולפירושם ל״ק ולא מידי דמתניתין סתמא קתני. ומן הסתם היא אלמנה מן הנשואין אבל ודאי היכא דהוה שומרת יבם מן האירוסין וכמ״ש במשנה ב׳ דפ״ט דנפלה נמי לפני יבם. ודאי דאית לה מאתים כדתנן במשנה ב׳ פרק קמא דכתובות. והר״ן בספ״ק דכתובות הקשה כך [וז״ל] ואם תאמר ומאי נפקא מינה במאי דאמרינן שאין שעבודה על נכסי השני דסוף סוף אית לה כתובה מיניה. דנכסי ראשון נמי דידיה נינהו. י״ל דנפקא מינה אם מכר [היבם] נכסיו ואחר כך אשתדוף נכסים [של מת] שאינה יכולה להוציא מן הלקוחות [ותירוץ זה כתבו התוספות גם כן] אי נמי דנ״מ לענין נדוניא דאפילו ליכא נכסים מהראשון אין לה על השני אלא עיקר כתובה אע״פי שהוציא משל אחיו נכסים שהיו מספיקין לנדוניתה. ע״כ:

מצוה בגדול ליבם. כתב הר״ב כדילפינן מוהיה הבכור. כמ״ש במשנה ח׳ פ״ב וע׳ מ״ש שם בס״ד:

לא רצה. מפרש בגמרא לא רצה ליבם אלא לחלוץ הולכים על כל האחין למי שהוא קרוב לו בשנים ואם לא רצה גם הוא ליבם הולכים לשלישי שהוא גדול אחריו וכן לעולם. דנוח לנו ביבום של קטן מחליצת הגדול. וקטן כלומר קטן דאחים ואינו פחות משלשה עשר שנים ויום א׳ והביא ב׳ שערות. נ״י:

תלה וכו׳. ונמלך בו ואם לא ירצה אני איבם או אני אחלוץ. הרמב״ם פרק ב׳ מהלכות יבום:

ואם. יש שם אב כו׳. דאמר מר [משנה ב׳ פרק ח׳ דבבא בתרא] והאב קודם לכל יוצאי יריכו. גמרא:

זכה בנכסים של אחיו. פירש הר״ב דיקום וכו׳. מפורש במשנה ח׳ פ״ב:

ובאבי אביו. משום כלת בנו אף על גב דבאשתו גמורה אין אסורה לאבי אביו אלא מד״ס דהא כלת בנו משניות דרבנן היא אפילו הכי גזרוה רבנן נמי בחלוצה כפירש״י והיינו למסקנא דגמרא דגזרו שניות בחלוצה וכתבו התוספות והא דלא תני במתניתין אבי אמו ובן בתו משום דתנא ושייר:

ואסור בצרת קרובת חלוצתו. פי׳ הר״ב ראובן חלץ ללאה ורחל נשואה לנכרי וכו׳ וכן פירש״י ותמהו בתוספות דהא תנא במתניתין ובאחותה בזמן שהיא קיימת הא מתה שריא. ותנן נמי לקמן חלץ לה ומתה מותר באחותה ואמאי הא סברי שחלץ לאחותה דאפילו צרת אחות הנשואה לנכרי אסרינן מה״ט. ועוד דתנן האחין מותרים אע״ג דאזלי בהדיה לבי דינא. אלא נראה דמיירי דוקא כשנשואה לאחין והיינו טעמא האי דאתעביד בה מעשה שנחלצה ודמיא טפי לגרושה אסרו גם צרת קרובתה כשנשואה לאחין דדמיא לצרת ערוה. אבל צרת חלוצתו דלא אתעביד בה מעשה לא דמיא לגרושה הלכך קרובתה שריא:

ונשא אחיו וכו׳ חולצת. עיין במשנה י״ב]:

שקדש אחיו את אחותה. כתב הרא״ש דוקא נקט שקידש משום דבשעת נישואין הוה נושא אחות זקוקתו אבל כנסה לחופה אין צריך להמתין מלבעול. דכיון דכנסה אשתו גמורה היא ופקעה לה זיקה לגמרי וכ״כ התוספות דף י״ח. אבל הנימוקי יוסף כתב דוקא במעשה אחיו ביבמתו הוא דפקעה זיקתה מיניה אבל משום נשואין דאחותה לא פקע ולפיכך ימתין ע״כ. ונ״ל שכן היא סברת רש״י שפירש במשנה ו׳ פ״ב. וכ״כ הר״ב שם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם משום דכל חד וחד כו׳. א״נ הוי איפכא שהראשון כנס אחות זקוקתו ההוא שעתא הוא דעבד איסורא ומשבא אחיו ויבם השניה שהיא יבמתו פקעה זיקתה למפרע מאידך. ואי איתא דכדברי התוספות סבירא ליה מיד שכנס פקע הזיקה ולא איצטריך למימר ומשבא אחיו כו׳. והב״י ס״ס קנ״ט לא העיר בזה כלום:

אחיך הגדול. אמרו הגדול על העיקר הנקדם מצוה בגדול ליבם. הרמב״ם. כלומר וגדול דנקט לאו דוקא אלא משום דמצוה ביה:

ואשת אחיו בחליצה. שאינה נפטרת מן החליצה מחמת שהיא אחות גרושתו. הואיל וזיקתה קדמה לקידושי הגרושה והכא לא שייך למתני אוי לו כו׳ כדתנן בפרק דלעיל מ״ה. כמ״ש שם בשם התוספות:

היבמה לא תחלוץ וכו'. כתב הר"ב בגמרא מפרש וכו' כל העולה ליבום וכו' וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה. וכל הנך דאמרו רבנן חולצות ולא מתיבמות כגון אחות חלוצתו ואחות זקוקתו וספק צרת ערוה התם משום דלא אפשר הוא דא"כ לעולם תאסור הלכך כיון דמדאורייתא בת ייבום היא חלצה אבל הכא דאפשר לשהויי משהינן ויצא הדבר בהיתר. רש"י. ואיכא נמי דמאורייתא חלצה ולא מיבמה ההיא דקידש אחת משתי אחיות פ"ב מ"ו. וטעמא אמרינן בגמרא דפירקין [מב.] דבת יבום היא דאם יבוא אליהו ויאמר זוהי שקדש תתיבם משא"כ בשלשה חדשים דהכא אפילו יבוא אליהו ויאמר זאת אינה מעוברת לא תתיבם דלא פלוג אלא כולהו צריכי להמתין ג' חדשים. וחייבי לאוין דתנן במ"ד פ"ב דלא מיבמים וחולצים הא כתבינן לעיל מדאורייתא חזי ליבום אלא חכמים אמרו גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה. אע"ג דקא פסיק ותני אלמנה לכהן גדול ואפילו מן הנשואין דהשתא איכא ל"ת דאלמנה לא יקח ועשה דבתולה מעמיו יקח אשה הא [בעולה] לא ולאו הבא מכלל עשה עשה. ולא אתי עשה דיבום ודחי ל"ת ועשה ונמצא שאין יבום לאלמנה לכהן גדול מן התורה ואפילו הכי חולצת. משום דרבייה קרא ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו מה תלמוד לומר יבמתו יש לך יבמה אחרת שעולה לחליצה ואינה עולה ליבום כדאיתא בגמרא רפ"ב דף כ'. [*והא דכתב הר"ב כל העולה ליבום וכו' פירש"י דף מ"א ע"ב עולה השערה לפני הזקנים]:

וכן כל שאר הנשים וכו'. פירש הר"ב לקמן כדי להבחין בין זרע ראשון לזרע שני. ובגמרא יהיב טעמא משום דכתיב (בראשית י"ז:ח') להיות לך [לאלקים] ולזרעך אחריך. ופירש"י שאין השכינה שורה אלא על הודאים שזרעו מיוחס אחריו. ואצרכוה להמתין כל שלשה חדשים ולא אמרינן תשהה מעט ותנשא ותבדק כי מלו לה שלשה חדשים. דהיכי תבדק דבדדיה אין מגנין הנשואות אי בפסיעותיה אשה מחפה עצמה שלא תראה מעוברת כדי שיירש בנה בנכסי בעלה. גמרא:

אחד בתולות ואחד בעולות וכו' אחד נשואות ואחד ארוסות. מפרש בגמרא דהכי קאמר אחד בתולות ואחד בעולות שנתארמלו או שנתגרשו בין מן האירוסין. דהיינו בתולות. בין מן הנשואין דהיינו בעולות:

הארוסות שביהודה. עיין במשנה ה' פ"ק דכתובות דלא כל שביהודה:

גס. פי' הר"ב רגיל. ועיין מ"ש במשנה ה' פ"ב דברכות ומ"ש הר"ב לכך חיישינן שמא בעל. וה"ה לנשואה שלא תתארס מה"ט שמא יבעול ולשון רש"י דילמא בעיל:

ארבעה אחין וכו' ומתו. מפרש בגמרא דה"ק ארבעה מאחין וכו' דאלת"ה ומתו כי מתו כולן מאן מיבם:

הרשות בידו. כתב הר"ב דה"ה טפי מד' נמי וכו' ונקט ד' וכו' כי היכי דנמטינהו עונה בחדש. פירש"י עונת תלמיד חכם מערב שבת לערב שבת. כדאמר בפרק ה' דכתובות דף ס"ב ע"ב. וכתב נ"י ואע"ג דמתניתין סתמא בכל אדם מיירי ולא סגי לכל חדא וחדא עונה בחודש הכא ביבמה שאני שאשה הקנו לו מן השמים ואפילו בפחות מזה סגי ליה אלא דמשום עצה טובה אמרינן דלית ליה לגרועי בפחות מעונה בחדש לכל חדא. אבל בנושא נשים דעלמא חייב לעשות עונה עם כל אחת כדין המפורש פרק אע"פ עכ"ל. ואכתי צריכא למודעי מ"ט אמרו דלא לגרועי בפחות מעונה בחדש. ונ"ל כי היכי דמשכחת באיש דלא מוקי אנפשיה מלבעול טפי משלשים יום כשיש אשתו עמו כדתנן במשנה י"ב מפרק י"ג דמכילתין וטעמא דמצטער ביותר וה"נ באשה אמרו חכמים שלא יצערה כשישהנה בלא בעילה יותר מחדש ועוד נ"ל ראיה מדתנן בפ"ה דכתובות משנה ו' דת"ח יוצאין שלא ברשות שלשים יום הא טפי לא ש"מ דעד ל' יום אין לה צער וטפי יש לה צער. ואע"ג דהתם ר"א תנן וחכמים פליגי כמ"ש שם הר"ב ל"ק דל"פ רבנן אלא משום דללמוד תורה לא חשו לצער שלה אבל בסברא דשלשים יום בעלמא לא משכחת דפליגי והא דמסתם סתים לן תנא כמדת ת"ח לפי שכיון שרצו להשיא עצה טובה ראוי הוא להשיא ראשונה לת"ח כפי מדתו. ועוד שכן ג"כ סתים לן תנא בסוף פ"ה דכתובות ועוד עמ"ש במשנה ו' פ"ח דנדרים. [*ונשאלתי שה"ל לתת טעם לשיעור [עונה] אחד לל' יום שכן סתם נשים טובלות אחד לל' יום שכן וסתות נשים מל' יום לל' יום כדפירש הר"ב במשנה ה' פ"א דנדה. וטעות גמור הוא שזה אחר חומרא שהחמירו לישב ז' נקיים על ראיית טפת דם כחרדל כמ"ש הר"ב בריש פ"י דנדה אבל בדורות הראשונים היתה טובלת לנדה לח' ימים ולזבה גדולה לז' ימים ולשומרת יום כנגד יום ביומה]:

ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. כתב הר"ב ולא מיבם לתרווייהו כו' ולא חליץ לתרווייהו שכל שאינו עולה כו' ומה"ט נמי לא מיבם לחד וחליץ לאידך. וכתבו התוספות דלחלוץ לחד וליבם לחד נמי לא כיון דחליץ לחדא א"א ליבם לשניה כיון דאין עולה לחליצה כדאמר לעיל בית חלוץ הנעל בית אחד הוא חולץ ואינו חולץ ב' בתים. ועוד דאינו חולץ לב' בתים [*ובתוספות דפוס ישן אלו חמשה תיבות ליתנהו וכן נראה למחקם מהדפוסים החדשים] משמע שהשניה מותרת לשוק בלא כלום:

מיבם לכשרה. כלומר רשאי ליבם לכשרה. ולשון הרמב"ם בפ"א מה"י מיבם לאיזה שירצה:

[*המחזיר את גרושתו. פירש הר״ב משנשאת. וכן פירש״י וכפשטיה דקרא (דברים כ״ד:א׳-ב׳) ושלחה מביתו ויצאה והיתה לאיש אחר וגו׳ לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה. ובספ״ב דסוטה כתב הר״ב דבקדושין תלה רחמנא היינו מדכתיב והיתה הויה דקדושין במשמע ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה כמ״ש הר״ב בריש מסכת קידושין]:

והנושא קרובת חלוצתו. כתב הר״ב דקסבר ר״ע דחלוצתו כאשתו שהכתוב קראה ביתו וכו׳. גמרא. ופירש״י ולית ליה סתמא דמתני׳ [ח׳] החולץ ליבמתו ונשא אחיו את אחותה ומת חולצת. דלר׳ עקיבא פטורה לגמרי:

ומודים בנושא קרובת גרושתו. וקמ״ל דל״פ אלא מחייבי לאוין. אבל בחייבי כריתות מודו ולא בעי חייבי מיתות בית דין. ואיידי דתנא מחזיר גרושתו ונושא חלוצתו וקרובת חלוצתו תנא נמי קרובת גרושתו. גמרא:

כל שאר בשר שהוא בלא יבא. כתב הר״ב כל קורבה שהוא בלאו וכו׳. וכן כתב רש״י. וקשיא לי דהא מחזיר גרושתו דלאו קורבה הוא ואמר ר׳ עקיבא לעיל דהולד ממזר. ול׳ הרמב״ם שיעור דברי ר״ע כל שאר בשר וכל שהוא בלא יבא לפי שעיקר דעתו כל שאין לו ביאה בקהל הולד ממזר ואפילו הוא מחייבי לאוין:

שהוא בלא יבא. גמרא דכתיב (דברים כ״ג:א׳-ב׳) לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו. כנף שראה אביו לא יגלה. כרבי יהודה דריש פי״א דמפרש לקרא באנוסת אביו דהוי ליה חייבי לאוין וסמיך ליה לא יבא ממזר בקהל ה׳. ואע״ג דמפסיק קרא דלא יבא פצוע דכא בינתים. כתבו התוספות וכ״כ הרי״ף דכיון דלאו בני בנים נינהו ולא שייך מינייהו ממזר לא חשיב הפסק ומדכתיב ולא שמעינן דאפילו לאוין דלאו דשאר. ועיין משנה ד׳ פ״ח מ״ש שם:

כל שחייבין עליו כרת. סבר לה כרבנן דר׳ יהודה דסברי דולא יגלה כנף בשומרת יבם של אביו הכתוב מדבר [כמ״ש לקמן ריש פי״א] דה״ל חייבי כריתות אשת אחי אביו. ולהכי הדר כתביה במשנה תורה משום למסמך לא יבא ממזר אלמא מחייבי כריתות הוי ממזר:

והלכה כדבריו. כתב הר״ב וכן הלכה. וכך כתב הרמב״ם דלא סגי לן ההלכה פסוקה שבמשנה כמ״ש במ״ו פ״ג דפיאה דאין למדין הלכה מפי התלמוד והכא היינו טעמא שפסקו כמותו משום דהכי תנן בספ״ג דקידושין וכל מי שאין לה עליו קדושין אבל יש לה על אחרים קדושין הולד ממזר. ואיזה זה הבא על אחת מכל העריות שבתורה כמ״ש התוספות והרי״ף. והואיל ובקדושין תלוי כמפורש התם ה״ט דכתב הר״ב חוץ מן הנדה. ויהיב טעמא בגמרא משום דתפסי בה קדושין דכתיב (ויקרא ט״ו:כ״ד) ותהי נדתה עליו אפילו בשעת נדתה תפסי בה קדושין דתהי לשון הוויה דקדושין. ועיין מ״ש במשנה י״ב פ״ג דקדושין:

כל שחייבין עליו מיתת בית דין. דאי מלא יגלה לא לכתוב לא יקח אשת אביו אלא לא יגלה לגופיה. לר׳ יהודה לחייב באנוסת אביו. ולרבנן לחייב שני לאוין בשומרת יבם של אביו. ולא יקח איש את אשת אביו [למאי] כתביה לאשמועינן דממזר מחייבי מיתת ב״ד דוקא:

מאשת איש. וכתבו התוספות תימא דלא נקט חייבי מיתות ב״ד סתם ואי משום דמעשה שהיה כך היה אם כן מנלן דהוי כר׳ יהושע וי״ל דנקט אשת איש לרבותא. דאע״פ שהוא קל משאר חייבי מיתות דהוי בחנק ויש לה היתר בחיי אוסרה:

לקיים דברי ר׳ יהושע. לא היה כתוב במגילה. אלא אריש קאי אר״ש בן עזאי לקיים דברי ר׳ יהושע. רש״י:

יבמתו שמתה מותר באחותה. אמרינן בגמרא דמשנה שאינה צריכה היא. [דזיל קרי בי רב הוא. עליה בחייה שלא נאסרה אחותה אלא בחייה. רש״י. והתוספת כתבו בשם ר״י] דאתי במכ״ש דאשתו:

ה **[* אין גט אחר גט כו׳**. עיין מ״ש בזה במשנה דלקמן]:

ולא מאמר אחר מאמר. עיין מ״ש בס״ד במשנה ג׳:

ולא בעילה כו׳. ולא חליצה כו׳. מפורש במשנה דסוף פירקין:

יש גט אחר גט וכו׳. פירש הר״ב דקמא לא דחה לגמרי וכו׳ ואהני גט שני כו׳. כדאיתא בגמרא דאע״ג דמדאורייתא לא הוי גט ביבמה כלל. אמרי רבנן כיון דבא״א מהני אי אמרת ביבמה לא מהני אמרי גט להוציאה וחליצה להוציאה ומדגט לא מהני חליצה נמי לא מהני ואתי למיבעל אחר חליצה. ופי׳ התוספות דאע״ג דבאשת איש לא חיישינן לשמא יאמרו מדחליצה לא מהני כו׳ לפי דלא שייך באשת איש חליצה וקריאה. והא נמי ליכא למיחש ביבמה שיאמרו מדחליצה לחודא מהני גט לחודא נמי מהני ותיבעי גט וחליצה לעולם. דבהא ליכא למטעי דחליצה בהדיא כתיב אבל חיישינן שיאמרו דחליצה הצריכה הכתוב מלבד הגט שבכל הנשים. ויאמרו מדגט לחודא לא מהני כו׳. ומ״ש הר״ב וכן הלכה. לא קאי אלא על יש גט כו׳ ויש מאמר וכו׳ ולא קאי על לא אחר בעילה וכו׳ כמ״ש במשנה ג׳:

ויש מאמר אחר מאמר. ומ״ט אמור רבנן מאמר ביבמה מהני. משום דמהני בעלמא. דאי אמרת לא מהני. אמרי מאמר לקנות וביאה לקנות. ומדמאמר

לא מהני ביאה נמי לא מהני. ואתי למיבעל אחר ביאה והוי ליה בונה שני בתים דאיסורא דאורייתא. בפרק דלעיל משנה י״א. הילכך אמרו דמהני שלא לבעול אחריה יבמה אחרת. ומהשתא ליכא למיחש למידי דשמא יבעול אחר בעילה. כיון דאחר מאמר נמי אסור למבעל:

כיצד עשה מאמר כו׳. כתב נ״י לעולם מפרש התנא דיני מאמר וגט תחלה משום דהוו דרבנן וחביבא ליה והדר מפרש חליצה וביאה דאורייתא ופתח בחליצה דהתרת יבמה לשוק עדיפא ליה כדאיתא בגמרא. ע״כ. והואיל וגט אינה מתירתה לגמרי לשוק להכי לא אקדימיה למאמר כמו שמקדים חליצה לביאה. ואלא מיהו קשיא סידרא דמתניתין דלעיל דהקדים גט למאמר ואחר כך הקדים בעילה לחליצה. ובמשנה ג׳ דהקדים נתן גט ובעל י״ל כי היכי דלסיים אין אחר חליצה כלום ובמשנה ד׳ ברישא דהקדים עשה מאמר ובעל י״ל משום דדמיא לאינך דבעי נמי חליצה. אבל בסיפא דהקדים גט ובעל קודם גט ועשה מאמר לא ידעתי למה:

הרי זו כמצותה. דהכי תקינו רבנן שלא יבא עליה עד שיקדשה קדושין גמורין בפני עדים ובשוה פרוטה ואם בעל ולא קידש קנה ולוקה מכת מרדות על שנהג קלות ראש בעצמו כדאיתא בגמרא:

נתן גט ועשה מאמר צריכה גט וחליצה כו׳. כתב הרע״ב דגט דחי קצת ושייר קצת וכו׳ ומה״ט אפילו רבן גמליאל מודה דיש מאמר אחר גט ויש גט אחר מאמר וכן ביאה יש אחר מאמר וכן אחר גט. כדאיתא בגמרא:

נתן גט ובעל צריכה גט וחליצה. כ׳ הר״ב שמשעה שנתן גט קיימא עליה בלא יבנה. ומ״מ לא הוה גט כחליצה לאפקועי כולה זיקה הלכך לא עמדה עליה בלאו גמור ואפילו לרבי עקיבא דמתני׳ כוותיה מודה דקדושין תפיס בה:

חלץ ועשה מאמר. כתבו התוספות לא הוה צריך למיתני דכיון דתנא נתן גט וחלץ דאין אחר חליצה כלום אע״ג דחליצה פסולה היא כ״ש דאחר חליצה כשירה אין אחריה כלום אלא כל הענינות שונה ע״כ. ולי נראה דאי משום הא לא איריא דאיכא למימר דאצטריך דלא תימא דוקא גט וחליצה אין אחריה כלום משום דכי אמר רחמנא חליצה ביבמה מלבד גט הוא דקאמר דהא משום הכי אמרו בגט דמהני ביבמה. כמ״ש בר״פ בשם התוספות:

חלץ ועשה מאמר נתן גט ובעל. או או קתני ועשה מאמר או נתן גט או בעל. וגט דלאחר חליצה לא הוה צריך למתני לאשמעינן דלאו כלום. דלמאי אהני. לתסרו בקרובותיה הא מתסר וקאי מחמת חליצה. אלא איידי דבעי למתני גט דאחר בעילה כדקתני או בעל ועשה מאמר ונתן גט לאשמעינן דאין לאחר ביאה כלום זיקת יבמה ובהאי גט סגי ליה בלא חליצה תנא נמי גט דאחר חליצה והכי מפרש בגמרא. רש״י:

או בעל ועשה מאמר או נתן גט או חלץ. ומאמר דאחר ביאה לא הוה צריך למתני דלמאי להני דאפילו מאמר אחר מאמר ביבמה אחת מאי מהני אלא איידי דתנא רישא חלץ ועשה מאמר דאצטריך לאשמעינן כר״ע דאין קדושין תופסין כו׳. והכי מפרש בגמרא. רש״י:

אין אחר חליצה כלום. ארישא אחלץ ועשה מאמר כו׳ [קאי] ואלישנא י ..... דסיפא דקתני או בעל ועשה מאמר כו׳ הוה שייך למתני אין אחר ביאה כלום. ולישנא קלילא הוא למתני חדא והתרת יבמה לשוק עדיפא ליה למתני. גמרא. ומ״ש הר״ב דמתניתין ר׳ עקיבא היא וכו׳. וכן בהא דאין אחר ביאה כלום לרבנן נמי משכחת לה דיש אחריה בשתי יבמות ויבם אחד א״נ שני יבמים שאם בעל האחת וקידש הוא או אחיו השנייה תפיס כדמסקי הרי״ף והרא״ש דלא הוה צרה אחר בעילה אלא עשה בית אחד הוא בונה ואין בונה שתי בתים ולאו הבא מכלל עשה עשה. ולגירסת התוספות פ״ק דף י״א בלאו. וברי״פ כתבו התוספות דר״ג דאמר אין מאמר אחר מאמר אתיא אפילו כרבנן דר׳ עקיבא. דדוקא בקדושין שאחר ביאה דביאה פקעה לזיקה לגמרי וכיון שבנה וכו׳ ולא הוה אלא עשה. אבל במאמר שעדיין זקוקה לו אין לו לתפוס אלא מדרבנן ולא תקנו שיהא מאמר אחר מאמר ולהכי לא קאמר עלה בגמרא זו דברי ר״ע ע״כ. ומיהו מזה אין ראיה דהא לא אמרו בגמרא על אין אחר חליצה כלום שבדברי ר״ג אלא דנטר לה עד חלץ ועשה מאמר וכו׳ משום דבה מיתני בהדיא דאין מאמר אחר חליצה כלל. ומ״ש הר״ב ואין אחר ביאה שבתחלה וכו׳ מפורש בסוף פירקין:

כיצד. בשתי יבמות ליבם אחד. רש״י:

עשה מאמר בזו ומאמר בזו צריכות שני גיטין. ויבומי לא דהיכי ליעבד אי ליבומי לתרווייהו ה״ל שני בתים ואי לחדא הואיל וחברתה ביה אגידא ה״ל בונה שני בתים. רש״י. ומכיון דיהיב גיטא לחדא קם עליה בלא יבנה אף לשניה ואפילו כי יהיב גיטא ופירש דלמאמרו ולא לזיקתו דיש מפרשים דשריא אפילו לדידיה ה״מ דיעבד אבל לכתחלה לא כמ״ש התוספות פ״ג דף ל״ב:

מאמר בזו ובעל את זו צריכות שני גיטין וחליצה. דבגט לחודא לא נפקא בעלת ביאה דביאה פסולה היא כמ״ש הר״ב לקמן והיינו טעמא דפסולה לא תסגי לה בגט. דגזירה ביאה אחר מאמר דאי תסגי בגט יאמרו דביאה אחר מאמר קנין מעלייתא וה״ה ביאה אחר ביאה דקנין מעליא ויבעול השניה אחר שבעל הראשונה. גמרא:

צריכות הימנו חליצה. לשון רש״י צריכות הימנו חליצה אחת ע״כ כלומר ופוטרת צרתה כמ״ש הר״ב באינך. ולפי׳ זה אמרינן בגמרא מאי צריכות. [צריכות] דעלמא:

גט לזו ובעל את זו צריכה גט וחליצה. דביאה פסולה היא כדפירש הר״ב וטעמא דלא סני לה בגט גזירה ביאה אחר גט [אטו ביאה אחר חליצה] דאי סגי בגט יאמרו כמו שקונה ביאה אחר הגט דביאה מעלייתא הוא ה״נ אחר חליצה ואתי למבעל לכתחלה אחר חליצה. גמרא:

אין לאחר חליצה כלום. כתב הר״ב ואי הדר מקדש וכו׳. דליכא למיגזר בחליצה פסולה כמו בביאה פסולה דלגזור חליצה אחר גט שאם נחשבה לחליצה מעולה שיחלוץ אחר חליצה ג״כ. דלא איכפת לן שתחלוץ כל ימיה. ואי בחליצה אחר מאמר שאם נחשבה לחליצה מעולה אתי לחלוץ אחר ביאה ולא יהיב גיטא ליכא למיחש. דחליצה אחר מאמר מי לא בעית גיטא. גמרא:

אין אחר חליצה כלום. כתב הר״ב ארישא קאי כו׳. וכמ״ש לעיל במשנה ג׳:

בין שני יבמין ליבמה אחת. ואצ״ל בשני יבמין לשתי יבמות דאיכא למ״ד בגמרא פ״ק דף י׳ וי״א. דצרה על האחין בכרת דכדקיימא קיימא:

חלץ ועשה מאמר כו׳. פירש הר״ב איבם אחד ויבמה אחת מהדר כו׳. וכן פירש״י ומשום דהאי לישנא מתניא במתניתין ג׳ ביבם אחד ויבמה אחת קא מפרשי הכי. אבל לקושטא דמלתא קא מהדרי אכולהו דכולהו שוים בין יבם אחד ויבמה אחת בין יבם אחד ושתי יבמות וכו׳ והיינו טעמא דהדר אסברא להו רש״י והר״ב בשתי יבמות כגון גט לזו וחלץ לזו וכו׳ ולא באו לומר אלא דאין זה [דין] חדש:

בין באמצע. לא מהני מאמר שאחריו. ולעיל במשנה ב׳ בעשה מאמר וחליצה לא תנן אין אחריו כלום. כמ״ש שם התוספות כיון שצריכה מעשה דגט אחריו על המאמר שקדמו:

והבעילה וכו׳ באמצע. פי׳ הר״ב כגון גט לזו כו׳. ועשה מאמר בשלישית אסור בקרובותיה. וכן לשון רש״י. וה״מ למימר ועשה מאמר בבעלת הגט דהא תנן לעיל גט ומאמר באחת שצריכה גט וחליצה אלא משום איסור קרובות נקטו בשלישית דאילו בעלת גט בלאו הכי משום גיטא נאסרו הקרובות:

רבי נחמיה אומר אחת בעילה כו׳. דקאמרת לגזור ביאה אחר גט משום ביאה אחר חליצה כיון דחליצה דאורייתא מידע ידעי. ודקאמרת לגזור ביאה אחר מאמר משום ביאה אחר ביאה. כיון דביאה דאורייתא היא מידע ידעי. גמ׳ [דף נ״ג ע״ב]:

ו **בין בשוגג**. פי׳ הר״ב כסבור אשה אחרת היא ואפילו אינה אשתו. שנמצא שנתכוין ג״כ לזנות אלא מיהו אינו מזיד ביבמתו. ושוגג בה מקרי. ותדע דאי לא תימא הכי אלא כלומר כסבור אשתו היא שלא נתכוין לזנות כלל. בהיא שוגגת היכי משכחת לה שלא תהא לשם זנות או לשם מצוה אלא ודאי כל ששוגג ומחשב שזו אשה אחרת או ששוגגת וסוברת שזה איש אחר אע״פ שנמצא שלא כיונו למצוה מקרי שפיר שוגג. ולשון רש״י כסבור שהיא אשתו או אשה אחרת:

בין באונס. מפרשינן בגמרא כגון שנתכוין לאשתו ונתקשה ותקפתו יבמתו אי נמי גוים הדביקוהו ביבמתו בעל כרחו:

בין ברצון. היינו למצות יבום. ואע״ג דפשיטא הוא קתני ליה דהכי אורחיה בכל דוכתא. תוספות:

והיא לא אנוסה. אבל מזידה או שוגגת. תוספות:

המערה. פי׳ הר״ב שלא גמר ביאתו שהוא הכנסת האבר כולו כמ״ש הרמב״ם. אלא הכניס העטרה. ומהו עטרה פירש הר״ב במ״ב פרק שמיני:

קנה. דלקמן ילפינן להעראה בעריות ואפילו בחייבי לאוין. ויבמה ליבם אתיא ביאה ביאה דכתיב (דברים כ״ה:ה׳) יבמה יבא עליה וכתיב (שם כ״ג) לא יבא ממזר. גמרא דף נ״ה:

ולא חלק בין ביאה לביאה. פירש הר״ב בין ביאה כדרכה כו׳ דכתיב משכבי אשה. וכ״כ הרמב״ם. ובריייתא היא בפרק ז׳ דסנהדרין דף נ״ד ובזכר הוא דכתיב וא״ר ישמעאל הרי זה בא ללמד ונמצא למד פירש רש״י הרי זה בא ללמד על זכר שחייב אפילו שלא כדרכה ונמצא למד. למשכב זכור לא אצטריך קרא דפשיטא לן דכל משכב זכר שלא כדרכה הוא אלא האי משכבי לאשמעינן אתא דהבא על אשה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב עד כאן. ומכל מקום תמיהני דלענין יבמה דרשו בברייתא בגמרא יבמה יבא עליה כדרכה ולקחה שלא כדרכה. ואמאי שבקוה לדרשה זו ודרשה דמשכבי אשה הוה ליה לפרש במשנה ב׳ לענין כל העריות [*ואין לומר משום דסבירא להו דמכיון דאמר ר׳ ישמעאל הרי זה בא ללמד כו׳ תו לא איצטריך להך דרשה דולקחה דהא דר׳ ישמעאל דרשא כוללת היא. הא ליתא דא״כ ולקחה למה לי אלא ודאי דמדר׳ ישמעאל לא שמעינן אלא לענין חיובא דומיא דזכר. אבל למצוה וזכיה כי הכא לא שמעינן דהא איכא למימר דלהחמיר ולחייב עביד רחמנא שלא כדרכה כמו כדרכה. משא״כ לענין מצוה וזכייה. הלכך ודאי דאצטריך ולקחה. ולפיכך צ״ל עיון על הר״ב והרמב״ם בזה. וא״ת היאך פי׳ הר״ב יבא עליה מ״מ הא אפיקתיה הך ברייתא לכדרכה הא פרכינן לה בסוגיא ומסקינן דלכדרכה מלהקים לאחיו שם נפקא. במקום שמקים שם. וכי אתא קרא בין בשוגג בין במזיד כו׳]:

וכן הבא וכו׳ העריות. דאמר קרא (ויקרא י״ח:כ״ט) כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות הוקשו כל העריות כולן לנדה מה נדה בהעראה דכתיב בה (שם כ) את מקורה הערה אף כל בהעראה. גמרא:

או פסולות לכהונה כו׳. אתיא קיחה קיחה כתיב גבי חייבי כריתות (שם) איש כי יקח את אחותו וכתיב בחייבי לאוין דכהונה (שם כ״א) לא יקחו. גמרא. [* ומ״ש הר״ב פסלה לכהונה משום זונה. עיין מ״ש בזה במשנה ה׳ בס״ד]:

ממזרת ונתינה כו׳. גמרא. מדגלי רחמנא ש״ז גבי שפחה חרופה מכלל דחייבי לאוין בהעראה. ואי לא כתיב בחייבי כריתות ה״א דנילף לחייבי לאוין משפחה חרופה אבל השתא דכתיב בחייבי כריתות אי כל חייבי לאוין בגמר ביאה לשתוק קרא משפחה חרופה:

פסל. פי׳ הר״ב ואע״פ שאשת ישראל כו׳. וכ״פ הרמב״ם. וטעמא כדכתבו התוספות ספ״ג דכיון דאשכחן באשת כהן דאפילו באונס אסורה אין לנו לחלק בין אונס לרצון לענין תרומה וכהונה אפילו אשת ישראל. ומ״ש הר״ב דאלמנה כו׳ נעשית זונה דברי תימה הן שלא מצאנו מי שסובר כן כמו שאכתוב לקמן במ״ה. והרמב״ם בפירושו כתב דנעשית חללה:

ר׳ אליעזר ור״ש מכשירין. פי׳ הר״ב דכתיב ולא יחלל שני חילולין מדלא כתיב לא יחל:

בין אלמנה מן הארוסין. דילפינן בגמרא אלמנה מגרושה מה גרושה [אף] מן הארוסין אף אלמנה אפילו מן הארוסין. נ״י:

ולא ישא את הבוגרת. כתב הר״ב כתיב והוא אשה בבתוליה יקח פרט לבוגרת. גמרא דאי כתב בתולה הוה משמע אפילו מקצת בתולים דהיינו בוגרת שכלו בתוליה [ופי׳ התוספות לאו דוקא אלא כלומר נתמעטו קצתה] כתב רחמנא בתוליה. עד דאיכא כל הבתולים. ועיין בפי׳ הר״ב דריש כתובות:

בוגרת. נקראת הבתולה כשיהיה לה ששה חדשים אחר הבאת סימני נערות וסימני נערות הם שתביא שתי שערות אחר שנשלמו לה שנים עשר שנה לפי שהבאת ב׳ שערות קודם י״ב שנה אינם סימנים אלא הם שומא. וכן כל זמן שלא תביא שתי שערות אפילו אחר הי״ב שנה היא קטנה עד שתשלים כ׳ שנה. הרמב״ם. ר״א ור״ש מכשירין בבוגרת. דסברי בתולה בתולה שלמה משמע. בתוליה אפילו מקצת בתולים. גמרא:

יכנוס. גמרא דכתיב (שם) בתולה מעמיו יקח אשה והאי אשה לא איצטריך אלא לדרשה:

ומינהו המלך. שלא הי׳ חכם ולא היה ראוי לכך וע״י שוחד מינהו המלך כדאיתא בגמרא והיינו דלא תנן ונתמנה:

לא יכנוס. דמאשה דילפינן מינה אירס ממעטינן אשה ולא יבמה. גמרא. ועיין מ״ש בפ״ב מ״ד:

חולץ ולא מיבם. וא״ת מרישא שמעינן לה דקתני שומרת יבם כו׳ ואר״י דחולץ אתא לאשמועינן דס״ד משום בזיון דכ״ג שרוקקת בפניו לא תחלוץ אע״ג דתנן לה לעיל [פ״ב מ״ד] ובפרק כהן גדול בסנהדרין [דף י״ח] תוס׳ וע׳ מ״ש פ״ד מ״י וע׳ מ״ש בריש ברכות ובמ״ה פ״ד דכתובות:

ולא מיבם. עיין מ״ש ברפ״ב דסנהדרין:

כהן הדיוט לא ישא אילונית. [* וסימניה פירש׳ הר״ב בפרק קמא משנה א׳] וכתב הר״ב ה״ה לישראל דמידי הוא טעמא אלא משום שאינה בת בנים. ישראל לא מפקדי אפריה ורביה [בתמיהה] גמרא. ועוד הא תנן לקמן לא יבטל כו׳ ועיין במשנה ג׳ פ״ד דסוטה דה״ה זקנה ושאינה ראויה לילד:

אלא אם כן יש לו אשה ובנים. או אשה לפרות ולרבות עמה או בנים קתני. רמב״ם פרק ט״ו מהלכות אישות. [*ובנים דקתני היינו שקיים בהם מצות פריה ורביה וכ״כ הרמב״ם ועיין במשנה דלקמן]. רבי יהודה אומר וכו׳ שהיא זונה. דכתיב (הושע ד׳) הזנו ולא יפרוצו כל ביאה שאין בה פירצה [פי׳ גידול בנים] אינה אלא בעילת זנות. גמרא. [* וכתבו התוספות וז״ל קטנה אתיא לכלל פרצה לכשתתגדל ולא ממעט אלא היכא דלא אתיא לעולם לכלל פרצה ע״כ]:

גיורת ומשוחררת. לפי שהעובדי כוכבים שטופי זימה הן ובניהם ילדי זנונים המה ולפיכך סתם תנן אע״פ שלא נבעלה אפילו פחותה מבת שלש ויום א׳ הרמב״ם והרא״ש. ועיין מ״ה פ״ז והא דהוצרכו ב״ד של חשמונאי לגזור משום זנות כמ״ש במשנה ד׳ פ״ק דשבת היינו קודם שנתגיירה דלא שייך בה קיחה וחלול:

ושנבעלה בעילת זנות. כתב הר״ב כגון חייבי לאוין או חייבי עשה. פירוש חייבי עשה ג׳ הן מצרי ואדומי ראשון ושני דאתיין מכלל עשה. דדור שלישי יבא. וכן בעולה לכ״ג אתיא מכלל עשה דבבתוליה יקח ולאו הבא מכלל עשה עשה אבל הרמב״ם בפי״ח מה׳ א״ב ביאר שאין חייבי לאוין ועשה עושין זונה אלא השוים בכל וקחשיב נמי חלל וטעמא דהכי תניא בברייתא בהדי חייבי לאוין ועשה אבל בפירושו למשנה ו׳ פרק ד׳ דקידושין תמה על הברייתא שמנאה חלל בכלל הפוסלים לכהונה ואמר דאי משום זונה אמרינן לא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין כמ״ש בפירש הר״ב שם משנה ד׳ ומשום כך ג״כ א״א שיהא משום חללה כיון שאינה אסורה לו ואין חללה אלא מאיסורי כהונה. ואין לומר שזה שפוסלה הוא כשבא עליה שלא לשם אישות שהרי אמרו כל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנותו ובת חלל אי אתה נושא א״כ אלמנותו שהיא הנשואה לו ג״כ אי אתה נושא. עכ״ד. ואעפ״כ לא זז מלכתוב בכלל זונה הנבעלת לחלל בחיבורו פי״ח מה׳ א״ב לפי שלא ראה לדחות ברייתא שחשבה חלל בהדי הפסולים מהכהונה ומפרשיו לא הביאו דברים הללו אבל בסמוך אכתוב טעם פסול החלל מטעם אחר לא משום זונה ולא משום חללה. ותחלה אני אומר דאהא דסברי הרמב״ם והר״ב דזונה מחייבי לאוין וחייבי עשה דיש לתמוה ממתני׳ ב׳ דלא חשיב אלא חייבי כריתות ופסולי כהונה ומיהו לקמן פ״ז משנה ה׳ חשיב

נמי שאינן ראוין לבא בקהל שפוסלין מן התרומה וה״ה לכהונה מק״ו דגרושה כמו שכתבתי שם משנה ד׳ אבל הראב״ד והתוספות והרא״ש סוברין דאין זונה אלא מחייבי כריתות או נכרי ועבד שאין תופסין בהן קדושין ונ״ל שיש להם ראיה מהמשנה דלעיל דלא חשיב לחייבי לאוין ועשה והא דחשיב פסולי כהונה היינו לעשות חללה ולא לעשות זונה וכמ״ש לעיל הרמב״ם ואע״ג דממתניתין דפ״ז מוכח דפסולים לתרומה ולכהונה לאו משום דעשאה זונה אלא גזירת הכתוב מובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לזר לה כו׳ וזוהי דעת הראב״ד בהשגות בהדיא. ולפיכך לא נשנו לעיל משום דהיא עצמה לא נעשית לא זונה ולא חללה ולעיל בהכי הוא דאיירינן ולא בפסול מתרומה וכהונה אלא באיסור זונה וחללה בלבד. ומפני משנה זו דלעיל דחו הברייתא ששנאה חייבי לאוין ועשה בכלל הפוסלים לכהונה שכתב הב״י טוא״ה סימן ו׳ שאינו יודע היאך אפשר לדחותה ועוד דהם מפרשים הברייתא דלאו משום פסול זנות נגעו בה אלא משום דגזירת הכתוב דובת כהן ולא נדחית כלל וכבר כתב המגיד להראב״ד שסובר דחלל אע״ג דלאו בעילת איסור היא פוסלה מן הכהונה ועושה חללה דמקיש זרעו לו שגם הזרע עושה חללה ע״כ. ואני אומר שאפשר שמפרשים הברייתא דפסלוה לא מטעם זנות ולא מטעם חללה אלא מטעם גזירת הכתוב ובת כהן וגו׳ כי תהיה לאיש זר כלומר שיש זרות בביאתו וכל איסורי לאוין זרים הם בביאתן. וגם החלל קרוי זר כיון שנעשה זרות ע״י ביאתו בזרע שיבא ממנו וזוהי הפסול לה כלומר שיש צד פסול כמו שזכרנו. ואם נפשך לומר דחלל עושה חללה מן ההיקש שזכר המגיד כ״ש דניחא טפי ומ״מ באיסור לאוין אינך צריך לאיסור זונה כלל:

לא יבטל אדם מפריה ורביה. מלת יבטל היו״ד בחיר״ק והבי״ת בקמ״ץ והטי״ת דגושה שהוא מבנין התפעל והא דלא תנן לא יבטל אדם פריה ורביה כו׳ נ״ל לפי שאע״פ שמשמש מטתו אפשר שלא יוליד ונמצא שפריה ורביה לאו בידו ולכך לא שייך למתני לא יבטל ולשון הרמב״ם בפט״ו מה״א לא יבטל מלפרות ולרבות:

ובה״א זכר ונקבה שנאמר זכר ונקבה בראם. וב״ש אין דנין אפשר משא״א דאי לא איבראי חוה לא הוה נקבה אחריתי אבל הכא מי שיש לו שני זכרים נקבות הרבה בעולם. ומ״ש הר״ב לב״ה דממשה אין ראיה שע״פ הדיבור עשה שנאמר (דברים ה׳:כ״ז-כ״ח) לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי:

ושהה עמה עשר שנים וכו׳. כתב הר״ב כדאשכחן באברהם לאחר ששהה עשר כו׳ ויצחק ששהה עשרים שהרי בן ארבעים שנה היה בקחתו את רבקה ובן ששים שנה בלדת אותם תירצו בגמרא דיצחק עקר הוה ויודע שמחמת עצמו הוא וכו׳ ורש״י בפירש החומש כתב על פי הברייתא דסדר עולם דבת ג׳ נשאה ושהה עשרה עד שתהא ראויה לילד ואחר כך עוד עשרה כמו שעשה אביו:

גירשה. כתב הר״ב נותן לה כתובתה אם היא טוענת דמיניה הוא שאינו יורה כחץ לפי שהיא נאמנת בזה שהיא יודעת ומרגשת אם יורה כחץ אם לאו והוא אינו מרגיש. גמרא. ומ״ש מטילין חרם כו׳ לפי שכל שאין טוען בבריא אין משביעין אפילו היסת. אבל מתקנת הגאונים להחרים סתם ואף על פי שבכל מקום לא הזכירו אלא חרם סתם ואף לשון הרמב״ם בכאן ובחיבורו פט״ו מה״א כתב חרם סתם אין לתפוס בזה על הר״ב שכתב ומטילין חרם עליה לפי שבכאן אין מי שיודע בדבר אלא היא א״כ החרם סתם הרי אין יכול לחול כי אם עליה:

[* מותרת לינשא לאחר. לשני אין לשלישי לא. מתני׳ [מני רבי] היא כמ״ש כבר לעיל סוף פרק ב׳]:

ז **עבדי מלוג לא יאכלו.** כתב הר״ב לפי שהן שלה והיא חללה דאי לאו שהיא חללה היו אוכלין אע״פ שהן שלה כדמפרש במתני׳ דלקמן:

בת ישראל שניסת לכהן כו׳ הרי אלו יאכלו בתרומה. וכתב הר״ב דכתיב וכהן כי יקנה וכו׳ שעבדו של כהן כו׳ אף על גב דבאשתו שכנסה איירינן מיהו עבד שקנה נמי ילפינן בברייתא דמאי שנא הך אתתא קנינו והך עבד קנינו וכתב רש״י ואם תאמר מה שקנה עבד קנה רבו ולמאי אצטריך קרא לרבויינהו משכחת לה כגון שנתנו לו לעבד מתנה על מנת שאין לרבו רשות בו. עד כאן. עיין מה שכתבתי משנה ח׳ פרק י״א דנדרים:

שניסת. כמו שנשאת שהשי״ן מתחלפת בסמ״ך שהם ממוצא אחד והאל״ף נעלמת במבטא:

אף בת כהן לכהן כו׳. כ׳ הר״ב כיון דאמרת שאינו ילוד כו׳ דרבנן הוו סברי דטעמא משום דילוד מאכיל ולא סברי דטעמא משום עובר במעי זרה כו׳ כ״כ התוספות וכן פירש הרמב״ם:

מפני חלקו של עובר. לשון הר״ב שהרי עבדיו הם ואינם אוכלים אלא בשבילו. וכן ל׳ רש״י. ומשמע דר״ל דלאו דוקא מפני חלקו של עובר ומיירי ביש לו אחים ובהא הוא דאפליגו עליה רבנן לומר דודאי אין לו זכייה היכא דאיכא אחים אבל כי ליכא אחים כלל מודו רבנן דיש לו זכייה ושאינו ילוד אינו מאכיל אלא רבנן אפילו באין לו אחים שאין אוכלים משום אחים סברי דאין לעובר קנין בעבדים ואוכלים. וחולקין על ר׳ יוסי ותמהו עליו שא״כ אף בת כהן לכהן כו׳ ואין כאן אלא עובר לדבריך לא יאכלו אלא אוכלים הם לפי שאין לעובר קנין בהם ואוכלים בשביל המשפחה שכל זמן שלא נולד העובר זוכה הקרוב לירושת כהן ואוכלים בגינו כדאמר שמואל בגמרא וזוהי דעת הרי״ף אבל במ״ג פ״ה דנדה מפרש הר״ב דהא דעובר אין לו זכייה

ביש לו אחים ומשמע דאי אין לו אחים יש לו זכייה וזוהי דעת הרא״ש. והב״י טור י״ד סימן של״א כתב דדעת הרמב״ם כהרי״ף אבל בכסף משנה פ״ח מה׳ תרומות הכריח שדעתו כדעת הרא״ש ז״ל וכן נ״ל מפי׳ המשנה שלו דהכא ודנדה מדאסברה לה ביש לה בנים ומיהו איכא בינייהו דלהרמב״ם לרבנן טעמא משום דילוד מאכיל ושאינו ילוד אינו מאכיל והלכך אפילו בת כהן לכהן מעוברת אינו מאכיל לעבדים כלל אבל להרא״ש כמ״ש בטור שם בת כהן לכהן מעוברת יאכלו אפילו קודם שתלד לפי שסובר דטעמא שאינו ילוד כו׳ קאי בקושיא בגמרא ונתקיים טעמא דעובר במעי זרה זר הוא נמצא שבמעי כהנת כהן הוא ומאכיל ומכל מקום חכמים דאמרו לו היו סוברים שטעם רבי יוסי משום דילוד מאכיל כו׳ הוא כמו שכתבתי לעיל. והרמב״ם סובר דלפי האמת לרבנן טעמא משום דילוד כו׳ הוא. והטעם דהא דקאי הך טעמא בגמרא בקושיא היינו מדרבי יוסי דאמר בברייתא זו שמעתי וזו לא שמעתי רוצה לומר בת כהן לכהן לא שמע ואי האי טעמא מאי לא שמעתי דהא היא היא וממילא לרבנן לאו קושיא דאיכא למימר דסברי כפי האמת הטעם משום דילוד כו׳. וקצת תימה לדברי הרא״ש דהא במתניתין דלקמן מפרש בגמרא טעמא דילוד וכו׳ כמו שכתב הר״ב שם גם הרא״ש שם הביאו ואי כדבריו הוה ליה למנקט גמ׳ טעמא דעובר במעי זרה וכו׳ והנימוקי יוסף כתב לקמן טעמא דעובר במעי זרה כו׳ סובר דגמרא לא דק למנקט אליבא דהלכתא. [* ומיהו התוספות בד״ה למאי נ״מ וכו׳ כתבו דאע״ג דדרשינן לקמן ילוד מאכיל כו׳ שבת ישראל לכהן והניחה מעוברת דלא מאכיל מ״מ מבעי ליה לענין עבדים דאיכא למימר דוקא לענין אמו דכתיב בי׳ קרא ילידי ביתו הם יאכלו דמיניה דרשינן ילוד מאכיל אבל עבדים שאוכלים מטעם קנין כספו לא קאמר קרא ילוד מאכיל שאינו ילוד לא. עכ״ל]:

העובר. כ׳ הר״ב אי בת כהן לישראל כו׳ דכתיב כנעוריה פרט למעוברת דכנעוריה משמע בזמן שהיא דומה לנעוריה. רש״י:

והיבם. פירש הר״ב קנין כספו אמר רחמנא וזו קנין אחיו. מיהו דוקא כששומרת ליבם וכ״כ הר״ב במשנה ג׳ פרק ה׳ דכתובות אבל אחר שיבמה הרי היא כאשתו לכל דבר כדתנן במשנה ד׳ פרק ד׳. שוב מצאתי כן בפירש״י פרק ה׳ דכתובות ד׳ נ״ח ומסיים והכתוב קראה אשתו דכתיב (דברים כ״ה:ה׳) ולקחה לו לאשה דקנייה בביאה וכי היכי דקדושי ביאה מאכילין בארוסה דאתקש הויות להדדי כך מאכילין ביבמה. ומ״ש הר״ב אי בת כהן כו׳ ושבה עמ״ש בזה בכתובות שם:

והאירוסין. מ״ש הר״ב מדכתיב ובת כהן כי תהיה כו׳ לפום מסקנא מושבה נפקא כמ״ש לקמן:

והחרש. כתב הר״ב דהא קנאה בתקנתא דרבנן. לקמן בפרק י״ד:

ובן תשע שנים ויום אחד. כתב הר״ב אחד מן הפסולים לכהונה וכו׳ פסלה מלאכול בתרומה הכי מפרש בגמרא דכתיב (ויקרא כ״ב:י״ב) ובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה. ולאירוסין דלעיל נפקא לן מושבה אל בית אביה כו׳ מכלל דמעיקרא לא אכלה וכו׳ כדאיתא בגמרא ואין להאריך בזה. אשכחן כהנת. לויה וישראלית מנלן. כגון דאכלה בשביל בנה. ולא ילפינן מכהנת דדילמא דוקא כהנת דקדיש גופה פסיל לה הא דלא קדיש גופה לא פסיל לה. ומשני ובת קרא יתירה. וכתב הר״ב ונתחללה בבעילתו. כלומר ופסולה להנשא לכהונה וקל וחומר מגרושה מה גרושה שמותרת בתרומה אסורה לכהונה זו שאסורה בתרומה אינו דין שפסולה לכהונה. ומ״ש הר״ב ואי בת ישראל נשאת לכהן כו׳ אינו מאכילה שאין קנינו קנין גמור. לשון נמוקי יוסף דנשואי קטן אינו כלום [כדתנן משנה ח׳ פ״י]:

ספק שהוא בן תשע שנים וכו׳. ולא מוקמינן ליה אחזקה. ול״מ לכהונה דלא כדאשכחן בספ״ק דכתובות דמעלה עשו ביוחסין ואפילו לרבן גמליאל ורבי אליעזר דוקא התם דידעה ואמרה לכשר נבעלתי אבל הכא לא ידעינן. אלא אפילו לתרומה. דמירי כגון דהשתא דאתא קמן הוי ודאי בן תשע אע״פ שהיה ספק כשבא עליה לא מוקמין ליה אחזקה קמייתא אלא אזלינן בתר השתא שהוא ודאי בן תשע דחזקה קמייתא איתרע לה. תוספות:

ספק הביא וכו׳. כתב הר״ב קטן שקידש כו׳ אשתו חולצת ולא מתיבמת. ותימה דממ״נ תתיבם. אי קדושיו קדושין הרי מצוה ליבמה ואי לא הוו קדושין לא היתה אשת אח מעולם ועוד חולצת ולא מתיבמת מאן דכר שמיה ואי משום סיפא התם צרתה תנן. ורש״י פי׳ לענין שפוסל בת כהן המאורסת לו מלאכול בתרומה וכן פי׳ נ״י. והרמב״ם מפרש ספק שהביא כו׳ בחולץ ליבמתו ונפל הספק אם הביא ב׳ שערות וחליצה גמורה היא או לא חולצת ולא מתיבמת והקרוב אלי שהר״ב כתב מתחלה פירש״י ואח״כ פי׳ הרמב״ם ונשמטו שורה או שורותים מידי הסופר:

והשוטה. כתבו התוספות הא דלא תנן קטן בהדייהו דלא תקינו ליה רבנן נשואין [כדתנן פ״י משנה ח׳] אומר ר״י דהיינו משום דבעיא למתני בסיפא וילדה דלא מתני ליה לקטן:

לא פוסלין ולא מאכילין. לא אצטריך לאשמעינן באונס ומפתה דאין מאכילין ומשום לא פוסלין נקטיה. תוספות:

ואם אינם ראויים לבא בישראל. ותנא סיפא דהכא לגלויי רישא דלעיל בן ט׳ ויום א׳ דמוקמינן לה בפסולי כהונה שלא תאמר רישא פסולי קהל דוקא. תוספות. ועמ״ש בזה במ״ה פ׳ דלעיל:

ישראל שבא על בת כהן. באונס או בפתוי שלא לשם קידושין. רש״י:

עיברה לא תאכל שהעובר פוסל. והקשו בגמרא וכי לא עיברה ניחוש שמא עיברה מי לא תנן [ספ״ג] מפרישין אותן ג׳ חדשים שמא מעוברות הן ומסקינן בזנות לא חששו פירש רש״י כדקי״ל אשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר הלכך ליכא ספק וכתבו התוספות וכן בשוטה אע״פ שנשאת לו מתהפכת ואין רוצה להתעבר ממנו לפי שיראה שלא תוכל לסובלו כדאמרינן בפ׳ חרש דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת:

ילדה תאכל. כדמרבינן לקמן אפילו ממזר:

העבד פוסל משום ביאה. שנאמר (שם) ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וגו׳ מי שיש לו אלמנות וגרושין בה אני קורא בה ושבה אל בית אביה וגו׳ יצאו עובדי כוכבים ועבד שאין לו אלמנות וגירושין [דלגופיה לומר שחוזרת כשנתאלמנה או נתגרשה לא ה״ל למכתב אלא חד מינייהו. תוספות] אשכחן כהנת. לויה וישראלית מנלן ובת קרא יתירה. דהא כתיב בקרא דלעיל ובת כהן ומצי למכתב אבתריה וכי תהיה אלמנה וגרושה. גמרא דף ס״ט:

ואינו פוסל משום זרע. כתב הר״ב אם יש לה זרע וכו׳ וז״ל רש״י אם יש לה זרע לבת כהן שהוא עבד מישראל כשר ומת בעלה ישראל ונשאר זה כו׳:

ונכבש על השפחה. פירש הר״ב נדחק וכו׳ ומסיים רש״י לשון מכבש פריש״א בלע״ז ולשון גנאי הוא ע״כ. וכן כשכעס אחשורוש אמר להמן בלשון גנאי הגם לכבוש את המלכה (אסתר ז׳:ח׳):

הרי זה עבד. פי׳ הר״ב שולד שפחה כמוה. כדלעיל מ״ה פ״ב:

בת ישראל לכהן. ומת בנה מכהן ובנו בן בנה קיים והוא עבד. רש״י:

ממזר פוסל ומאכיל. ת״ר וזרע אין לה אין לי אלא זרעה זרע זרעה מניין ת״ל וזרע אין לה מ״מ ולזרע כשר לא איצטריך קרא דבני בנים הרי הן כבנים [כדאיתא בגמרא פ״ו דף ס״ב ע״ב מדכתיב (ד״ה א׳ ב׳) ואחר בא חצרון אל בת מכיר אבי גלעד ותלד לו את שגוב וכתיב (שופטים ה׳:י״ד) מני מכיר ירדו מחוקקים וכתיב (תהילים ס׳:ט׳) יהודה מחוקקי והיינו חצרון שהוא מיהודה שהוליד מבת מכיר מחוקקים דהשתא הוה מחוקקים מיהודה וממכיר והם בני בתו של מכיר] כי איצטריך קרא לזרע פסול וה״ה לזרע זרעה בבת ישראל מכהן שמאכיל כמ״ש הרמב״ם בסוף פירקין:

ונשאת לעבד. תימא דלא קתני ונכבשה עם העבד כדקתני ונכבש *) עם השפחה דנשואין לא שייכי בה. תוספות:

הרי זה ממזר. כתב הרמב״ם זאת ההלכה על דעת מי שאמר גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר והרבה בגמרא נושא ונותן בזה [בפ׳ החולץ דף מ״ה] ופסקו גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר בין בפנויה בין באשת איש בין באונס בין ברצון:

מאכיל את אמו. לאחר מיתת אביו. רש״י:

ופוסל אם אמו. כתב הר״ב דכתיב וזרע אין לה עיין עליה כו׳ עמ״ש במ״ה פרק ב׳:

ח **הערל**. פי׳ הר״ב שמתו אחיו מחמת מילה וכ״פ רש״י אבל ערלה שלא בזמנה מיבעי לן בגמרא אי הוה ערלה. ומ״ש הר״ב דילפינן מפסח וכו׳ עיין בפירושו לסוף פרק י״ט דשבת:

וכל הטמאים. דאמר קרא (ויקרא כ״ב:ד׳) איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל איזה קודש שאוכלין אותו כל זרע אהרן זכרים ונקבות הוי אומר זו תרומה דאילו חזה ושוק אינו בחזרה. בת כהן שנשאת לישראל וזרע אין לה אינה חוזרת לחזה ושוק [כדנפקא לן מבתרומת הקדשים לא תאכל במורם מן הקדשים בגמרא פ״ז דף ס״ח ע״ב. ומדלא כתיב בקדשים לחוד וכתיב בתרומה שמעת מינה נמי להא דכיון שנבעלה לפסול לה כו׳ [כמו] שכתבתי במ״ד פ״ז] וכי תימא תרומה נמי אינה בחללה. חללה לאו זרעו דאהרן היא. ואם לא ידעה. פי׳ הר״ב ואם לא בא עליה והוא מלשון וידע אדם [צ״ל והאדם ידע] את חוה אשתו (בראשית ד׳:א׳): הרי אלו יאכלו. ובנשואה לו קודם שנעשה פצוע דכא דהואיל וכבר אכלה ואפילו לת״ק דמ״ג פ״ו דסבירא ליה משתמרת לביאה פסולה לא תאכל. הכא שאני שכבר אכלה. ולא דמי נמי לבת ישראל שניסת לכהן ומת דהתם פקע קניניה הכא לא פקע קניניה. גמרא:

איזהו פצוע דכא. כתב הר״ב והני מילי בידי אדם וכו׳. עיין מה שכתבתי בסוף פירקין ובמשנה ד׳ פרק ד׳ דסוטה:

[* מותרין בגיורת וכו׳. הא בנתינה אסורין אימא סיפא אינן אסורים וכו׳ הא בנתינה שרו [אלא מהא ליכא למשמע מינה]. גמרא. ולעיל מהא בברייתא דשרו בנתינה].

[* עמוני ומואבי אסורים ואיסורן איסור עולם. נ״ל דתנא לישנא דקרא נקט דכתיב (דברים כ״ג:ד׳) לא יבא עמוני ומואבי וגומר עד דור עשירי לא יבא להם בקהל ה׳ עד עולם ומשום הכי לא קתני עמוני ומואבי אסורים איסור עולם וכן לקמן גבי ממזר נמי קתני כפל לשון שכן גם הוא בכתוב שם תרי זימני לא יבא ועיין מ״ש במסכת ידים פרק אחרון משנה ד׳:

מצרי ואדומי. אף על גב דבקרא מקדים אדומי נ״ל דהיינו טעמא דבקרא מהדר אהתירא לא תתעב וגומר קתני מצרי לבסוף דהוי רבותא אפילו מצרי

שעשו כמה רעות לישראל אפילו הכי לא תתעב והתנא דמהדר אאיסור כדמסיק אף הנקבות. הוה הרבותא איפכא דאפילו באדומי אסורות הנקבות]:

אחד זכרים ואחד נקבות. תניא אמר רבי יהודה הרי הוא אומר בנים אשר יולדו להם דור שלישי הכתוב תלאן בלידה פירש״י כל הנולדים להם אפילו נקבה. ל״א תלה הבנים באם שיולדת אותם שהאם ראשונה והבן שני ואי לאו דנקבות אסורות למאי הלכתא תלאן בלידה:

לא כי. פירש הר״ב אין לכם תשובה דהיה להם להקדים נשים לקראת נשים וחכמים סברי כל כבודה בת מלך פנימה א״נ דכתיב [בראשית י״ח] ויאמרו אליו איה שרה אשתך וגו׳. גמרא:

הלכה אני אומר. לאו הלכה למשה מסיני קאמר דאם כן אמאי פליגי עליה אלא הכי קאמר הלכה אני אומר כך קבלתי מרבותי. תוספות [עז:]. ועיין במשנה ט׳ פ״ד דסוכה ובמשנה ב׳ פ״ב דסוטה:

ממזרין וכו׳ ואיסורן איסור עולם וכו׳. ויליף בגמרא עשירי דכתיב בממזר מעשירי דכתיב בעמון ומואב מה להלן עד עולם אף ממזר עד עולם ודון מינה ואוקי באתרא כדמעיקרא י׳ דורות דקרא א׳ זכרים וא׳ נקבות דכתיב ממזר מום זר ה״נ עד עולם דמייתינן בג״ש אחד זכרים וא׳ נקבות:

ונתינים. כתב הר״ב נתונים לחוטבי עצים כו׳ זה פי׳ השם דמקרו נתינים ולא בא לומר באיסורייהו דמיהושע הוא דהא הר״ב סובר דנתינים דאורייתא אסירי כמ״ש ברפ״ג דמכות ועיין מ״ש שם וכ״כ נ״י וקראם נתינים על שם ויתנם יהושע וגו׳ ואפילו נתגיירו כתיב בהו (דברים ז׳:ג׳) לא תתחתן בם וכתב עוד וכיון דלא כתיב בהו דורות ילפינן להו ממזרים לחומרא ע״כ. אבל יש חולקין בזה כמו שאכתוב בריש פ״ג דמכות בס״ד ושאין לנו הכרע בדברי הר״ב מה דעתו בזה:

והסריס לא חולץ. דכתיב (שם כ״ה) להקים לאחיו שם בישראל והאי לאו בר הכי הוא כ״פ הר״ב בספ״ה דנדה וכיון שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה כמ״ש ברפ״ק. ומ״ש הר״ב בכאן דכתיב לא ימחה כו׳ קאי על ולא חולצין לאשתו:

אמר רבי עקיבא אני אפרש סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו. מסקינן בגמרא דתנאי נינהו אליבא דרבי עקיבא והאי תנא סבר אליביה דמחייבי לאוין דשאר הוי ממזר מחייבי לאוין גרידא לא הוי ממזר דאי לתנא דאליביה בספ״ד הא ס״ל דאפילו מלאו גרידא הוי ממזר כמו מחייבי כריתות. וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו:

וחולצין לאשתו. פירש הר״ב ומיבמין לאשתו וכן כתב הרמב״ם ואמנם אמר רבי עקיבא חולץ תשובה לרבי יהושע שלא דבר [אלא] בחליצה ומבואר הוא שסריס אדם אינו מיבם לפי שהוא אסור לבא בקהל ע״כ. ותמה אני מה קושיא דקאמר ואמנם אר״ע חולץ דהא א״א לו שיאמר אלא חולץ כיון שאינו מיבם והא דאמר בגמרא הכי היינו לאוקימתא דמוקמינן למתניתין כגון שנשא אחיו גיורת דאפילו איהו מצי מיבם דקהל גרים לא אקרי קהל אבל למסקנא וכן פירש הוא ז״ל דמתניתין דנשא ישראלית ואיהו לא מצי מיבם שפיר קתני חולץ והכי הל״ל דלא קתני מיבמין איידי דנקט בדידיה חולץ. וכך פירש ב״י סימן קע״ב משום האי איידי:

מפני שהיתה לו שעת הכושר. ופרכינן בגמרא ומה בכך והא השתא איקרי כאן להקים לאחיו שם ולאו בר הכי הוא. ומשני א״כ אין לך אשה כשירה ליבם שלא נעשה בעלה סריס חמה שעה אחת קודם מיתתו דיסורי מיתה מתישים כוחו אלא אמרינן הואיל ומעיקרא בר הקמה הוה בת חליצה [היא] ה״נ ל״ש:

סריס חמה. כתב הר״ב וסימניו מפורשים כו׳ ופירשן רש״י לקוי. רך. מחליק. חלק כבשר אשה דרך בשר איש להיות שעיר אשפר״א *) בלע״ז. רתיחות. אשקו״מה *). כיפה. קילוח ארוך למרחוק. דיהה. שאינו קשור אלא צלול כמים. מחמיצין. מסריחין כששוהין בכלי. הבל. חמימות כעין עשן:

מפני שלא היתה לו שעת הכושר. ולא חיישינן שמא הבריא בינתים כדחיישינן לענין מום במשנה ג׳ פ״ו דבכורות דבודקין אותו ג׳ פעמים בתוך פ׳ יום דשאני התם דלחד אבר הלכך חיישינן אבל הכא דמחמת חולי כל הגוף הוא לא חיישינן. גמרא:

רבי אליעזר אומר לא כי אלא סריס חמה חולץ. עיין ספ״ה דנדה:

מפני שאין לו רפואה. ושאני סריסות דבשעת מיתה דהא ודאי שאין לה רפואה ואפילו הכי מתיבמת דלאו משום שעת הכושר דמעיקרא הוא אלא דהתשת כחו דשעת מיתה לאו סירוס הוא אלא כחישות כח דאתחלה ביה מחמת מיתה. גמרא:

לקיים דברי ר״ע. עדות זו של רבי יהושע בן בתירה לקיים דברי ר״ע העיד. רש״י:

הסריס. פירש הר״ב סריס חמה דדומיא דאילונית דבידי שמים. סתמא כר״ע. גמרא:

וכן אילונית. עיין בפירוש הר״ב משנה ג׳ פ״ב:

לא פסלה. מן הכהונה שאין חליצתה חליצה. רש״י:

מפני שהיא בעילת זנות. שהרי היא עליו באיסור אשת אח שלא במקום מצוה והר״ב שלא פירש כן בכאן אלא בסיפא משום דלשיטתיה אזיל כדמפרש

במשנה ה׳ פרק ו׳ דחייבי לאוין עושין זונה ותיפוק לי׳ משום לאו דלא יבא פצוע דכא ולהראב״ד וסייעתו שכתבתי שם דס״ל דאין זונה אלא מחייבי כריתות מפרשינן לרישא נמי מטעמא דאיסור אשת אח כדפרישית:

וכן אילונית כו׳. מפני שבעילתה בעילת זנות. פירש הר״ב דעומדת באיסור אשת אח דלא כר״י דמשנה ה׳ פ״ו ומיירי בהכיר בה האח דאל״כ הוי קדושי טעות ולא היתה אשת אח מעולם כמ״ש בסוף משנה א׳ דפ״ק:

סריס חמה כו׳ מאכילה בתרומה. דסריס חמה כשר לבוא בקהל כדילפינן בגמרא בריש פירקין (יבמות דף ע״ה) מדלא כתיב הפצוע דהוי משמע מעיקרו ממעי אמו ובברייתא מייתי לה מג״ש נאמר (דברים כ״ג:ב׳) לא יבא פצוע ונאמר (שם) לא יבא ממזר מה להלן בידי אדם אף כאן בידי אדם. ועיין מ״ש במשנה ד׳ פ״ד דסוטה. וא״ת כיון דכשר לבא בקהל פשיטא דמאכילה בתרומה. מיתרצה בגמרא דהכא דמהו דתימא מוליד מאכיל דדייקינן ויליד ביתו הם יאכלו. שאינו מוליד אינו מאכיל קמ״ל:

אנדרוגינוס כהן וכו׳. כתב הר״ב והדר ביה רבי יוסי וכו׳ וכלומר וכן הלכה כמו שחזר בו וכן פסק הר״ב בספ״ו ממסכת בכורות וכן פסק הרמב״ם ועיין מ״ש לקמן בזה:

אנדרוגינוס. כתב בספר התשבי שהיא מלה יונית אנדרי איש גינוס אשה:

אבל לא נישא. פירש הר״ב והשוכב עמו הוי בא על הזכור בין בזכרות שלו בין בנקבות שלו דכתיב (ויקרא י״ח:כ״ב) ואת זכר לא תשכב משכבי אשה איזהו זכר שיש בו שני משכבות הוי אומר זה אנדרוגינוס כלומר זכר כל זכרים במשמע משכבי לרבות משכב שני של אנדרוגינוס והא דתנן ריש פ״ו ולא חלק בין ביאה לביאה ופי׳ הר״ב ממשכבי אשה. מאשה קאמר דליף. גמרא [דף פ״ג ב׳] [* ופי׳ בזכרות לקמן בד״ה חייבים וכו׳]:

רבי אליעזר. כתבו התוספות דגרסינן רבי אליעזר ונ״ל שצ״ל ר׳ אלעזר מדאמרינן עלה בגמרא [פ״ד א׳] א״ר כשהלכתי ללמוד תורה לפני ר׳ אלעזר בן שמוע וכו׳ ולא הניחוני ללמוד אלא דבר א׳ במשנתינו ר״א אומר אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה כזכר ש״מ דר״א בן שמוע הוא שאמר זה ור׳ אלעזר שמו כמ״ש רש״י בפרקין דף ע״ב וכ״כ הרמב״ם בפ״ו מעשרה פרקיו שהקדים לפי׳ המשניות [ולעד״ן שהתוספות מוכחי מכאן גרסתם דהא ר״א בן שמוע למד לרבי. ר׳ אליעזר אומר אנדרוגינוס וכו׳ ולא אמר אני אומר אנדרוגינוס וכו׳ הרי משמיה דזולתו אמר והוא ר׳ אליעזר. וק״ל כן נ״ל]:

חייבין עליו סקילה כזכר. כתב הר״ב דווקא במקום זכרות. כלומר מאחריו. נ״י ועיין ברפ״ו. ובגמרא דס״ל דה״ק קרא את זכר לא תשכב משכבי אשה. את זכרות של מי שיש בו שני משכבות לא תשכב. וזכר גרידא נפקא ליה מואת. ומ״ש הר״ב והלכה כר״א וכ״פ הרמב״ם ולעיל פסקו דבריה בפני עצמו הוא. וכתב נ״י בשם הרשב״א וז״ל. ולא ידעתי היאך יתקיימו שני פסקים הללו שאם אתה מספקו בנקיבה היאך אתה סוקל על ביאתו כזכר. ושמא הוא סובר דאף ר״א סבר דבריה בפני עצמו הוא. אלא שחייבין עליו סקילה כזכר. מגזירת הכתיב דואת זכר וכו׳ וכי כתיב את זכר. לאו דקרייה רחמנא זכר אלא לומר שאין חייבין במי שיש בו ב׳ משכבות דהיינו אנדרוגינוס אלא ממקום זכרות והיינו דאמרינן לא לכל אר״א אנדרוגינוס זכר הוא ע״כ:

ט יש מותרות וכו׳. כתבו התוספות כן דרך התנא לאחר שפירש הלכות המסכת חוזר ושונה אותם בלשון קנר כדי שיהיו מסודרים בידך ושמורים בפה ובלב. ועוד י״ל דנקטינהו לכולהו משום בבא דאסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן. דאע״ג דמכח בעל דמית קא מייבם לא אסרי לה איבם אע״ג דאסורות לבעליהן. וז״ל הנ״י דאע״ג דבעליהן בעמוד והוצא קאי. ואיהו גופיה לא הוה בר הקמת זרע באשה זו. אפ״ה אחיו מיקם לו זרע ומיבמה:

ואלו מותרות וכו׳. תנא ושייר כדמסיק בגמרא:

חלל שנשא כשרה כו׳. כך גירסת רש״י ז״ל והחלל מותר בה והיא מותרת בו מ״מ כיון שבא עליה נתחללה לכהונה ויש גורסים כשר וכן גורס הרמב״ם בפירושו וכן הגירסא בירושלמי כשר שנשא כשרה ויש לו אח חלל ופשיט מינה דהוזהרה כשרה להנשא לפסולים אבל א״א לגרוס כן לפום גמרא דילן כמ״ש [הר״ב] לעיל דדייקינן דלהכי קתני נשא מפני שנתחללה בביאתו דש״מ בחלל שנשא כשירה איירינן ודייקינן נמי מינה בגמרא דלא הוזהרו וכו׳ מדקתני חלל שנשא כשרה בכלל המותרים לבעליהן והכי הלכתא [וכמ״ש הר״ב במשנה ד׳ פרק בתרא דקידושין] נ״י. ועיין מ״ש בסוף משנה ז׳ פ״ק דקידושין:

כהן גדול שקידש. כאן שנה ר׳ שדין יבום מן האירוסין. וכן מוכח ממתניתין דרפ״ג דכתובות עיין במשנה ד׳ פ״ד מ״ש שם:

ויש לו אח כהן גדול. כההיא דתנינן במשנה ט׳ פ״ק דמגילה:

ושאר כל הנשים כו׳. לאו דוקא דהא איכא פצוע דכא וט״ו עריות שמותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן וכו׳. נ״י בשם ירושלמי:

שניה לבעל ולא שניה ליבם. פי׳ הר״ב אם אמו של בעל וכו׳ וכן לשון רש״י. ונקטו קמייתא דמתני בברייתא כמו שהביאה הר״ב במשנה ד׳ פרק ב׳ ועיין שם דמשכחת טפי ואפילו בתולות דמותרות לבעל ואסורות ליבם והיינו דפי׳ בסמוך אכתובה מנה ומאתים ואילו אם אמו בלבד אין לה אלא מנה

בהכרח:

אין לה כתובה. כתב הר״ב אבל תוספת יש לה דמתנה בעלמא יהיב לה משום חיבת ביאה. רש״י בפרק י״א דכתובות דף ק״א:

ולא פירות. פירש הר״ב אין משלם לה פירות שאכל וכן פירש״י וכתב הר״ן בכאן ופרק י״א דכתובות שכן הוא בירושלמי. והקשו בתוספות דכתובות ד׳ ק׳ ודפרק איזהו נשך (בבא מציעא ד׳ ס״ד.) דמאי קמ״לן בפירות דהא קרן גופי׳ אם אכלו אין לה כדתנן ולא בלאות אלא אין לה פירות שליקט והם עדיין בעין א״נ תקנות פירות קאמר דאין לה כגון שנשבית ולותה ופדתה עצמה דומיא דמזונות עד כאן. ויש לי לתרץ דברי רש״י והר״ב דאע״ג דבכלל ולא בלאות הוה ולא פירות. לפי פירושם מ״מ נקטה התנא בהדיא משום סיפא דאלמנה לכהן גדול כו׳ דהוי רבותא דאפילו פירות שאכל יש לה. אבל בסוף פרק י״א דכתובות פי׳ רש״י ולא פירות דין פירות. והוא פרקונה שתקנו חכמים תחת פירות. ומ״ש הר״ב משום דתנאי כתובה ככתובה ומש״ה הוא הדין לכל תנאי כתובה. אלא דפירות איצטריך. דסד״א דמשום פרקונה כו׳ וכן מזונות איצטריך דסד״א דא״א לה בלא מזונות וליחייב בה. ומ״מ קשיא דלא תנן לאינך דיני דריש פ״י. ונימוקי יוסף הביא מקצתן לא זכאין במציאתה כו׳ אף כאן בשם תוספתא:

ולא מזונות. פירש הר״ב בהלך למדינת הים ולותה כו׳ ותימה דהא בכי הא אפילו אלמנה לכ״ג לית לה כדפירש הר״ב בסמוך. ומיהו להרמב״ם דפי׳ נמי הכי לא קשיא. דהוא ז״ל פסק בפרק כ״ד מה׳ אישות. דאלמנה יש לה מזונות בלותה ואכלה. ולרש״י נמי לא קשיא דמשום דבגמרא בעי לאלמנה לכ״ג בדין מזונות ולותה ואכלה. הילכך מפרש למתניתין כס״ד דאבעיין שכן דרכו בהרבה מקומות. וכבר כתבתי בכיוצא בזה במס׳ פאה פ״ב אבל הר״ב יש לו לפרש המשנה כפי האמת שא״א לפרש בלותה כיון דאף אלמנה לכה״ג אין לה לפי דעתו ז״ל וכן הסכמת הפוסקים. וז״ל התוספות בפ׳ איזהו נשך שניה אין לה מזונות לאו ביתבה תותיה וכו׳ ובלוותה ליכא לאוקמי דהא אלמנה לכ״ג נמי לית לה בכה״ג אלא לאחר מיתה מירי דס״ד דיש לה כמו באלמנה ע״כ:

ולא בלאות. פי׳ הר״ב דנכסי מלוג. ודין נכסי צאן ברזל פי׳ בסוף פרק י״א דכתובות:

והולד כשר. ואפילו מזוהם לכהונה לא הוי מדאמרינן בגמרא שהיא מרגילתו אלמא לא פסיל לה ולא לזרעה כלל. נ״י:

וכופין אותו להוציא. אע״פ שיש לה בנים ואיכא לעז עליהם ביציאתה הכא לא חיישינן. נ״י:

וחלוצה לכהן הדיוט. כתב הר״ב ובפרק אלו הן הלוקין מוכח דחלוצה לכ״ג דאורייתא היא וכו׳ אמינא דכי ניים ושכיב ר״ב אמר להא מלתא דבהדיא אמרינן בגמרא דהכא ודפ״ב דף כ״ד דחלוצה מדרבנן אלא דאסמכוה אקרא דואשה גרושה או״ו יתירה וכן בריש פרק [ד׳] דקידושין לא כתבה הר״ב בהדי פסולי כהונה לא בכהן הדיוט ולא בכהן גדול [* ועוד במכילתין פ״ד משנה ח׳ פירש הר״ב אחות חלוצה מד״ס ומשם הביאו התוספות דריש פרק הלוקין ראיה דחלוצה דרבנן] וכי תימא דהכי קאמר דלכהן גדול אסורה החלוצה מדאורייתא לפי שהיא אלמנה אם כן מאי האי דקאמר דהכי מוכח באלו הן הלוקין. ועוד קשיא על מ״ש הר״ב דהללו מדברי תורה והללו מד״ס וכתב דאף על גב דחלוצה מד״ס עשאוה כשל תורה לענין זה. קשה דמאי טעמא עשאו חלוצה כשל תורה יותר מן השניות ובהדיא איתא בגמרא דמשום הך קושיא צריכין לטעם אחר דשהוא מרגילה והיא מרגילתו. וכתב הר״ב בפרק י״א דכתובות והויא חלוצה כמו באלמנה לכ״ג דה״נ כיון שחלוצה מיפסלא מתרומה [הואיל ומחמת קדושת כהונה מיתסרא] לא היא מרגילתו. אבל לטעמא דהללו מדברי תורה והללו מדברי סופרים אין הכי נמי דחלוצה דינה כדין השניה. והא דתני לה בהדי דדברי תורה כתב ב״י סימן קי״ו די״ל דאשיגרת לישנא הוא שכן דרך בכל מקום לשנות חלוצה בהדי גרושה ולא משום דדינם שוה לענין זה ע״כ. וכ״כ המגיד פרק א׳ מה״א והר״ן בפרק בני העיר וכך כתבו התוספות בפרק אלו הן הלוקין:

יש להן כתובה. כתב הר״ב ופירות כו׳ כיון דשלא כדין אכלן דהא אינו חייב בפרקונה כדאמר רבא בפרק נערה. תוספות. ומ״ש וה״מ כשהכיר בהן כו׳ אבל בשנייה אפילו הכיר בהן. עיין בספי״א דכתובות:

לא תאכל במעשר. כתב הר״ב מתניתין ר״מ היא דאמר מעשר ראשון אסור לזרים. וטעמא דכתיב (במדבר י״ח:כ״ד) כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה׳ תרומה מה תרומה אסורה לזרים אף מעשר ראשון אסור לזרים. אבל מיתה וחומש לא דאמעוט מדכתיב ומתו בו ולא במעשר ויסף חמישיתו עליו ולא על המעשר ורבנן לחייב מיתה בטבל טבול למעשר קראו הכתוב תרומה. גמרא:

מת ולה ממנו בן תאכל במעשר. פי׳ הר״ב ולא בתרומה שהרי יש לה זרע מן הזר ואע״ג דקרא וזרע אין לה ושבה בבת כהן כתיב. מרבינן מיניה לקמן בת ישראל האוכלת בשביל בנה כהן וניסת לזר כו׳. רש״י:

מת בנה מישראל תאכל במעשר. דהדרא אכלה ילפינן מובת כהן וגו׳ דכולי ובת יתירא הוא וכמו שכתבתי במשנה ד׳ פרק ז׳ לענין ההוא דרשא דהתם:

י האשה שהלך בעלה למדינת הים. איידי דאיירי לעיל ביש מותרות בפסול תרומה ומעשר קתני נמי הא פירקא בתריה דאיירי נמי בהכי דקתני היתה בת לוי כו׳. תוספות:

ואמרו לה. פי׳ הר״ב שא״ל ע״א וכתב נמוקי יוסף אף ע״ג דקתני ואמרו לה לשון רבים הא איתא בריש פרק ג׳ דכריתות דאורחיה דתנא הוא למתני אמרו לו אפילו משום חד ע״כ ועיין מ״ב פט״ז ואפשר לתת טעם לאשמעינן דאפילו היתה האמירה ע״י רבים כגון עד מפי עד אפילו הכי תנשא כדתנן בסוף מכילתין ואורחיה דתנא לאשמעינן בקיצור לדבר המפורש כבר כמ״ש לעיל פ״ו מ״ד ועיין לקמן פרק י״ב מ״ה ובפ״ז דגיטין מ״ד:

וניסת. פי׳ נכנסה לחופה כמ״ש במ״ג:

תצא מזה ומזה. וכ הר״ב ואע״ג דהימנוהו רבנן לעד אחד כו׳ ואין זה עוקר דבר מן התורה ולא מטעם דאפקעינהו רבנן לקידושין מיניה דהא מפרש הר״ב לקמן אחיו של ראשון חולץ מן התורה כו׳ ואי הכי איפכא הוה [וכן בצריכה גט משני דמשום הרואים בלבד ואי הכי מדאורייתא בעיא גט] אלא טעמא דמלתא דעבידא לגלויי ושהחמרת עליה בסופה כל כך ודאי קושטא קא מסהיד וכי דייקא ומנסבא שפיר מנסבא ואנן סהדי במלתא ופרסום כזה נחשב בכל מקום כעדות גמורה ואפילו מדאורייתא והכתוב מסרו לחכמים לדעת איזהו דבר מפורסם וניכרים דברי אמת שיהא חשוב כעדות. והא דקאמר משום עגונה. הכי קאמר חכמים שהם מחמירין בכל מקום הקלו בזה וחשבו פירסום ולדונו כעדות ברור כל זמן שלא באו עליו עדי הכחשה והיינו דאמר עולא כל מקום שהאמינה תורה עד אחד וכו׳ אלמא דאורייתא היא כך כתב נמוקי יוסף בשם הרא״ה ושתלמידו הריטב״א שבחהו בזה ע״כ. ואומר אני שודאי הוא ראוי להשתבח שהרי היא כעין נבואה כדאיתא בפ״ק דב״ב [יב.] דמתאמרה מפי הרמב״ם ז״ל כוותיה כמ״ש בסוף הלכות גרושין אבל התוספות כתבו דתקנת חכמים היא ולא הוה עוקר דבר מן התורה כיון שיש בדבר קצת טעם וסמך וכ״כ בפ״ו דנזיר דף מ״ג ע״ב בד״ה והאי מת מצוה כו׳ ועיין מ״ש בסוף מסכת נדרים:

תצא מזה מזה. כתב הר״ב ובגמרא מוכח דניסת ע״פ ב׳ עדים נמי כו׳ ולא דמי להוחלפו דספ״ג דהתם מאי הוה לה למעבד דסברה זו היא בעלה אבל הכא לא הוה לה להנשא לאחר דדילמא סהדי שקרי נינהו:

ואין לה כתובה. כתב נמוקי יוסף כתובה מנה ומאתים ותוספת ונדוניא דהא עוברת על דת היא ובעוברת על דת וחברותיה אמרינן בכתובות שאין לה תוספת וזו ודאי אף נדוניא אין לה דהא כתובת בנין דכרין שהיא הנדוניא אין ליורשיה ואי איהי שקלה כל שכן זרעה וזו ראיה שאין עליה תשובה הריטב״א ע״כ. אבל הרמב״ם בפירושו לא כתב אלא דאף תוספת אין לה וכך כתב המגיד פרק י׳ מהלכות גירושין וטעמא דנדוניא בכלל הבלאות:

ולא פירות. משני מה שאכל קודם שבא ראשון ירושלמי. נ״י:

ולא מזונות. ואפילו מה שלוותה ואכלה תחתיו. רש״י:

ולא בלאות. עיין סוף פרק י״א דכתובות:

אם נטלה מזה ומזה תחזיר. גמרא פשיטא מהו דתימא כיון דתפסה לא מפקינן מינה קמ״ל ואפילו תפסה שלא בעדים דלא מהני לה שום מיגו [* ופי׳ בירושלמי דדוקא מה שנטלה לאחר שבא הראשון אבל מה שתפסה קודם לכן לא תחזיר ואפילו תפסה בעדים. ומסיים בירושלמי כמו דלא מפקא מיניה כך לא מפקא מינה ע״כ כלומר השוו המדות דלפי הסברא היתה מחוייבת להחזיר כשתפסה קודם שבא ראשון דלא ידעה שאסירה לו]:

והולד ממזר מזה ומזה. פי׳ הר״ב אם החזירה הראשון וילדה ופי׳ הרמב״ם קודם שגירש השני ויהיב המגיד טעמא בפרק י׳ מה״ג דאחר שגרשה השני דאפילו היה כמחזיר גרושתו אחר שנשאת. הא קי״ל שאין ממזר מחייבי לאוין ולא קנסו בו חכמים ומ״ש הר״ב מדבריהם לומר שאסור בממזרת:

ולא זה וזה מטמאין לה. דכתיב (ויקרא כ״א:ד׳) לא יטמא בעל בעמיו להחלו ללמד שאינו מטמא על אשתו פסולה. גמרא. וזו פסולה לו דאשת כהן אפילו שנאנסה אסורה לבעלה: [מטמאין. המ״ם בחיר״ק והטי״ת דגושה ותי״ו התפעל מובלע בדגשות הטי״ת]:

ולא זה וזה זכאין כו׳. פי׳ הר״ב דטעמא מאי כו׳ ופירש המגיד דהיינו הראשון אבל השני מדינא לית ליה:

נפסלה מן הכהונה. פי׳ הר״ב משום זונה דאע״פ שהיא אשת ישראל ומותרת לבעלה כשנאנסה. פסולה מיהת לכהונה כמ״ש סוף פ״ג:

מן המעשר. כתב הר״ב קנסא היא וכו׳ ונסתפקו התוספות [צא. ד״ה אמר] אי מתניתין ר״מ היא כדלעיל אבל לרבנן לא גרעה מזרה אחרת. א״נ אפילו כרבנן וקנסוה שלא ליתן לה מעשר אף על פי שמותרת לאכלו [* ולהרמב״ם בריש הלכות מעשר מפשט פשיטא ליה דקנסוה]:

ומן התרומה. פירש הר״ב אפילו תרומה דרבנן. דאילו בתרומה דאורייתא לא איצטריך למתני דכיון דקנסוה אמעשר כ״ש אתרומה:

ואין יורשים כו׳ את כתובתה. פי׳ הר״ב כתובת בנין דכרין. מפורש במשנה י׳ פ״ד דכתובות. וצריכא לאשמעינן דאפילו לזרעה קנסו רבנן. גמרא:

רבי יוסי אומר כתובתה על נכסי כו׳ ר׳ אלעזר אומר וכו׳. בגמרא פליגי איכא מ״ד דבתראי מודו לקמאי. ר״ש מודה לר״א דאי לא קניס בביאה דעיקר איסורא כל שכן בממונא. ור״א לא מודה לר״ש באיסורא. ותרווייהו מודו לר״י דביתבה תותיה לא קנסו כ״ש בכתובה דלמשקל ומפיק. ורבי יוסי לא מודה להו ביתבה תותיה. ור׳ יוחנן אמר קמאי מודו לבתראי. ר׳ יוסי מודה לר״א כתובה דמדידיה לדידה לא קניס כ״ש במדידה לדידיה. ור״א לא מודה לר״י במדידיה לדידה. ותרווייהו מודו לר״ש דבמחיים לא קנסו כ״ש לאחר מיתה ור״ש לא מודה במחיים:

רבי שמעון אומר ביאתה וכו'. כתב הר"ב אירשא פליג דקתני לא מיבמין. וכן לשון רש"י. ונ"ל שרוצה לומר דפליג וסבר דאפילו לכתחלה מיבם והא דתנן פוטרת צרתה משום דאשכחן בפי"ג דיש נשים שאין פוטרות צרותיהן קמ"ל דזו פוטרת:

ופטירה מן הקרבן. כתב הר"ב ולית הלכתא כו' וטעמא שאין זו הוראת בית דין אלא טעות כדאיתא בגמרא וכ"כ הרמב"ם פי"ד מה' שגגות אע"פ שבפירושו כתב בלשון אחר:

וקלקלה. מפרש רבי יוחנן בגמרא ותניא כוותיה כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט דלהכי לא שריא. אבל זינתה לא. מ"ט אתון הוא דשויתון פנויה [*ועיין בדבור דלעיל]:

האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים וכו'. יש לפרש דאו בנה קאמר דכיון שזה שהוא בכאן אנו יודעים אימתי מת וכשאומרים אחר כך שאותו שבמדינת הים מת ביום פלוני ממילא ידעינן על מי שהעידו שמת ראשון:

ואחר כך אמרו לה חלוף כו'. שנים אחרים הזימו לראשונים והתורה האמינה להמזימין יותר מן הראשונים. נ"י. וטעמא אכתוב במשנה ד' פ"ק דמכות [והוא לפי שהעדות על עצמן של עדים והן אין נאמנים על עצמן] ועיין במשנה ד' פרק ט"ו:

והולד ראשון ואחרון. ה"ל למתני סתם והולד ממזר אלא משום סיפא דמחלק בין ראשון לאחרון תנא נמי הכי ברישא. גמרא:

אמרו לה מת בנך כו' והולד ראשון ואחרון ממזר. אליבא דכ"ע שהרי פוגע הוא באשת אחיו כיון שהיה לו בן כשמת ואשת אח בכרת. נ"י:

אמרו לה מת בעליך כו' תצא. דקנסינן לה אע"פ שכבר מת משום דאיבעי לה לאמתוני ולחקור האמת ולית לה כתובה ולא שום תנאי כתובה. הולד הראשון. דלפני השמועה שנולד בעוד שבעלה חי [ממזר]. והאחרון. דלאחר שמועה כלומר שלא רצה היבם לגרשה. אינו ממזר. מן התורה אלא מדרבנן דקנסוה. כ"כ נ"י. והרי מצאנו לו חבר להטור שכ"כ ג"כ ס"ס י"ז והב"י לא הביא לו ראיה [* ומ"מ ז"ש נ"י שלא רצה היבם כו' אע"פ שהדין דין אמת מ"מ מתני' לאו *) [בהכי] מיירי ולהכי שלא בדקדוק כתב כן]:

מותרת לחזור לו. אף ע"פ שנתן לה אחרון גט לפי שא"צ גט ואין חוששין שמא יאמרו א"א יוצאת בלא גט כדאמרינן בנשאת דתלו למימר דבטעות הוו קדושין שהיתה סבורה שמת בעלה ולא היה אמת והואיל ולא עבדה איסורא לא קנסינן לה אבל בנשאת דעבדה אסורא קנסינן לה. גמרא דף פ"ט. וכתב נמוקי יוסף לאו עבדה ממש שנבעלה אלא כיון שנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה עבדה איסורא קרינן לה דהא לא שרינן לה הכא אלא בנתקדשה בלבד וטעם קנס זה כדי לעגן אותה שלא תנשא בלא גט. א"נ כדפרשו בירושלמי והוא הנכון משני צריכה גט כדי לברר איסורו של ראשון שיהא הולד ממנו ממזר אם החזירה קודם גירושי השני ע"כ:

ובאו ואמרו לו. כתבו התוספות דהאי א"ל היינו דוקא כשא"ל ב' עדים שמתה אשתו אבל כשאמר לו ע"א על מיתת אשתו אין יכול לישא אחותה ומדברי רש"י לא משמע כן והמגיד פ"י מה' גירושין כתב כדברי התוספות. ב"י ס"ס ט"ו:

מותרת לחזור לו. כתב הר"ב ושכב איש אותה ואין שכיבת אחותה וכו' דה"א דק"ו הוא ומה במקום שבא על אשת איש דיש לה היתר בחייו ע"י גט נאסר בעלה האוסרה. מקום שבא על איסור חמור כגון אחות אשתו שאשתו אוסרת אחותה כל ימיה אינו דין שנאסר אשתו האוסרת אחותה קמ"ל קרא ושכב וגו' דמזיד לא אסרה הלכך בשוגג כי מתני' לא גזרו בה רבנן. גמרא:

ומותר בקרובות שניה. כתב הר"ב לישא בתה וכן פי' במשנה דלקמן והוא הדין לכל הקרובות אלא שזאת היא הראשונה הנשנית בריש פ"ק. וכיוצא בזה בפרק דלעיל משנה ג':

ושניה מותרת בקרוביו. דנושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו מתני' דלא כר' יהודה. דריש פרק דלקמן. ואם מתה ראשונה מותר בשניה. דפקע לה איסור אחות אשה וכ"ש דאם מתה השניה דמותר בראשונה. ב"י [סי' ט"ו]:

ר"י אומר כל שפוסל על ידי אחרים. פי' הר"ב דאזלי ארוסתו וגיסו כו' דכיון דנפקא מיניה בגיטא אפסלה לה מבעלה דהא להכי צריכה גט שיאמרו גירשה ואח"כ נשאה זה ונמצאת שכשמחזירה עכשיו שהוא מחזיר גרושתו לאחר שנישאת אבל היכא דאזלי אשתו וגיסו וכו' דליכא למימר תנאה הוה בנשואין פירש"י בגמרא לעיל דהא כ"ע ידעי דאין אדם משים בעילתו בעילת זנות הלכך קים להו דנשואין שנייה אינה כלום ולא בעי גט כו'. וכתב עוד ולתנא קמא טעמא דהניסת בעד אחד אסור לחזור. לאו משום שמא יאמרו זה מחזיר גרושתו אלא משום דלא דייקא שפיר הלכך מאן דנסבה פסל לה אקמא:

אמרו לו מתה אשתך ונשא אחותה. עיין מ"ש בריש מתניתין דלעיל:

מותר בראשונה. וכתב הר"ב ותניא אנס אשה וכו' ברייתא בגמרא ר"פ דלקמן והא דנקט בתה כתבתי לעיל:

על ידי אחין. עליהן. נ״י:

הוא פוסל. כתב הר״ב דביאתו ביאה דוקא לענין יבום וכמאמר כמ״ש הר״ב במשנה ח׳ ועיין במשנה ה׳ פ״ה דנדה ומ״ש עוד הר״ב שיש לו גט ויש לו מאמר וכ״כ הרמב״ם וחליצה לא כדכתבו לקמן מ״ד פרק י״ב דלרבנן אין בחליצת קטן כלום. וקשיא דאם חליצה ביבמה לית לי׳ כ״ש גט דלית ליה דהא בגדול לא אתי גט אלא מכח חליצה. וכן חזר בו הרמב״ם בפרק ה׳ מהלכות יבום דאין לו גט וכ״כ הטור סימן ק״ע והיינו נמי דבגמרא מפרש שכ׳ הר״ב בסמוך לא נקיט בההוא ברייתא דמינה מפרשינן הכי. אלא מאמר בלחוד. ורבינו ירוחם בסוף נתיב כ״ה כתב דיש לו גט ויש לו חליצה:

כיצד בן תשע וכו׳ פסל ע״י אחין. שעשו בה מאמר תחלה דהא כיצד אבסוף קאי. לשון רש״י:

רבי שמעון אומר לא פסל. דלרבי שמעון ספק קניא ספק לא קניא. אי קניא קני לגמרי ולא קמהניא ביאת אחיו וכן ביאתו בצרתה ואי לא קני הוה ליה כמי שלא בעל לא זו ולא זו ומותר לקיים הראשונה. אבל שניה לא מקיים דדילמא ביאתו קניא בראשונה וקיימא שניה עליה באיסור שני בתים. רש״י:

חולצת ולא מתיבמת. עיין במשנה דלקמן:

נשא אשה ומת הרי זו פטורה. פירש הר״ב דאין קנינו קנין כלום כלומר אפילו מדרבנן דלא תקנו לו נישואין כדאיתא בגמרא ריש פרק י״ד [קי״ב.] כיון דאתא לכלל נישואין ואע״ג דבקטנה תקנו משום שלא ינהגו בה מנהג הפקר:

אם לא ידע. המלה מפורשת ברפ״ח:

והשניה או חולצת או מתיבמת. ופליגא אמשנה ט׳ דפ״ג דתנן חולצת ולא מתיבמת משום דמאמר דוחה אפילו לצרת בעלת זיקת שני יבמין וה״נ הרי עשו ביאת קטן כמאמר בגדול. אלא ההוא תנא גזר משום שתי יבמות הבאות מבית א׳ כמפורש התם ומשום דבגדול קאי אשמעינן בגדול והוא הדין לקטן והאי תנא דהכא סבירא ליה דלא גזר. ומשום דבקטן קאי אשמעינן בקטן והוא הדין לגדול. הכי איתא בגמרא. והוא הדין דתנא דהכא פליג אמתניתין דלעיל בפרקין. בן תשע שבא על יבמתו ומת חולצת ולא מתיבמת. ואע״ג דליכא צרה. אפילו הכי גזרו שעליה זיקת שני יבמין. משום שתי יבמות הבאות מבית אחד:

רבי שמעון אומר מיבם לאיזו שירצה. כתב הר״ב דלית ליה לרבי שמעון זיקת שני יבמין. וכ״כ רש״י. ורוצה לומר דלא משכחת אליביה דר׳ שמעון זיקת שני יבמין משום דמספקא ליה אי קני לגמרי אי לא קני כלל. ומ״ש והכי נמי אמרינן בפרק ד׳ אחין. כלומר וה״נ אמרינן במאמר בגדול דפליג ר׳ שמעון בפרק ד׳ אחין. שוב מצאתי כדברי בספר חכמת שלמה. וצריך עיון דלא אכפל ר׳ לאשמועינן במתניתין דלעיל דפליג [ר״ש] וסבר [דשרי] ליבומי כשירצה כי היכי דאכפל לאשמעינן דרבי שמעון לא פסל:

וחולץ לשניה. כתב הר״ב ויבומי תרווייהו לא הואיל והוי צרתה במקצת מאמר דרבנן וכן לשון רש״י. גם זה הלשון אינו מדוקדק. ולעיל פרק ד׳ אחין כתבו ויבומי תרווייהו לא דדילמא מאמר קני והוי ב׳ יבמות הבאות מבית אחד:

ואחד שהוא בן עשרים. ולא נראו בו סימני סריס כמ״ש הר״ב בסוף פרק ה׳ דנדה. [* ומה שכתב הר״ב המפורשים למעלה. רצונו לומר בפרק ח׳ משנה ד׳]:

יא נושאין על האנוסה וכו׳. איידי דתני בהאשה רבה דאין שכיבת אחותה אוסרתה תנא נמי האי פירקא. דאם אנס אשה מותר לישא קרובותיה. תוספות:

נושאין על האנוסה וכו׳. פי׳ הר״ב בתה או אמה או אחותה וכן לשון רש״י. ונקטי לישנא דברייתא שהביא הר״ב לקמן בדין נטען מן האשה אבל ודאי דה״ה וכ״ש בשאר קרובות דשרי. ומ״ש הר״ב דכתיב ואיש אשר יקח וכו׳ לומר לך דרך לקיחה וכו׳. פירש״י שהיתה ראשונה לקוחתו חייב על השניה כשבא עליה דבשניה ליכא למימר לקוחין דהא לא תפסי בה קדושין. וכתב נ״י ומיהו קשה מנלן דמותר לישא בתה דילמא דכל היכא דאית בה לקוחין אסרה תורה ובין בשניה בין בראשונה. וי״ל דמשמעות קראי הכי הוא שהקיחה היא בראשונה דהכי אסרה תורה לשכב באחת אחר שיש לו האחרת ואם הראשונה אנוסה לבד בשביל זה אינה שלו. ובגמרא פריך אלא מעתה ואיש אשר יקח את אחותו דרך לקיחה הוא דאסור דרך שכיבה שרי א״ל לקוחין אמורים בתורה סתם. הראוין לשכיבה שכיבה. כי הכא גבי אחותו דליכא למימר לקוחין ממש דהא לא תפסי בה קדושין. הראוין לקיחה קיחה. כאשה ואמה אשה ואחותה דשייך בהו קיחה. אמרינן דדוקא בלקוחין אסרה תורה:

רבי יהודה אוסר. פירש הר״ב דכתיב ולא יגלה כנף אביו כנף שראה אביו ומנלן דבאנוסה. דכתיב מעלויה דקרא. ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף. ורבנן הא לא סמיך ליה אלא כי אתא קרא לשומרת יבם של אביו וכנף הראוי לאביו הוא. ותיפוק ליה משום דודתו לעבור עליו בשני לאוין ותיפוק ליה משום יבמה לשוק לעבור בשלשה לאוין. א״נ לאחר מיתת אביו. ומ״ש הר״ב אבל חכמים אסרו וכו׳ קאי אירישא דמתניתין נושאין על האנוסה וכו׳ והא דאסרו לנטען כו׳ ולא אסרו לבניהם של המתירין דסוף פרק ב׳. כדמפרש התם בגמרא נשי לגבי נשי שכיחין גברי לגבי גברי לא

שכיחין. א״נ נשי דלא מתסרי משכיבת המזנה בקרובותיה לא קפדי אהדדי. גברי דמתסרא עליו אשתו המזנה קפדי אהדדי. ומ״ש הר״ב קרובותיה פירש הרמב״ם שנאסרה הביאה עמהם אם היתה אשתו ופשוט הוא. ומ״ש ואתו לידי הרגל עבירה. ולשון רש״י והוי אונס ומפתה על הנשואה:

הגיורת שנתגיירו בניה עמה לא חולצין כו׳. פירש הר״ב דאחוה מן האב בעינן [כמפורש בריש פרק קמא] וגרים אין להם שאר [מן] האב כדמפרש בגמרא דרחמנא אפקרה לזרעם כזרע בהמה דכתיב (יחזקאל כ״ג:כ׳) וזרמת סוסים זרמתם. זרמת. זרע שהוא יורה כחץ כזרם מים המקלח בכח וכתב נמוקי יוסף דרישא בהורתן ולידתן שלא בקדושה וכן דייקא לישנא שנתגיירו עמה ע״כ. והא דתנן הגיורת משום סיפא דלידתן בקדושה. דלא משכחת אלא כשנתגיירה האם ומכל מקום לא צריכא למימרא וכן הרמב״ם והטור לא העתיקו אלא גרים וכו׳ ועיין במשנה ג׳ פרק ד׳ דכתובות מ״ש בשם התוספות. וכתב עוד נ״י והא דתנן לא חולצין ואינהו לאו אחין נינהו כלל אלא קמשמע לן אפילו מדרבנן אינן בתורת יבום וחליצה. ואיבעו למנסב נשי דהדדי לאחר מיתה אפילו יש להם בנים נסבי ובגמרא שקלו וטרו בה. ע״כ. ומסקנת הפוסקים דכשנשאום לאחר שנתגיירו. דאיסורא איכא מדרבנן למנסב נשי דהדדי:

אפילו הורתו וכו׳. ולידתו בקדושה. והשני וכו׳ דאף על גב דהורתו של ראשון שלא בקדושה וכשתי אמהות דמיא ואיכא למימר דתהוי עליה כנכרית ואי בעי ליבומי מיבם אפילו הכי אסירי וקיימי עליה באשת אח. גמרא. וכתבו התוספות וליכא למימר דאשמעינן רבותא טפי ואפילו הורתו ולידתו של ראשון שלא בקדושה. דהתם יכול להיות דשרי:

חמש נשים. בפרק ב׳ דקדושין משנה ז׳ מעשה בחמש נשים ומעשה שהיה כך היה ומסרך תנא דהכא למתני נמי חמש נשים וכהאי גוונא בפרק ט״ו משנה ז׳:

ויבום לכל אחת ואחת. כתב הר״ב והוא הדין דאחד כונם לכולן אלא כו׳ דילמא לכל חד וחד מתרמי דיליה כו׳ בגמרא דאי משום דלא מתרמי לכל חד עונה בחדש כדלעיל משנה י״א פרק ד׳. הא לא הוה אלא עצה טובה והוא הדין דטפי נמי כמפורש התם. וכתב המגיד סוף הלכות יבום ופשוט הוא אם רצו כולן לחלוץ לכל אחת הרשות בידן אבל לפי שמצות יבום קודמת פרשו במשנה דרך [עצה] ליבם כל אחד אחת. ע״כ. וזה כמשנה ראשונה דסוף פרק קמא דבכורות ועיין משנה י״ב פרק י״ג מה שכתב בשם התוספות וכדברי הר״ב בבכורות כן הלכה דלעולם מצות יבום קודמת [ואפילו יבמה לשם נוי ולשם ממון הואיל ופקע איסור אשת אח מינה כשמת אחיו בלא בנים הותרה לו לגמרי]:

ובני הזקנה או חולצין או מייבמין. פירוש אחר שבני הכלה חלצו תחלה כ״כ הרמב״ם פרק ח׳ מה״י וטור סימן קע״ו ופשוט [הוא]:

וחולקים חלק אחד. פירש הר״ב חלק כאחד כו׳ דקסבר האי תנא אין חולקין כו׳ כלומר ולא קיימא לן כוותיה דהאי תנא רבי יהודה הוא ולטעמיה דס״ל מעלין מתרומה ליוחסין ולא קיימא לן הכי כמו שאכתוב בס״ד במשנה ח׳ פ״ב דכתובות. ומיהו תו סתם לן תנא דאין חולקין כו׳ בסוף אותו פרק ויש לי בזה קושיא בדעת הרמב״ם בחבורו כמו שאכתוב במשנה ח׳ פרק ב׳ דכתובות:

ושחררו. מפרש בגמרא אימא כופין אותם ומשחררין זה את זה דלישא שפחה אינו יכול. בת חורין אינו יכול. כדתנן במשנה ה׳ פ״ד דגיטין:

ואינן מיטמאין למתים. כתבו התוספות תימה לר׳ יצחק דאמאי לא קתני נמי ואין סופגין את הארבעים כדקתני בסיפא ואי משום דקתני בסיפא לא חש לשנותו הא קתני ואין מיטמאין למתים ואף על גב דתנא בסיפא ע״כ. אבל ואין חולקין בקדשי המקדש כו׳ לא חש למתני ברישא משום דתנן להו בסיפא:

סופגין. פירש הר״ב במשנה ה׳ פרק ו׳ דזבחים:

אינן משלמין קרן וחומש. אבל צריכין להפריש משום כפרה. תוספות:

ואינן חולקין על הגורן. שהמשוחרר ישראל הוא. רש״י. וכתבו התוספות ואפילו יבואו שניהם על הגורן ויהיו מתנין אם כהן אני תנו לי בשבילי ואם חבירי כהן תנו לי בשבילו אפ״ה אין חולקין כיון דאין אוכלין דילמא אתי לידי תקלה: ואין נותנים להם קדשים. פירש הר״ב להקריב. וכן פירש רש״י בלשון ראשון ומלתא דפשיטא שאסורים להקריב. אלא נ״ל דהכי קאמר שאין נותנים להם קדשים להקריב ושהם יתנו אח״כ לכל כהן שירצו אפילו שאינו במשמר ועיין לקמן:

ואין מוציאים שלהם מידם. פירש הר״ב כגון אם נולד להם בכור כן פירש רש״י בלשון אחר ולאותו פירוש מפרש נמי ואין נותנים להם בבכור אבל לפירוש קמא שפירש הר״ב להקריב מפ׳ ואין מוציאין וכו׳ ואם היו חייבים חטאת או אשם או עולה אין כופין אותם לתתם לאנשי משמר ולהיות עבודתם ועורם לאנשי משמר דכל חד אמר אנא כהן אנא וכהן מקריב בכל שעה שירצה ואפילו במשמר שאינו שלו אלא או יקריבו להם קרבנותיהן ויחזרו להם הבשר [* והעור] ויתנום לכל מי שירצו או אלו יעשו שליח כל כהן שירצו להקריב [* את קרבנם או ישהו את קרבנם עד שיתרצו הם לתתם

לאנשי משמר.] ע״כ. [והכי ה״ל להר״ב לפרש] ואי משום שהקשה על זה בקו׳ מפרק הגוזל קמא דהיכא דלא מצי עביד עבודה שליח נמי לא מצי משוי. הרי תירצו התוספות דשאני הכא שאם יבא אליהו ויאמר שהוא כהן היה ראוי לעבוד עבודה כמו חולה וזקן שנותן לאיזה משמר שירצה הואיל וע״י הדחק ראוי לעבוד עבודה כדמפורש בהגוזל וכן מצא הר״ר אלחנן בהדיא בירושלמי דמסיק דהתערובות עבדינן להו כזקן וחולה דתנינן אין מוציאין שלהם מידם ע״כ. ועוד שראוי היה לו לפרש רישא וסיפא בחד מחתא. ומ״ש הר״ב כגון לרבות חרמים דדכותיה דבכור. כמו שפירש רש״י בבכור וחרמים:

ובכורו יהא רועה. השתא אורי לה מאי עביד בבכור שלו. רש״י:

יהא רועה וכו׳. אפילו בזמן הבית דהא לא מצו למכייפינהו למיתן לכהנים לאקרובי ולאכול את בשרו ואינהו נמי לא מצי למיתביה לכהן ולהחזיר להן הבשר דבכור תם אינו נאכל אלא לכהנים דכתיב ביה (במדבר י״ח:י״ח) ובשרם יהיה לך כחזה התנופה הלכך ירעה עד שיסתאב ומותר לשוחטו במדינה ויאכלוהו הם דבכור בעל מום אין בו משום זרות אלא משום גזל דמתנת כהונה והכא גזל ליכא דהמוציא מחבירו עליו הראיה. רש״י:

עד שיסתאב. שיפול בו מום ופירשו הר״ב במשנה ט׳ פרק בתרא דמנחות:

ונותנים עליו חומרי כהנים וכו׳. פירש הר״ב שמנחתן נקמצת וכו׳ ואין שיריה נאכלין אלא נשרפה כו׳ ואפ״ה צריכה קמיצה דמנחה שלא נקמצה פסולה כזבח שלא נשחט רש״י. ומ״ש הר״ב נשרפה ולא כתב קריבה משום דלא קריבה על המזבח. כדאיתא בגמרא דאקרי כאן כל שממנו לאשים בבל תקטירו כמ״ש הר״ב במשנה ד׳ פרק ח׳ דזבחים ומש״ה אינה קריבה אלא נשרפת בבית הדשן כההיא דתנינן במשנה ג׳ פרק ג׳ דסוטה:

היו לו אחים כו׳. כתב הר״ב וכגון שאין שם אח אלא הוא וכן פירש רש״י. וז״ל התוספות היו לו אחים וכו׳ פירוש ומתו כולן ולא נשאר כי אם הוא לבדו ע״כ. ואין ספק אצלי שרש״י והר״ב שכתבו היו לו אחים מן הראשון ומן האחרון והשמיטו אחים בתרא. לומר דאחים בתרא מיותר במשנה וכאילו לא תנן אלא אחים קמא וקאי אמן הראשון ומן האחרון והיינו מכל אחד אח אחד אבל מדלא כתבו דה״ג ש״מ דגרסתם כגירסתינו דאי לא תימא הכי אלא שגירסתם כמו שהעתיקו ולא הוצרכו לכתוב דה״ג. אם כן קשיא למאי כתבו כלל והעתיקו זו הבבא מהמשנה בלא פירוש ולא צורך אלא דגירסתם כגירסתינו והוציאו אחים בתרא דכמאן דליתא דמי. ובין לתוספות ובין לרש״י המשנה ששנאה אחים בתרא צ״ע:

הוא אונן עליהם. כתב הר״ב אסור לאכול קדשים. וכן אסור בעבודה כדאיתא בריש פרק ב׳ דזבחים וכתב הר״ב דמשכחת לה דרואה במיתת שניהם וכהן כשר הוא דהא אינו מיטמא להם. דאילו חלל אינו מוזהר על הטומאה כמו שפירש רש״י בפרשת אמור. ומהוא אונן עליהם גופיה לא מצינן למידק דאיכא למימר במיתתו דשני ולקוט עצמות דקמא דעל נקוט עצמות חייב באנינות מדרבנן כדתנן בסוף פ״ק ח׳ דפסחים ולא מוקים לה שבאו עליה שניהם בזנות דלא נעשה זרעה חלל בכך משום דחכמים גזרו שמשתקין אותו מדין כהונה הואיל ואינו יודע אביו הודאי שנאמר (שם כ״ה) והיתה לו ולזרעו אחריו עד שיהיה זרעו מיוחס אחריו. גמרא:

אבל הם יורשים אותו. בשלא הניח זרע רמב״ם עיין מ״ב פ״ח דב״ב:

ופטור על מכתו ועל קללתו של זה וזה. כשהכה זה בזמן אחד וזה בזמן אחר [דאיכא ב׳ התראות וכל חדא וחדא היא התראת ספק] אבל שניהם ביחד או שקלל אותם בדבור א׳ חייב. הרמב״ם וכר״י בברייתא:

ועולה במשמרו כו׳. פי׳ הר״ב לעבוד ואין בני משמר מעכבין עליו וכ״כ רש״י ותימה למה לא יוכלו לעכב ולדחותו מן העבודה כל חדא לגבי חברתה כמו שדוחין אותו מן החלוקה. ובגמרא דייקינן מדלא תנן עלה אינו חולק אלא עולה בעל כרחו. דאע״ג דאינו חולק כפינן ליה לעבוד משום פגם שתי המשפחות שיאמרו לו הואיל ואומרים עליך שאתה ממשפחה שלנו עבוד במשמר שלנו שלא יאמרו בני אדם שלא ראוך עובד פסול הוא זה וכן במשמרו של אחר. הרי דמפרשי׳ בעל כרחו ולא בעל כרחם. ועם תמיהתי זאת מתיישבת תמיהת התוספות שכתבו עולה בעל כרחו תימה קצת היכא משמע ליה דעולה בעל כרחו דלמא בעל כרחן דבני משמרה קאי. ע״כ. דמשום הכי לא משמע ליה לגמרא דבעל כרחן דמשמרה משום דודאי אי אפשר לנו לכוף למשמרה דיכולין הם כל אחד לדחות לגבי חברתה מן העבודה כמו מן החלוקה ויתכן דהיינו שכתבו תימה קצת:

אם היו שניהם במשמר אחד. ובמשנה ו׳ פרק ב׳ דתענית מפורש דכל משמרה מתחלקת לז׳ בתי אבות ואם כן כל משמרה יכולה לדחותו מבית אב לבית אב. להכי מפרשינן בגמרא דהכי קאמר אם היו שניהם במשמר אחד ובית אב אחד:

יב בשלשה. מפורש במשנה ג׳ פ״ק דסנהדרין. ואפילו שלשתן הדיוטות. יליף בגמרא מזקני דמיותר:

בסנדל שיש לו עקב. פירשו הר״ב במ״ד פרק כ״ו דכלים עור של סנדל המכסה את גובה הרגל שכנגד שוקיו מאחוריו ע״כ. ואתי שפיר הא דתנן כשר דמשמע דיעבד אבל לכתחלה לא משום דמיירי שאין לו שולו״א ואפילו הכי כשר הואיל ויש לה עקב שזה מעכב הרגל שלא יצא חוצה אבל לכתחלה בעינן שיהא לו ג״כ שולו״א. אבל לפרש״י שמפרש עקב שולו״א וכתב נ״י לרבותא נקט אע״ג שיש למנעל עקב מן הפנתא סביב כיון דליתא ליה למנעל

שולו״א סביב למטה אע״פ שאינה חסירה אלא מעט במקום העקב פסולה ע״כ קשיא דכשר משמע דיעבד אין לכתחלה לא ואלא איזהו. שחולצין בו לכתחלה:

מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה. דכתיב (דברים כ״ה:ט׳) מעל רגלו דמשמע מדבר שהוא על רגלו מדלא כתיב מרגלו אבל למעלה מארכובה לא דהוי מעל דמעל. גמ׳. ותו מותיב בגמרא מובשליתה היוצאת מבין רגליה שמע מינה דקרי רגליה לירכים ומשני בשעה שכורעת [לילד] נועצת עקבה בירכותיה ויולדת ויוצא הולד מבין רגליה ממש. והכתיב (שמואל א כ״ד:ד׳) ויבא שאול להסך רגליו וקראי אחריני. ומשני לישנא מעליא:

בסנדל שאין שלו. דת״ר נעלו אין לי אלא נעלו נעל של כל אדם מנין ת״ל נעל [נעל] מ״מ [פירש״י חלוץ הנעל] א״כ מת״ל נעלו פרט לגדול שאין יכול להלוך בו. ופרט לקטן שאינו חופה רוב רגלו. ופרט לסנדל המסוליים שאין לו עקב:

בלילה. אסיקנא בגמרא דבהא פליגי מר סבר חליצה כתחלת דין דמיא. ומר סבר כגמר דין דמיא. ותנן בפ״ד דסנהדרין דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה. וכתב נ״י דחליצה דיני ממונות הוא דגובה כתובתה. וכתב הר״ב הלכה כר״א וכ״כ הרמב״ם וטעמיה משום דבגמרא מסיק בחד לישנא דחליצת לילה דכשרה יחידאה היא:

בשמאל כו׳. תנא קמא יליף רגל רגל ממצורע דכתיב ביה (ויקרא י״ד:י״ד) על בהן רגלו הימנית ור״א קאמר דאין מופנה אלא מצד אחד ומשיבין ואיכא למפרך מה למצורע שכן טעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת. גמרא:

ככה יעשה כל דבר שהוא מעשה מעכב. עמ״ש בשם התוספות בסוף פירקין בדיבור מצוה בדיינין. [* וכתב הרמב״ם דהלכה כר״ע]:

החרש שנחלץ. כתב הר״ב שאינו פוטרה במקום שיש אח [אחר] כשר וכ״כ רש״י ונ״י ומשמע דאילו אין כאן אח אלא הוא דנתרת לשוק וליתא דהא דין יבום יש לו כדתנן ספי״ד וא״כ אינה נפטרת אלא ביבום הל״ל כמו שכתבו בחרשת וטעמא דחליצה פסולה פי׳ הר״ב במ״ג פי״ד ושם אפרש בס״ד:

שנחלץ. כתב נ״י לא נאמר הל׳ מזה בדקדוק בכולה מכילתין אלא בכאן דבכל דוכתא אמרינן החולץ גבי יבם ואף על פי שהוא נחלץ ונראה טעם הדבר מפני שהיבם מסייע בחליצה כיון שצריך שיתכון לחלוץ כדאי׳ בגמרא דף ק״ו ע״א וגבי חרש דלאו בר כוונה נקרא שנחלץ וכן פירש הרמב״ם ז״ל בפי׳ המשנה שלו ע״כ:

והחולצת לקטן חליצתה פסלה. כתב הר״ב דזו ר״מ היא דאילו רבנן אמרו אין בחליצת קטן כלום. הכי איתא בגמרא. ומשמע דאילו חרש וחרשת אע״פ שבכל מקום השוו אותם חכמים לקטן לכל דבר שצריך דעת הכא אינן שווים אלא חליצה דחרש וחרשת חליצה פסולה היא הכי דייקי הרמב״ן והרשב״א מדפרט קטן אבל הרמב״ם פ״ד מה״י פוסק דשוים לקטן ואין בחליצתן כלום ויש לו ראיה מן התוספתא והא דפרט הקטן פירש המגיד משום דהוה משמע [ליה] דמשום קטן בלחוד הוא דתני מתני׳ פסולה אבל בחרש וחרשת אפילו תנא דמתניתין מודה דאינו כלום ואגב גררא דקטן נקט בהו פסולה הילכך לא איצטריך ליה [לפרט] אלא קטן א״נ פלוגתא דר״מ ורבנן בקטן שמעינן באינך לא שמעינן להו:

קטנה שחלצה וכו׳. בגמרא דמקשינן אשה לאיש דאיש כתיב בפרשה. וכתבו התוס׳ [קה: ד״ה קטנה] ואם תאמר אמאי לא עריב ותני להו קטנה בהדי חרש וחרשת וקטן וי״ל משום דבקטנה פליג רבי יוסי בגמרא ולא סבירא ליה היקשא. ואם תאמר מ״מ כיון דתנא פסולה אמאי תני שתחלוץ משתגדיל ועוד דלא תני ליה גבי קטן וי״ל דאי לא הוה תני גבי קטנה ה״א דחליצתה פסולה מדרבנן דהא דמקשינן אשה לאיש אינו מן התורה להכי תני תחלוץ משתגדיל יתור לשון לאשמעינן דחליצת קטנה אינה כלום כמו חליצת קטן ומיהו בירושלמי גרסינן בסדר המשנה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה כשירה משמע שסובר דהקישא לר״מ מדרבנן אבל לרבי יוסי חולצת לכתחילה ע״כ והב״י כתב שגירסת הרי״ף כגירסת הירושלמי ונ״ל שמל׳ נמוקי יוסף כתב כן. [* ושוב ראיתי שהרא״ש כתב שכן גירסת הרי״ף] וכתב עוד דמ״מ כיון דאסיקנא בגמרא דהלכתא עד שתביא ב׳ שערות משמע דקודם לכן חליצתה פסולה:

רבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר מכשירין. ול״ג בשנים דהא בשנים עסיק נמי ת״ק כך כ׳ רש״י וכתבו התוספות דאי גרס לאו דוקא שנים אלא לשון עדות בעלמא נקט שנים ע״כ. ועמ״ש במ״ב פרק בתרא ומ״ג פ״ק דסוטה ואתי שפיר דהאי מעשה דבינו לבינה דמייתי דלא הוה מעשה לסתור דאינהו לא מכשרי אלא בשנים דאת״ק קיימי ומעשה היה אפילו בינו לבינה אבל אי הא דמצרכי שנים מיהת משום עדות בעלמא לא הוה מעשה לסתור דההוא עובדא נמי מוקמינן בגמרא ועדים רואים אותן מבחוץ וטעמא כתב נ״י משום דאפילו מודים ויהיו נאמנים אלינו אין זה כלום דאין דבר שבערוה פחות משנים ע״כ:

בבית האסורים ובא מעשה לפני ר״ע. בגמרא מסיק דבבית האסורים היה מעשה ובבית האסורים שהיה חבוש שם ר״ע בא מעשה וכתבו התוספות

דבהרבה ספרים גרסינן בא מעשה כו׳ וקאי נמי בבית האסורים אר״ע ועוד בלאו הכי ידע הגמ׳ שהמעשה בא לפניו בבית האסורים כדאיתא בהדיא בירושלמי כו׳:

והם משיאין לו עצה ההוגנת לו. כתב הר״ב אם הוא ילדוהיא זקנה וכו׳. וכ״כ רש״י ומסיים אל תכניס קטטה לתוך ביתך. והרמב״ם כתב ואם היתה הוגנת לו מצד שנותם יועצים לו שייבם יותר משיחלוץ ע״כ ועיין פרק דלעיל מ״ג:

והיא אומרת מאן יבמי כו׳. מ״ש הר״ב קוראה מאן יבמי כו׳ עד ככה יעשה לאיש. ספר מוטעה נזדמן לו בפירש״י וכמו שכן גם הוא בספרים שלנו שלא נכתב גמרא בפרש״י קודם דבור קוראה כו׳ והיה סבור הר״ב לפום ריהטא שכן גירסתו במשנה ולא כן הוא אלא שהוא מעתיק ומפרש לישנא דרב יהודה בגמרא דקאמר מצות חליצה קוראה וקורא וחולצת ורוקקת וקוראה ואע״ג דממתניתין שמעינן הא קמ״ל מצוה הכי ואי אפיך לית לן בה:

ונקרא וכו׳. זהו גומרין הפרשה דאמרן:

מצוה בדיינים כו׳. וא״ת היכי דרשינן במ״ב מנעל לרבות אפילו שאינו שלו והא איצטריך לגופיה שצריך לקרוא חלוץ הנעל וי״ל דדרשינן שפיר ממה שצריך לקרוא דה״נ דרשינן במתניתין ג׳ מככה עכובא אע״ג שהוא עיקר קריאה. תוספות ד׳ כ״ג [צ״ל קג: ד״ה ת״ל]:

בתלמידים. היושבים שם לפני רבן בשעת החליצה רש״י:

רבי יהודה אומר כו׳. כתב הר״ב והלכה כר״י וכן פסק הרמב״ם וטעמא דבגמרא אמר שכן עשה ר״ט מעשה ומעשה רב:

מצוה על כל העומדים שם. לשון הטור וכל הנמצאים שם ע״כ כלומר בין עומדים ובין יושבים והרמב״ם פ״ד מה״י שהעתיק כל היושבים שם לשון הברייתא הוא א״ר יהודה פעם אחת היינו יושבים לפני ר״ט וכו׳. ואמר לנו ענו כולכם כו׳:

לומר חלוץ הנעל. כתב רבינו גור אריה פ׳ תצא למה לא תהיה הקריאה בית חלוץ הנעל שהרי כתיב ונקרא בית חלוץ הנעל וי״ל דאי הכי ה״ל למכתב ויקראו בית חלוץ הנעל ומדכתיב ונקרא פירושו כי הקריאה היתה חלוץ הנעל וכאשר יקראו חלוץ הנעל א״כ נקרא הבית בית חלוץ הנעל מעצמו ממילא ושייך בזה ונקרא כיון שלא היתה הקריאה רק חלוץ הנעל ונקרא הבית מעצמו בית חלוץ הנעל ע״כ. ועמ״ש בריש קדושין והא דתנינן ג׳ זימני חלוץ הנעל ע׳ בזה בפי׳ מ״ג פרק ג׳ דשקלים:

יג בית שמאי אומרים אין ממאנין אלא ארוסות כו׳. מפרש רבא בגמרא משום שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה ואי אמרת תמאן ממנעי ולא נסבי וב״ה תרווייהו ניחא להו דליפוק עלייהו קלא דאישות כלומר ולא מיבעיא היא דיותר משהאיש וכו׳ וטב למיתב טן דו כו׳ אלא אפילו הוא נמי והלכך לא ממנעי:

ובה״א בב״ד ושלא בב״ד. עיין בפי׳ מ״ג פ״ק דסנהדרין ומ״ש לעיל ספ״ב:

אמרו להן ב״ה כו׳. משום דב״ש יהבי טעמא למלתייהו נקט להו בלשון אמרו להן:

אפילו ד׳ וה׳ פעמים. עמ״ש ברפי״ח דשבת:

שצריכה למאן. ואיזהו מיאון אמרה אי אפשי בפלוני בעלי או אי אפשי בקדושין שקדשוני אמי ואחי אפילו היו אורחין מסובין בבית בעלה והיא עומדת ומשקה עליהן ואמרה אי אפשי בפלוני בעלי הרי זה מיאון. ברייתא [דף ק״ח]. וכך העתיקה רמב״ם בפי״א מה׳ גירושין:

שהשיאוה אמה ואחיה. דוקא שהשיאוה שהכניסוה לחופה אע״פ שקבלו הם הקדושין אבל קדשוה אמה ואחיה אפילו לדעתה אינה מקודשת כלל ואינה צריכה מיאון לפי שלא מצינו שתקנו חכמים שליחות לקטן וכל הני דמוכחן דארוסה צריכה למאן דוקא כשקבלה היא קדושיה ופי׳ אי אפשי בקדושין שקדשוני אמי ואחי כלומר הם פתוני לקבל הקדושין. נ״י בשם הרמב״ן ז״ל:

אמה ואחיה. לשון הטור סי׳ קנ״ה אחיה או אמה. [* והכי תנן בהדיא במ״ו פרק ו׳ דכתובות]:

לדעתה. ירושלמי הביאו המגיד ונ״י איזוהי לדעתה עבדין לה גננא ומלבשין לה קוזמרין. ומדכרין לה גבר. איזוהי שלא לדעתה עבדין לה גננא ומלבשין לה קוזמרין ולא מדכרן לה גבר:

שאינה יכולה לשמור קדושיה. ושהן קדושין לא שתשמור אותן כדרך שמשמרת האגוז ותמרה וכיוצא בהן. הרמב״ם פי״א מהלכות גירושין. ומ״ש הר״ב ויותר מבת עשר וכו׳ אע״פ שהיא סכלה ביותר כן כתב הרמב״ם ופירש הכ״מ בפ״ד מהלכות אישות לאו למימרא שעושה מעשה שטות דא״כ הויא כשוטה ואין קדושיה קדושין כלל אלא היינו לומר שאינה חריפה כלל. ומכל מקום כיון שהיא בת עשר חזקה על הרוב שהיא יודעת לשמור קדושיה ע״כ. ומ״ש הר״ב ואם בא עליה כו׳ חיישינן כו׳ כך כתב הרמב״ם ומסיים לפי שכבר נקנית בקדושין דאורייתא ר״ל הביאה. ע״כ. ועיין מ״ש במשנה ז׳:

אינה צריכה למאן. ופי׳ הרמב״ם שענינו שהיא א״צ למאן בפני שנים אלא שתלך ותעשה רצונה כן הנוסחא בפירושו שלפנינו וכן לשונו בחבורו פרק

י״א מהלכות גירושין א״צ למאן אלא הולכת לבית אמה כאילו לא נתקדשה מעולם ודלא כנוסחת נימוקי יוסף שתלך ותנשא ותעשה וכו׳. וכתב שהקשו עליו מדאמרינן בגמרא דנישואיה הן הן מיאוניה וכו׳ ע״ש:

אלא כמפותה. כדקתני בת ישראל לכהן כו׳. רש״י. ולא שסובר ר׳ אליעזר א״צ מיאון שהרי מצינו לו מלמדים את הקטנה שתמאן בו לקמן במתניתין ז׳ אלא כדמפרש בברייתא ר״א אומר אין מעשה קטנה כלום ואין בעלה זכאי לא במציאתה ולא במעשה ידיה ולא בהפרת נדריה ואינו יורשה ואינו מיטמא לה כללו של דבר אינה כאשתו לכל דבר [לאתויי בת ישראל לכהן וכו׳ תוספות] אלא שצריכה מיאון. והא דלרבנן בעלה זכאי בכולהו מפרש רש״י דרבנן אפקרוה גביה והפקר ב״ד הפקר והא דמטמא לה אם כהן הוא ואע״ג דנישואיה דרבנן אוקימנא בהאשה [דף פ״ט] כיון דירית לה הויא כמת מצוה שאין לה מי שיקברנה [* והא דמיפר נדריה אף ע״ג דמן התורה נדריה נבדקים כשהיא בת י״א שנים ויום א׳ כדתנן בפ״ה מ״ו תירצו התוספות בפרק אלמנה ניזונת (כתובות דף ק״א) דכל הנודרת ע״ד בעלה היא נודרת דכה״ג מתרץ התם בנדה אמילתא אחריתא]:

כל שיצאת הימנו בגט אסורה לחזור לו. פירש הר״ב אע״פי שיצתה משלאחריו במיאון לא בטליה לגיטא דידיה. כדמסיק בגמרא דמיאון דידיה מבטל גיטא דידיה אבל מיאון דחבריה לא מבטל גיטא דידיה. שאילו היה מבטלו חיישינן שמא יפתה אותה מתחת בעלה שתמאן בו ותחזור אליו בשכבר היתה אשתו ומכרת בקריצותיו וברמיזותיו לפיכך אמרינן שכיון שיוצאת ממנו בגט שוב לא תחזור במיאון דחבריה מה שאין כן במיאון דידיה אחר גט דידיה דמאי אמרת דאתי לפתותה אחר שיכולה לחזור אליו ויוציאנה מבעלה שהיא עכשיו תחתיו שעל ידי פתוייו תמאן בו. הא ליכא למימר דהא שבשה ולא אשתבוש כלומר שהרי אחר גירושין החזירה ולא היה יכול לפייסה שתעמוד עמו שהרי מיאנה בו הילכך ליכא למיחש לשבושא וכן כל היוצאות במיאון לא חיישינן לשבושא דמסתמא פייסה כי הוות גביה שלא תמאן ולא אפייסא אבל כי נשאת לאחר מתוך גט הולך ומפייסה ואמר מתחרט אני בגירושין והיא אוהבתו שהרי על כרחה יצאה הימנו הלכך הדרא וממאנה בשני להכי אמרו דלא אתי מיאון דחבריה ובטל גיטא דידיה. ורמינן בגמרא מרישא דקתני ברישא מיאנה בו והחזירה ונתן לה גט ונשאת לאחר נתארמלה או נתגרשה אסורה לחזור לו דמשמע הא מיאנה מותרת לחזור לו דאלמא דאתי מיאון דחבריה ובטיל גיטא דידיה. ומשני תברא מי ששנה זו לא שנה זו:

החזירה דברי הכל אסורה ליבם. פירש הר״ב אם מת בקטנותה דאילו נתגדלה אצלו סתם ביאה ראשונה משגדלה קדושין הן וכדלעיל בפירוש משנה ב׳ וקאמר בגמרא דפשיטא הוא ולא תני לה אלא לאשמעינן דטעמא דרבי אליעזר בקמייתא דגזור משום הא. ומיהו הא דאמרן דדוקא מת בקטנותה לרבנן הוא דבעינן למימר הכי. אבל לרבי אליעזר כי גדלה אצלו היינו כשאר מגרש אשה והחזירה דגזור בה ואסור. והכי פליג בברייתא בגדלה אצלו. ונימוקי יוסף כתב דקסבר ר׳ אליעזר דעל דעת קידושין הראשונים הוא בועל ומדינא אינה מתיבמת דגירושיה גירושין גמורין ואין חזרתה חזרה גמורה. הלכך גזר גדולה שנתגרשה והחזירה אטו הא. דתרוייהו בשעת נפילה גדולות נינהו. וגדולה אטו גדולה מיחלפא:

וכן שתי חרשות. [אמרינן] בגמרא ריש פ׳ דלקמן דאין לחרשת נישואין מדאורייתא דלאו בת דעת היא אלא רבנן תקינו להו כדי שלא תשאר פנויה לעולם: [* רבי אליעזר אומר כו׳. כתב הר״ב. והלכתא כוותיה. גמרא]:

תמתין עד שתגדיל. פירש הר״ב ויהיו נשואיה דאורייתא ולעיל משנה ב׳ כתב אם בא עליה. ומיהו בגמרא דהכא אפליגו אמוראי אי בעינן שבעל אי לא. ולא אפסיק הלכתא וכיון דמילתא דספקא הוא עבדי בה לחומרא כו׳ כדאיתא ברי״ף:

אי לו. וכן הלשון במשנה ט׳ פרק ד׳ דעדיות ולעיל בפרק ג׳ [משנה ה׳] כתב נמוקי יוסף כדכתיב (קהלת י׳:ט״ז) אי לך ארץ ועדיפא ה״ל לכתוב כדכתיב (שם ד׳) ואי לו האחד שיפול דדמי ליה וגם קדים:

על אשתו. פירש הר״ב שמוציאה בגט ואין מלמדין אותה למאן דאמרינן שיתרחק אדם מן המיאונין ומסיים רש״י ומיתב נמי לא יתבא תותיה דקסבר יש זיקה וטעמא דיתרחק מהמיאונים איתא בגמרא דילמא גדלה ומיחרטה בה. ורבי אליעזר דאמר מלמדין ס״ל מיאון דמצוה שאני:

וכן שתי חרשות. פי׳ הר״ב כלומר ביאת אחת כו׳ אבל חליצה כו׳ דלאו בת חליצה היא. כמפורש במ״ג פרק דלקמן:

קטנה וחרשת אין ביאת אחת מהן. כתב הר״ב דלא ידעינן בהי מינייהו ניחא ליה. אי בקטנה דאתיא לכלל דעה אי בחרשת דגדולה ובת ביאה היא. גמרא:

ביאת הפקחת כו׳. וה״ה חליצתה אלא משום דלא מצי למנקט ואין חליצת החרשת דלאו בת חליצה כלל היא:

לא פסל את הראשונה. כתב הר״ב אבל האחרונה לא יקיים דילמא כו׳ באיסור שני בתים. כדמפורש במשנה י״א פ״ד:

פסל את החרשת. כתב הר״ב דמסקינן בגמרא קטנה ספק אם היא קנויה לגמרי ספק אם אינה קנויה ואפילו לרבנן דר״ש דמשנה ז׳ פרק י׳ דבקטן לא תקנו נשואין כלל ולפיכך אף ביאתו ביבמה אינה אלא כמאמר אבל קטנה תקנו לה נישואין כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר כדאיתא בגמרא ר״פ דלקמן:

פקחת וחרשת. כולה מתניתין לא צריכא דנשמעינה ממתניתין דלעיל אלא דתנא בעי למתני לכל הצדדין וכן במשנה ג׳ פרק דלקמן׃

רבי אלעזר. ה״ג בלא יו״ד ולעיל משנה ז׳ גרסינן ביו״ד והכי איתא בפ״ק דנדה דף ח׳ ע״א ור״א ביו״ד הוא ר״א בן הורקנוס תלמיד ר׳ יוחנן בן זכאי ור׳ אלעזר בלא יו״ד הוא רבי אלעזר בן שמוע הכהן שהיה בדורו של *) ר״ג ורבי רצה ללמוד לפניו כדאיתא בגמרא סוף פרק הערל׃

מלמדין הקטנה. והר״ב העתיק בכולן מלמדין וכבר נחלקו בזה אבות העולם הראב״ד סובר דלא אמר רבי אלעזר דמלמדין אלא בגדולה וקטנה כדי לקיים יבום דאורייתא אבל בחרשת וקטנה דתרווייהו מדרבנן [* והא קיים לה בביאה ראשונה]. לא אמר. אלא לעולם יתרחק אדם מן המיאונין וכתב דבנוסחתו לא גרס בכולן והרמב״ן כתב שנמצא בנוסחאות בכולן וכן הוא בתוספתא וקאי אף אחרשת וקטנה. דמידי הוא טעמא דמתרחקין מן המיאונים דדילמא גדלה ומחרטה בה. וזו יוצאת על כל פנים למה תתעגן ותמתין עד שתגדיל ותחלוץ ותפסול מן הכהונה שופך מי בורו ואחרים צריכין לו ותאסר חרשת על בעלה שכנסה בהיתר ואפילו אי ל״ג בכולן לא איצטריך לאשמועינן בחרשת וקטנה דפשיטא דכיון שאין תקנה אלא להוציא שתיהן למה לא ילמדוה למאן לתקנתה ולתקנת חברתה אבל איצטריך לאשמועינן בבא על הקטנה וחזר ובא על הגדולה דאיקיים מצות יבום והוא פסלן על עצמו בפשיעה. ולפיכך היה ראוי שלא לחזור ולהתיר לו כלום וכן ברישא משום דגדולה לא רמיא קמיה. דמעיקרא כאחות אשה דמיא ומוטב שתצא משתתיבם. הלכך צריכי תרווייהו וכדאיתא נמי בתוספתא עכ״ד וכן דעת הפוסקים. ומעתה בין לנוסחא דגרס בכולן. ובין לנוסחא דל״ג בכולן. ניחא דאיצטריך למתני הך משום דר׳ אלעזר אע״ג דדברי ת״ק נשמעוניה מקמייתא׃

הקטנה. אבל חרשת לא לפי שלא תיקנו לחרשת שום מיאון כלל וטעמא בגמרא דריש פרק דלקמן משום דממנעי ולא נסבי לה הואיל ולעולם יכולה למאן מפני חרשותה אבל קטנה גבול יש לה וסבר מפייסנא לה כל שעתא עד שיעבור זמן מיאונה׃

יבם קטן וכו׳. גמרא. קרי כאן להקים לאחיו שם. והא לאו בר הכי הוא. ומסיק אמר קרא (דברים כ״ה:ז׳) כי ישבו אחים יחדיו. הא אחיו שלא היה בעולמו לא. מכלל שאם היה בעולמו אפילו בן יום א׳׃

כופין אותו שיחלוץ. כתב הר״ב ואין כופין ליבם ופירשו התוספות דאין לומר כמשנה אחרונה דמצות חליצה קודמת [כדתנן סוף פ״ק דבכורות] דמתניתין דאיירי בדיני יבום לפי משנה ראשונה קיימא ע״כ ועיין מ״ש במשנה ג׳ פרק י״א. ומ״ש הר״ב כגון שגט יוצא מתחת ידה. וא״ת כיון דלדבריו כבר נפטרה ממנו שהרי אמר שבעל ופטורה היא ממנו על ידי הגט מה איכפת ליה בחליצתה שיצטרך כפייה. ותירצו התוספות די״ל שהוא מתבייש בב״ד לחלוץ לה שתרוק בפניו. ע״כ. ונימוקי יוסף תירץ מפני שהוא יכול לטעון אף על פי שנתתי לה גט אינה אסורה עלי בחזרה. ואולי תתפייס ותחזור לי ואיני רוצה לאסרה עלי בחליצה. ע״כ. ומ״ש הר״ב שכיון שנתן לה גט לזיקתו נפסלה עליו. וא״ת דכיון שנפסלה עליו אם כן לאחר שלשים היאך אמרינן דלא מוקי אנפשיה והרי היא באיסור עליו. כבר כתב המגיד פרק ב׳ מה״י דפירשו ז״ל דהגט הזה נתן עכשיו דאי קודם כניסה אפילו לאחר שלשים יום היתה היא נאמנת לומר שלא נבעלתי. דכיון דאיכא איסורא מוקי נפשיה מלבעול. ע״כ. ומה שהאריך הר״ב לכתוב לזיקתו נראה בעיני שנתכוין למאי דאמר רב אשי גט לזיקתו גט לביאתו שסובר דכשאומר שבעל אחר הגט והוא לאחר ל׳ יום דלא סגי לה בגט קמא שלא היה אלא לזיקתו וקי״ל בפ״ה דיש ביאה אחר הגט וצריכה גט שני לביאתו וכן פסק הטור סי׳ קס״ז. ותמיהני על הרמב״ם שלא פסק בפ״ב מה״י להא דרב אשי דהא בתראה הוא ומרא דגמרא. והרי״וף אף על פי שלא כתב לדרב אשי נ״ל שסמך על הברייתא שהביא דתני בה צריכה גט וחליצה ולא הביא עלה לדרב אשי שמפרשה דה״ק צריכה חליצה עם גיטה. ותדע שהרי הרא״ש כתב כדברי הרי״ף. ובנו בעל הטורים פסק כרב אשי. וכתב נ״י וא״ת אמאי צריכה גט. תהא נאמנת לגמרי לומר שאינה בת גט כלל מגו דאי בעיא שתקא ומפקא גיטא שהוא כתב סתם ומשתריא בלא שום גט. וי״ל דלפירש״י ניחא דפירש גט יבמין יוצא מתחת ידיה ואינו גט סתם ואפילו למאן דמפרש לה בגט סתם לאחר שלשים יום חזקה בעל. ובמקום חזקה לא אמרינן מגו אף על גב דלענין ממונא בעיא דלא אפשיטא היא. ועוד שאין כל החזקות שוות והרי מסייעו טענתו שבעל לחזקה. ע״כ. ומ״ש הר״ב ואי אמרה היא נבעלתי והוא אומר לא בעלתי אין חוששין לדבריו מסיים הרמב״ם בפרק ב׳ מה״י שאין זה נאמן לאוסרה על כל אדם אחר שכנסה. וכתב המגיד נראה שהוא מפרשה אפילו תוך ל׳ יום. וז״ש שאין זה נאמן לאוסרה על כל אדם אחר שכנסה ולא כתב אחר ששהה ל׳ יום אבל רש״י ז״ל פירש דווקא לאחר שלשים ודברי רבינו נ״ל עיקר דחזקת כנוסה בעולה וכו׳ ע״כ׃

לאחר מיתת בעלה. פי׳ רש״י אלא שהיה להם כעס זה עם זה וכתב המגיד בפ״ב פירוש לפירושו שהיה שם כעס חוששין שמא נתכוונה לכך ואין כופין אותו לחלוץ שמה ששנינו במשנה ואם נתכוונה לכך אינה ר״ל כשידוע בבירור שלכך נתכוונה. ורישא דקתני כופין אותו משום דאמרינן דלא מסקא אדעתה דמיית בעל וכדאיתא בגמרא ע״כ. [* ועכשיו דקדקתי במלת אלא שבלשון רש״י ומפני כן נ״ל דאין דברי המגיד דבכאן כהוגן לפי שלדבריו רש״י אסיפא מהדר וכך נמשכתי אני אחריו להעתיק דברי רש״י אסיפא ואין הדבר כן אלא רש״י לא פי׳ כי אם הרישא בלבד דזהו לשונו בחיי בעלה ולא

נתכוונה לפטור עצמה הימנו לאחר מיתת בעלה אלא שהיה להם כעס זה על זה עכ״ל. והא דכתב לאחר מיתה אינה פיסקא מסיפא כמו שחשב המגיד גם אנכי אחריו גם הב״י סימן קע״ה העתיק דברי המגיד אבל האמת שאינה פיסקא כלל ואין דברי רש״י אמורים אלא לפרש הרישא בלבד. כן נראה לי]:

יד **ואם רצה יקיים**. הא פשיטא אלא אגב דתנא יוציא תנא יקיים. תוספות:

כשם שהוא כונס ברמיזה. כתב הר״ב כלומר כקדושין וכו׳ וז״ל רש״י ונ״י מה טעם קאמר כלומר כקידושין וכו׳:

כך מוציא ברמיזה. עיין במשנה ז׳ פ״ה דגיטין:

נשתטית לא יוציא. פירש הר״ב מדרבנן והיינו טעמא דהכא לא קתני עולמית כמו בנשתטה הוא דקתני עולמית. גמרא. וכתב נ״י דלפי שאין גרושיו כלום מן התורה קתני האי לישנא שאין לגרושין תקנה עולמית. שאפילו נשאת בגט זה ויש לה בנים תצא. משא״כ בחרשת דבדיעבד אם נשאת לא תצא ואע״פ שאין לה בנים. ואפשר שאם נתגרשה תנשא אפילו לכתחילה. הריטב״א ז״ל:

אמר רבי יוחנן בן נורי מפני מה האשה וכו׳. מפרש בגמרא דלדבריהם קאמר לדידי כי היכי דאיש לא מצי מגרש. אשה לא מגרשה. אלא לדידכו מ״ש אשה ומ״ש איש:

העיר רבי יוחנן בן גודגדה. רבנן הביאוה לבית המדרש להביא ראיה לדבריהם וא״ל אף זו כיוצא בה. תוספות:

שהשיאה אביה. פירש הר״ב בקטנותה וכ״כ עוד במשנה ה׳ פ״ה דגיטין ומשנה ט׳ פ״ז דעדות. וכפירש״י ורצונם לומר כשעדיין לא בגרה דהא אף בנערותה יכול אביה לקדשה כדאיתא בגיטין פ״ו משנה ב׳ ופ״ד דכתובות משנה ד׳ ורפ״ב דקדושין ונמצא כלשונם במשנה ח׳ פ״ג דקדושין:

לשתי אחיות. עיין מ״ש ברפ״ג:

או לשני אחים חרשים. היינו רישא שני אחים חרשים נשואים לשתי אחיות חרשות. אלא דתני כולי גוונא בדידיה ובדידה. ועיין משנה י׳ פרק דלעיל:

יכנסו. כתב הר״ב שאינן בואמר ואמרה ואע״ג דקריאה אינה מעכבת. כדתנן פרק י״ב משנה ג׳ מפרש התם בגמרא [כדפירש הר״ב במשנה ד׳ פרק י״ב דמנחות] כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו:

ואם רצו להוציא יוציאו. ל׳ הר״ב דאתי גט ברמיזה ומפקע נשואין דידיה וזיקת אחיו דהואי ברמיזה וכן ל׳ רש״י וה״ק דמפקע נישואין דידיה שהיו מכח זיקת אחיו דהויא ברמיזה אבל זיקה עצמה אין גט דוחה:

מוציא את אשתו בגט וכו׳. עיין מ״ש במשנה ט׳ פ״ד:

מה יעשה חרש בעל חרשת מוציא את אשתו בגט. ופרכינן בגמרא ותיתב גביה קטן אוכל נבלות הוא ואין ב״ד מצווין להפרישו כמ״ש בספ״ט דשבת ומשני גזירה משום התרת יבמה לשוק שיאמרו נפטרה משום אחות אשה. ולא ידעי אינשי דטעמא משום קטן אוכל נבלות הוא:

ואינו מוציא לעולם. ל׳ הר״ב דלא אתי גט דידיה ומפקע זיקת כו׳ וכן לשון רש״י ור״ל דלא מפקע נשואיו. שהיו מכח זיקת כו׳:

טו **שלום בינו לבינה כו׳**. גמרא תנא שלום בינו לבינה משום דקא בעי למתני קטטה בינו לבינה. תנא שלום בעולם משום דקא בעי למתני מלחמה בעולם. ופירשו התוספות דסתמא דמלתא הכי הוא דשלום בינו לבינה ושלום בעולם ולא הוה צריך למתני וז״ל המגיד פי״ב מה׳ גירושין פי׳ שאין אנו צריכין לידע בבירור שיש שלום בינו ובינה ושיש שלום בעולם. אלא סתמא דמילתא הכי הוא ומבואר כן בדברי הרמב״ם פי״ג:

תנשא כמ״ש ריש פ״י בטעם שתנשא על פי עד אחד:

קטטה בינו לבינה. מפרשים בגמרא באומרת לבעלה גרשתני בפני פלוני ופלוני ואמרו לא היו דברים מעולם:

אמרו לו. אין להקשות היינו ת״ק דהא מעיקרא לא פי׳ אי מיירי אפילו בלא בוכה והכא מפרש ליה. תוספות:

אחת זו. לשון הר״ב א״ל פקחת תנשא. שוטה לא תנשא. בברייתא [קט״ו]. ונ״ל דה״פ פקחת יודעת שיש לבא לב״ד באמיתת דברים ולכך תתחכמה לאמת את דבריה ותבא בבכי וקריעת בגדים. אבל השוטה אף על פי שתבכה על מיתת בעלה כי תרגיש ההעדר כי רע לה מכל מקום בבואה לבית דין אינה נותנת לב לאמת דבריה על ידי בכיה וראיה לזה הפירוש דבגמרא ההיא דאתיא לבי דינא דרבי יהודה אמרי לה ספדי [בעלך] קרע מאניך סתר מזייך:

בבאה מן הקציר וכו׳. כתב הר״ב ולא התירו כו׳. אבל ממדינת הים אינה נאמנת. וכך כתב בדברי בית שמאי והוא הדין לשאר מקומות וכפירש״י. ומשמע דלא קפדי ב״ה אלא שיהא ממקום קרוב וכדבריהם מוכח בגמרא דתניא אמרו להן בית שמאי לבית הלל לדבריכם אין לי אלא קציר חטים. קציר שעורים מנין ואין לי אלא קוצר. בוצר. מוסק. גודר. עודר מנין אלא מעשה שהיה בקציר והוא הדין לכולהו ה״נ מעשה שהיה והוא הדין לכולהו. ובית

הלל באותה מדינה דשכיחי אינשי מירתתא ממדינה למדינה אחרת דלא שכיחי אינשי לא מירתתא ובית שמאי הכא נמי שכיחי שיירתא. הא קמן דאף לב״ה בבאה מן הקציר לאו דוקא אלא הוא הדין לכולהו וקשיא למאן תני ליה בבאה מן הקציר ומיהו בעדיות פ״ק משנה י״ב ל״ג אלא בבאה מן הקציר בלבד. וכן בנוסחא דוקנית דהכא. ואם כן לא נקיט בקציר אלא כלומר בקרוב שהקציר סביבות העיר הוא אלא התוספות הביאו ירושלמי למה קציר. אמר רבי מנא דאונסא דשכיח שאני החמה קודחת בראשו של אדם בשעת הקציר. הה״ד (מלכים ב ד׳:י״ח-י״ט) ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל אביו אל הקוצרים ויאמר אל אביו ראשי ראשי. ורבנן אמרי דריחשא שכיח. ע״כ. נראה לומר דבדוקא נקטי קציר. ואלא מיהת מודו בכל דדמו ליה כדחשבי להו ב״ש בברייתא. ובא״י כל אלו הדברים נעשים בימות החמה שהיא קודחת כו׳ וא״נ דשכיח ריחשא [* וכשגגה מהתוספות שכתבו הירושלמי אסיפא. דלפירש הר״ב בסיפא והוא פירש״י לא שייכא קושית הירושלמי וכן הוא בירושלמי אריש]א]:

חמותה. עיין במשנה ז׳:

ובת חמותה. פי׳ הר״ב אומרת זאת תירש כל עמל אבי ואמי וכן לשון רש״י ונמוקי יוסף אפשר דדקדקו לכתוב עמל אבי. לומר דלאו דוקא בת חמותה. אלא הוא הדין בת חמיה שאינה בת חמותה. והיא בעיא בגמרא דלא אפשיטא ונקטוה לחומרא אף על פי שהפוסקים השמיטוה:

ויבמתה. [* כתב הר״ב וכן] פירש״י יראה שמא סופה להיות צרתה. וכתבו התוספות ואם תאמר והלא כשמעידה על יבמה שמת שמא ייבמנה בעלה ותהא צרתה לאלתר. ויש לומר שאינה חוששת בכך כיון שיודעת שבעלה חי ויחזור ולבסוף יקלקלנה:

מה בין גט למיתה. מ״ש הר״ב דאמרינן. הוא במשנה סוף פ״ב דגיטין. עד אומר מת ונשאת. פי׳ הר״ב לאו דוקא נשאת אלא התירו כו׳ דכל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים כדאיתא בגמרא. ומכל מקום התירוה בעינן דאי לאו הכי כיון שעדיין לא סמכינן עליה לא חשבינן ליה כתרי. וכפירש״י ועיין בסוף פ״ו דסוטה:

עד אומר מת ושנים אומרים לא מת אף ע״פ שנשאת תצא. פי׳ הר״ב כגון שהם פסולי עדות וכו׳ דאי לאו הכי פשיטא דאין דבריו של אחד במקום שנים. ועוד דאוקי תרי לבהדי תרי ועיין מ״ש בסוף פ״ו דסוטה אלא מיירי בפסולי עדות. ובין העד הבא ראשון. ובין השנים הבאים אחר שהתירוה כולם פסולים. ואשמועינן הואיל והאמינה תורה כו׳ ומ״ש הר״ב בין כשרים. בחנם נקטיה. אבל עד כשר הבא בתחילה והתירוה ואח״כ באו הפסולים לא תצא דשתי נשים באיש א׳ כפלגא ופלגא דמי כדמסיק בגמרא:

אף ע״פ שנשאת תצא. כתב כסף משנה בשם ריב״ש כיון שנשאת ועבדה איסורא אע״פ שלא נבעלה תצא עכ״ל הכסף משנה. וראיה לדבריו ממה שכתבתי במשנה ג׳ פ״י:

שנים אומרים כו׳. ל׳ הר״ב הא קמ״לן וכו׳ בין לקולא ובין לחומרא וכן לשונו בסוף פ׳ ו׳ דסוטה. וכן ל׳ הרמב״ם שם ובפי״ב מהלכות גרושין. ובגמרא מהו דתימא לחומרא אבל לקולא לא קמ״ל וכתב הרא״ש קמ״ל דאפילו לקולא ואע״פ שלא התירוה עדיין לינשא תנשא:

וזו שאומרת לא מת לא תנשא. ופשיטא דהיא לא תנשא דהא שויתה נפשה חתיכה דאיסורא ולא איצטריך למיהדר ולמתני וזו שאומרת לא מת אלא הא קמ״ל דמהו דתימא כיון דאתיא ומערערה גליא דעתה דלצעורי לצרה קא אתיא. ולעגנה שלא תנשא. ותמות נפשה עם פלשתים קא עבדה. הלכך אם חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה אפילו היא תשתרי ולא אמרינן לעיל דאין צרה מעידה לחברתה אלא כי שתקה השניה. קמ״ל. גמרא ותוספות:

רבי מאיר אומר הואיל ומכחישות כו׳. וקאמרינן בגמרא דרבי מאיר פליג נמי ברישא. והא דלא נקט פלוגתייהו ברישא משום דה״א דבסיפא מודה הואיל וזו וזו מודות שאין קיים. תוספות:

עד אומר מת וכו׳. אשה אומרת מת כו׳ לא תנשא אבל עד פסול ועד כשר אף על גב דבבת אחת. כי היכי דהורע כח שתי נשים לגבי עד כשר כדלעיל הכי נמי הורע כח אשה אחת לגבי עד כשר. דאי לא תימא הכי ליתני רבותא עד אומר מת. ואשה אומרת לא מת. וזוהי דעת הרמב״ם אבל בירושלמי אמרו תני דבי רבי כן ויש פוסקים כותיה ועיין מ״ש עוד בזה במשנה ח׳ פרק בתרא דסוטה בס״ד אם באו הנשים זו אחר זו:

אשה אומרת מת ואשה אומרת כו׳. ואפילו צרתה במשמע [ואף על גב דבסוף פרק ו׳ דסוטה אשה אומרת נטמאת כו׳ ולא קאי אצרות אלא אנשים דעלמא ואפילו הכי קתני אשה. התם ליכא דמטעי דבצרות איירי. תוספות. וכן במשנה ח׳ פרק בתרא דסוטה] וסתמא כר״מ. גמרא:

לא תנשא. ומדלא קתני ואם נשאת תצא. כדתני לעיל אע״פ שנשאת תצא. דקדק הרמב״ם [פי״ב מהל׳ גירושין הי״ט] שאם נשאת לאותו שאמר מת לא תצא. וכ״כ הר״ב בסוף פ״ב בעד אומר מת לא תנשא כדתנן התם. שאם כנס לא יוציא ועיין מ״ש שם בס״ד:

אין זו דרך כו׳. עיין בריש קדושין:

ואחר כך מת חמי כו' וחמותה אסורה. פי' הר"ב שאין כלה מעידה על חמותה דכמו דחמותה אינה מעידה לכלה וטעמא ששונאה ה"נ כלה שונאה לחמותה דכמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם (משלי כ"ז:י"ט) גמרא דף קי"ז. וכתב הר"ב אע"ג דאמרה ברישא מת בעלי ונמצא שאין זו חמותה והרי היא לה כנכרית אפילו הכי לא מהימנה אחמותה משום דאמרינן לא בעלה מיית ולא חמוה מיית והא דקאמרה הכי לקלקולא לחמותה הוא דקא מכוונא סברה לבתר שעתא כשישוב בעלי ובעלה תדחה לחרפות ולא תיתי לטרדן. גמרא שם. ואיצטריך לאשמועינן בצרה ואיצטריך לאשמועינן בחמותה דאי אשמועינן בצרה בהא קאמר ר' טרפון דמשקרא משום צערא דגופה שמונעת לה תשמיש מבעלה אבל בחמותה [דצערה מילי דעלמא] אימא מודה ליה לר' עקיבא דלא מחזקינן לה כשקרנית כולי האי ואי איתמר בחמותה בחמותה הוא דקאמר רבי עקיבא וכו'. גמרא:

קידש וכו' וכן גזל וכו'. אוקימנא בגמרא דוקא קידש בביאה דאיסורא דרבנן עבד בהא סבר ר"ע דקנסוהו רבנן אבל קידש שלא בביאה לא נחלקו אלא מניח כתובה ביניהן ומסתלק. וגזל נמי דוקא הואיל ואוסורא דאורייתא עבד סבר ר"ע דקנסוהו רבנן אבל לקח מקח לא נחלקו שמניח ביניהם ומסתלק. ותנא קידש להודיעך כחו דר"ע דאע"ג דלא עבד אלא איסורא דרבנן קניס. ותנא גזל להודיעך כחו דר' טרפון דאע"ג דאיסורא דאורייתא עבד לא קנס:

מחמש נשים. עיין פרק י"א משנה ג' מ"ש שם:

ומניח כתובה ביניהן. הרמב"ם בפ"ט מה' אישות כתב כגון שכתב לה כתובה ואבדה וכל אחת אומרת לי כתבת ונאבדה ולטעמיה אזיל דס"ל דארוסה אין לה כתובה. וכן התנה עוד שם על משנה ב' פ"ד דכתובות המארס כו' דמיירי שכתב לה כתובה והר"ב ורש"י שמפרשים שם דקסבר דיש לארוסה כתובה הוא הדין הכא נמי קסברי דיש לה כתובה והוי להו לפרש כן ובמשנה ח' פרק ז' דכתובות מפרשים סתם. כתובה מאירוסין. ועיין בגמרא סוף פ"ט דכתובות דף פ"ט ע"ב דלא מייתי ראיה מהני מתניתין דיש לארוסה כתובה ונ"ל משום דאפילו כי מתוקמא בכתב לה קמ"ל טובא ואין להאריך בזה [* ועיין פ"ד דכתובות דף מ"ד ע"א בתוספות בד"ה והלכתא] ומש"ה נמי לא מייתי ממשנה ב' פי"א דכתובות דאף על גב דבכתב לה אצטריך לאשמועינן פלוגתא דר"ש. וכן בריש פ"ד דסוטה. ודעת הטור בסימן נ"ה דיש לארוסה כתובה ותימה עליו שבסימן מ"ט העתיק לשון הרמב"ם במשנתנו דמוקי לה בכתב כתובה. והלא לסברתו אין צורך:

ומניח כתובה ביניהן ומסתלק. לאו דוקא ביניהן דשקלי להו כולהו ואזלי דהא לדידן מספקא לן למי היא הכתובה. והוי כספק הינוח דלא יטול. כדמוכח מתניתין ג' פ"ב דב"מ. אלא יניח עד שיתברר הדבר מי הם הבעלים. גמרא פ"ג דב"מ דף ל"ז:

רבי עקיבא אומר וכו' עד שיתן כו'. אחר שישבעו כדמפרש הר"ב במשנה ג' פ"ג דב"מ וע"ש. ופסק הר"ב בקידש וגזל כר"ע וטעמא כמ"ש הרי"ף דקי"ל כר"ע מחבירו ור"ט חבירו הוא כדאמרינן בהכותב [פ"ד:] ע"כ ולעיל פסק כר"ט. משום דבגמרא פסקו בהדיא כמותו:

אינה נאמנת. ולא מהימנה במגו דעדיין קיים דהא רוב נשים מתעברות ויולדות. משום דאיכא מיעוט דמפילות. וחזקה דקיימא ליבום כנגד הרוב. כבר"פ דלקמן:

וחולצת. וכר"פ דלקמן בגמרא מוקמינן למתניתין בגרושה דפסולה לכהונה א"נ באמרה אני והוא נחבאנו במערה ואין איש עמנו לבוא ולהעיד דאל"כ לא תחלוץ אלא תתעגן כדלקמן בריש הפרק:

שאין האשה נאמנת לומר מת יבמי כו'. כדפירש הר"ב במשנה דלעיל ולא מתה אחותי כו' דלא מקלקלה בהכי. הלכך לא דייקא ומינסבא. ולשון הרמב"ם בפ"ג מה' יבום שלא האמינו עד אחד אלא משום התרת עגונה. ע"כ. והיא גופא מטעמא דאיתתא דייקא הוא. כפי' הר"ב ריש פרק י':

טז **לא תנשא.** דאף על גב דרוב נשים מתעברות ויולדות ואם כן שילדה צרתה ולד של קיימא מותרת אשה זו לשוק מ"מ איכא מיעוט דמפילות [ומרע לרובא דמתעברות ממש דמאותו חלק המרובה שמתעברות אתה מסלקו שיש מקצתן מפילות א"נ ה"ק מיעוט מפילות. ובכלל זה מיעוט שאין מתעברות. אלא דגרוע הוא אפילו למיעוט. אבל תרווייהו חשבינן דלהוו מיעוט שלם. כ"כ נ"י]. וחזקה שאסורה לשוק דבחזקת יבום קיימא כיון דאית לה יבם וסמוך מיעוט לחזקה וה"ל פלגא ופלגא דחזקה לא עדיף כי רובא. וא"צ לומר דאתיא מתניתין כרבי מאיר דחייש אפילו למיעוטא כו' כ"כ נ"י שכן היא מסקנתא דגמרא. וכן נראה דעת הר"ב דאל"כ הוה ליה לפרש דמתניתין כרבי מאיר ודלא קי"ל הכי. דהא במשנה ח' פרק ג' דטהרות פסק דלא כרבי מאיר דחייש למיעוטא. ולדבריהם הא דקאמר בגמרא מחוורתא דמתניתין כר"מ. לא קיימא לבסוף כשמפרש בגמרא סמוך מיעוט לחזקה וכו' אליביה דר"מ. אלא דהשתא איכא נמי לפרושי הכי אליביה דרבנן ואתיא רישא כרבנן:

היא צרתה. ובגמרא מאי היא צרתה דצרתה מיותר הוא ומפרש הא קמ"ל להא צרה הוא דחיישינן. לצרה אחריתא לא חיישינן. פירש"י אינה חוששת שמא אשה אחרת נשא. ע"כ. ובפ"ג מה' יבום כתב הרמב"ם וז"ל אבל זו הצרה שהיתה עם בעלה כשמת וכו' לא תיחוש לצרתה שבמדינה אחרת הואיל ולא היה בעלה עמה במדינה ע"כ. נראה דהכי מפרש לצרה אחריתי לא חיישינן. אבל נראה דאי משום הכי לא איצטריך מתניתין לאשמעינן דמלתא דפשיטא בטעמיה הוא:

יצתה מלאה חוששת. דכיון שיצתה מלאה ועבר זמן לידתה אין אומרים שמא הפילה. דה״ל כמיתה. ואסיקנא בפרק כל הגט (גיטין כח.) דלשמא מת לא חיישינן וכיון שנסתלק מיעוט מפילות. וחזקה [דאסורה] לשוק לא נשאר כאן אלא ספק דמחצה זכרים ומחצה נקבות ולפיכך חוששת. נ״י:

זו אסורה מפני בעלה של זו וכו׳. פי׳ הר״ב שאין יבמה מעידה לחברתה ועי׳ מ״ש בזה פרק דלעיל ריש מ״ז:

לזו עדים. פי׳ בעדות המועיל לה והיינו אף עד אחד וכיוצא בזה כתב הרא״ש ברפ״ק דב״מ גבי עד אחד פוטר מן השבועה ע״ש וכיוצא בזה כתבתי בפרק י״ב משנה ה׳ בשם התוספות ועיין עוד מ״ש במשנה ב׳ פרק ד׳ דגיטין ול׳ הרמב״ם בפ״ג מה״י היה לאחת מהן עד וכו׳:

את שיש לה עדים אסורה כו׳. תימא לרבינו יצחק מאי קמ״ל ושמא אשמועינן דלא אסרינן הא אכוו הא. תוספות:

נתיבמו. אריסא קאי שאין להם לא עדים ולא בנים. רש״י:

ומתו. דאילו נתגרשה מותרת לזר וכ״כ הרמב״ם ופשוט הוא שאפילו היה בעל חברתה קיים אסורה לו. מפני שהיא גרושת אחיו [המגיד שם]:

ומתו היבמין. פירש בלא בנים דאם היו להם בנים מותרת לינשא לעלמא שאפילו היה בעל חביתה קיים אסורה לו וכפי׳ המגיד. רבי אלעזר אומר הואיל והותרו וכו׳. דהואיל ואנסיבא לא מקלקלא נפשה. והקשו בתוספות דבפרק דלעיל משנה ז׳ אמרה מת בעלי ואחר כך מת חמי חמותה אסורה ה״ל לרבי אליעזר לפלוגי ולא למיסר אם נשאת הכלה ונראה לרבינו יצחק דלא דמי דלעיל ודאי שהצרה או היבמה [* וכן הכלה] באה להעיד על חברתה. אין לה להיות נאמנת אפילו לר׳ אלעזר אבל הכא כל אחת אינה מתכוונת להעיד על חברתה אלא על עצמה וממילא נאמנת על צרתה כיון שאין מתכוונת להעיד על חבירתה ע״כ:

פרצוף פנים. וכתב רבינו ירוחם בשם הרמ״ה זה הפרצוף פנים הם הלחיים עצמם. ואין משגיחין לא על העינים ולא על הפה. ב״י סימן י״ז:

אף על פי שיש סימנים בגופו. פירוש שאינו סימן מובהק ביותר [ופירוש מובהק ע׳ בספ״ב דב״מ] כגון קטן או ארוך או חיור וסמוק ואפילו שומא [ועיין פי׳ במ״ז פ״ז דכתובות] אבל בסימן המובהק ביותר כגון שהיה לו חסר או יתר באחד מאבריו מעידין עליו. תדע דבמשנה דלקמן התירו על ידי שעלה בידם רגלו מן הארכובה ולמעלה ואי אמרת בשלמא דסימן המובהק ביותר מהני ניחא. אלא אי אמרת דשום סימן לא מהני הא איכא למיחש דלמא אבר דאחר הוא. מסקנת הפוסקים. והביאו עוד ראייה. ועיין במשנה דלקמן ועיין מ״ש במשנה ג׳ פרק ג׳ דגיטין לענין טביעות עין:

ובכליו. אפילו סימן מובהק לא. דחיישינן לשאלה. מסקנת הפוסקים. ועין משנה ג׳ פרק ג׳ דגיטין וסוף פ״ק דב״מ:

מגוייד. פי׳ הר״ב מנותח ואפילו במקום שאינו יכול לחיות דחיישינן שמא בסכין מלובנת היה שמתוך המכוה מתרפא. גמרא. ונ״י:

וצלוב. תרגום ותלית אותו על עץ (דברים כ״א:כ״ב) ותצלוב יתיה על צליבא:

ועלה לאחר שלשה ימים. כתב הר״ב אבל חכמים פליגי בברייתא [* ואמרו לו] לרבי מאיר אין מזכירין מעשה נסים דמדלא ניים תוך שלשה ימים אי אפשר לו לחיות ורבי מאיר אפשר דמסרך באבנים שבמים וניים פורתא. גמרא:

ששלשלוהו לים ולא עלה בידם אלא רגלו וכו׳. ופירשו בשם הרשב״א שקשרוהו ברגלו ושלשלוהו דאל״כ חוששין זה הלך לו ממקום זה ורגל זה מאדם אחר. ולפי מ״ש לעיל דאיירי בשיש להם סימן מובהק ברגלו. לא בעינן קשרוהו ברגלו. וזה נראה דעת הרמב״ם בפרק י״ג מהלכות גירושין שכתב בדין משנתינו והעלו ממנו אבר ודקדק בנ״י מדקאמר אבר אחד ממנו. נראה שניכר להם בודאי שהיה האבר ממנו:

מן הארכובה ולמעלה חנשא לפי שנעשה טריפה בכך ואינו יכול לחיות. וא״ת דאף ע״ג דאינו יכול לחיות. ובהכרח הוא שימות מכל מקום אי אפשר שתנשא אשתו אלא לאחר מיתה. כבר כתב המגיד בשם הרמב״ן והרשב״א שלא התירוה אלא לאחר שנים עשר חדש גם [כן] לפי שידוע שטריפה אינה חיה י״ב חדש וכן אמרו בירושלמי ע״כ. וכתב בכסף משנה יש לגמגם על זה ממ״ש בר״פ אלו טריפות דאדם טריפה חי יותר מי״ב חדש ע״כ. ולא מצאתי כדבריו. גם בספרו בית יוסף לא השיג בזה כלל [*שוב דקדקתי בתוספות דפרק אלו טרפות שם מצאתי דמ״ב ע״ב בד״ה ואמר רב יהודה כו׳ דמחלקים בשם ר״ת לענין חסרון בגולגולת דמפרש דלא הוי אלא עם הקרום ובהמה מטרפא בנקיבת הקרום לחודיה אבל אדם דאית ליה מזלא בעי חסרון גולגולת עם הקרום ע״כ. אבל זה אינו ענין לטרפה שאינו חי י״ב חדש גם הקשו שם ודחו את פירושו ומחלקים דקרומו של אדם חזק וקשה יותר ולא מצטרף אבל במה שמצטרף שניהם שווין אדם ובהמה ובפרק אחרון דזבחים דף קי״ז [צ״ל קט״ז] שם מצאתי דכתבו התוס׳ דר״ת רגיל לחלק בין טריפות אדם לטריפו׳ בהמה ומיירי התם לענין חיות י״ב חדש אבל בר״פ אלו טריפות מייתי ראיה מאיוב אבהמה. אך בפרק הניזקין (גיטין דף נ״ו ע״ב) בענין יתוש שנקר במוח טיטוס כתבו דדרך חוטמו נכנס ועוד דיש חילוק בין טריפת אדם לבהמה כדפרישית פרק קמא דעירובין ע״כ. אבל לא מצאתי שם כלום]:

אפילו שמע מן הנשים. טעמא דהקילו מפורש ברפ״י:

הרי אנו הולכים לספוד וכו׳. כתב הר״ב בגמרא מוקי שצריך שיאמרו אנו באים מלספוד וכו׳ ומתניתין הכי פירושו הרי אנו הולכים לבתינו שבאנו מלספוד. גמרא:

בין שהוא מתכוין. לשון רש״י לעדות וכ״כ נ״י ומשמע דאילו נתכוין להתיר לא. וצ״ע:

ובגוי אם היה מתכוין. בין להתיר שאמר איש פלוני מת השיאו את אשתו ובין להעיד שאמר מת סתם אלא היכי משכחת לה דנאמן דהא קתני אם היה מתכוין הא לאו הכי עדותו עדות במסיח לפי תומו כי ההוא דהוה קאמר ואזיל מאן איכא בי חיואי שכיב חיואי. גמרא:

לאור הנר כו׳. שלא ראוהו אלא לאור הנר או לאור הלבנה. נמוקי יוסף:

ומשיאים על פי בת קול. כההוא דתנן במשנה ו׳ פרק ו׳ דגיטין מי שהיה מושלך לבור כו׳ כותבין ונותנין משום דשעת הסכנה הוא סומכין עליו בכל דבריו וה״נ סומכין משום שאם לא תאמין לזה לא תמצא אחר ותשב עגונה ולהכי לא חיישינן דלמא צרה הואי ומכוונת לקלקלה. גמרא:

בת קול. לשון הר״ב שמעו קול צווחת וכ״כ רש״י ונ״ל שהוא שם מושאל מבת קול שנזכר הרבה פעמים בדברי רז״ל שהוא קול שנשתמשו בו לאחר שפסקה הנבואה והוא קול מחודש לשעתו מהבורא יתברך להודיע סודו ליראיו ואותו קול קראוהו בת קול. וכתבו התוספות בפ״ק דמסכת סנהדרין ד׳ י״א וז״ל י״א שלא היו שומעים קול היוצא מן השמים אלא מתוך אותו קול יוצא קול אחר כמו פעמים שאדם מכה בכח ושומע קול אחר היוצא ממנו למרחוק ואותו קול היו שומעין לכך קורין אותו בת קול ע״כ ולי נראה שנקרא בת קול לפי שאינו קול לו קול אליו כמו שנאמר (במדבר ז׳:פ״ט) וישמע את הקול מדבר אליו שזהו נבואה ממש אבל קול זה שאנו בו הוא מעינו ודוגמתו במדריגה למטה ממנו ולכך קראוהו בת קול שהיא הבת לאביה ולתשות כחה לא קראוהו בן קול אלא בת קול ועל זה הדרך אמר משה רבינו עליו השלום (שם י״א) ואם ככה את עושה לי כינהו ית׳ בלשון נקבה אם לא יעשה עמו נפלאותיו וכן אתה מוצא (דברים ל״ב:י״ח) צור ילדך תשי שפירשו רבותינו אתם מתישים כחו מלהטיב לכם ורז״ל שאמרו תשש כחו של משה כנקיבה נתכוונו גם לענין זה שכחו של משה גדול היה על כל הנביאים אשר לא קם עוד כמוהו וגו׳ לכל האותות והמופתים וגו׳ ועכשיו תש כחו כנקיבה שלא היה כחו אלא ככח שאר הנביאים. ובת קול דמשנתנו אינו מענין הזה אלא לפי שהלכו ולא מצאו שם אדם השאילו לו זה השם כלפי שלא נמצא לעינינו שום אדם שהקול נשמע ממנו אבל לפי האמת אנו דנין שהיה אדם שם והלך לו וזהו ששנינו מעשה באחד שעמד וכו׳ ומי הגיד לנו שאדם עמד שם אחרי שהלכו ולא מצאוהו אלא ודאי דהכי קאמר מעשה שהיה ודאי כך היה שהיה אדם עומד שם ועל זה אנו סומכין ודנין להשיא את אשתו דאילו היינו מחשבין אותו לבת קול דעלמא וכעין נבואה. לא היינו סומכין עליו דהלכה שאין משגיחין בבת קול בכל דוכתא. כמ״ש התוספות פרק קמא דמכילתין דף י״ד ע״א ולזה נראה לי שנתכוין הרמב״ם שכתב בת קול הוא אשר ביאר במעשה באחד ובמעשה בצלמון. ע״כ. ור״ל שלא תחשוב דשני ענינים הם ומשגיחים בבת קול. אפילו אם ידענו בבירור שאין אדם שם ממקום שהקול נשמע. ועוד דאי הכי הוי מעשה לסתור דמעיקרא קאמר משיאין על פי בת קול אפילו ידענו שלא נשמע כן מפי אדם והדר קאמר מעשה באחד שעמד וכו׳ דבא לומר דדוקא כשיש לתלותו באדם וכמו שהצריכו בגמרא שראו לו דמות אדם כו׳ ואף על גב דלמסקנא לא קאי ההיא אוקימתא כמ״ש ב״י להרמב״ם אלא דבשעת הסכנה כי הא אין חוששין לצרה ולא לשד. מ״מ סברא זו אמיתית דיותר יש לסמוך כשידענו שאדם שם מכשלא ידענו. אלא שמשום הסכנה אין חוששין אפילו בלא ידענו וא״כ הוי מעשה לסתור. אלא כדאמרן דבת קול דהכא לאו היינו בת קול דעלמא אלא שם מושאל. כן נ״ל. וכעין זה יש לפרש בסוף פרק בני העיר במסכת מגילה. מנין שמשתמשין בבת קול כו׳ וה״מ דשמע קל גברא במתא. וקל אתתא בדברא וכו׳ ופי׳ רש״י קול שאינו מצוי היא ובת קול באה אליו. ע״כ. אפשר לומר לפי שאינו מצוי הוי סימנא ובת קול קרינא ליה. שהרי כתבו תוספות בשם ירושלמי דמשום סימנא שרי ולא הוה ניחוש. איש פלוני בן איש פלוני נשכני וכו׳. נ״ל דה״נ בעינן שיאמר ג״כ ממקום פלוני כמו ברישא. ואפילו הוא דסמך. וכן פי׳ הר״ב ורש״י במשנה ו׳ פרק ו׳ דגיטין במתניתין דמושלך לבור שהזכיר שמו ושם עירו. והרי״ף והרא״ש ל״ג ברישא אלא איש פלוני והכא בסיפא גרסי איש פלוני בן איש פלוני ממקום פלוני. וכן העתיק הטור הך סיפא. וכתב פלוני בן פלוני ממקום פלוני ובהרמב״ם פרק י״ג מה״ג ואמר שהוא פלוני בן פלוני או פלוני ממקום פלוני. ונראה לי שהוא טעות סופר ובהדיא כתב בסוף הפרק ההוא ישראל שאמר מת איש יהודי עמנו וכו׳ אין אומרים באומד הדעת פלוני הוא. עד שיעיד העד שהוא פלוני ויכיר שמו ושם עירו:

מצאתי נחמיה. בס״א וכן בריי״ף ורא״ש מצאני וזה לפי שנחמיה חזר אחר ר״ע כששמע שבא לו מארץ ישראל כדי להגיד לו העדות. ולפיכך שייך לומר שנחמיה מצאו לר״ע כיון שהוא היה מבקשו לר״ע:

ונומתי. פירש הר״ב אמרתי ונ״ל שהוא מלשון נאום כמו ונאומתי והאל״ף נבלע כדין אותיות יהו״א:

והרצתי הדברים. וכן בסוף פרק ז׳ דנזיר וכן נמצא בגמרא פ״ב דחגיגה ד׳ י״ד ע״ב רבי יהושע הרצה דברים לפני רבן יוחנן בן זכאי וכו׳ ונראה לי

שהמלה ארמית שכן תרגום יונתן משלי ו׳ והקיצות היא תשיחך היא תהוי רציך. הרי ששיחה מתורגם בלשון רצוי אלא שזה מן הקל וזה מן הכבד הנוסף. [ויונתן זה אינו בן עוזיאל ועיין תוספות דמגילה דף כ״א ד״ה ובמגילה]:

מפי עבד. עיין בפירוש הר״ב דפ״ק דר״ה במ״ח:

מפי עבד מפי אשה מפי שפחה. בכולי דוכתי תני נשים ברישא והדר עבדים וטעמא רבה איכא דהא עבד מאשה ילפינן בג״ש כמו שכתבתי בפ״ג דברכות. והכא דתני שפחה סמך אשה לשפחה דכוותה אלא דקשיא שפחה גופה למאי איצטריך וי״ל דכיון דאיכא תרתי לגריעותא שאינה בכל המצות והיא נקבה ה״א דלא הקילו בה להכשיר עדותה מידי דהוי אשאר פסולי דאורייתא דלא מכשרינן כמ״ש הר״ב בפרק קמא דר״ה אף על גב דעבד שהוא פסול דאורייתא וכשר לעדות אשה. ומ״ש הר״ב חוץ מחמש נשים דתנן בפרק דלעיל משנה ד׳ וע״ש משנה ז׳:

אמרו לו. לרבי עקיבא מעשה כו׳ רש״י:

כפונדקית. פירש הר״ב מסיחה לפי תומה דגויה היתה כדמוקמינן בגמרא ושהיתה בוכה כשראתה אותם קודם שאמרו לה איה חברינו דאל״ה לא הוה לפי תומה:

הוציאה להם מקלו וכו׳. הרי שלא עליה סמכו אלא לפי תומה הסיחה והביאה להם מקלו ותרמילו. רש״י:

פרק א

א חמש עשרה נשים פוטרות וכו׳. מנינא דהכא וכן דסיפא הרי אלו וכו׳. למעוטי צרת איילונית שהכיר בה או צרת קטנה ממאנת ביבם גזירה משום צרת בתו ממאנת או צרת מחזיר גרושתו. גמרא. וכתבו התוס׳ דהיינו טעמא דתני נשים ולא עריות כדתני בסיפא דאי הוי תני עריות הוה משמע דלמעוטי עריות דלא קחשיב קאתי:

פוטרות. לא תני אוסרות אף על גב דודאי איסורא איכא ליבם. ולחלוץ נמי שייך למיסר שאם אתה אומר חולצת אתי למימר דתתיבם אלא משום שכיון דבמקום מצוה הוא דאסורה ושלא במקום מצוה כגון נכרי שנעשה חתנו ולו אשה אחרת ומת מותרת אשתו לחמיו כדתנן במשנה ג׳ משום הכי תני פוטרות ולא אוסרות דאי תני אוסרות משמע שהבת אוסרתה עליו ליקח והוא הדין שלא במקום מצוה:

פוטרות צרותיהן. דאילו הן עצמן דפטורות מלתא דפשיטא ולא אצטריך למתני דודאי דלא אתי עשה דיבום ודוחה לא תעשה שיש בו כרת והא דכתב עליה כדפירש הר״ב משום דרשא דלצור הוא דאצטריך ליה. גמרא דף ח׳. ומ״ש הר״ב והוא הדין לשאר עריות דאמר קרא (ויקרא י״ח:כ״ט) כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הוקשו כל העריות כולן להדדי. גמרא שם. ומ״ש הר״ב צרת צרתה מנין תלמוד לומר לצרור וכו׳ התורה ריבתה צרות הרבה גמרא דף י״ג:

מן החליצה. שנאמר (דברים כ״ה:ז׳) ועלתה יבמתו השערה וגו׳ מאן יבמי וגו׳ וחלצה נעלו כל העולה ליבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה אלא תפטר כמ״ש הר״ב במשנה י׳ פרק ד׳:

ומן היבום. להכי לא סגי ליה למתני מן החליצה לחודיה לאשמועינן דמצות חליצה קודמת. גמרא [דף ג.] ואע״ג דמשנה שלימה היא סוף פרק קמא דבכורות כבר כתבתי בריש ברכות בשם התוספות דרגילין המשניות לשנות בקוצר אף למה שמפורש כבר ועיין במשנה ג׳ פרק י״א מ״ש שם בס״ד:

בתו ובת בתו וכו׳. פירש הר״ב דנפקא מערות בת בנך וגו׳ בק״ו דאם בת בנו אסור כ״ש בתו ועיין בגמרא פ״ט דסנהדרין דף ע״ו לענין אין עונשין מן הדין דהכא גלוי מלתא היא א״נ אתיא הנה הנה זמה. ועי׳ מ״ש בריש ב״ק. והא דנקט סידרא דלא ככתוב. מפ׳ בגמ׳ דתנא קורבה [קורבה] נקט בתו בת בתו ובת בנו קרובי עצמו הן ואיידי דתנא ג׳ דורות למטה דידיה תנא נמי ג׳ דורות למטה דידה ואיידי דתנא ג׳ דורות למטה דידה תני נמי ג׳ דורות למעלה דידה ותנא אחותו ואחות אמו דקרובי עצמו ואיידי דאיירי באסור אחות תנא אחות אשתו ובדין הוא דלקדמה לכלתו [דחמירא טפי א״נ הוה קורבה דעצמו] מקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו [והוא הדין מקמי אשת אחיו מאמו] אלא איידי דאיירי באיסור אחות תנא אשת אחיו שלא היה בעולמו והדר תנא כלתו. גמרא:

ובת בתו ובת בנו. ובפרק ג׳ דכתובות וכן בריש פרק ט׳ דסנהדרין נסיב ליה נמי הכי ונראה לי טעמא דתנא [דאיידי] דאיירי בבתו ניחא ליה למנקט בתרה בת בתו אבל קרא דלא כתב בהדיא בתו ניחא ליה למנקט בת בנך ברישא דזכרים עדיפי:

חמותו שמת בעלה ונשאה אחיו ומת בלא בנים. רש״י. ומ״ש משום ערות אשה ובתה וכו׳ ויש בכלל זה חמותו וכו׳ עיין ריש פ״ט דסנהדרין:

אחותו מאמו וכו׳. פירש הר״ב שאין יבום אלא באחיו מן האב דילפינן אחות אחות מבני יעקב דכתיב הכא (שם) כי ישבו אחים והתם כתיב (בראשית

מ״ב:י״ג) שנים עשר עבדיך אחים [אנחנו] בני אבינו ולא ילפינן מלוט דכתיב (שם י״ג) כי אנשים אחים אנחנו דלהכי כתב רחמנא יחדיו. ואי כתב יחדיו לחוד הוה אמינא עד דמיחדו באבא ואימא גמרא פ״ב ד׳ י״ז ע״ב:

ואשת אחיו שלא היה בעולמו. פירש הר״ב כגון ראובן שמת וכו׳ ונולד לו וכו׳ ויבם שמעון וכו׳ וכפירש״י וכתבו המפרשים דלא נקטה בדיוקא אלא דבעי לפירושי לדברי הכל ומיהו אליבא דהלכתא קיי״ל כרבנן דפרק ב׳ [משנה ב׳] דאסירא עליה בין שנולד ואחר כך יבם בין יבם ואח״כ נולד. נ״י. ומ״ש הר״ב שנאמר כי ישבו אחים יחדיו שהיתה להם ישיבה וכו׳ מישבו ילפינן דיחדיו הא אצטריך ליה לעיל. וכתבו התוס׳ פ״ב דף י״ז ואין להקשות דלמה אצטריך דרשא דישבו הא גבי בני יעקב לא מצינו אחים אלא כשהיו בעולם כאחד דפשיטא דאפילו הכי אחין מיקרי. ע״כ. ומ״ש הר״ב כשם שהיא אסורה וכו׳. כ״כ רש״י ונ״י. ולפי דלזו הוצרכנו מיעוטא דכי ישבו יחדיו להכי נמי הוצרכו לפרש בה וכשם שהיא וכו׳:

או מיאנו. פירש הר״ב בתו משכחת לה וכו׳ דקרינן [לה] לקמן משנה ו׳ פרק י״ג:

או שנמצאו אילוניות. פירש הר״ב שמקחה מקח טעות וכפירש״י משום דלישנא דנמצאו הכי דייק. וכך מפרש רב אסי בגמ׳ דף י״ב אבל רבא פסק הלכתא אפילו הכיר בה אחיו וקיימה והויא אשתו לא מתסרא צרתה משום צרת הבת ופירש רש״י דכי אסר רחמנא צרת ערוה במקום מצוה הוא דאסרה והא כיון דאילונית היא דבלאו ערוה נמי לא חזיא ליבום [כדתנן במשנה ה׳ פ״ח] הויא צרתה צרת ערוה שלא במקום מצוה וכך מפורש בה״ג ע״כ. ואלא הא דקתני שנמצאו תני שהיו. והיינו נמי שכתבתי לעיל דאמעוט צרת אילונית שהכיר בה. ועיין במשנה ג׳ פ״ב דאיכא למידק נמי פירוש הר״ב:

ב ולו אשה אחרת. עיין במשנה ז׳ פ״ג:

[*מתה בתו או נתגרשה וכו׳. הא דלא נקט מיאנה או שנמצאת אילונית משום דמתניתין אתא לאשמועינן אפילו כנס ולבסוף גירש ובמיאנה או שנמצאת איילונית אין שום חדוש דבטלי להו קדושי קמאי ולכך כנס ולבסוף מיאנה כמו מיאנה ולבסוף כנס אי נמי משום דקאי אאחת מכל העריות האלו ומיאנה או שנמצאת אילונית לא שייך בכל העריות האלו. כ״כ התוס׳ ועיין בפרק ג׳ משנה ז׳ בד״ה גירש וכו׳]:

ולא מיאנה צרתה חולצת ולא מתיבמת. ובריש פרק י״ג תנן בית הלל אומרים ממאנת ביבם ושם משנה ז׳ אמר רבי אליעזר מלמדין שתמאן וכן פסק הר״ב הלכה ולכולי עלמ׳ אם מיאנה מיאנה אפילו הכי תנן הכא דלעולם צרתה חולצת ולא מתיבמת ואין לה תקנה במיאון כדמפרש בגמ׳. משום דמשעת נפילה נראית כצרת בתו והלכך גזרו שלא תמאן ליבומי צרתה דלא לזלזולי בצרת ערוה דלמא אתי למשרי:

ג צרותיהן מותרות. פירש הר״ב שאין צרת הערוה אסורה אלא בנופלת לפניו ליבום וכפירש״י והני ט״ו דלעיל נמי כשנישאו לאחרים צרותיהן מותרות וכדדייקינן במשנה א׳ מדלא תנן אוסרות והכא הכי קאמר ששה עריות חמורות מאלו ט״ו שהט״ו נשואים לאחיו וצרותיהן אסורות ואלו השש חמורות שאסורות לאחיו וצרותיהן מותרות:

[*ואשת אביו וכו׳. כתב הר״ב אשת אביו אשת אחיו מאביו וכו׳ ואחות אביו ורש״י הוסיף אשת אחי אביו והשמיט ג״כ אחותו מאביו ולא ידעתי למה השמיטו. ולרש״י קשיא בחדא ולהר״ב בתרתי]:

ד חלצו. עיין משנה ד׳ פרק דלקמן:

ובית הלל מכשירין. פשיטא לאפוקי מדריב״ן דאמר באו ונתקן להם לצרות שיהו חולצות ולא מתיבמות קמ״ל דבית הלל מכשירין דאפי׳ תקנתא מדרבנן לית להו בצרות דלחלצו. גמ׳:

נתיבמו וכו׳. הא תו למה לי איידי דתנא חלצו תני נמי נתיבמו. גמרא:

שאלו אוסרים ואלו מתירין. נ״א ל״ג וה״נ ליתא בשום נוסחא במשנה ח׳ פרק ד׳ דעדיות:

לא נמנעו ב״ש מלישא נשים. לא נצרכה אלא לצרה עצמה דלדידהו אסורה לשוק בלא תהיה וגו׳. דאילו לבני הצרות לא שייך לאמניעי דבני חייבי לאוין נינהו וכשרים:

ולא ב״ה מב״ש. פירש הר״ב בבני הצרות. וכו׳ וכפירש״י ולרבותא פירש כן ולא בצרה עצמה ובגמרא נמי דפריך אמאי לא נמנעו פריך ליה מבניהן משום דאלים טפי להקשות:

כל הטהרות כו׳. מהכא שמעינן דמודעי להו דאי מרישא איכא למימר דלא מודעי והא דלא נמנעו דצרה קלא אית לה והוו ידעי כדאיתא בגמרא. ומ״ש הר״ב ובגמרא פריך אהא דתנן ב״ש מתירין וב״ה אוסרים קרי כאן לא תתגודדו לאו אפלוגתייהו פרכינן דעד כאן לא שנית פלוגתא ואמאי לא פרכת עלה אלא כי פריך על לא נמנעו וכו׳ דאלו ואלו עשו כדבריהם הוא דפריך. וכן אריש פ״ק דמגילה דנקראת בכרכים בט״ו ובעיירות בי״ד. וכן במשנה ה׳ פ״ד דפסחים לחכמים דהתם. והכי דרשינן לא תתגודדו דאי לגופיה לא תעשו חבורה על מת. לימא קרא לא תגודדו מאי תתגודדו. ואי להכי לימא לא תגודו. ונראה לי דהכי דייק מאי תתגודדו שהוא מההתפעל אבל עשיית חבורה הוא פעולה עושה על ידי ידו או חרבו בגופו. ויאמר תגודדו שהוא פועל

מהקל אלא למדרש אגודות אגודות שמתאגדים ומתאספים אגודות אגודות ואי להכי לימא תגודו דלישנא דאגודה אינו מהכפולים ושרשו אגד אלא אתיא לחבורה וגדידה ששרשו גדד וטעמא דלא תעשו אגודות פירש"י דנראה כנוהגים כשתי תורות:

עושין טהרות אלו ע"ג אלו. לב"ה נמי אצטריך דאשכחן נמי דמחמרי בטומאה כדתנן במס' עדיות:

פרק ב

א עשה בה מאמר ומת שנייה חולצת וכו'. למאי דפסקינן כרבי יהודה בן בתירא דמשנה ט' פ"ד כמ"ש שם הר"ב דיש זיקה כלומר דמשעה שמת בעלה נעשית שומרת יבם וזקיקה לו וחשובה כארוסתו מפרשים הכי בגמרא דמתני' דקתני עשה בה מאמר הוא הדין אף ע"ג דלא עבד בה מאמר שניה מיחלץ חלצה יבומי לא מיבמה. והא דקתני מאמר לאפוקי מב"ש דאמרי במשנה ה' פ"ג דמאמר קונה קנין גמור. ותפטר אף בלא חליצה קמ"ל דאינו אלא מדרבנן וטעמא בריש פ"ה. ועיין פ"ג משנה ו'. מאמר פירש הר"ב שקידשה בכסף ונקרא מאמר לפי שאין דין קדושין אלא באמירה. ולא בשתיקה. דעכ"פ צריך שיהו עסוקים באותו ענין כדתנן בפ"ד דמעשר שני משנה ז' אבל יבום אפי' בשוגג דכסבור אשה אחרת היא קניא כדתנן לקמן ריש פ"ו. והא דנקט הר"ב בכסף הוא הדין בשטר וכ"כ נ"י בפ"ג משנה ד' בכסף או בשטר ובגמרא פ"ה דף נ"ב פשיטא לתלמודא מדכסף מהני דשטר נמי מהני ולהכי תנא דברייתא דהתם לא תני אלא כסף:

ב ויבם השני וכו' ואח"כ נולד וכו'. דלא היה על זה זיקת נשואי אחיו שלא היה בעולמו אפ"ה קרא קאמר ויבמה עדיין יבומי הראשונים עליה. ועיין מ"ש במשנה ד' פ"ד:

עשה בה מאמר. לא אצטריך דמרישא שמעינן לה אלא דאיידי דמתני לה ברישא מתני לה נמי בסיפא. תוס' [ריש פרקין]:

ר"ש אומר וכו'. פי' הר"ב כיון שכשנולד וכו' ובבבא דרישא לא פליג ולא קשיא א"כ רישא לא אצטריך. דמסיפא שמעת אפי' ביבם ואח"כ נולד אסרי רבנן כ"ש בנולד ואח"כ יבם. דלא זו אף זו קתני. גמרא:

חולץ. לפי שהיבם מסייע בחליצה שצריך שיתכוין לחלוץ תני שפיר חולץ בכולה מכילתין בר ממשנה ד' פי"ב כמו שאכתוב שם בס"ד בשם נ"י:

ג לא חולצת ולא מתייבמת. כתב הר"ב צרתה וכ"ש היא וכן אילונית וכו'. מ"ש צרתה הכי מוכח בגמרא. וכתבו התוס' משום דהוי בכלל שאסורה איסור ערוה דמשמע שאסורה בא מחמת הערוה דהיינו צרה ולא הוצרך להזכיר הצרה בהדיא משום דאפירקין דלעיל קאי ע"כ. ומ"ש וכן אילונית נראה לי לפרש דאהיא קאי ולא אצרתה וכל שכן היא דצרת אילונית ממעטינן לה בריש פ"ק וכן הלכה כמ"ש שם בדבור או שנמצאו וכו' וה"נ לאיכא דאמרי בגמרא ממעטינן לה מכל שאסורה אסור ערוה הוא דצרתה אסירא. הא לא הוי לה איסורה איסור ערוה צרתה לא אסירא והיינו דלא כתב הר"ב וכן צרת אילונית וכלישנא קמא דבגמרא. דכלל אמרו לאתויי צרת אילונית כרב אסי שכתבתי לעיל. ועוד ניחא לי לפרש כך ולא לפרש דמ"ש וכן אילונית ר"ל וכן צרת אילונית וכפירושו דלעיל משום דהא כתיבנא התם דאין כן הלכה בגמ' בהדיא אלא דהתם לישנא דמתניתין דייקא טפי אליבא דרב אסי להכי מפרש לה אליביה. ואילו הכא דפסק הלכה בא לכתוב ולהשמיענו ודאי דלא כיון אלא להלכה. שנמצאת אומר דאילונית דוקא אבל לא צרתה. ואע"ג דכל כלל לאתויי אתא. הכא לסימנא בעלמא הוא ולא בא לרבות אלא למעט כ"כ נ"י. וע' מ"ב פ"ד דמגילה דאפי' למעוטי נמי לא. ומ"ש הר"ב וכן אשת סריס חמה ע' בפ"ח מ"ד. ומ"ש ואנדרוגינוס. ודין הטומטום. עיין ספ"ח. ומ"ש אבל עקרה וזקנה וכו' שזקנה ועקרה היתה להן שעת הכושר רמב"ם פ"ו מהל' יבום:

[*איסור מצוה וכו'. מפורש במשנה דלקמן]:

אחותה כשהיא יבמתה וכו'. פירש הר"ב כגון שהיא חמותו או כלתו וכו' והכי אסברא לה רש"י והרמב"ם ר"פ ז' מהלכות יבום אע"ג דבתו תנן לה ברישא ריש מכילתין והטור סימן קע"ה נקיט בתו ותרוייהו איתנהו בגמרא פ"ג ד' כ"ח רב יהודה מתרגם מחמותו ואילך אבל שיתא בבי דרישא לא מ"ט דבתו וכו' לא משכחת לה אלא בבתו מאנוסתו דאחותה שיש לה מאיש אחר מותרת לו אבל בנשואין לא משכחת לה. ואביי מתרגם אף בבתו כיון דאשכוחי משכחת לה אי בעיא באונסין תהוי אי בעיא בנשואין תהוי:

ד שניות. כתב הר"ב [*ונקראו אסור מצוה שמצוה לשמוע דברי חכמים ופי' נ"י דכתיב (דברים י"ז) לא תסור *) מן המצוה וגו' וכתב הר"ב] ואלו הן אם אמו ואין לה הפסק. גמרא. משום דשייכי בדורותיה ערוה דאורייתא שהיא אמו. ומ"ש ואם אביו ואין לה הפסק טעמא דגזרו בה משום אם אמו ואע"ג דה"ל גזירה לגזירה משום דתרוויהו אימא רבתא קרי להו ויש חסרון בדברי הר"ב דה"ל למכתב ואם אבי אביו בלבד. וכן חסר בדברי הרמב"ם דבירושלמי שממנו יצא להם אם אבי אמו בלבד שם הוסיפו ג"כ להך וברמב"ם מבואר יותר החסרון שהרי מנה שהם עשרים וכשתעמוד למניין חסר

אחד. ומ״ש ואשת אבי אביו ואין לה הפסק משום דיש בדורותיה ערוה דאורייתא דהיינו אשת אב. ומ״ש הר״ב ואשת אבי אמו בלבד ולא חיישינן דמחלפת באשת אבי האב דאדם רגיל ושכיח דאזיל למשפחת אביו. ויודע שיש שם קורבה יותר מאמו הלכך לא מיחלפי. ומ״ש ואשת אחי האב וכו׳ עד וכלת בנו כולם בלבד משמע וכסברת הרמב״ם וסיעתו. ומ״ש הר״ב וכלת בנו ואין לה הפסק הואיל ושייכים [בדורותיה] אסור כלה דאורייתא שהיא אשת בנו. ומ״ש וכלת בתו היינו בלבד משום דאין בדורותיה אסור דאורייתא. ומ״ש ובת בת בנו וכו׳ עד ובת בת בן אשתו גם בזה נראה מלשון הר״ב שסובר דיש להם הפסק. וגם זה כשיטת הרמב״ם. ורבים חולקים ומסתייעו מן הירושלמי. ומ״ש בת בת בן אשתו ובת בת בת אשתו וכן הרמב״ם בפירושו ובחיבורו פ״א מהלכות אישות והקשה בכ״מ דהרי יש למנות נמי בת בן בן אשתו ובת בן בת אשתו כדחשבינן הכי גבי שניות דבת בנו ובת בתו דהא שוים הם בדורותיהם והכי מתניא בתני דר׳ חייא שלישי שבבנו ושבבתו שבבן אשתו ושבבת אשתו שניה ע״כ וכל הני עד סופן משמע דלהר״ב יש להן הפסק. וכן להרמב״ם. והרא״ש חולק:

איסור קדושה אלמנה לכהן גדול וכו׳. וקרי להו איסור קדושה דכתיב (ויקרא כ״א:ז׳) קדושים יהיו לאלהיהם גמרא. [*וכתיב בתריהו אשה גרושה מאישה לא יקחו ותמיהני דלא נקיט לסיפא דהך קרא גופיה כי קדוש הוא לאלהיו. ובאלמנה לכהן גדול כתיב (שם) כי אני ה׳ מקדשו. אבל בממזרת ונתינה לא מצאתי בהם קדושה. וצל״ע. ואולי דהואיל ואין אלו אלא אסורי לאוין כליל לגבייהו ממזרת ונתינה שאין בהם ג״כ אלא אסור לאו]:

אלמנה לכהן גדול וגרושה וכו׳. דאע״ג דאתי עשה ודחי ל״ת דהא א״א לקיים שניהם דמצות יבום גדולה מחליצה דהא אם לא יחפוץ כתיב. גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שנייה דכבר קיים העשה. גמרא. ובמשנה דלקמן פירשה הרי״ף ועיין פ״ד מ״י מ״ש שם. ומ״ש הר״ב דילפינן לה מאחות אשה שהיא בכרת וכ״כ רש״י לפי המסקנא א״צ. גם כתבתי בריש פירקין דלערוה גופה לא צריך קרא דאחות אשה:

וחלוצה. פירש הר״ב במ״ג פ״ט דמדברי סופרים היא ושם אפרש בס״ד דהא דשנאוה בכמה מקומות במשנה עם הגרושה בדברים שהן מן התורה לאו בדוקא הוא אלא אשיגרת לישנא ניהו:

ממזרת ונתינה. איזהו ממזר תנן לה במשנה י״ג פ״ד ומהו נתינה מפורש במ״ג פ״ח:

ה **מי שיש לו אח מכל מקום.** פי׳ הר״ב ואפי׳ ממזר דממתניתין דלעיל בבת ישראל לנתין וממזר דחולצת לא שמענו דהוה אמינא כששניהם ממזרים אבל כשאחיו המת כשר אין אחיו ממזר זוקק אשתו קמשמע לן. תוספות. וטעמא מאי הואיל והוא בנו לפוטרו מן היבום כדלקמן הלכך מזקק נמי זקיק. גמרא:

אשת אחיו. לכאורה הול״ל אשתו דהא מי שיש לו אח תנן ש״מ דאיירי בבעל אשה. וכן לקמן באשת אביו הוה ליה למימר באשתו:

ואחיו לכל דבר. פירש הר״ב ליורשו ולהטמא לו. גמרא. וקאמרינן דס״ד הואיל ואינו מטמא לאשתו פסולה ה״נ לא ליטמא לאח פסול קמ״ל דשאני התם דלאפוקי קיימא. הכא אחיו הוא:

מן השפחה. כתב הר״ב דכתיב בשפחה האשה וילדיה וגו׳. עמ״ש במי״ב פרק ג׳ דקדושין:

ומן הנכרית. כתב הר״ב דכתיב כי יסיר וגו׳. ופריך בגמרא האי בז׳ אומות כתיב ומשני כי יסיר לרבות כל המסירים דלגופיה לא איצטריך טעמא כר״ש דדריש טעמא דקרא בכל מקום ולא איצטריך קרא לפרושי טעמא ואייתר כי יסיר לרבות שאר מסירין. ומדנסיב לה הר״ב דרשה דר״ש. וכ״כ עוד במי״ב פ״ג דקדושין ש״מ דכותיה ס״ל. דהך קרא בכל האומות מיירי ולא תתחתן דרישא בכל האומות. וכדעת הרמב״ם בפי״ב מהלכות אסורי ביאה ומש״ה בפירושו דהכא וכן בחיבורו פרק א׳ מהלכות יבום כתב נמי להך דרשה דר״ש. וכתב עליו המגיד ויש מפרש אותו בדרך אחרת ואין זה מעלה ומוריד בעיקר הדין ע״כ. ואומר אני שאע״פ שבעיקר זה הדין אינו מעלה ואינו מוריד מ״מ הוצרך הרמב״ם לכתוב דרשה דר״ש משום דס״ל כותיה. ועיין בפ״ק דשבת גבי י״ח דבר מ״ש שם. וכן עיין ברפ״ג דמכות. ומ״מ קשיא לי דהך דרשא ליתא אלא משום דר״ש דריש טעמא דקרא וכמו שכתבתי וא״כ בספ״ט דב״מ בחובל בגד אלמנה בין עניה ובין עשירה כדתנן התם ופסקה הרמב״ם רפ״ג מהל׳ מלוה. וכן במ״ד [פ״ב] דסנהדרין בלא ירבה לו נשים. ופסק הר״ב כת״ק. וכן הרמב״ם שם ובפ״ג מה׳ מלכים. והיינו דלא כר״ש דדריש טעמיה דקרא. דלר״ש דוקא בגד עניה כמ״ש שם הר״ב. ובנשים נמי דלא כר״ש כמבואר במשנה שם וצ״ע. ועיין רפ״ב דסוטה ומ״ג פ״ה דפסחים ומ״ה פ״ק דסנהדרין [*ומ״ז פ״ג דפרה ומ״ד פ׳ בתרא דמכשירין]. ומ״ש הר״ב ומדלא כתיב כי תסיר וכו׳ ש״מ וכו׳ אבל אבתו לא תקח לבנך לא מהדר שאין וכו׳ אלא בנה. ל׳ הר״ן ספ״ג דקדושין והלכך בנה ליכא בה משום הסרה וכל האיסור בשעה ראשונה נעשה שהוא מוציא זרעו מכנפי שכינה אבל אחר שנולד אין הסרתו כלום שעכו״ם גמור הוא עד כאן. וא״ת הא כתיב בפרשת כי תשא ולקחת מבנותיו לבניך וזנו בנותיו אחרי אלהיהן והזנו את בניך אחרי אלהיהן. ויש לומר דוהזנו את בנך ר״ל בעלה הנושאה שהוא בנך ולא מיירי בבנים הנולדים ממנה מדלא קפיד הכא בלא תסיר ואתי שפיר דלא קפיד התם אאיפכא כשתתן בתך לבנו שיסיר הבת שתתן לו כדכתב נ״י הכא אקרא דלא יסיר דלא חייש לשמא יסירו האשה משום שדרך הבעל להניחה לעבוד לכל מי שתרצה עד כאן. וצריכי תרי קראי חד לשפחה וחד

לעכו״ם דאי משפחה הוי אמינא משום דאין לה חייס דכתיב (בראשית כ״ב:ה׳) עם החמור ומסיים בספ״ג דקדושין [דס״ח וכן ביבמות לקמן דס״ב] עם הדומה לחמור כבהמה שאין הולד כרוך אחריה ואילו עכו״ם יש לו חייס דכתיב בלאדן בן בלאדן הדרימן בן טברימון. ואי מעכו״ם הוה אמינא משום דלא שייכי במצות אבל שפחה אתקיש לאשה. גמרא. ולקמן בפ״ו בגמרא דף ס״ב מותיב מדכתיב (שמואל ב ט׳:י׳) ולציבא חמשה עשר בנים וציבא עבד כנעני של מפיבושת היה ומפרק כיון דלא מפרש בשמייהו הוי כמו פר בן בקר [אבל התם מפרש בשמייהו]. א״נ [בן] הדד בן טברימון בן חזיון [מ״א ט״ו י״ח] דיחוס באבא דאבוהון:

פוטר אשת אביו. דאמר קרא (דברים כ״ה:ז׳) ובן אין לו עיין עליו דהוה מצי למכתב אן בלא יו״ד כמו מאן יבמי מאן בלעם הכי איתא פ״ק דקדושין דף ד׳ ואע״פ שתיבת מאן הוא פעל ואין הוא מלה גם המ״ם שרשית גם בכל התורה מלת אין מלא יו״ד דרשה זו אינה אלא אסמכתא ויכולים להסמיכה משום דמאן ענינו כמו כן שלילה כמו אין. וראיתי בספר מאירת עינים שחבר מהר״ר ואלק כהן ז״ל על ש״ע ח״מ שכתב בהלכות נחלות ריש סי׳ רע״ו וז״ל דדרשינן בלשון אין ואפס ור״ל שאין בנמצא שום זרע. ואע״ג דבגמרא אמרינן לשון עיין עליו בעי״ן נראה דלאו דוקא קאמרי אלא כונתן דמשום הכי נכתב אין ביו״ד לדרשו כאילו נכתב איין עליו והיינו דאין זה מלשון איין בנמצא ולא כמו ששמעתי מפרשים דעיין ממש קאמר ומשום דאותיות אחה״ע מתחלפין וזהו דוחק עכ״ד. ואני אומר שלפרש לשון הגמרא שאמרה עיין בעי״ן דלאו דוקא שזהו דוחק גדול כי אילו היתה כונת הגמרא כמו שהוא אומר הוה ליה למימר אל תקרא אין אלא איין כלומר אל תקרי אין בציר״י אלא אין בפתח וחיר״ק וזה היה לשון מרווח ומבואר יותר ממ״ש עיין עליו שהוסיפו מלת עליו וגם אמרו הענין בלבד ולא קריאת המלות עצמם וגם מה שהוא מחלק בין אין בציר״י לאין בפת״ח וחיר״ק אינו מוכרח כלל אלא שלפי הענין אין הפרש בין שתי המלות אלא שזה ר״ל שבציר״י סמוך וזה ר״ל שבפת״ח מוכרת ולפיכך האמת שדורשין עיין עליו בעי״ן ומטעם אסמכתא וכמו שכתבתי:

וחייב על מכתו וכו׳. אם הכה או קלל את אביו חייב מיתה. רש״י. בגמרא מוקי כשעשה תשובה דאם לא כן הא כתיב (שמות כ״ב:כ״ז) ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך [כמ״ש במ״ג פ״ב דמכות] ואפי׳ לר׳ שמעון בן מנסיא פ״ק דחגיגה מ״ז דקרי ליה מעוות לא יוכל לתקון היינו דעונו נזכר הואיל והממזר קיים אבל עושה מעשה עמך מקרי כיון ששב:

ו **[*אחת משתי אחיות ואינו יודע וכו׳**. וה״ה בשתים אחרות שהאחת מהן ערוה עם האחרת אלא דהספק שכיח יותר שיהיה בשתי אחיות שבקל אינם ניכרות זו מזו מה שאין כן בשאר כגון אשה ובתה. וכל שכן אשה ובת בתה או בת בנה דתנן בפרק דלקמן משנה ד׳ שהם ניכרות איזו היא האם ואיזו היא הבת וכל שכן הנכד משום הכי נקט אחיות ועיין בריש פרק דלקמן]:

ואינו יודע איזה מהן קידש. אפילו לא הוכרו בשעת הקדושין שנמצא שאי אפשר שיבא על אחת מהן אפילו הכי שתיהן צריכות גט כמפורש במשנה ז׳ פרק ב׳ דקדושין ולא תידוק מדקתני ואינו יודע דמשמע השתא אינו יודע ולא קתני אינו ידוע דהוי משמע לא נודע הדבר מעולם. שמע מיניה דמיירי דוקא בהוכרו ולבסוף נתערבו. ליתא דאינו יודע משמע הכי ומשמע הכי כמו שכתבו התוספות:

קדמו וכנסו. כתב הר״ב קודם שנמלכו בב״ד. וכפירוש רש״י שאם נמלכו בבית דין ועברו יוציאו כיון שעברו על דברי בית דין. הרא״ש. ועיין בבית יוסף סוף סימן י״א בשם הרשב״א:

קדמו וכנסו. אפילו בקדושין דזיקה דרבנן היא ותפסי קדושין באחותה אלא שאומרים לו המתן עד שיעשה אחיך הגדול מעשה כדתנן במשנה ט׳ פרק ד׳. והא דכתב הר״ב וכן לשון רש״י ההוא שעתא הוא דעבד איסורא וזה לא שייך אלא בביאה לרבותא נקט הכי דאפילו כי בעיל באיסור אפילו הכי אין מוציאין וטעמא משים דלא הוי אלא ספק זיקה כמו שכתב התוספות דבודאי זקוקה כי בא עליה בלא קדושין מוציאין ועיין מה שכתבתי בפרק ד׳ במשנה ט׳:

אין מוציאין מידם. פירש הר״ב משום דכל חד וחד אמר אנא שפיר נסבי כו׳. עיין מה שכתבתי בסייעתא דשמיא בריש פרק ג׳:

ז **שנים שקדשו כו׳ והשנים אחד חולץ ואחד מיבם**. וצריכא דמהו דתימא לגזור דהני תרי לא ייבם חד מינייהו אטו ההוא אח יחידי קמשמע לן ודוקא מיחלץ והדר יבומי. אבל יבומי ברישא לא. דקא פגע ביבמה לשוק. גמרא:

קדמו וכנסו אין מוציאין מידם. הכא נמי טעמא כדלעיל ולא ידעתי למה פירש הר״ב וכן רש״י לקמן בסיפא ולא הכא. אי נמי התם נמי לא יפרשו דהא בחד טעמא שייכו כולהו בבי. ועיין ריש פרק ג׳ מה שכתבתי שם:

אין מוציאין מידם. אפילו הם כהנים דהא סתמא ודאי קתני. וטעמא דחלוצה [לכהן] דרבנן הוא וספק חלוצה לא גזרו. גמרא. ועיין מה שכתבתי ריש פרק ט׳ בסייעתא דשמיא:

לזה שנים ולזה שנים. צריכא דמהו דתימא כיון דלבסוף תרווייהו מתייבמין הך להאי ביתא והך להאי ביתא אתו למימר מה לנו ולחליצה ודלמא מייבמו בלא חליצה קמ"ל. גמרא:

ח **מצוה בגדול ליבם**. כתב הר"ב דדרשינן ולקחה לו לאשה והיה הבכור וגו'. וילפינן בגמרא מדכתיב (דברים כ"ה:ה') כי ישבו אחים יחדיו הוקשה ישיבת אחים זה לזה לענין יבום ואם קדם הקטן זכה. ומשום הכי בכור נמי לאו דוקא אלא שבכורתו גרמה לו והוא הדין אם אין בכור הגדול שבאחין גדולתו גרמה לו והיינו דתנן מצוה בגדול ולא תנן מצוה בבכור וקרי ליה בכור שאינו נוטל בראוי כבמוחזק כבכור. ומה שכתב הר"ב יקום הבכור היבם על שם אחיו לנחול אותו מפרש בגמרא מגזירה שוה דנאמר כאן (שם) יקום על שם אחיו ונאמר להלן (בראשית מ"ד) על שם אחיהם יקראו בנחלתם ואמרינן בגמרא דאע"ג דבכל התורה אין מקרא יוצא מידי פשוטו הכא אתי גזרה שוה ואפקתיה לגמרי דאין צריך לקרות לבנו בשם אחיו כלל. ואתי שפיר השתא שהר"ב הוכרח לכתוב דרשה זו דכוליה קרא ולכאורה לא היה צריך לכתוב דרשה דנחלה כלל אלא דכיון דהך דרשה מפיק לקרא מפשוטיה לגמרי זה מכריח לדרשה דוהיה הבכור דאי אפשר לפרושו השתא כפשוטו וכמו שכתבו התוספות אלא ביבם דאי על הבכור שתלד היבמה קאמר קרא שיקום על שם המת לנחלה שאותו בכור יירש את המת דא"כ יקום על שם אחי אביו מבעי ליה ע"כ. וכמו כן סובר אני שלפי שגזרה שוה זו מפקא לקרא מפשוטיה. שזה הכריח להרמב"ם שכתב בפירושו גם בחבורו פרק ב' מהלכות יבום אשר תלד ר"ל אשר תלד אם המת ותלד במקום ילדה ובא העתיד במקום עבר. ע"כ. וקשה שהרי תלמודא דרשה אחרת דרשה כמו שכתב הר"ב פרט לאילונית וגם הרמב"ם העתיקה פרק ו' מהלכות יבום אלא משום דפשטיה דקרא מתעקר לגמרי סובר הרמב"ם שא"א לומר כן שלא יהא פשט מובן למקרא. וראיה לדברי דבפרק ג' דכתובות דף ל"ח ע"ב מתמה תלמודא לרבי עקיבא דברייתא אתא גזרה שוה ומפקיה מפשטיה לגמרי ומשני קרי ביה כו'. שמע מינה דאי אפשר שתעקר הפשט לגמרי שלא יהא לו שום הבנה כלל. וזהו שהכריחו להרמב"ם בזה הפסוק שעל כל פנים יש פשט פשוט ומובן לכל למקרא זה כמו לכל המקראות רק שפשוטו הנראה דהיינו הבכור רצה לומר בן הראשון ויקום על שם ר"ל שם ממש לזה הפשט עקרתיה הגזירה שוה לגמרי אלא תפרש הבכור בכור דאחין ועל שם היינו שם הנחלה וכל זה קרוב לפשוטו ומשמע המקרא וקשיא ליה להרמב"ם האי אשר תלד שאם נפרשהו כמדרשו פרט לאיילונית מלתא דפשיטא שזו היא דרשה גמורה דוהיה הבכור משתעי במיבם ואשר תלד משתעי ביבמה ואם כן אין פשט כלל לאלו שתי המלות לכך מפרש דכפי הפשט שאמרנו מוסב אשר תלד על והיה הבכור כמשמעו ורוצה לומר אם המת אלא שהוא עתיד במקום עבר וכזה נמצא רבים במקרא כמפורסם. ולכולם טעמים בלי ספק וגם לזה שכן ניתן לידרש פרט לאיילונית ויצא לנו מזה שהכתוב יש לו משמעות מובן קרוב לפשטיה אף על גב דעקרתיה הגזרה שוה מפשטיה לגמרי:

הנטען. פירש הר"ב החשוד כלומר שטוענין עליו דברי לעז. רש"י. פירש בספר התשבי שעיקר ענין טענה מלשון טענו את בעירכם (בראשית מ"ח) שמעמיסין ונושאין עליו דבר זה:

לא יכנוס. גמרא. דאמר קרא (משלי ד':כ"ד) הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים הרחק ממך והכי נמי איכא לעז שיאמרו אמת היה הקול הראשון:

ואם כנס כו'. כתב ב"י סוף סימן י"א בשם הרשב"א שאפילו לא כנס בנשואין אלא שקידש אין מוציאין מתחת ידו שכל שצריכה גט מוציאין קרינן ביה ואין מוציאין בדיעבד ויש חולקין וחלוף נוסחאות בירושלמי הן. ע"כ. ובעיני נראה לדקדק כסברת הרשב"א דמדכנס דגבי יבמה דלעיל שהוכחתי שם דאפילו בקדושין בלבד דינא הכי דאין מוציאין ודאי דהך דהכא נמי דכוותה דהא משום דדמיין בדין כנס אין מוציאין הוא דתנינן לה הכא:

אין מוציאין מידו. דברננה לא מפקי אשה מתותי בעלה דכתיב (משלי ג':י"ז) דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ולאו דוקא רננה אלא אפילו בא על השפחה ועל הנכרית בודאי. ובתוספתא קתני לה בהדיא. נ"י:

אף ע"פ שכנס יוציא. עיין בפירש הר"ב דסוף פרקין:

ט **ואמר בפני נכתב ובפני נחתם**. כתב הר"ב וטעמא מפורש בגיטין ברפ"ק:

לא ישא את אשתו. כתב הר"ב משום דאדיבוריה סמכינן. וכתב נ"י וא"ת מ"ש מאותן נשים שאין נאמנות לומר מת בעלה ואעפ"כ נאמנות להביא את גיטה ממדינת הים [כדתנן בסוף פרק ב' דגיטין ולקמן משנה ד' פרק ט"ו] ואף על גב דעלייהו קא סמכינן משום דאיכא כתבא י"ל דהתם כיון דמשום איבה בלחוד הוא דחיישינן לא מעיילא נפשה לשקורי כיון דאפשר דאתי בעלה ומכחיש לה חיישא ומרתתה אבל הכא דחיישינן שמא יצרו תקפו משקר ודאי כיון דעליה סמכינן ע"כ:

מת וכו'. פי' הר"ב הואיל ועל עדותו כו' אבל תנשא לאחר דאשה נשאת ע"פ עד אחד לקמן ברפ"י. ושם מפורש טעמא דאתתא דייקא עד שיודעת שמת ודאי ומנסבא. ומשום הכי מקשינן הכא בגמרא אריש דתנן המביא גט ממדינת הים כו' הא בארץ ישראל שאין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם ישא. ומאי שנא מאומר מת דהתם לא סמכינן עליה אלא אאתתא גופה ואפילו הכי לא ישא ומשני שאני גיטא דהא איכא כתבא וכדתנן במשנה ד' פרק ט"ו

מה בין גט למיתה שהכתב מוכיח וכן בסוף פרק ב׳ דגיטין. ועיין מ״ש פט״ו משנה ה׳:

הרגתיו הרגנוהו. לא הוה צריך למתני הרגנוהו כיון דאפילו [*במת לא ישא את אשתו *) (לא היה צריך למתני הרגנוהו) ואפילו] בהרגתיו תנשא לאחר ולא תני ליה אלא משום דר״י מפליג בין הרגתיו להרגנוהו. תוס׳. ועיין גדולה מזו במ״ו פ״ק דביצה. [*ועיין במשנה דלקמן בסד״ה מיאנה כו׳]:

רבי יהודה אומר הרגתיו לא תנשא. פי׳ הר״ב אפילו לאחר מפני שהוא רשע. עי׳ בפירושו למ״ג פ״ג דסנהדרין:

הרגגוהו תנשא. כתב הר״ב מפרש בגמרא באומר וכו׳. ופירשו התוספות דאע״ג דאמר הרגנוהו נעשה כאומר אני הייתי עם הורגיו:

י **החכם שאסר את האשה בנדר.** לשון הר״ב ולא מצא פתח לחרטה וכן לשון רש״י וכבר כתבתי בזה בריש פ״ג דמ״ק:

מיאנה כו׳ מפני שהוא ב״ד. כתב הר״ב משום דקיי״ל חליצה ומיאונים בשנים ושלשה לא חשידי. בגמרא מפרש דהא דקתני מפני שהוא בית דין לא דתלתא מהימני הא תרי לא. דתרי נמי מהימני והא דקתני מפני שהוא בית דין. לאו משום לאפוקי מחשד אלא לאשמועינן דאין מיאון בפחות מג׳ לאפוקי ממ״ד בפ״ק דסנהדרין מיאון בשנים ולפי דברים הללו ראוי להגיה שמ״ש הר״ב בב׳ צ״ל בג׳ אבל קשיא הא דכתב הר״ב משום דקיי״ל חליצה ומיאונים בשלשה ובמ״ג פ״ק דסנהדרין פסק דסגי בשנים והכי איתא בהדיא בגמרא ריש פי״ב דמכילתין דהל׳ כמ״ד בשנים והיה נראה להגיה עוד דז״ש דקיי״ל צ״ל דקמ״ל. אבל לשון משום לא דייק לפום כך וצ״ע. [*וטעמא דלא חשידי שאין שנים מצויים לחטוא בשביל אחד ירושלמי כתבו הרי״ף. וכתב ב״י ריש סי׳ י״ב בטוא״ה דהא דתנן במשנה דלעיל הרגנוהו לא ישא כו׳ לא ששנים מעידין כן אלא כלומר שהרגו עם אנשים הרבה]:

שהיו להם נשים. דלא לישא את זו נתכוין. רש״י:

ומתו. דאילו נתגרשו והבעלים גרמו הגירושין אסורות כדאיתא בגמרא:

וכולן וכו׳ או שנתאלמנו מותרות לינשא להן. פירש הר״ב לחכם ולעד כו׳ ומפרשים בגמרא דלעד המעיד על בעלה שמת לא תנשא אלא כשנתגרשה אבל כי נתאלמנה קי״ל דהויא קטלנית ואסורה להנשא כמו שאכתוב במשנה שניה פרק ד׳ דכתובות:

וכולן מותרות לבניהם וכו׳. כ״ש לאביהן דמותרים דלא חיישינן שמא יזנה מתיר זה [עמה] משום שהבן בוש מאביו ועי׳ רפי״א מ״ש שם בס״ד. ומ״ש הר״ב וכל הני דאמרינן לא יכנוס כו׳ אם כנס לא יוציא ובעד אחד שאמר מת כו׳ צריכין למימר בהיא אומרת ברי לי שמת דאלת״ה היא קיימא באשם תלוי שהרי ספק הוא לה והכי איתא בגמרא פרק ב׳ דכתובות דף כ״ב ועיין משנה ה׳ פט״ו דלקמן ועיין מ״ש בריש פרק ד׳ דכריתות. ומ״ש חוץ מהנטען על אשת איש דבנטען שהוציאוה בבית דין בעדים וראיה ברורה הרי נאסרה על הבועל מדאורייתא כדלעיל. מה שאין כן בכולהו ואפילו בעד המשיאה דאתתא מנסבא ורייקא וכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש והיינו טעמא דאם באו עדי כיעור בלבד שכתב הר״ב דאם כנס לא יוציא משום דהשתא אין מוציאין בב״ד מהבעל ונמצאת אומר שלא נאסרה לבועל ואף כי איכא נמי בהדי עדי כיעור קלא דלא פסיק לא מפקינן בב״ד מהבעל ולכך כשיש לו בנים ממנה אין מוציאין ופירוש היו לו בנים ממנה שכתב הר״ב נראין דבריו כדברי הרי״ף ורמב״ם דבנטען קאמרי דלא כפירש״י דמפרשה ביש לה בנים מבעל הראשון:

פרק ג

א **ארבעה אחין וכו׳.** לא מיבעיא ג׳ אחין ושנים מהן נשואים ב׳ אחיות ומתו דתרוייהו עליה רמיא וזיקתו חמורה וכי נסיב פוגע באחות זקוקתו אלא אפילו ד׳ אחים כו׳ דנפלי קמי תרי אחי ולא אלימא זיקתו דקמא דמיבם מצינו למימר היאך היא דרמיא עליה ואחותה על אחיו אפ״ה אסירי. כך פירש״י:

נשואים שתי אחיות. כ׳ הרמב״ם סוף פ״ז מהלכות יבום כל מקום שאמרו שתי אחיות אחת ב׳ אחיות או אשה ובתה או אשה ובת בתה וכיוצא בו ענין הדברים שהן שתי נשים שהאחת מהן ערוה עם האחרת וא״א לישא שתיהן משום ערוה. ע״כ. אלא דתנא נקט ב׳ אחיות משום דמינייהו ילפינן [דכתיב בהו] ואשה אל אחותה לא תקח. ועיון משנה ד׳:

הרי אלו חולצות ולא מתיבמות ואם קדמו וכנסו יוציאו. כתב הר״ב כיון דתרווייהו זקוקין כו׳ וליכא למימר דכי חליץ חד לחדא דלייבם אידך לאידך דכל יבמה שנאסרה שעה אחת על יבמה הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה לעולם. משא״כ במתניתין ז׳ פ״ב דאחד חולץ ואחד מיבם ואם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם דהתם זו שנאסרה משום אחות זקוקה לאו יבמה היתה וכי פקע איסור אחות זקוקה ביבום אחותה הרי זו מותרת ועומדת דלאו אשת אח היא הלכך מספיקא לא מפקינן לה דאימא כל חד וחד דידיה אתרמי ליה. כדלעיל בגמרא פ״ב דף כ״ד:

רבי אליעזר אומר ב״ש אומרים יקיימו. כתב הר״ב בגמרא מפכינן לה כו׳ ובמסכת עדיות מני בשם ר״א כו׳ כלומר וחכמים פליגי עליה וסברי דב״ה אומרים יקיימו והיינו בברייתא אבא שאול הוא דאמר הכי. ור״ש נמי סובר דלא נחלקו אלא כ״ע סברי יקיימו. וז״ש הר״ב בגמרא מפכינן לה לא

משכחת לה בהדיא כלל ועיין רפ״ח דחולין. וכן פסק הרמב״ם בפירושו דיקיימו ומשמע דע״כ ל״פ אלא ביקיימו ויוציאו אבל בחולצות ולא מתייבמות בהא ל״פ ולכ״ע חולצות ולא מתייבמות ותקשה לך השתא מאי שנא מהא דפ״ב דאחד חולץ ואחד מיבם דהא השתא דכיון דקי״ל יקיימו ליכא לתרוצי משום דכל יבמה כו׳ דא״כ לא יקיימו. ונראה דאה״נ דקשיא והא דלא פרכינן לה בגמרא היינו טעמא דבלאו הכי מותבינן לה אדרבי יוחנן דאמר כשנפלו ב׳ אחיות בזו אחר זו אין לשנייה היתר לעולם כיון דבשעת נפילתה אין אני קורא בה יבמה יבא עליה אבל נחלצה השנייה חזרה הראשונה להיתירה הראשון ומותיב ליה מדתנן חולצות ולא מתיבמות ואמאי ליקו חד מינייהו לחלוץ לה לשנייה ותיהוי ראשונה לגבי אידך כיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתירה הראשון. ומחולצות ל״ק דאיכא למימר דלכתחלה לא א״ל לחלוץ ולייבם לאידך גזירה שמא יחלוץ לראשונה ברישא וייבם לשנייה. אלא מדקתני ולא מתייבמות דמשמע דליכא כאן דין יבום כלל קשיא. וכי תימא דלא ידעינן הי נפול ברישא א״ה הא דקתני קדמו וכנסו יוציאו בשלמא ראשונה א״ל מאן שריא לך אלא שניה אמר חברא שניה מיבם אנא ראשונה מיבם ופירש רש״י דליכא אלא ספק פגע באחות זקוקה ובכה״ג אמרינן בפרק דלעיל קדמו וכנסו אין מוציאין מידן. ומסיק דאמר רבי יוחנן אחיות איני יודע מי שנאן. כלומר זו אינה משנה. נמצינו למדין דלפום קושטא דדינא אם קדמו וכנסו אין מוציאין מיד מי שלקח הראשונה אחר שנתיבמה השנייה ואם לא נודע מי ראשונה ומי שנייה הך דמיבם בשנייה אינו מוציאה ולכתחלה חולצות ולא מתייבמות ואי קדים וחליץ אחד מן האחין לאחרונה הותרה הראשונה אלא דלכתחלה לא שבקינן להו לחלוץ לאחרונה תחלה דילמא אתי למיעבד איפכא. ומפני זה אני תמה על הרמב״ם שבחבורו פ״ז מה״י פסק כר׳ יוחנן דאם נחלצה האחרונה הותרה הראשונה ואפילו הכי פסק שאם קדמו וכנסו מוציאין אותן מידם. והכ״מ הסכים על ידו משום דר״א הוא דאמר בש״א יקיימו ובה״א יוציאו ואנן כת״ק אית לן למפסק ומשום הכי חזר בו מדבריו שבפירושו שפירש דב״ש במקום ב״ה אינו משנה ולפיכך פסק ההלכה בכאן יקיימו עכ״ד הכ״מ. ולמאי דאמרן הא משכחת [לה] דמקיים אותו שכנס השנייה אחר כניסת אחיו את הראשונה והמגיד כתב על דברי הרמב״ם ואף בשאין ידוע איזה מהן מת ראשון אם קדמו וכנסו יוציאו ע״כ. וקשיא נמי דהא בהדיא אמרינן דזה שיבם בשנייה יקיים. וגם הרי״ף והרא״ש אע״פ שכתבו להא דר״י דקי״ל כוותיה השמיטו סוגיא זו דאותבינן עליה ודדחי משנה זו אלא הביאו המשנה כצורתה ולא הביאו עליה ג״כ ברייתא דאבא שאול דנראה מזה שרצונם לפסוק כת״ק דלא מתיבמות כלל ודיוציאו ולזאת הסוגיא משכחת לה דמתיבמת האחת ושאם קדמו וכו׳ האחד מקיים וצריך עיון. ויש ג״כ בדברי הרמב״ם ט״ס שכתב מתה האחרונה וכו׳ חולצות ולא מתיבמות. ופשוט שצריך להיות או מתיבמות. והטור בסי׳ קע״ה פוסק כמשנתינו דאין מוציאין מידן וכדברי הרמב״ם והר״ב בפירושם. וקשיא לי ג״כ עליו שבסי׳ קע״ו אמתני׳ דפרק [ב׳ מ״ו] דאם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם כתב בשם הרא״ש ז״ל דוקא היכא שכל אחד ואחד אומר כנסתי הזקוקה אבל מי שעבר ויבם אחות זקוקתו בודאי יוציא כיון שבא עליה באיסור בודאי צריך להוציא. ע״כ. ובודאי דאע״ג דהותרה הזיקה מיירי. דאי לא תימא הכי פשיטא דיוציא דכל דבעיל באיסור בעיל. ומאי האי דקאמר כיון שבא עליה באיסור והרי עדיין הוא עומד באיסור. אלא אע״ג דהותרה הזיקה קאמר. וכן לא הביא הרא״ש לברייתא דאבא שאול אלא כתב המשנה כפשטה משמע דכתנא קמא רוצה לפסוק דיוציאו כשהיו זקוקות בודאי וכל זה דלא כמו שכתב בסי׳ קע״ה במשנתינו דשתיהן זקוקות בודאי ואפילו הכי אם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם וצ״ע. [*ומ״ש הר״ב והכי אמרינן בעלמא רוצה לומר בפרק כיצד מברכין (ברכות ד׳ ל״ו)] [ע״ב יבמותט׳ ע״א ביצה י״א]:

ב הייתה אחת מהן אסורה על האחד איסור ערוה וכו׳. בגמרא הא תני חדא זימנא במ״ג פ״ב אחותה שהיא יבמתה וכו׳ ומשני צריכא. דאי מהתם משום דליכא למגזר משום שני דהתם ליכא אלא חד אחא. אבל הכא דאיכא למגזר דילמא שני אתא לייבומי כאחיו אימא לגזור קמ״ל. ואי מהכא משום דאיכא שני ולא מיבם קא מוכח דאחות זקיקתו אסירא ולא אתא למשרי בעלמא אלא ידעינן מדהאי מיבם והאי לא מיבם דטעמא משום דערוה לא רמיא קמיה אבל היכא דליכא אלא חד אח אימא לגזור דילמא אתי למשרי אחות זקוקתו בעלמא צריכא:

איסור ערוה. פי׳ הר״ב כגון חמותו ואם חמותו. עמ״ש במ״ג פ׳ שני:

והשני אסור בשתיהן. מוקי בגמרא כגון דנפלה הך דאינה חמות ברישא. דכי נפלה החמות ברישא ואזל חתן ויבם הך דאינה חמות הויא חמות לגבי אידך יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה דתחזור להיתירה הראשון וכמ״ש לעיל להא דר׳ יוחנן. והב״י שכתב על דברי הטור בזה שסיים הרמב״ם ז״ל ואם קדמו וכנסו כל אחד אחת מן האחיות מוציאין אותן מהן ע״כ. ונראה מדבריו שסובר שנשמטו מהטור שלא במתכוין. ולי נראה שבדין ובמתכוין השמיטן לפי שהוא אינו סובר כן אלא דיקיימו וסמך בזה אמה שיכתוב כן אח״כ בסמוך בהעתיקו משנה דלעיל ופוסק בה דיקיימו:

איסור מצוה וכו׳. בגמרא הא תנינא חדא זימנא במ״ג פ״ב איסור מצוה וכו׳. [התם איסור מצוה לחודה הכא איסור מצוה ואחותה] סד״א משום מצוה עבוד רבנן שתתקיים מצות יבום. ולא העמידו איסור זיקה דמדבריהם לאסור את אחותה. [היכא דהיה עליו איסור מצוה] קמ״ל:

ג היתה אחת מהן וכו׳. בגמרא הא תו למה לי היינו הך. מה לי לחד מה לי לתרי. צריכא דאי אשמועינן התם משום דאיכא שני דמוכח. אבל הכא דליכא שני דקמוכח. שהרי שתיהן מתייבמות. ואתי למשרי אחות זקוקה בעלמא. ואימא לא לייבמן קמ״ל. ואי אשמועינן הכא אדרבה תרווייהו מוכחי אהדדי.

שזה לא יוכל לישא את אחרת. וכן זה. מוכח מילתא שזו אסורה ע״ז וזו ע״ז. לפיכך ליכא אחות זקוקתו אבל אידך לא. צריכא:

וזו היא שאמרו אחותה כו׳. גמרא זו היא למעוטי מאי למעוטי איסור מצוה לזה. ואיסור מצוה לזה. וצריכא דמהו דתימא כי לא אמר אוקי איסור מצוה במקום איסור ערוה להתייבם אחותה היכא דאין איסור מצוה אלא באחת. ולשני שתיהן זקוקות דאיכא למגזר משום שני. אבל היכא דליכא למיגזר משום שני. אימא להאי אוקימנא איסור מצוה במקום איסור ערוה. וכן להאי. ולייבמו קמ״ל. ואתי נמי שפיר דלא תני וזו היא שאמרו במתני׳ דלעיל. דא״כ לא אתי למעוטי מידי. כיון דאיסור מצוה וכו׳ בהדיא קתני לה התם.

ד **או אשה ובתה**. דהני שכיחי טפי שיהיו נשואות לשני אחין מבתו ובת בתו השניות בתחלה בריש מכילתין. להכי נקטינהו. והוא הדין לכל העריות. וכמו שכתבתי בר״פ. והא דפריש להו תנא הכא. נ״ל דמשום ר״ש נקטיה דלא תימא הא דפוטר דוקא באשה אל אחותה דמינה יליף ובשאר עריות מודה דאין זיקה אלא מדרבנן. ותדע דמשום ר״ש נקטיה. דהא סיפא תנינא חדא זימנא במשנה ג׳ פ״ב. אחותה שהיא יבמתה וכו׳ אלא כולה מתני׳ משום ר״ש נקטיה:

הרי אלו חולצות. דסבירא לן יש זיקה ולפיכך חולצות מדאורייתא. ולא מתיבמות מדרבנן. נ״י:

ורבי שמעון פוטר. פירש הר״ב טעמא דר״ש דכתיב וכו׳ בשעה שנעשות צרות זו לזו. היינו כשנפלו לפני אח אחד דנעשות צרות. וכן פי׳ הרמב״ם וכ״כ התוס׳. דכשנפלו לפני ב׳ יבמין לא פליג והכי תניח וכו׳ ע״כ והיינו טעמא דלא פליג בד׳ אחין דריש פירקין:

היתה אחת וכו׳. ומפרש בגמרא דמשום ר״ש תני ליה דמהו דתימא הואיל וס״ל דזיקה דאורייתא לגזור באחת מהן ערוה משום אחיות דעלמא ולא ליבם לאחותה של הערוה קמ״ל:

איסור מצוה וכו׳ חולצות ולא מתיבמות. פריך בגמרא הא אמר ר״ש דזיקה דאורייתא ולפטור בלא חליצה והא ודאי דלר״ש איצטריך ומשני גזירה משום ההיא דאיסור מצוה דעלמא שאינו אחות ערוה דאתו לפטור נמי בלא חליצה שיאמרו דאיסור מצוה יוצאת בלא חליצה [דהוי כערוה] ובאחותה דאיסור מצוה נמי גזרו לחלוץ ולא פטרו בלא חליצה אע״ג דזיקה דאורייתא היא לר״ש משום ההיא דאיסור מצוה ואע״ג דבאחות ערוה ל״ג משום הערוה דשאני ערוה דכ״ע גמירי לה וידעו דלא רמיא קמיה ואחותה לאו אחות זקוקה ולא אתי למשרי אחות זקוקה דעלמא אבל ערוה דנעשות צרות דר״ש לא כ״ע גמירי לה ואי אתית ומפקה בלא חליצה אתי נמי למיפק אחותה שהיא איסור מצוה בלא חליצה ונפקא מינה חורבא לאיסור מצוה בעלמא:

ה **ואחד מופנה**. כתב הר״ב בלא אשה. וה״ה אם הוי נשוי נכרית אלא לאשמועינן שאין צריך שיהיה נשוי אלא סגי ליה במופנה דאילו במתני׳ אחרינא לא סגי ליה במופנה אלא צריך שיהיה נשוי נכרית. נ״י:

מאמר. מפורש רפ״ב:

ב״ש אומרים אשתו עמו. פי׳ הר״ב דקסברי ב״ש בעלת המאמר היא חשובה ככנוסה. ולשון רש״י ככנוסה דמיא. ועיין מ״ש במשנה ג׳ פ״ד. וכתבו התוספות דלבית שמאי אפילו מדאורייתא וכו׳:

והלה תצא. פירש הר״ב אף מן החליצה. לפי שהמאמר דוחה לאחותה דחייה גמורה. וה״מ ביבמה דחזיא לכולהו מילי דיבמה להתייבם ולחלוץ כי הכא הילכך חזיא למקצתייהו למאמר לדחות אחותה דחייה גמורה. אבל בר״פ דקודם שיעשה מאמר כבר נפלו שתיהן ולא חזיין לכולהו מילי דיבמה דהא לא מצי ליבומי הלכך למקצתה למאמר נמי לא חזיא שתדחה בה אחותה דחייה גמורה ומשום הכי תנן התם בית שמאי אומרים יקיימו דדוקא דיעבד אבל לכתחילה לא מצי חד אחא לעשות מאמר אע״פ שאין במאמר שום איסור ותדחה אחותה דחייה גמורה והלה יכניסנה. משום דלא חזיא לכולהו לא חזיא למקצתה כמפורש בגמרא:

זו היא שאמרו וכו׳. למעוטי הך דר׳ יהושע דבמשנה ז׳ פי״ג דקאמר נמי אוי לו וכו׳ אלא אי כר״ג אי כר״מ דפליגי התם. גמרא:

אוי לו וכו׳. כלומר ראוי לו להצטער שהפסיד אשתו בלא פשיעתו וכן בהך דפי״ג שכתבתי הפסיד בלא פשיעתו ומש״ה בשאר דוכתי בפ״ד ובפי״ד דתנן נמי תצא אשתו וכו׳ לא קתני ביה אוי לו וכו׳ משום דבהנהו איהו דאפסיד אנפשיה דפשע שהכניס עצמו בספק וכו׳. תוספות:

ו **הראשונה לנפילה**. רש״י:

עשה בה מאמר כו׳. כתב הר״ב ה״ה אע״ג דלא עשה בה מאמר וכו׳ הכי אמר רב אשי בגמרא אמתני׳ דלקמן וברפ״ב תנן נמי עשה בה מאמר וכו׳ ואמרינן עלה בגמרא דה״ה לא עשה בה מאמר וכו׳ אלא לאפוקי מבית שמאי וכו׳. ותמהו התוספות דמה צריך למתני בב׳ מקומות לאפוקי מב״ש. וי״ל דאי לאו משנה יתירה הוי דייקינן מתניתין כפשטא דמשמע דוקא עשה בה מאמר. ע״כ:

הראשונה. לנשואין. רש״י. והתוספות כתבו דהכא גרסינן השנייה:

ושניה משום צרתה. בגמרא בעי למה לי הך מתני׳ השתא ומה משנה ראשונה דאחות אשה קא הוי׳ צרה לנכרית אמרת נכרית אסירא הכא דאחות אשה עיקר נשואה היא לא כ״ש דאוסרת נכרית שהיא טפלה. ומשני דאחרונה נשנית ראשונה מפני שהיה סבור דראשונה שריא והדר סברא לאיסורא וכתבה תחלה משום דחביבה ליה דחידוש הוא ומשנה זו אחרונה משום שכבר היתה שגורה בפי התלמידים לא זזה ממקומה וכתבו התוספות לפי שבבא שלימה דלא צריכה היא לא משני כמו בשאר מקומות דזו ואצ״ל זו קתני:

ז **ואחר נשוי נכרית**. כתבו התוספות לא תנא מופנה משום דקמ״ל דצרת אחות אשה שעה אחת אסורה וקצת קשה שאינו מזכיר הצרה כלל עכ״ל. והר״ב כתב ומסתברא דחולצת ולא מתיבמת. ומהרמב״ם למד כן שכתב לפי שאני מסופק אם אסורה משום ערוה ותהיה צרתה פטורה מן החליצה ומן היבום או אסורה עליו מדרבנן שאמרו הואיל ונאסרה עליו שעה אחת נאסרה עליו עולמית והיא [כמו] שנייה וצרת שנייה או חולצת או מתיבמת לפיכך תחלוץ להחמיר:

הואיל ונאסרה עליו שעה אחת. עיין בר״פ מ״ש שם בס״ד:

גירש אחד מבעלי אחיות וכו׳ ומת נשוי נכרית. ואיכא למידק דבריש מכילתין בצרת ערוה מן הנשואין תנן וכולן שגירשו מותרין ואלו הכא טעמא שגירש ואחר כך מת נשוי נכרית אבל מת נשוי נכרית ואח״כ גירש לא הותרה לפי שקודם שגירשה היתה זקוקה לשני אחין נשואין ב׳ אחיות וה״ל צרת אחות אשה בזיקה והלכך אסורה עליו עולמית והכי מפרש לה רב אשי למתניתין. ותירץ הרי״ף דהתם כיון דערוה היא מגמר גמרי לה אינשי וקלא אית לה הכא זיקה דרבנן היא ואיכא למגזר משום זיקה דעלמא. א״נ התם גבי ערוה כיון דגרשה מקמי דנפלה לה קמי יבם מהני בה גירושין דכי נפלה צרה קמי יבם בהיתירא נפלה קמיה אבל הכא גבי נכרית כיון דבשעת נפילה באיסור זיקה נפלה קמיה לא מהני בה גירושין ולא מידי והאי טעמא טפי עדיף ומסתבר מההוא קמא ע״כ. וכתבו התוספות וא״ת והיאך כנסה המגרש והא ה״ל צרת אחות אשה בזיקה ר״ל דלא חשיב צרת אחות אשה בזיקה אלא כשמת אחיו ונפלו שתיהן לפניו אבל כשהוא חי לא. ע״כ. ולשון רש״י בשלמא אי לא כנסה הוי מותרת לי׳ מחמת זיקת אחיו הראשון אבל משכנסה ועכשיו זקוקה לזה מכח בעל הערוה אסורה ואע״ג דלא היתה צרתה אלא בזיקה ע״כ. ומדבריו למדנו בביאור דדוקא בכנסה להאחרת לא מהניא בה גירושין דהואיל ונעשית זקוקה קודם שגירש והכי משמע דדיוקא דדייקינן ממתניתין דדומיא דמתניתין היא דהיינו בכנס. וכ״כ המגיד בשם הרשב״א לדעת הרי״ף דאם לא כנס לא יפה כח זיקתו של השני כשהוא מת מכח זיקתו כשהוא קיים שכל אחד היה יכול לכנסה אבל הרמב״ם בפ״ו מה״י כמ״ש עליו המגיד סובר אפילו בלא כנסה ולשון הטור סימן קע״ה אם מת נשוי נכרית קודם שגירש אחד מבעלי אחיות את אשתו אפילו אם לא כנס את הנכרית ומת וכו׳ אסורה לאח הנשאר אפילו גירש הערוה קודם שמת וכ״ש אם לא גירש הערוה ומת אבל אם כנס בעל האחות את הנכרית וגירש הערוה ומת ל״ש גירש קודם שכנס ול״ש אח״כ מותרת לאח הנשאר עכ״ל ודבריו סותרים זא״ז שמתחילה כתב אפילו אם לא כנס וכו׳ וזהו כדעת הרמב״ם. ואח״כ כתב בהפך אבל אם כנס וכו׳ מותרת דדוקא לא כנס אסורה אבל כנס מותרת משום דהוי כצרת ערוה מן הנשואין דגירושין מתירתה. וזה דלא כהרמב״ם כמ״ש עליו המגיד וכרש״י וסיעתו נמי לא דלדידהו דוקא בכנס. ותמיהני שהבית יוסף לא העיר בזה כלל. ומה שכתב הבית יוסף על אבל אם כנס וכו׳. בפרק קמא אהא דתנן היתה בתו וכו׳ נתגרשה ואחר כך מת אחיו צרתה מותרת אמרינן בגמרא אליבא דרבא לא שנא גירש ולבסוף כנס ולא שנא כנס ולבסוף גירש צרתה מותרת. עד כאן לשון הבית יוסף. זו אינה ראייה מכרחת לנדון דידן דהיתה צרת אחות אשה בזיקה קודם שכנסה ולפיכך שוב אין לו היתר על ידי הגרושין אפילו אחר שכנסה וכמו שהיא סברת רש״י בדוקא כשכנסה ולהרמב״ם לא מיבעיא כשכנסה אלא אפילו לא כנסה כמו שכתב המגיד. אבל יש לי לומר שגם הרמב״ם סובר דוקא לא כנס וכדמסיים הטור דמכיון שכנוסה היא הרי הגירושין של הערוה מתירתה שזהו לשון הרמב״ם גירש אחד מבעלי האחיות את אשתו אחר שמת נשוי הנכרית ומת המגרש הרי הנכרית חולצת וכו׳. ויש לפרש דבריו דדוקא בלא כנסה מיירי ויהיו דברי הטור האחרונים כדעת הרמב״ם אבל דבריו הראשונים שכתב אפילו אם לא כנס. נשארים בצריך עיון. ונראה לי דתיבת אפילו טעות סופר היא. [*אבל מ״מ צריך עיון על הטור שאין [נראה] כן מדברי אביו ז״ל אלא דסבירא ליה כהרי״ף דדוקא בכנסה]:

זו היא שאמרו וכו׳. לשון הרמב״ם רוצה לומר שזאת המשנה ג״כ נכללת בזה העיקר ע״כ. ועיין סוף פרק ז׳ דגיטין. וקשיא לי אמאי אינו מפרש דלמעוטי מת ואחר כך גירש כדכתבינן לעיל והכי משמע בגמרא דהא אדרב נחמן פרכינן וכי תימא דהוא הדין אפילו מת ואחר כך גירש צרתה מותרת אלא זו היא למעוטי מאי. שמע מינה דכי אמרינן מת ואחר כך גירש צרתה אסורה. זו היא דתנן למעוטי הך הוא דאתא:

ח **ספק קרוב לו ספק קרוב לה**. פירש הר״ב שהיו ח׳ אמות מצומצמות ביניהן ברה״ר וכו׳ ובמשנה ב׳ פרק ח׳ דגיטין מפרש בענין אחר ותנן התם במשנה ג׳ וכן לענין קדושין ושם אפרש בסייעתא דשמיא. ומה שכתב הר״ב דד׳ אמות של אדם קונות לו ברה״ר למאי דפירש הר״ב במשנה ד׳ פרק קמא דבבא מציעא דארבע אמות ברשות הרבים לא תקינו הא דקאמר הכא ברשות הרבים לאו דוקא אלא בסמטא או בצידי רשות הרבים קאמר כמו שמפרש שם כן כתבו תוספות פרק ח׳ דגיטין דף ע״ח ומסיים הר״ן ואמאי קרי לי׳ רשות הרבים לפי שאינן רשות היחיד כדמפרקינן בעלמא ע״כ וכלומר

בריש מסכת שבת [דף ו']. גם בפ"ה דב"ב ריש דף פ"ה לענין מקח וממכר. אבל למאי דפירש הר"ב במשנה ג' פ"ד דפיאה דדוקא כי נפל על המציאה דגלי דעתיה [דבנפילה ניחא ליה דלקני הוא] דלא קנה. כי לא נפל קונות ד"א אפילו ברה"ר:

זהו ספק קדושין. גמרא זהו למעוטי זמן דליכא בקדושין דלמ"ד רפ"ב דגיטין משום פירי ארוסה לית ליה פירי ולמ"ד משום שמא יחפה על בת אחותו. בגירושין מהניא תקנתא דזמן לפי שהיא יראה למחוק דסברה שהגט יפסול בכך אבל בקדושין מחקה לי' לזמן דאם יפסל שטר הקדושין כ"ש דלא הוי אשת איש מעולם. ומספקא לר"י כתב בכתב ידו ואין עליו עדים אי מהני בקדושין או לא. דכיון דאין צריך זמן מה לנו אם אין עליו עדים. תוספות:

ספק גירושין כתב בכתב ידו וכו'. הני גיטין פסולין הם ואם נשאת הולד כשר כדתנן במשנה ד' פרק ט' דגיטין והיינו טעמא דחולצת צרתה דכיון דגיטא הוא דאם נשאת הולד כשר. ולא מתיבמת כיון דלאו גיטא מעליא הוא דקרו להו פסולין לכתחלה הלכך אי שרית לה אמרי אינשי צרת ערוה מתיבמת. וכתב נמוקי יוסף דספק גירושין דקתני לאו דוקא דודאי כשר מדאורייתא ופסול ודאי מדרבנן אלא קרי להו ספק משום דכשרין מדאורייתא:

זהו ספק גירושין. [מפרשינן] בגמרא דלאו דוקא דלא אתי למעוטי מידי דכל שיש בקדושין יש בגרושין וכדתנן בגיטין פרק ח'. אלא משום דתנא זהו בקדושין תנא נמי זהו בגרושין:

ט **שלשה אחין נשואין וכו'**. ה"מ למנקט ואחד מופנה. תוספות:

חולצות ולא מתיבמות. ופליג אמתניתין דספ"י כמ"ש בס"ד:

ולא שעליה זיקת שני יבמין. כתב הר"ב דגזירה וכו'. שמא יאמרו ב' יבמות הבאות מבית אחד וכו' דתנן במשנה י"א פ"ד דאחת פוטרת כולן ואי שרית ליה הכא לחלוץ לבעלת זיקת שני יבמין וליבם לאידך חיישינן דלמא בשתי יבמות הבאות מבית אחד אתי נמי לחלוץ ברישא והדר ליבומי והא קאי עליה בלא יבנה כיון שלא בנה שוב לא יבנה. גמרא. ועיין פ"י משנה ח' וט':

שני אחין וכו' ה"ז אסורה עליו עולמית וכו'. משנה זו נשנית ראשונה מפני שהיה סבור דמתניתין ז' בשלשה אחין דלא מדחיא מהאי ביתא לגמרי דחזיא לנשוי נכרית היה סובר דשריא דקורא אני בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה. והדר סברא לאסורא ושנאה תחילה משום דחביבה לי' דחידוש הוא. ומשנה זו אחרונה לא זזה ממקומה. גמרא. ועיין מ"ש בשם התוספות במשנה ו':

י **החליפו**. בגמרא תני הוחלפו דאי לת"ה הא דתנן ומפרישין אותן ג"ח שמא מעוברות הן הא לאו הכי שריין ואי במזיד מי שריא ואתי שפיר שפירש הר"ב חייבין קרבן משום דבשוגג אייריגן:

היו אחין משום אשת אח. כתב הר"ב אית ליה להאי תנא דבאיסור כולל וכו' לשון רש"י כשקידש ראובן את רחל תחילה נאסרה על שמעון משום אשת אח וא"א היינו בת אחת. חזר שמעון וקדש לאה מגו דאסרי ליה הנך קדושין בכולהו שאר אחוותא משום אחות אשה אסרי ליה נמי באשת אחיו משום אחות אשה ואף ע"ג דאסורה עליה וקיימא היינו איסור כולל. ועדיין רחל זו מותרת לראובן בעלה. פירשה נדה מגו דאתוסף איסור עלה לגבי בעלה משום נדה אתוסף בה נמי איסור לגבי שמעון הרי איסור מוסיף עכ"ל. וכן נאסרה לאה על ראובן כשקדשה שמעון באיסור אשת אח וא"א אע"ג דאסורה עליה וקיימא משום אחות אשה. מגו דאתוסף בה איסור א"א לכ"ע ואיסור אשת אח לגבי שאר אחים אתוסף בה נמי לגבי ראובן:

ואם היו כהנות. פירש הר"ב בנות כהנים כלומר ונשואות לישראל דהשתא לא מהני זנות דאונס לאוסרה על בעלה אפילו הכי נפסלו מן התרומה לאחר מיתת בעלה וכן לינשא לכהנים כדפירש הר"ב במשנה ב' פרק ו' וע"ש וכן בפרש"י:

פרק ד

א **החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת**. לא בעי למימר החולץ ליבמתו מעוברת משום דלאו אורח ארעא וכ"ש בסיפא דהכונס שהוא רשע אי מכניס לאשת אחיו מעוברת דרובן יולדות ולד של קיימא. נ"י:

בזמן שהולד של קיימא. עיין מ"ג פ"ה דנדה ומ"ש שם:

אין הולד של קיימא הוא אסור בקרובותיה. אע"ג דתנן לקמן משנה י' דלא תחלוץ עד שיהא לה ג' חדשים והכא בתוך ג' חדשים כיון שנמצאת מעוברת קתני [ולאו חליצה היה] מ"מ אסור בקרובותיה דבדיעבד הוי חליצה. תוספות:

ב **וחייבין באשם תלוי**. ואע"ג דלא אקבע איסורא ואפשר שאין כאן איסור כלל וכמתניתין דהכא מפרש נמי הר"ב במשנה ב' פרק ב' דנדה. אבל בריש פ"ד דכריתות מפרש דבעינן דוקא דאקבע איסורא ושם אפרש בס"ד:

ג **שומרת יבם**. כתב הר״ב שהיא ממתנת. וכתב רש״י כמו עניה זו לשוא שמרה בפ׳ אע״פ (כתובות דף ס״ב) ע״כ. ולי מקרא מלא כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית ל״ז). ושוב מצאתי כן בפירוש הרא״ש למשנה ו׳ פרק י׳ דנדרים ועוד מצאתי כן בפירש״י עצמו ספ״ב דסוטה והביא עוד ראיה מדכתיב (איוב י״ד) לא תשמור על חטאתי:

שנפלו לה נכסים. במשנה ו׳ פ״ח דכתובות מפרש הר״ב כאוקימתא דבגמרא דמיירי שנפלו לה בעוד שומרת יבם:

מודים וכו׳. משנה זו שנויה בפ״ח דכתובות וקאי אדלעיל מינה דאפליגו ב״ש וב״ה בארוסה וקאמר דבשומרת יבם מודו וע״ש:

בכתובתה. לשון הר״ב מנה ומאתים ותוספת ונדוניא. והן נכסי צאן ברזל ונקראין כתובה מפני שהן כתובין בה נ״י. ופירוש נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג ברפ״ז:

ב״ש אומרים יחלוקו. פירש הר״ב דספק נשואה היא כדמוקי׳ רבא בגמרא דסיפא מיירי בעשה בה מאמר ולא אמרי ב״ש במשנה ה׳ פרק דלעיל אשתו עמו וכו׳ אלא משום דסברי דמאמר עושה ודאי ארוסה לדחות בצרה ומיהו לא כודאי נשואה משוי לה למקני יבם כולה ירושה דילה אלא כספק נשואה ויחלוקו. וכתבו התוספות ודוקא מתה אבל מחיים לא אע״ג דעבד בה מאמר משום דמחיים איהי ודאי ואינהו ספק. מ״מ רישא לא מוקי בדעבד [בה] מאמר דמשום דהויא איהי ודאי אין נראה דתמכור לכתחילה אלא רישא מוקי בלא עבד בה מאמר. מכל מקום לב״ה לא נ״מ מידי בין עבד מאמר ללא עבד דלדידיה לא אלים מאמר כלל כדלעיל:

יורשי הבעל עם יורשי האב. דייקינן בגמרא דלא אמרו ב״ש יחלוקו אלא בנכסים הנכנסים ויוצאים עמה מדקתני יורשי הבעל עם יורשי האב ולא קתני יורשי האב עם יורשי הבעל וה״ק מה יעשה בכתובתה ושבקה עד שפירש דינא בדברי בית הלל וה״ה לב״ש דל״פ ב״ש ובית הלל אלא בנכסי מלוג בלבד. ועיין מ״ש במשנה ב׳ פ״ד דסוטה:

עם יורשי האב. שמאביה באו לה כדפירש הרשב״ם פרק ט׳ דב״ב [קנח.] בסיפא. והא דלא קתני יורשי האשה כדקתני פרק מי שמת [שם] [יורשי האשה אומרים וכו׳] משום דהכא אין ידוע אם היבם יורשה או בני משפחתה. נ״י:

נכסים בחזקתן. כתב הר״ב ולא פירשו ב״ה אי בחזקת יורשי האשה. ולא קשיא א״כ לתני להו בהדי נכסי מלוג. דלא שוו להו ממש. דנכסי צאן ברזל אחריותן על הבעל משא״כ נכסי מלוג. ומש״ה נמי לא ידעי׳ אי בחזקת יורשי הבעל קאמר ול״ק דאם כן ליתנו בהדי כתובה דלא שוו לכתובה. דנכסי צאן ברזל היא הביאם מביתה אבל מנה ומאתים הוא נותן. תוספות פ״ט דב״ב [שם]. ועיין מ״ש שם במשנה ט׳ בטענות יורשי האשה אע״פ שלא נשבעה:

כתובה וכו׳. עיין גם בזה בפ״ט דב״ב:

ד **כנסה שבא עליה כדכתיב (דברים כ״ח) יבמה יבא עליה**. נ״י:

הרי היא כאשתו לכל דבר. פירש הר״ב שמגרשה בגט ומחזירה. ובפירושו למשנה ז׳ פ״ח דכתובות האריך בזה ושם אפרש בס״ד:

ובלבד שתהא כתובתה וכו׳. כלומר ובלבד לענין הזה אינה כאשתו שאין כתובתה על נכסיו אלא על נכסי בעלה הראשון. ובגמרא מ״ט. אשה הקנו לו מן השמים. וכתב הר״ב ואי לית לה כתובה מבעלה הראשון. ופירש״י דלית ליה נכסים. כתב הר״ב כותב לה היבם וכו׳ והיא מנה בלבד. וכ״כ הטור סי׳ קס״ח והרמב״ם פכ״ב מהלכות אישות. ובזה נסתלק מ״ש התוספת מה מרויח היבם בכך כיון דאי לית לה מראשון תקינו לה רבנן משני ונדחקו למצוא מאי דנ״מ. ולפירושם ל״ק ולא מידי דמתניתין סתמא קתני. ומן הסתם היא אלמנה מן הנשואין אבל ודאי היכא דהוה שומרת יבם מן האירוסין וכמ״ש במשנה ב׳ דפ״ט דנפלה נמי לפני יבם. ודאי דאית לה מאתים כדתנן במשנה ב׳ פרק קמא דכתובות. והר״ן בספ״ק דכתובות הקשה כך [וז״ל] ואם תאמר ומאי נפקא מינה במאי דאמרינן שאין שעבודה על נכסי השני דסוף סוף אית לה כתובה מיניה. דנכסי ראשון נמי דידיה נינהו. י״ל דנפקא מינה אם מכר [היבם] נכסיו ואחר כך אשתדוף נכסים [של מת] שאינה יכולה להוציא מן הלקוחות [ותירוץ זה כתבו התוספות גם כן] אי נמי דנ״מ לענין נדוניא דאפילו ליכא נכסים מהראשון אין לה על השני אלא עיקר כתובה אע״פי שהוציא משל אחיו נכסים שהיו מספיקין לנדוניתה. ע״כ:

ה **מצוה בגדול ליבם**. כתב הר״ב כדילפינן מוהיה הבכור. כמ״ש במשנה ח׳ פ״ב וע׳ מ״ש שם בס״ד:

לא רצה. מפרש בגמרא לא רצה ליבם אלא לחלוץ הולכים על כל האחין למי שהוא קרוב לו בשנים ואם לא רצה גם הוא ליבם הולכים לשלישי שהוא גדול אחריו וכן לעולם. דנוח לנו ביבום של קטן מחליצת הגדול. וקטן כלומר קטן דאחים ואינו פחות משלשה עשר שנים ויום א׳ והביא ב׳ שערות. נ״י:

ו **תלה וכו׳**. ונמלך בו ואם לא ירצה אני איבם או אני אחלוץ. הרמב״ם פרק ב׳ מהלכות יבום:

ז **ואם**. יש שם אב כו׳. דאמר מר [משנה ב׳ פרק ח׳ דבבא בתרא] והאב קודם לכל יוצאי יריכו. גמרא:

זכה בנכסים של אחיו. פירש הר״ב דיקום וכו׳. מפורש במשנה ח׳ פ״ב:

ובאבי אביו. משום כלת בנו אף על גב דבאשתו גמורה אין אסורה לאבי אביו אלא מד״ס דהא כלת בנו משניות דרבנן היא אפילו הכי גזרוה רבנן נמי בחלוצה כפירש״י והיינו למסקנא דגמרא דגזרו שניות בחלוצה וכתבו התוספות והא דלא תני במתניתין אבי אמו ובן בתו משום דתנא ושייר:

ואסור בצרת קרובת חלוצתו. פי׳ הר״ב ראובן חלץ ללאה ורחל נשואה לנכרי וכו׳ וכן פירש״י ותמהו בתוספות דהא תנא במתניתין ובאחותה בזמן שהיא קיימת הא מתה שריא. ותנן נמי לקמן חלץ לה ומתה מותר באחותה ואמאי הא סברי שחלץ לאחותה דאפילו צרת אחות הנשואה לנכרי אסרינן מה״ט. ועוד דתנן האחין מותרים אע״ג דאזלי בהדיה לבי דינא. אלא נראה דמיירי דוקא כשנשואה לאחין והיינו טעמא האי דאתעביד בה מעשה שנחלצה ודמיא טפי לגרושה אסרו גם צרת קרובתה כשנשואה לאחין דדמיא לצרת ערוה. אבל צרת חלוצתו דלא אתעביד בה מעשה לא דמיא לגרושה הלכך קרובתה שריא:

ח **ונשא אחיו וכו׳ חולצת**. עיין במשנה י״ב]:

ט **שקדש אחיו את אחותה**. כתב הרא״ש דוקא נקט שקידש משום דבשעת נישואין הוה נושא אחות זקוקתו אבל כנסה לחופה אין צריך להמתין מלבעול. דכיון דכנסה אשתו גמורה היא ופקעה לה זיקה לגמרי וכ״כ התוספות דף י״ח. אבל הנימוקי יוסף כתב דוקא במעשה אחיו ביבמתו הוא דפקעה זיקתה מיניה אבל משום נשואין דאחותה לא פקע ולפיכך ימתין ע״כ. ונ״ל שכן היא סברת רש״י שפירש במשנה ו׳ פ״ב. וכ״כ הר״ב שם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם משום דכל חד וחד כו׳. א״נ הוי איפכא שהראשון כנס אחות זקוקתו ההוא שעתא הוא דעבד איסורא ומשבא אחיו ויבם השניה שהיא יבמתו פקעה זיקתה למפרע מאידך. ואי איתא דכדברי התוספות סבירא ליה מיד שכנס פקע הזיקה ולא איצטריך למימר ומשבא אחיו כו׳. והב״י ס״ס קנ״ט לא העיר בזה כלום:

אחיך הגדול. אמרו הגדול על העיקר הנקדם מצוה בגדול ליבם. הרמב״ם. כלומר וגדול דנקט לאו דוקא אלא משום דמצוה ביה:

ואשת אחיו בחליצה. שאינה נפטרת מן החליצה מחמת שהיא אחות גרושתו. הואיל וזיקתה קדמה לקידושי הגרושה והכא לא שייך למתני אוי לו כו׳ כדתנן בפרק דלעיל מ״ה. כמ״ש שם בשם התוספות:

י **היבמה לא תחלוץ וכו׳**. כתב הר״ב בגמרא מפרש וכו׳ כל העולה ליבום וכו׳ וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה. וכל הנך דאמרו רבנן חולצות ולא מתיבמות כגון אחות חלוצתו ואחות זקוקתו וספק צרת ערוה התם משום דלא אפשר הוא דא״כ לעולם תאסור הלכך כיון דמדאורייתא בת ייבום היא חלצה אבל הכא דאפשר לשהויי משהינן ויצא הדבר בהיתר. רש״י. ואיכא נמי דמאורייתא חלצה ולא מיבמה ההיא דקידש אחת משתי אחיות פ״ב מ״ו. וטעמא אמרינן בגמרא דפירקין [מב.] דבת יבום היא דאם יבוא אליהו ויאמר זוהי שקדש תתיבם משא״כ בשלשה חדשים דהכא אפילו יבוא אליהו ויאמר זאת אינה מעוברת לא תתיבם דלא פלוג אלא כולהו צריכי להמתין ג׳ חדשים. וחייבי לאוין דתנן במ״ד פ״ב דלא מיבמים וחולצים הא כתבינן לעיל מדאורייתא חזי ליבום אלא חכמים אמרו גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה. אע״ג דקא פסיק ותני אלמנה לכהן גדול ואפילו מן הנשואין דהשתא איכא ל״ת דאלמנה לא יקח ועשה דבתולה מעמיו יקח אשה הא [בעולה] לא ולאו הבא מכלל עשה עשה. ולא אתי עשה דיבום ודחי ל״ת ועשה ונמצא שאין יבום לאלמנה לכהן גדול מן התורה ואפילו הכי חולצת. משום דרבייה קרא ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו מה תלמוד לומר יבמתו יש לך יבמה אחרת שעולה לחליצה ואינה עולה ליבום כדאיתא בגמרא רפ״ב דף כ׳. [*והא דכתב הר״ב כל העולה ליבום כו׳ פירש״י דף מ״א ע״ב עולה השערה לפני הזקנים]:

וכן כל שאר הנשים כו׳. פירש הר״ב לקמן כדי להבחין בין זרע ראשון לזרע שני. ובגמרא יהיב טעמא משום דכתיב (בראשית י״ז:ח׳) להיות לך [לאלקים] ולזרעך אחריך. ופירש״י שאין השכינה שורה אלא על הודאים שזרעו מיוחס אחריו. ואצרכוה להמתין כל שלשה חדשים ולא אמרינן תשהה מעט ותנשא ותבדק כי מלו לה שלשה חדשים. דהיכי תבדק דבדדיה אין מגנין הנשואות אי בפסיעותיה אשה מחפה עצמה שלא תראה מעוברת כדי שיירש בנה בנכסי בעלה. גמרא:

אחד בתולות ואחד בעולות וכו׳ אחד נשואות ואחד ארוסות. מפרש בגמרא דהכי קאמר אחד בתולות ואחד בעולות שנתארמלו או שנתגרשו בין מן האירוסין. דהיינו בתולות. בין מן הנשואין דהיינו בעולות:

הארוסות שביהודה. עיין במשנה ה׳ פ״ק דכתובות דלא כל שביהודה:

גס. פי׳ הר״ב רגיל. ועיין מ״ש במשנה ה׳ פ״ב דברכות ומ״ש הר״ב לכך חיישינן שמא בעל. וה״ה לנשואה שלא תתארס מה״ט שמא יבעול ולשון רש״י דילמא בעיל:

יא **ארבעה אחין כו' ומתו**. מפרש בגמרא דה"ק ארבעה מאחין כו' דאלת"ה ומתו כי מתו כולן מאן מיבם:

הרשות בידו. כתב הר"ב דה"ה טפי מד' נמי וכו' ונקט ד' כו' כי היכי דנמטינהו עונה בחדש. פירש"י עונת תלמיד חכם מערב שבת לערב שבת. כדאמר בפרק ה' דכתובות דף ס"ב ע"ב. וכתב נ"י ואע"ג דמתניתין סתמא בכל אדם מיירי ולא סגי לכל חדא וחדא עונה בחודש הכא ביבמה שאני שאשה הקנו לו מן השמים ואפילו בפחות מזה סגי ליה אלא דמשום עצה טובה אמרינן דלית ליה לגרועי בפחות מעונה בחדש לכל חדא. אבל בנושא נשים דעלמא חייב לעשות עונה עם כל אחת כדין המפורש פרק אע"פ עכ"ל. ואכתי צריכא למודעי מ"ט אמרו דלא לגרועי בפחות מעונה בחדש. ונ"ל כי היכי דמשכחת באיש דלא מוקי אנפשיה מלבעול טפי משלשים יום כשיש אשתו עמו כדתנן במשנה י"ב מפרק י"ג דמכילתין וטעמא דמצטער ביותר וה"נ באשה אמרו חכמים שלא יצערה כשישהנה בלא בעילה יותר מחדש ועוד נ"ל ראיה מדתנן בפ"ה דכתובות משנה ו' דת"ח יוצאין שלא ברשות שלשים יום הא טפי לא ש"מ דעד ל' יום אין לה צער וטפי יש לה צער. ואע"ג דהתם ר"א תנן וחכמים פליגי כמ"ש שם הר"ב ל"ק דל"פ רבנן אלא משום דללמוד תורה לא חשו לצער שלה אבל בסברא דשלשים יום בעלמא לא משכחת דפליגי והא דמסתם סתים לן תנא כמדת ת"ח לפי שכיון שרצו להשיא עצה טובה ראוי הוא להשיא ראשונה לת"ח כפי מדתו. ועוד שכן ג"כ סתים לן תנא בסוף פ"ה דכתובות ועוד עמ"ש במשנה ו' פ"ח דנדרים. [*ונשאלתי שה"ל לתת טעם לשיעור [עונה] אחד לל' יום שכן סתם נשים טובלות אחד לל' יום שכן וסתות נשים מל' יום לל' יום כדפירש הר"ב במשנה ה' פ"א דנדה. וטעות גמור הוא שזה אחר חומרא שהחמירו לישב ז' נקיים על ראיית טפת דם כחרדל כמ"ש הר"ב בריש פ"י דנדה אבל בדורות הראשונים היתה טובלת לנדה לח' ימים ולזבה גדולה לז' ימים ולשומרת יום כנגד יום ביומה]:

ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. כתב הר"ב ולא מיבם לתרווייהו כו' ולא חליץ לתרווייהו שכל שאינו עולה כו' ומה"ט נמי לא מיבם לחד וחליץ לאידך. וכתבו התוספות דלחלוץ לחד וליבם לחד נמי לא כיון דחליץ לחדא א"א ליבם לשניה כיון דאין עולה לחליצה כדאמר לעיל בית חלוץ הנעל בית אחד הוא חולץ ואינו חולץ ב' בתים. ועוד דאינו חולץ לב' בתים [*ובתוספות דפוס ישן אלו חמשה תיבות ליתנהו וכן נראה למחקם מהדפוסים החדשים] משמע שהשניה מותרת לשוק בלא כלום:

מיבם לכשרה. כלומר רשאי ליבם לכשרה. ולשון הרמב"ם בפ"א מה"י מיבם לאיזה שירצה:

יב [***המחזיר את גרושתו**. פירש הר"ב משנשאת. וכן פירש"י וכפשטיה דקרא (דברים כ"ד:א'-ב') ושלחה מביתו ויצאה והיתה לאיש אחר וגו' לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה. ובספ"ב דסוטה כתב הר"ב דבקדושין תלה רחמנא היינו מדכתיב והיתה הויה דקדושין במשמע ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה כמ"ש הר"ב בריש מסכת קידושין]:

והנושא קרובת חלוצתו. כתב הר"ב דקסבר ר"ע דחלוצתו כאשתו שהכתוב קראה ביתו וכו'. גמרא. ופירש"י ולית ליה סתמא דמתני' [ח'] החולץ ליבמתו ונשא אחיו את אחותה ומת חולצת. דלר' עקיבא פטורה לגמרי:

ומודים בנושא קרובת גרושתו. וקמ"ל דל"פ אלא מחייבי לאוין. אבל בחייבי כריתות מודו ולא בעי חייבי מיתות בית דין. ואיידי דתנא מחזיר גרושתו ונושא חלוצתו וקרובת חלוצתו תנא נמי קרובת גרושתו. גמרא:

יג **כל שאר בשר שהוא בלא יבא**. כתב הר"ב כל קורבה שהוא בלאו וכו'. וכן כתב רש"י. וקשיא לי דהא מחזיר גרושתו דלאו קורבה הוא ואמר ר' עקיבא לעיל דהולד ממזר. ול' הרמב"ם שיעור דברי ר"ע כל שאר בשר וכל שהוא בלא יבא לפי שעיקר דעתו כל שאין לו ביאה בקהל הולד ממזר ואפילו הוא מחייבי לאוין:

שהוא בלא יבא. גמרא דכתיב (דברים כ"ג:א'-ב') לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו. כנף שראה אביו לא יגלה. כרבי יהודה דריש פי"א דמפרש לקרא באנוסת אביו דהוי ליה חייבי לאוין וסמיך ליה לא יבא ממזר בקהל ה'. ואע"ג דמפסיק קרא דלא יבא פצוע דכא בינתים. כתבו התוספות וכ"כ הרי"ף דכיון דלאו בני בנים נינהו ולא שייך מינייהו ממזר לא חשיב הפסק ומדכתיב ולא שמעינן דאפילו לאוין דלאו דשאר. ועיין משנה ד' פ"ח מ"ש שם:

כל שחייבין עליו כרת. סבר לה כרבנן דר' יהודה דסברי דולא יגלה כנף בשומרת יבם של אביו הכתוב מדבר [כמ"ש לקמן ריש פי"א] דה"ל חייבי כריתות אשת אחי אביו. ולהכי הדר כתביה במשנה תורה משום למסמך לא יבא ממזר אלמא מחייבי כריתות הוי ממזר:

והלכה כדבריו. כתב הר"ב וכן הלכה. וכך כתב הרמב"ם דלא סגי לן ההלכה פסוקה שבמשנה כמ"ש במ"ו פ"ג דפיאה דאין למדין הלכה מפי התלמוד והכא היינו טעמא שפסקו כמותו משום דהכי תנן בספ"ג דקידושין וכל מי שאין לה עליו קדושין אבל יש לה על אחרים קדושין הולד ממזר. ואיזה זה הבא על אחת מכל העריות שבתורה כמ"ש התוספות והרי"ף. והואיל ובקדושין תלוי כמפורש התם ה"ט דכתב הר"ב חוץ מן הנדה. ויהיב טעמא בגמרא משום דתפסי בה קדושין דכתיב (ויקרא ט"ו:כ"ד) ותהי נדתה עליו אפילו בשעת נדתה תפסי בה קדושין דתהי לשון הוויה דקדושין. ועיין מ"ש

במשנה י״ב פ״ג דקדושין:

כל שחייבין עליו מיתת בית דין. דאי מלא יגלה לא לכתוב לא יקח אשת אביו אלא לא יגלה לגופיה. לר׳ יהודה לחייב באנוסת אביו. ולרבנן לחייב שני לאוין בשומרת יבם של אביו. ולא יקח איש את אשת אביו [למאי] כתביה לאשמועינן דממזר מחייבי מיתת ב״ד דוקא:

מאשת איש. וכתבו התוספות תימא דלא נקט חייבי מיתות ב״ד סתם ואי משום דמעשה שהיה כך היה אם כן מנלן דהוי כר׳ יהושע וי״ל דנקט אשת איש לרבותא. דאע״פ שהוא קל משאר חייבי מיתות דהוי בחנק ויש לה היתר בחיי אוסרה:

לקיים דברי ר׳ יהושע. לא היה כתוב במגילה. אלא אריש קאי אר״ש בן עזאי לקיים דברי ר׳ יהושע. רש״י:

יבמתו שמתה מותר באחותה. אמרינן בגמרא דמשנה שאינה צריכה היא. [דזיל קרי בי רב הוא. עליה בחייה שלא נאסרה אחותה אלא בחייה. רש״י. והתוספת כתבו בשם ר״י] דאתי במכ״ש דאשתו:

פרק ה

א **[* אין גט אחר גט כו׳**. עיין מ״ש בזה במשנה דלקמן]:

ולא מאמר אחר מאמר. עיין מ״ש בס״ד במשנה ג׳:

ולא בעילה כו׳. ולא חליצה כו׳. מפורש במשנה דסוף פירקין:

יש גט אחר גט וכו׳. פירש הר״ב דקמא לא דחה לגמרי וכו׳ ואהני גט שני כו׳. כדאיתא בגמרא דאע״ג דמדאורייתא לא הוי גט ביבמה כלל. אמרי רבנן כיון דבא״א מהני אי אמרת ביבמה לא מהני אמרי גט להוציאה וחליצה להוציאה ומדגט לא מהני חליצה נמי לא מהני ואתי למיבעל אחר חליצה. ופי׳ התוספות דאע״ג דבאשת איש לא חיישינן לשמא יאמרו מדחליצה לא מהני כו׳ לפי דלא שייך באשת איש חליצה וקריאה. והא נמי ליכא למיחש ביבמה שיאמרו מדחליצה לחודא מהני גט לחודא נמי מהני ותיבעי גט וחליצה לעולם. דבהא ליכא למטעי דחליצה בהדיא כתיב אבל חיישינן שיאמרו דחליצה הצריכה הכתוב מלבד הגט שבכל הנשים. ויאמרו מדגט לחודא לא מהני כו׳. ומ״ש הר״ב וכן הלכה. לא קאי אלא על יש גט כו׳ ויש מאמר וכו׳ ולא קאי על לא אחר בעילה וכו׳ כמ״ש במשנה ג׳:

ויש מאמר אחר מאמר. ומ״ט אמור רבנן מאמר ביבמה מהני. משום דמהני בעלמא. דאי אמרת לא מהני. אמרי מאמר לקנות וביאה לקנות. ומדמאמר לא מהני ביאה נמי לא מהני. ואתי למיבעל אחר ביאה והוי ליה בונה שני בתים דאיסורא דאורייתא. בפרק דלעיל משנה י״א. הילכך אמרו דמהני שלא לבעול אחריה יבמה אחרת. ומהשתא ליכא למיחש למידי דשמא יבעול אחר בעילה. כיון דאחר מאמר נמי אסור למבעל:

ב **כיצד עשה מאמר כו׳**. כתב נ״י לעולם מפרש התנא דיני מאמר וגט תחלה משום דהוו דרבנן וחביבא ליה והדר מפרש חליצה וביאה דאורייתא ופתח בחליצה דהתרת יבמה לשוק עדיפא ליה כדאיתא בגמרא. ע״כ. והואיל וגט אינה מתירתה לגמרי לשוק להכי לא אקדימיה למאמר כמו שמקדים חליצה לביאה. ואלא מיהו קשיא סידרא דמתניתין דלעיל דהקדים גט למאמר ואחר כך הקדים בעילה לחליצה. ובמשנה ג׳ דהקדים נתן גט ובעל י״ל כי היכי דלסיים אין אחר חליצה כלום ובמשנה ד׳ ברישא דהקדים עשה מאמר ובעל י״ל משום דדמיא לאינך דבעי נמי חליצה. אבל בסיפא דהקדים גט ובעל קודם גט ועשה מאמר לא ידעתי למה:

הרי זו כמצותה. דהכי תקינו רבנן שלא יבא עליה עד שיקדשה קדושין גמורין בפני עדים ובשוה פרוטה ואם בעל ולא קידש קנה ולוקה מכת מרדות על שנהג קלות ראש בעצמו כדאיתא בגמרא:

ג **נתן גט ועשה מאמר צריכה גט וחליצה כו׳**. כתב הרע״ב דגט דחי קצת ושייר קצת וכו׳ ומה״ט אפילו רבן גמליאל מודה דיש מאמר אחר גט ויש גט אחר מאמר וכן ביאה יש אחר מאמר וכן אחר גט. כדאיתא בגמרא:

נתן גט ובעל צריכה גט וחליצה. כ׳ הר״ב שמשעה שנתן גט קיימא עליה בלא יבנה. ומ״מ לא הוה גט כחליצה לאפקועי כולה זיקה הלכך לא עמדה עליה בלאו גמור ואפילו לרבי עקיבא דמתני׳ כוותיה מודה דקדושין תפיס בה:

חלץ ועשה מאמר. כתבו התוספות לא הוה צריך למיתני דכיון דתנא נתן גט וחלץ דאין אחר חליצה כלום אע״ג דחליצה פסולה היא כ״ש דאחר חליצה כשירה אין אחריה כלום אלא כל הענינות שונה ע״כ. ולי נראה דאי משום הא לא איריא דאיכא למימר דאצטריך דלא תימא דוקא גט וחליצה אין אחריה כלום משום דכי אמר רחמנא חליצה ביבמה מלבד גט הוא דקאמר דהא משום הכי אמרו בגט דמהני ביבמה. כמ״ש בר״פ בשם התוספות:

חלץ ועשה מאמר נתן גט ובעל. או או קתני ועשה מאמר או נתן גט או בעל. וגט דלאחר חליצה לא הוה צריך למתני לאשמעינן דלאו כלום. דלמאי אהני. לתסרו בקרובותיה הא מתסר וקאי מחמת חליצה. אלא איידי דבעי למתני גט דאחר בעילה כדקתני או בעל ועשה מאמר ונתן גט לאשמעינן דאין

לאחר ביאה כלום זיקת יבמה ובהאי גט סגי ליה בלא חליצה תנא נמי גט דאחר חליצה והכי מפרש בגמרא. רש״י:

או בעל ועשה מאמר או נתן גט או חלץ. ומאמר דאחר ביאה לא הוה צריך למתני דלמאי להני דאפילו מאמר אחר מאמר ביבמה אחת מאי מהני אלא איידי דתנא רישא חלץ ועשה מאמר דאצטריך לאשמעינן כר״ע דאין קדושין תופסין כו׳. והכי מפרש בגמרא. רש״י:

אין אחר חליצה כלום. ארישא אחלץ ועשה מאמר כו׳ [קאי] ואלישנא י ..... דסיפא דקתני או בעל ועשה מאמר כו׳ הוה שייך למתני אין אחר ביאה כלום. ולישנא קלילא הוא למתני חדא והתרת יבמה לשוק עדיפא ליה למתני. גמרא. ומ״ש הר״ב דמתניתין ר׳ עקיבא היא וכו׳. וכן בהא דאין אחר ביאה כלום לרבנן נמי משכחת לה דיש אחריה בשתי יבמות ויבם אחד א״נ שני יבמים שאם בעל האחת וקידש הוא או אחיו השנייה תפיס כדמסקי הרי״ף והרא״ש דלא הוה צרה אחר בעילה אלא עשה בית אחד הוא בונה ואין בונה שתי בתים ולאו הבא מכלל עשה עשה. ולגירסת התוספות פ״ק דף י״א בלאו. ובר״פ כתבו התוספות דר״ג דאמר אין מאמר אחר מאמר אתיא אפילו כרבנן דר׳ עקיבא. דדוקא בקדושין שאחר ביאה דביאה פקעה לזיקה לגמרי וכיון שבנה וכו׳ ולא הוה אלא עשה. אבל במאמר שעדיין זקוקה לו אין לו לתפוס אלא מדרבנן ולא תקנו שיהא מאמר אחר מאמר ולהכי לא קאמר עלה בגמרא זו דברי ר״ע ע״כ. ומיהו מזה אין ראיה דהא לא אמרו בגמרא על אין אחר חליצה כלום שבדברי ר״ג אלא דנטר לה עד חלץ ועשה מאמר וכו׳ משום דבה מיתני בהדיא דאין מאמר אחר חליצה כלל. ומ״ש הר״ב ואין אחר ביאה שבתחלה וכו׳ מפורש בסוף פירקין:

ד **כיצד**. בשתי יבמות ליבם אחד. רש״י:

עשה מאמר בזו ומאמר בזו צריכות שני גיטין. ויבומי לא דהיכי ליעבד אי ליבומי לתרווייהו ה״ל שני בתים ואי לחדא הואיל וחברתה ביה אגידא ה״ל בונה שני בתים. רש״י. ומכיון דיהיב גיטא לחדא קם עליה בלא יבנה אף לשניה ואפילו כי יהיב גיטא ופירש דלמאמרו ולא לזיקתו דיש מפרשים דשריא אפילו לדידיה ה״מ דיעבד אבל לכתחלה לא כמ״ש התוספות פ״ג דף ל״ב:

מאמר בזו ובעל את זו צריכות שני גיטין וחליצה. דבגט לחודא לא נפקא בעלת ביאה דביאה פסולה היא כמ״ש הר״ב לקמן והיינו טעמא דפסולה לא תסגי לה בגט. דגזירה ביאה אחר מאמר דאי תסגי בגט יאמרו דביאה אחר מאמר קנין מעלייתא וה״ה ביאה אחר ביאה דקנין מעליא ויבעול השניה אחר שבעל הראשונה. גמרא:

צריכות הימנו חליצה. לשון רש״י צריכות הימנו חליצה אחת ע״כ כלומר ופוטרת צרתה כמ״ש הר״ב באינך. ולפי׳ זה אמרינן בגמרא מאי צריכות. [צריכות] דעלמא:

גט לזו ובעל את זו צריכה גט וחליצה. דביאה פסולה היא כדפירש הר״ב וטעמא דלא סני לה בגט גזירה ביאה אחר גט [אטו ביאה אחר חליצה] דאי סגי בגט יאמרו כמו שקונה ביאה אחר הגט דביאה מעלייתא הוא ה״נ אחר חליצה ואתי למבעל לכתחלה אחר חליצה. גמרא:

אין לאחר חליצה כלום. כתב הר״ב ואי הדר מקדש וכו׳. דליכא למיגזר בחליצה פסולה כמו בביאה פסולה דלגזור חליצה אחר גט שאם נחשבה לחליצה מעולה שיחלוץ אחר חליצה ג״כ. דלא איכפת לן שתחלוץ כל ימיה. ואי בחליצה אחר מאמר שאם נחשבה לחליצה מעולה אתי לחלוץ אחר ביאה ולא יהיב גיטא ליכא למיחש. דחליצה אחר מאמר מי לא בעית גיטא. גמרא:

ה **אין אחר חליצה כלום**. כתב הר״ב ארישא קאי כו׳. וכמ״ש לעיל במשנה ג׳:

בין שני יבמין ליבמה אחת. ואצ״ל בשני יבמין לשתי יבמות דאיכא למ״ד בגמרא פ״ק דף י׳ וי״א. דצרה על האחין בכרת דכדקיימא קיימא:

ו **חלץ ועשה מאמר כו׳**. פירש הר״ב איבם אחד ויבמה אחת מהדר כו׳. וכן פירש״י ומשום דהאי לישנא מתניא במתניתין ג׳ ביבם אחד ויבמה אחת קא מפרשי הכי. אבל לקושטא דמלתא קא מהדרי אכולהו דכולהו שוים בין יבם אחד ויבמה אחת בין יבם אחד ושתי יבמות וכו׳ והיינו טעמא דהדר אסברא להו רש״י והר״ב בשתי יבמות כגון גט לזו וחלץ לזו וכו׳ ולא באו לומר אלא דאין זה [דין] חדש:

בין באמצע. לא מהני מאמר שאחריו. ולעיל במשנה ב׳ בעשה מאמר וחליצה לא תנן אין אחריו כלום. כמ״ש שם התוספות כיון שצריכה מעשה דגט אחריו על המאמר שקדמו:

והבעילה וכו׳ באמצע. פי׳ הר״ב כגון גט לזו כו׳. ועשה מאמר בשלישית אסור בקרובותיה. וכן לשון רש״י. וה״מ למימר ועשה מאמר בבעלת הגט דהא תנן לעיל גט ומאמר באחת שצריכה גט וחליצה אלא משום איסור קרובות נקטו בשלישית דאילו בעלת גט בלאו הכי משום גיטא נאסרו הקרובות:

רבי נחמיה אומר אחת בעילה כו׳. דקאמרת לגזור ביאה אחר גט משום ביאה אחר חליצה כיון דחליצה דאורייתא מידע ידעי. ודקאמרת לגזור ביאה אחר מאמר משום ביאה אחר ביאה. כיון דביאה דאורייתא היא מידע ידעי. גמ׳ [דף נ״ג ע״ב]:

פרק ו

א **בין בשוגג.** פי׳ הר״ב כסבור אשה אחרת היא ואפילו אינה אשתו. שנמצא שנתכוין ג״כ לזנות אלא מיהו אינו מזיד ביבמתו. ושוגג בה מקרי. ותדע דאי לא תימא הכי אלא כלומר כסבור אשתו היא שלא נתכוין לזנות כלל. בהיא שוגגת היכי משכחת לה שלא תהא לשם זנות או לשם מצוה אלא ודאי כל ששוגג ומחשב שזו אשה אחרת או ששוגגת וסוברת שזה איש אחר אע״פ שנמצא שלא כיונו למצוה מקרי שפיר שוגג. ולשון רש״י כסבור שהיא אשתו או אשה אחרת:

בין באונס. מפרשינן בגמרא כגון שנתכוין לאשתו ונתקשה ותקפתו יבמתו אי נמי גוים הדביקוהו ביבמתו בעל כרחו:

בין ברצון. היינו למצות יבום. ואע״ג דפשיטא הוא קתני ליה דהכי אורחיה בכל דוכתא. תוספות:

והיא לא אנוסה. אבל מזידה או שוגגת. תוספות:

המערה. פי׳ הר״ב שלא גמר ביאתו שהוא הכנסת האבר כולו כמ״ש הרמב״ם. אלא הכניס העטרה. ומהו עטרה פירש הר״ב במ״ב פרק שמיני:

קנה. דלקמן ילפינן להעראה בעריות ואפילו בחייבי לאוין. ויבמה ליבם אתיא ביאה ביאה דכתיב (דברים כ״ה:ה׳) יבמה יבא עליה וכתיב (שם כ״ג) לא יבא ממזר. גמרא דף נ״ה:

ולא חלק בין ביאה לביאה. פירש הר״ב בין ביאה כדרכה כו׳ דכתיב משכבי אשה. וכ״כ הרמב״ם. ובריייתא היא בפרק ז׳ דסנהדרין דף נ״ד ובזכר הוא דכתיב וא״ר ישמעאל הרי זה בא ללמד ונמצא למד פירש רש״י הרי זה בא ללמד על זכר שחייב אפילו שלא כדרכה ונמצא למד. למשכב זכור לא אצטריך קרא דפשיטא לן דכל משכב זכר שלא כדרכה הוא אלא האי משכבי לאשמעינן אתא דהבא על אשה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב עד כאן. ומכל מקום תמיהני דלענין יבמה דרשו בברייתא בגמרא יבמה יבא עליה כדרכה ולקחה שלא כדרכה. ואמאי שבקוה לדרשה זו ודרשה דמשכבי אשה הוה ליה לפרש במשנה ב׳ לענין כל העריות [*ואין לומר משום דסבירא להו דמכיון דאמר ר׳ ישמעאל הרי זה בא ללמד כו׳ תו לא איצטריך להך דרשה דולקחה דהא דר׳ ישמעאל דרשא כוללת היא. הא ליתא דא״כ ולקחה למה לי אלא ודאי דמדר׳ ישמעאל לא שמעינן אלא לענין חיובא דומיא דזכר. אבל למצוה וזכיה כי הכא לא שמעינן דהא איכא למימר דלהחמיר ולחייב עביד רחמנא שלא כדרכה כמו כדרכה. משא״כ לענין מצוה וזכייה. הלכך ודאי דאצטריך ולקחה. ולפיכך צ״ל עיון על הר״ב והרמב״ם בזה. וא״ת היאך פי׳ הר״ב יבא עליה מ״מ הא אפיקתיה הך ברייתא לכדרכה הא פרכינן לה בסוגיא ומסקינן דלכדרכה מלהקים לאחיו שם נפקא. במקום שמקים שם. וכי אתא קרא בין בשוגג בין במזיד כו׳]:

ב **וכן הבא וכו׳ העריות.** דאמר קרא (ויקרא י״ח:כ״ט) כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות הוקשו כל העריות כולן לנדה מה נדה בהעראה דכתיב בה (שם כ) את מקורה הערה אף כל בהעראה. גמרא:

או פסולות לכהונה כו׳. אתיא קיחה קיחה כתיב גבי חייבי כריתות (שם) איש כי יקח את אחותו וכתיב בחייבי לאוין דכהונה (שם כ״א) לא יקחו. גמרא. [* ומ״ש הר״ב פסלה לכהונה משום זונה. עיין מ״ש בזה במשנה ה׳ בס״ד]:

ממזרת ונתינה כו׳. גמרא. מדגלי רחמנא ש״ז גבי שפחה חרופה מכלל דחייבי לאוין בהעראה. ואי לא כתיב בחייבי כריתות ה״א דנילף לחייבי לאוין משפחה חרופה אבל השתא דכתיב בחייבי כריתות אי כל חייבי לאוין בגמר ביאה לשתוק קרא משפחה חרופה:

פסל. פי׳ הר״ב ואע״פ שאשת ישראל כו׳. וכ״פ הרמב״ם. וטעמא כדכתבו התוספות ספ״ג דכיון דאשכחן באשת כהן דאפילו באונס אסורה אין לנו לחלק בין אונס לרצון לענין תרומה וכהונה אפילו אשת ישראל. ומ״ש הר״ב דאלמנה כו׳ נעשית זונה דברי תימה הן שלא מצאנו מי שסובר כן כמו שאכתוב לקמן במ״ה. והרמב״ם בפירושו כתב דנעשית חללה:

ג **ר׳ אליעזר ור״ש מכשירין.** פי׳ הר״ב דכתיב ולא יחלל שני חילולין מדלא כתיב לא יחל:

ד **בין אלמנה מן הארוסין.** דילפינן בגמרא אלמנה מגרושה מה גרושה [אף] מן הארוסין אף אלמנה אפילו מן הארוסין. נ״י:

ולא ישא את הבוגרת. כתב הר״ב כתיב והוא אשה בבתוליה יקח פרט לבוגרת. גמרא דאי כתב בתולה הוה משמע אפילו מקצת בתולים דהיינו בוגרת שכלו בתוליה [ופי׳ התוספות לאו דוקא אלא כלומר נתמעטו קצתה] כתב רחמנא בתוליה. עד דאיכא כל הבתולים. ועיין בפי׳ הר״ב דריש כתובות:

בוגרת. נקראת הבתולה כשיהיה לה ששה חדשים אחר הבאת סימני נערות וסימני נערות הם שתביא שתי שערות אחר שנשלמו לה שנים עשר שנה לפי שהבאת ב׳ שערות קודם י״ב שנה אינם סימנים אלא הם שומא. וכן כל זמן שלא תביא שתי שערות אפילו אחר הי״ב שנה היא קטנה עד שתשלים כ׳ שנה. הרמב״ם. ר״א ור״ש מכשירין בבוגרת. דסברי בתולה בתולה שלמה משמע. בתוליה אפילו מקצת בתולים. גמרא:

יכנוס. גמרא דכתיב (שם) בתולה מעמיו יקח אשה והאי אשה לא איצטריך אלא לדרשה:

ומינהו המלך. שלא הי׳ חכם ולא היה ראוי לכך וע״י שוחד מינהו המלך כדאיתא בגמרא והיינו דלא תנן ונתמנה:

לא יכנוס. דמאשה דילפינן מינה אירס ממעטינן אשה ולא יבמה. גמרא. ועיין מ״ש בפ״ב מ״ד:

חולץ ולא מיבם. וא״ת מרישא שמעינן לה דקתני שומרת יבם כו׳ ואר״י דחולץ אתא לאשמועינן דס״ד משום בזיון דכ״ג שרוקקת בפניו לא תחלוץ אע״ג דתנן לה לעיל [פ״ב מ״ד] ובפרק כהן גדול בסנהדרין [דף י״ח] תוס׳ וע׳ מ״ש פ״ד מ״י וע׳ מ״ש בריש ברכות ובמ״ה פ״ד דכתובות:

ולא מיבם. עיין מ״ש ברפ״ב דסנהדרין:

ה **כהן הדיוט לא ישא אילונית**. [* וסימניה פירש׳ הר״ב בפרק קמא משנה א׳] וכתב הר״ב ה״ה לישראל דמידי הוא טעמא אלא משום שאינה בת בנים. ישראל לא מפקדי אפריה ורביה [בתמיהה] גמרא. ועוד הא תנן לקמן לא יבטל כו׳ ועיין במשנה ג׳ פ״ד דסוטה דה״ה זקנה ושאינה ראויה לילד:

אלא אם כן יש לו אשה ובנים. או אשה לפרות ולרבות עמה או בנים קתני. רמב״ם פרק ט״ו מהלכות אישות. [*ובנים דקתני היינו שקיים בהם מצות פריה ורביה וכ״כ הרמב״ם ועיין במשנה דלקמן]. רבי יהודה אומר וכו׳ שהיא זונה. דכתיב (הושע ד׳) הזנו ולא יפרוצו כל ביאה שאין בה פירצה [פי׳ גידול בנים] אינה אלא בעילת זנות. גמרא. [* וכתבו התוספות וז״ל קטנה אתיא לכלל פרצה לכשתתגדל ולא ממעט אלא היכא דלא אתיא לעולם לכלל פרצה ע״כ]:

גיורת ומשוחררת. לפי שהעובדי כוכבים שטופי זימה הן ובניהם ילדי זנונים המה ולפיכך סתם תנן אע״פ שלא נבעלה אפילו פחותה מבת שלש ויום א׳ הרמב״ם והרא״ש. ועיין מ״ה פ״ז והא דהוצרכו ב״ד של חשמונאי לגזור משום זנות כמ״ש במשנה ד׳ פ״ק דשבת היינו קודם שנתגיירה דלא שייך בה קיחה וחלול:

ושנבעלה בעילת זנות. כתב הר״ב כגון חייבי לאוין או חייבי עשה. פירוש חייבי עשה ג׳ הן מצרי ואדומי ראשון ושני דאתיין מכלל עשה. דדור שלישי יבא. וכן בעולה לכ״ג אתיא מכלל עשה דבבתוליה יקח ולאו הבא מכלל עשה עשה אבל הרמב״ם בפי״ח מה׳ א״ב ביאר שאין חייבי לאוין ועשה עושין זונה אלא השוים בכל וקחשיב נמי חלל וטעמא דהכי תניא בברייתא בהדי חייבי לאוין ועשה אבל בפירושו למשנה ו׳ פרק ד׳ דקידושין תמה על הברייתא שמנאה חלל בכלל הפוסלים לכהונה ואמר דאי משום זונה אמרינן לא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין כמ״ש בפירש הר״ב שם משנה ד׳ ומשום כך ג״כ א״א שיהא משום חללה כיון שאינה אסורה לו ואין חללה אלא מאיסורי כהונה. ואין לומר שזה שפוסלה הוא כשבא עליה שלא לשם אישות שהרי אמרו כל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנותו ובת חלל אי אתה נושא א״כ אלמנותו שהיא הנשואה לו ג״כ אי אתה נושא. עכ״ד. ואעפ״כ לא זז מלכתוב בכלל זונה הנבעלת לחלל בחיבורו פי״ח מה׳ א״ב לפי שלא ראה לדחות ברייתא שחשבה חלל בהדי הפסולים מהכהונה ומפרשיו לא הביאו דברים הללו אבל בסמוך אכתוב טעם פסול החלל מטעם אחר לא משום זונה ולא משום חללה. ותחלה אני אומר דאהא דסברי הרמב״ם והר״ב דזונה מחייבי לאוין וחייבי עשה דיש לתמוה ממתני׳ ב׳ דלא חשיב אלא חייבי כריתות ופסולי כהונה ומיהו לקמן פ״ז משנה ה׳ חשיב נמי שאינן ראוין לבא בקהל שפוסלין מן התרומה וה״ה לכהונה מק״ו דגרושה כמו שכתבתי שם משנה ד׳ אבל הראב״ד והתוספות והרא״ש סוברין דאין זונה אלא מחייבי כריתות או נכרי ועבד שאין תופסין בהן קדושין ונ״ל שיש להם ראיה מהמשנה דלעיל דלא חשיב לחייבי לאוין ועשה והא דחשיב פסולי כהונה היינו לעשות חללה ולא לעשות זונה וכמ״ש לעיל הרמב״ם ואע״ג דממתניתין דפ״ז מוכח דפסולים לתרומה ולכהונה לאו משום דעשאה זונה אלא גזירת הכתוב מובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לזר לה כו׳ וזוהי דעת הראב״ד בהשגות בהדיא. ולפיכך לא נשנו לעיל משום דהיא עצמה לא נעשית לא זונה ולא חללה ולעיל בהכי הוא דאיירינן ולא בפסול מתרומה וכהונה אלא באיסור זונה וחללה בלבד. ומפני משנה זו דלעיל דחו הברייתא ששנאה חייבי לאוין ועשה בכלל הפוסלים לכהונה שכתב הב״י טוא״ה סימן ו׳ שאינו יודע היאך אפשר לדחותה ועוד דהם מפרשים הברייתא דלאו משום פסול זנות נגעו בה אלא משום דגזירת הכתוב דובת כהן ולא נדחית כלל וכבר כתב המגיד להראב״ד שסובר דחלל אע״ג דלאו בעילת איסור היא פוסלה מן הכהונה ועושה חללה דמקיש זרעו לו שגם הזרע עושה חללה ע״כ. ואני אומר שאפשר שמפרשים הברייתא דפסלוה לא מטעם זנות ולא מטעם חללה אלא מטעם גזירת הכתוב ובת כהן וגו׳ כי תהיה לאיש זר כלומר שיש זרות בביאתו וכל איסורי לאוין זרים הם בביאתן. וגם החלל קרוי זר כיון שנעשה זרות ע״י ביאתו בזרע שיבא ממנו וזוהי הפסול לה כלומר שיש צד פסול כמו שזכרנו. ואם נפשך לומר דחלל עושה חללה מן ההיקש שזכר המגיד כ״ש דניחא טפי ומ״מ באיסור לאוין אינך צריך לאיסור זונה כלל:

ו **לא יבטל אדם מפריה ורביה**. מלת יבטל היו״ד בחיר״ק והבי״ת בקמ״ץ והטי״ת דגושה שהוא מבנין התפעל והא דלא תנן לא יבטל אדם פריה ורביה כו׳ נ״ל לפי שאע״פ שמשמש מטתו אפשר שלא יוליד ונמצא שפריה ורביה לאו בידו ולכך לא שייך למתני לא יבטל ולשון הרמב״ם בפט״ו מה״א לא יבטל מלפרות ולרבות:

ובה״א זכר ונקבה שנאמר זכר ונקבה בראם. וב״ש אין דנין אפשר משא״א דאי לא איבראי חוה לא הוה נקבה אחריתי אבל הכא מי שיש לו שני זכרים

נקבות הרבה בעולם. ומ״ש הר״ב לב״ה דממשה אין ראיה שע״פ הדיבור עשה שנאמר (דברים ה׳:כ״ז-כ״ח) לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי:

ושהה עמה עשר שנים וכו׳. כתב הר״ב כדאשכחן באברהם לאחר ששהה עשר כו׳ ויצחק ששהה עשרים שהרי בן ארבעים שנה היה בקחתו את רבקה ובן ששים שנה בלדת אותם תירצו בגמרא דיצחק עקר הוה ויודע שמחמת עצמו הוא וכו׳ ורש״י בפירש החומש כתב על פי הברייתא דסדר עולם דבת ג׳ נשאה ושהה עשרה עד שתהא ראויה לילד ואחר כך עוד עשרה כמו שעשה אביו:

גירשה. כתב הר״ב נותן לה כתובתה אם היא טוענת דמיניה הוא שאינו יורה כחץ לפי שהיא נאמנת בזה שהיא יודעת ומרגשת אם יורה כחץ אם לאו והוא אינו מרגיש. גמרא. ומ״ש מטילין חרם כו׳ לפי שכל שאין טוען בבריא אין משביעין אפילו היסת. אבל מתקנת הגאונים להחרים סתם ואף על פי שבכל מקום לא הזכירו אלא חרם סתם ואף לשון הרמב״ם בכאן ובחיבורו פט״ו מה״א כתב חרם סתם אין לתפוס בזה על הר״ב שכתב ומטילין חרם עליה לפי שבכאן אין מי שיודע בדבר אלא היא א״כ החרם סתם הרי אין יכול לחול כי אם עליה:

[* מותרת לינשא לאחר. לשני אין לשלישי לא. מתני׳ [מני רבי] היא כמ״ש כבר לעיל סוף פרק ב׳]:

פרק ז

א עבדי מלוג לא יאכלו. כתב הר״ב לפי שהן שלה והיא חללה דאי לאו שהיא חללה היו אוכלין אע״פ שהן שלה כדמפרש במתני׳ דלקמן:

ב בת ישראל שניסת לכהן כו׳ הרי אלו יאכלו בתרומה. וכתב הר״ב דכתיב וכהן כי יקנה וכו׳ שעבדו של כהן כו׳ אף על גב דבאשתו שכנסה איירינן מיהו עבד שקנה נמי ילפינן בברייתא דמאי שנא הך אתתא קנינו והך עבד קנינו וכתב רש״י ואם תאמר מה שקנה עבד קנה רבו ולמאי אצטריך קרא לרבויינהו משכחת לה כגון שנתנו לו לעבד מתנה על מנת שאין לרבו רשות בו. עד כאן. עיין מה שכתבתי משנה ח׳ פרק י״א דנדרים:

שניסת. כמו שנשאת שהשי״ן מתחלפת בסמ״ך שהם ממוצא אחד והאל״ף נעלמת במבטא:

ג אף בת כהן לכהן כו׳. כ׳ הר״ב כיון דאמרת שאינו ילוד כו׳ דרבנן הוו סברי דטעמא משום דילוד מאכיל ולא סברי דטעמא משום עובר במעי זרה כו׳ כ״כ התוספות וכן פירש הרמב״ם:

מפני חלקו של עובר. לשון הר״ב שהרי עבדיו הם ואינם אוכלים אלא בשבילו. וכן ל׳ רש״י. ומשמע דר״ל דלאו דוקא מפני חלקו של עובר ומיירי ביש לו אחים ובהא הוא דאפליגו עליה רבנן לומר דודאי אין לו זכייה היכא דאיכא אחים אבל כי ליכא אחים כלל מודו רבנן דיש לו זכייה ושאינו ילוד אינו מאכיל אלא רבנן אפילו באין לו אחים שאין אוכלים משום אחים סברי דאין לעובר קנין בעבדים ואוכלים. וחולקין על ר׳ יוסי ותמהו עליו שא״כ אף בת כהן לכהן כו׳ ואין כאן אלא עובר לדבריך לא יאכלו אלא אוכלים הם לפי שאין לעובר קנין בהם ואוכלים בשביל המשפחה שכל זמן שלא נולד העובר זוכה הקרוב לירושת כהן ואוכלים בגינו כדאמר שמואל בגמרא וזוהי דעת הרי״ף אבל במ״ג פ״ה דנדה מפרש הר״ב דהא דעובר אין לו זכייה ביש לו אחים ומשמע דאי אין לו אחים יש לו זכייה וזוהי דעת הרא״ש. והב״י טור י״ד סימן של״א כתב דדעת הרמב״ם כהרי״ף אבל בכסף משנה פ״ח מה׳ תרומות הכריח שדעתו כדעת הרא״ש ז״ל וכן נ״ל מפי׳ המשנה שלו דהכא ודנדה מדאסברה לה ביש לה בנים ומיהו איכא בינייהו דלהרמב״ם לרבנן טעמא משום דילוד מאכיל ושאינו ילוד אינו מאכיל והלכך אפילו בת כהן לכהן מעוברת אינו מאכיל לעבדים כלל אבל להרא״ש כמ״ש בטור שם בת כהן לכהן מעוברת יאכלו אפילו קודם שתלד לפי שסובר דטעמא שאינו ילוד כו׳ קאי בקושיא בגמרא ונתקיים טעמא דעובר במעי זרה זר הוא נמצא שבמעי כהנת כהן הוא ומאכיל ומכל מקום חכמים דאמרו לו היו סוברים שטעם רבי יוסי משום דילוד מאכיל כו׳ הוא כמו שכתבתי לעיל. והרמב״ם סובר דלפי האמת לרבנן טעמא משום דילוד כו׳ הוא. והטעם דהא דקאי הך טעמא בגמרא בקושיא היינו מדרבי יוסי דאמר בברייתא זו שמעתי וזו לא שמעתי רוצה לומר בת כהן לכהן לא שמע ואי האי טעמא מאי לא שמעתי דהא היא וממילא לרבנן לאו קושיא דאיכא למימר דסברי כפי האמת הטעם משום דילוד כו׳. וקצת תימה לדברי הרא״ש דהא במתניתין דלקמן מפרש בגמרא טעמא דילוד וכו׳ כמו שכתב הר״ב שם גם הרא״ש שם הביאו ואי כדבריו הוה ליה למנקט גמ׳ טעמא דעובר במעי זרה וכו׳ והנימוקי יוסף כתב לקמן טעמא דעובר במעי זרה כו׳ סובר דגמרא לא דק למנקט אליבא דהלכתא. [* ומיהו התוספות בד״ה למאי נ״מ וכו׳ כתבו דאע״ג דדרשינן לקמן ילוד מאכיל כו׳ שבת ישראל לכהן והניחה מעוברת דלא מאכיל מ״מ מבעי ליה לענין עבדים דאיכא למימר דוקא לענין אמו דכתיב בי׳ קרא ילידי ביתו הם יאכלו דמיניה דרשינן ילוד מאכיל אבל עבדים שאוכלים מטעם קנין כספו לא קאמר קרא ילוד מאכיל שאינו ילוד לא. עכ״ל]:

ד **העובר**. כ׳ הר״ב אי בת כהן לישראל כו׳ דכתיב כנעוריה פרט למעוברת דכנעוריה משמע בזמן שהיא דומה לנעוריה. רש״י:

והיבם. פירש הר״ב קנין כספו אמר רחמנא וזו קנין אחיו. מיהו דוקא כששומרת ליבם וכ״כ הר״ב במשנה ג׳ פרק ה׳ דכתובות אבל אחר שיבמה הרי היא כאשתו לכל דבר כדתנן במשנה ד׳ פרק ד׳. שוב מצאתי כן בפירש״י פרק ה׳ דכתובות ד׳ נ״ח ומסיים והכתוב קראה אשתו דכתיב (דברים כ״ה:ה׳) ולקחה לו לאשה דקנייה בביאה וכי היכי דקדושי ביאה מאכילין בארוסה דאתקש הויות להדדי כך מאכילין ביבמה. ומ״ש הר״ב אי בת כהן כו׳ ושבה עמ״ש בזה בכתובות שם:

והאירוסין. מ״ש הר״ב מדכתיב ובת כהן כי תהיה כו׳ לפום מסקנא מושבה נפקא כמ״ש לקמן:

והחרש. כתב הר״ב דהא קנאה בתקנתא דרבנן. לקמן בפרק י״ד:

ובן תשע שנים ויום אחד. כתב הר״ב אחד מן הפסולים לכהונה וכו׳ פסלה מלאכול בתרומה הכי מפרש בגמרא דכתיב (ויקרא כ״ב:י״ב) ובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה. ולאירוסין דלעיל נפקא לן מושבה אל בית אביה כו׳ מכלל דמעיקרא לא אכלה וכו׳ כדאיתא בגמרא ואין להאריך בזה. אשכחן כהנת. לויה וישראלית מנלן. כגון דאכלה בשביל בנה. ולא ילפינן מכהנת דדילמא דוקא כהנת דקדיש גופה פסיל לה הא דלא קדיש גופה לא פסיל לה. ומשני ובת קרא יתירה. וכתב הר״ב ונתחללה בבעילתו. כלומר ופסולה להנשא לכהונה וקל וחומר מגרושה מה גרושה שמותרת בתרומה אסורה לכהונה זו שאסורה בתרומה אינו דין שפסולה לכהונה. ומ״ש הר״ב ואי בת ישראל נשאת לכהן כו׳ אינו מאכילה שאין קנינו קנין גמור. לשון נמוקי יוסף דנשואי קטן אינו כלום [כדתנן משנה ח׳ פ״י]:

ספק שהוא בן תשע שנים וכו׳. ולא מוקמינן ליה אחזקה. ול״מ לכהונה דלא כדאשכחן בספ״ק דכתובות דמעלה עשו ביוחסין ואפילו לרבן גמליאל ורבי אליעזר דוקא התם דידעה ואמרה לכשר נבעלתי אבל הכא לא ידעינן. אלא אפילו לתרומה. דמיירי כגון דהשתא דאתא קמן הוי ודאי בן תשע אע״פ שהיה ספק כשבא עליה לא מוקמין ליה אחזקה קמייתא אלא אזלינן בתר השתא שהוא ודאי בן תשע דחזקה קמייתא איתרע לה. תוספות:

ספק הביא וכו׳. כתב הר״ב קטן שקידש כו׳ אשתו חולצת ולא מתיבמת. ותימה דממ״נ תתיבם. אי קדושיו קדושין הרי מצוה ליבמה ואי לא הוו קדושין לא היתה אשת אח מעולם ועוד חולצת ולא מתיבמת מאן דכר שמיה ואי משום סיפא התם צרתה תנן. ורש״י פי׳ לענין שפוסל בת כהן המאורסת לו מלאכול בתרומה וכן פי׳ נ״י. והרמב״ם מפרש ספק שהביא כו׳ בחולץ ליבמתו ונפל הספק אם הביא ב׳ שערות וחליצה גמורה היא או לא חולצת ולא מתיבמת והקרוב אלי שהר״ב כתב מתחלה פירש״י ואח״כ פי׳ הרמב״ם ונשמטו שורה או שורותים מידי הסופר:

ה **והשוטה**. כתבו התוספות הא דלא תנן קטן בהדייהו דלא תקינו ליה רבנן נשואין [כדתנן פ״י משנה ח׳] אומר ר״י דהיינו משום דבעיא למתני בסיפא וילדה דלא מתני ליה לקטן:

לא פוסלין ולא מאכילין. לא אצטריך לאשמעינן באונס ומפתה דאין מאכילין ומשום לא פוסלין נקטיה. תוספות:

ואם אינם ראויים לבא בישראל. ותנא סיפא דהכא לגלויי רישא דלעיל בן ט׳ ויום א׳ דמוקמינן לה בפסולי כהונה שלא תאמר רישא פסולי קהל דוקא. תוספות. ועמ״ש בזה במ״ה פ׳ דלעיל:

ישראל שבא על בת כהן. באונס או בפתוי שלא לשם קידושין. רש״י:

עיברה לא תאכל שהעובר פוסל. והקשו בגמרא וכי לא עיברה ניחוש שמא עיברה מי לא תנן [ספ״ג] מפרישין אותן ג׳ חדשים שמא מעוברות הן ומסקינן בזנות לא חששו פירש רש״י כדקי״ל אשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר הלכך ליכא ספק וכתבו התוספות וכן בשוטה אע״פ שנשאת לו מתהפכת ואין רוצה להתעבר ממנו לפי שיראה שלא תוכל לסובלו כדאמרינן בפ׳ חרש דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת:

ילדה תאכל. כדמרבינן לקמן אפילו ממזר:

העבד פוסל משום ביאה. שנאמר (שם) ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וגו׳ מי שיש לו אלמנות וגרושין בה אני קורא בה ושבה אל בית אביה וגו׳ יצאו עובדי כוכבים ועבד שאין לו אלמנות וגירושין [דלגופיה לומר שחוזרת כשנתאלמנה או נתגרשה לא ה״ל למכתב אלא חד מינייהו. תוספות] אשכחן כהנת. לויה וישראלית מנלן ובת קרא יתירה. דהא כתיב בקרא דלעיל ובת כהן ומצי למכתב אבתריה וכי תהיה אלמנה וגרושה. גמרא דף ס״ט:

ואינו פוסל משום זרע. כתב הר״ב אם יש לה זרע וכו׳ וז״ל רש״י אם יש לה זרע לבת כהן שהוא עבד מישראל כשר ומת בעלה ישראל ונשאר זה כו׳:

ונכבש על השפחה. פירש הר״ב נדחק וכו׳ ומסיים רש״י לשון מכבש פריש״א בלע״ז ולשון גנאי הוא ע״כ. וכן כשכעס אחשורוש אמר להמן בלשון גנאי הגם לכבוש את המלכה (אסתר ז׳:ח׳):

הרי זה עבד. פי׳ הר״ב שולד שפחה כמוה. כדלעיל מ״ה פ״ב:

בת ישראל לכהן. ומת בנה מכהן ובנו בן בנה קיים והוא עבד. רש״י:

ממזר פוסל ומאכיל. ת״ר וזרע אין לה אין לי אלא זרעה זרע זרעה מניין ת״ל וזרע אין לה מ״מ ולזרע כשר לא איצטריך קרא דבני בנים הרי הן כבנים [כדאיתא בגמרא פ״ו דף ס״ב ע״ב מדכתיב (ד״ה א׳ ב׳) ואחר בא חצרון אל בת מכיר אבי גלעד ותלד לו את שגוב וכתיב (שופטים ה׳:י״ד) מני מכיר ירדו מחוקקים וכתיב (תהילים ס׳:ט׳) יהודה מחוקקי והיינו חצרון שהוא מיהודה שהוליד מבת מכיר מחוקקים דהשתא הוה מחוקקים מיהודה וממכיר והם בני בתו של מכיר] כי איצטריך קרא לזרע פסול וה״ה לזרע זרעה בבת ישראל מכהן שמאכיל כמ״ש הרמב״ם בסוף פירקין:

ונשאת לעבד. תימא דלא קתני ונכבשה עם העבד כדקתני ונכבש *) עם השפחה דנשואין לא שייכי בה. תוספות:

הרי זה ממזר. כתב הרמב״ם זאת ההלכה על דעת מי שאמר גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר והרבה בגמרא נושא ונותן בזה [בפ׳ החולץ דף מ״ה] ופסקו גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר בין בפנויה בין באשת איש בין באונס בין ברצון:

ו **מאכיל את אמו**. לאחר מיתת אביו. רש״י:

ופוסל אם אמו. כתב הר״ב דכתיב וזרע אין לה עיין עליה כו׳ עמ״ש במ״ה פרק ב׳:

פרק ח

א **הערל**. פי׳ הר״ב שמתו אחיו מחמת מילה וכ״פ רש״י אבל ערלה שלא בזמנה מיבעי לן בגמרא אי הוה ערלה. ומ״ש הר״ב דילפינן מפסח וכו׳ עיין בפירושו לסוף פרק י״ט דשבת:

וכל הטמאים. דאמר קרא (ויקרא כ״ב:ד׳) איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל איזה קודש שאוכלין אותו כל זרע אהרן זכרים ונקבות הוי אומר זו תרומה דאילו חזה ושוק אינו בחזרה. בת כהן שנשאת לישראל וזרע אין לה אינה חוזרת לחזה ושוק [כדנפקא לן מבתרומת הקדשים לא תאכל במורם מן הקדשים בגמרא פ״ז דף ס״ח ע״ב. ומדלא כתיב בקדשים לחוד וכתיב בתרומה שמעת מינה נמי להא דכיון שנבעלה לפסול לה כו׳ [כמו] שכתבתי במ״ד פ״ז] וכי תימא תרומה נמי אינה בחללה. חללה לאו זרעו דאהרן היא. ואם לא ידעה. פי׳ הר״ב ואם לא בא עליה והוא מלשון וידע אדם [צ״ל והאדם ידע] את חוה אשתו (בראשית ד׳:א׳): הרי אלו יאכלו. ובנשואה לו קודם שנעשה פצוע דכא דהואיל וכבר אכלה ואפילו לת״ק דמ״ג פ״ו דסבירא ליה משתמרת לביאה פסולה לא תאכל. הכא שאני שכבר אכלה. ולא דמי נמי לבת ישראל שניסת לכהן ומת דהתם פקע קניניה הכא לא פקע קניניה. גמרא:

ב **איזהו פצוע דכא**. כתב הר״ב והני מילי בידי אדם וכו׳. עיין מה שכתבתי בסוף פירקין ובמשנה ד׳ פרק ד׳ דסוטה:

[* מותרין בגיורת וכו׳. הא בנתינה אסורין אימא סיפא אינן אסורים וכו׳ הא בנתינה שרו [אלא מהא ליכא למשמע מינה]. גמרא. ולעיל מהא בברייתא דשרו בנתינה].

ג **[* עמוני ומואבי אסורים ואיסורן איסור עולם**. נ״ל דתנא לישנא דקרא נקט דכתיב (דברים כ״ג:ד׳) לא יבא עמוני ומואבי וגומר עד דור עשירי לא יבא להם בקהל ה׳ עד עולם ומשום הכי לא קתני עמוני ומואבי אסורים איסור עולם וכן לקמן גבי ממזר נמי קתני כפל לשון שכן גם הוא בכתוב שם תרי זימני לא יבא ועיין מ״ש במסכת ידים פרק אחרון משנה ד׳:

מצרי ואדומי. אף על גב דבקרא מקדים אדומי נ״ל דהיינו טעמא דבקרא מהדר אהתירא לא תתעב וגומר קתני מצרי לבסוף דהוי רבותא אפילו מצרי שעשו כמה רעות לישראל אפילו הכי לא תתעב והתנא דמהדר באיסור כדמסיק אף הנקבות. הוה הרבותא איפכא דאפילו באדומי אסורות הנקבות]:

אחד זכרים ואחד נקבות. תניא אמר רבי יהודה הרי הוא אומר בנים אשר יולדו להם דור שלישי הכתוב תלאן בלידה פירש״י כל הנולדים להם אפילו נקבה. ל״א תלה הבנים באם שיולדת אותם שהאם ראשונה והבן שני ואי לאו דנקבות אסורות למאי הלכתא תלאן בלידה:

לא כי. פירש הר״ב אין לכם תשובה דהיה להם להקדים נשים לקראת נשים וחכמים סברי כל כבודה בת מלך פנימה א״נ דכתיב [בראשית י״ח] ויאמרו אליו איה שרה אשתך וגו׳. גמרא:

הלכה אני אומר. לאו הלכה למשה מסיני קאמר דאם כן אמאי פליגי עליה אלא הכי קאמר הלכה אני אומר כך קבלתי מרבותי. תוספות [עז:]. ועיין במשנה ט׳ פ״ד דסוכה ובמשנה ב׳ פ״ב דסוטה:

ממזרין וכו׳ ואיסורן איסור עולם וכו׳. ויליף בגמרא עשירי דכתיב בממזר מעשירי דכתיב בעמון ומואב מה להלן עד עולם אף ממזר עד עולם ודון מינה ואוקי באתרא כדמעיקרא י׳ דורות דקרא א׳ זכרים וא׳ נקבות דכתיב ממזר מום זר ה״נ עד עולם דמייתינן בג״ש אחד זכרים וא׳ נקבות:

ונתינים. כתב הר״ב נתונים לחוטבי עצים כו׳ זה פי׳ השם דמקרו נתינים ולא בא לומר באיסורייהו דמיהושע הוא דהא הר״ב סובר דנתינים דאורייתא

אסירי כמ״ש ברפ״ג דמכות ועיין מ״ש שם וכ״כ נ״י וקראם נתינים על שם ויתנם יהושע וגו׳ ואפילו נתגיירו כתיב בהו (דברים ז׳:ג׳) לא תתחתן בם וכתב עוד וכיון דלא כתיב בהו דורות ילפינן להו ממזרים לחומרא ע״כ. אבל יש חולקין בזה כמו שאכתוב בריש פ״ג דמכות בס״ד ושאין לנו הכרע בדברי הר״ב מה דעתו בזה:

ד **והסריס לא חולץ**. דכתיב (שם כ״ה) להקים לאחיו שם בישראל והאי לאו בר הכי הוא כ״פ הר״ב בספ״ה דנדה וכיון שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה כמ״ש ברפ״ק. ומ״ש הר״ב בכאן דכתיב לא ימחה כו׳ קאי על ולא חולצין לאשתו:

אמר רבי עקיבא אני אפרש סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו. מסקינן בגמרא דתנאי נינהו אליבא דרבי עקיבא והאי תנא סבר אליביה דמחייבי לאוין דשאר הוי ממזר מחייבי לאוין גרידא לא הוי ממזר דאי לתנא דאליביה בספ״ד הא ס״ל דאפילו מלאו גרידא הוי ממזר כמו מחייבי כריתות. וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו:

וחולצין לאשתו. פירש הר״ב ומיבמין לאשתו וכן כתב הרמב״ם ואמנם אמר רבי עקיבא חולץ תשובה לרבי יהושע שלא דבר [אלא] בחליצה ומבואר הוא שסריס אדם אינו מיבם לפי שהוא אסור לבא בקהל ע״כ. ותמה אני מה קושיא דקאמר ואמנם אר״ע חולץ דהא א״א לו שיאמר אלא חולץ כיון שאינו מיבם והא דאמר בגמרא הכי היינו לאוקימתא דמוקמינן למתניתין כגון שנשא אחיו גיורת דאפילו איהו מצי מיבם דקהל גרים לא אקרי קהל אבל למסקנא וכן פירש הוא ז״ל דמתניתין דנשא ישראלית ואיהו לא מצי מיבם שפיר קתני חולץ והכי הל״ל דלא קתני מיבמין איידי דנקט בדידיה חולץ. וכך פירש ב״י סימן קע״ב משום האי איידי:

מפני שהיתה לו שעת הכושר. ופרכינן בגמרא ומה בכך והא השתא איקרי כאן להקים לאחיו שם ולאו בר הכי הוא. ומשני א״כ אין לך אשה כשירה ליבם שלא נעשה בעלה סריס חמה שעה אחת קודם מיתתו דיסורי מיתה מתישים כוחו אלא אמרינן הואיל ומעיקרא בר הקמה הוה בת חליצה [היא] ה״נ ל״ש:

סריס חמה. כתב הר״ב וסימניו מפורשים כו׳ ופירשן רש״י לקוי. רך. מחליק. חלק כבשר אשה דרך בשר איש להיות שעיר אשפר״א *) בלע״ז. רתיחות. אשקו״מה *). כיפה. קילוח ארוך למרחוק. דיהה. שאינו קשור אלא צלול כמים. מחמיצין. מסריחין כששוהין בכלי. הבל. חמימות כעין עשן:

מפני שלא היתה לו שעת הכושר. ולא חיישינן שמא הבריא בינתים כדחיישינן לענין מום במשנה ג׳ פ״ו דבכורות דבודקין אותו ג׳ פעמים בתוך פ׳ יום דשאני התם דלחד אבר הלכך חיישינן אבל הכא דמחמת חולי כל הגוף הוא לא חיישינן. גמרא:

רבי אליעזר אומר לא כי אלא סריס חמה חולץ. עיין ספ״ה דנדה:

מפני שאין לו רפואה. ושאני סריסות דבשעת מיתה דהא ודאי שאין לה רפואה ואפילו הכי מתיבמת דלאו משום שעת הכושר דמעיקרא הוא אלא דהתשת כחו דשעת מיתה לאו סירוס הוא אלא כחישות כח דאתחלה ביה מחמת מיתה. גמרא:

לקיים דברי ר״ע. עדות זו של רבי יהושע בן בתירה לקיים דברי ר״ע העיד. רש״י:

ה **הסריס**. פירש הר״ב סריס חמה דדומיא דאילונית דבידי שמים. סתמא כר״ע. גמרא:

וכן אילונית. עיין בפירוש הר״ב משנה ג׳ פ״ב:

לא פסלה. מן הכהונה שאין חליצתה חליצה. רש״י:

מפני שהיא בעילת זנות. שהרי היא עליו באיסור אשת אח שלא במקום מצוה והר״ב שלא פירש כן בכאן אלא בסיפא משום דלשיטתיה אזיל כדמפרש במשנה ה׳ פרק ו׳ דחייבי לאוין עושין זונה ותיפוק לי׳ משום לאו דלא יבא פצוע דכא ולהראב״ד וסייעתו שכתבתי שם דס״ל דאין זונה אלא מחייבי כריתות מפרשינן לרישא נמי מטעמא דאיסור אשת אח כדפרישית:

וכן אילונית כו׳. מפני שבעילתה בעילת זנות. פירש הר״ב דעומדת באיסור אשת אח דלא כר״י דמשנה ה׳ פ״ו ומיירי בהכיר בה האח דאל״כ הוי קדושי טעות ולא היתה אשת אח מעולם כמ״ש בסוף משנה א׳ דפ״ק:

ו **סריס חמה כו׳ מאכילה בתרומה**. דסריס חמה כשר לבוא בקהל כדילפינן בגמרא בריש פירקין (יבמות דף ע״ה) מדלא כתיב הפצוע דהוי משמע מעיקרו ממעי אמו ובברייתא מייתי לה מג״ש נאמר (דברים כ״ג:ב׳) לא יבא פצוע ונאמר (שם) לא יבא ממזר מה להלן בידי אדם אף כאן בידי אדם. ועיין מ״ש במשנה ד׳ פ״ד דסוטה. וא״ת כיון דכשר לבא בקהל פשיטא דמאכילה בתרומה. מיתרצה בגמרא דהכא דמהו דתימא מוליד מאכיל דדייקינן ויליד ביתו הם יאכלו. שאינו מוליד אינו מאכיל קמ״ל:

אנדרוגינוס כהן וכו׳. כתב הר״ב והדר ביה רבי יוסי וכו׳ וכלומר וכן הלכה כמו שחזר בו וכן פסק הר״ב בספ״ו ממסכת בכורות וכן פסק הרמב״ם ועיין מ״ש לקמן בזה:

אנדרוגינוס. כתב בספר התשבי שהיא מלה יונית אנדרי איש גינוס אשה:

אבל לא נישא. פירש הר״ב והשוכב עמו הוי בא על הזכור בין בזכרות שלו בין בנקבות שלו דכתיב (ויקרא י״ח:כ״ב) ואת זכר לא תשכב משכבי אשה איזהו זכר שיש בו שני משכבות הוי אומר זה אנדרוגינוס כלומר זכר כל זכרים במשמע משכבי לרבות משכב שני של אנדרוגינוס והא דתנן ריש פ״ו ולא חלק בין ביאה לביאה ופי׳ הר״ב ממשכבי אשה. מאשה קאמר דיליף. גמרא [דף פ״ג ב׳] [* ופי׳ בזכרות לקמן בד״ה חייבים וכו׳]:

רבי אליעזר. כתבו התוספות דגרסינן רבי אליעזר ונ״ל שצ״ל ר׳ אלעזר מדאמרינן עלה בגמרא [פ״ד א׳] א״ר כשהלכתי ללמוד תורה לפני ר׳ אלעזר בן שמוע וכו׳ ולא הניחוני ללמוד אלא דבר א׳ במשנתינו ר״א אומר אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה כזכר ש״מ דר״א בן שמוע הוא שאמר זה ור׳ אלעזר שמו כמ״ש רש״י בפרקין דף ע״ב וכ״כ הרמב״ם בפ״ו מעשרה פרקיו שהקדים לפי׳ המשניות [ולעד״ן שהתוספות מוכחי מכאן גרסתם דהא ר״א בן שמוע למד לרבי. ר׳ אליעזר אומר אנדרוגינוס וכו׳ ולא אמר אני אומר אנדרוגינוס וכו׳ הרי משמיה דזולתו אמר והוא ר׳ אליעזר. וק״ל כן נ״ל]:

חייבין עליו סקילה כזכר. כתב הר״ב דווקא במקום זכרות. כלומר מאחריו. נ״י ועיין ברפ״ו. ובגמרא דס״ל דה״ק קרא את זכר לא תשכב משכבי אשה. את זכרות של מי שיש בו שני משכבות לא תשכב. וזכר גרידא נפקא ליה מואת. ומ״ש הר״ב והלכה כר״א וכ״פ הרמב״ם ולעיל פסקו דבריה בפני עצמו הוא. וכתב נ״י בשם הרשב״א וז״ל. ולא ידעתי היאך יתקיימו שני פסקים הללו שאם אתה מספקו בנקיבה היאך אתה סוקל על ביאתו כזכר. ושמא הוא סובר דאף ר״א סבר דבריה בפני עצמו הוא. אלא שחייבין עליו סקילה כזכר. מגזירת הכתיב דואת זכר וכו׳ וכי כתיב את זכר. לאו דקרייה רחמנא זכר אלא לומר שאין חייבין במי שיש בו ב׳ משכבות דהיינו אנדרוגינוס אלא ממקום זכרות והיינו דאמרינן לא לכל אר״א אנדרוגינוס זכר הוא ע״כ:

פרק ט

א יש מותרות וכו׳. כתבו התוספות כן דרך התנא לאחר שפירש הלכות המסכת חוזר ושונה אותם בלשון קנר כדי שיהיו מסודרים בידך ושמורים בפה ובלב. ועוד י״ל דנקטינהו לכולהו משום בבא דאסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן. דאע״ג דמכח בעל דמית קא מייבם לא אסרי לה איבם אע״ג דאסורות לבעליהן. וז״ל הנ״י דאע״ג דבעליהן בעמוד והוצא קאי. ואיהו גופיה לא הוה בר הקמת זרע באשה זו. אפ״ה אחיו מיקם לו זרע ומיבמה:

ואלו מותרות וכו׳. תנא ושייר כדמסיק בגמרא:

חלל שנשא כשרה כו׳. כך גירסת רש״י ז״ל והחלל מותר בה והיא מותרת בו מ״מ כיון שבא עליה נתחללה לכהונה ויש גורסים כשר וכן גורס הרמב״ם בפירושו וכן הגירסא בירושלמי כשר שנשא כשרה ויש לו אח חלל ופשיט מינה דהוזהרה כשרה להנשא לפסולים אבל א״א לגרוס כן לפום גמרא דילן כמ״ש [הר״ב] לעיל דדייקינן דלהכי קתני נשא מפני שנתחללה בביאתו דש״מ בחלל שנשא כשירה איירינן ודייקינן נמי מינה בגמרא דלא הוזהרו וכו׳ מדקתני חלל שנשא כשרה בכלל המותרים לבעליהן והכי הלכתא [וכמ״ש הר״ב במשנה ד׳ פרק בתרא דקידושין] נ״י. ועיין מ״ש בסוף משנה ז׳ פ״ק דקידושין:

ב כהן גדול שקידש. כאן שנה ר׳ שדין יבום מן האירוסין. וכן מוכח ממתניתין דרפ״ג דכתובות עיין במשנה ד׳ פ״ד מ״ש שם:

ויש לו אח כהן גדול. כההיא דתנינן במשנה ט׳ פ״ק דמגילה:

ושאר כל הנשים כו׳. לאו דוקא דהא איכא פצוע דכא וט״ו עריות שמותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן וכו׳. נ״י בשם ירושלמי:

ג שניה לבעל ולא שניה ליבם. פי׳ הר״ב אם אמו של בעל וכו׳ וכן לשון רש״י. ונקטו קמייתא דמתני בברייתא כמו שהביאה הר״ב במשנה ד׳ פרק ב׳ ועיין שם דמשכחת טפי ואפילו בתולות דמותרות לבעל ואסורות ליבם והיינו דפי׳ בסמוך אכתובה מנה ומאתים ואילו אם אמו בלבד אין לה אלא מנה בהכרח:

אין לה כתובה. כתב הר״ב אבל תוספת יש לה דמתנה בעלמא יהיב לה משום חיבת ביאה. רש״י בפרק י״א דכתובות דף ק״א:

ולא פירות. פירש הר״ב אין משלם לה פירות שאכל וכן פירש״י וכתב הר״ן בכאן ופרק י״א דכתובות שכן הוא בירושלמי. והקשו בתוספות דכתובות ד׳ ק׳ ודפרק איזהו נשך (בבא מציעא ד׳ ס״ד.) דמאי קמ״לן בפירות דהא קרן גופי׳ אם אכלו אין לה כדתנן ולא בלאות אלא אין לה פירות שליקט והם עדיין בעין א״נ תקנות פירות קאמר דאין לה כגון שנשבית ולותה ופדתה עצמה דומיא דמזונות עד כאן. ויש לי לתרץ דברי רש״י והר״ב דאע״ג דבכלל ולא בלאות הוה ולא פירות. לפי פירושם מ״מ נקטה התנא בהדיא משום סיפא דאלמנה לכהן גדול כו׳ דהוי רבותא דאפילו פירות שאכל יש לה. אבל בסוף פרק י״א דכתובות פי׳ רש״י ולא פירות דין פירות. והוא פרקונה שתקנו חכמים תחת פירות. ומ״ש הר״ב משום דתנאי כתובה ככתובה ומש״ה הוא הדין לכל תנאי כתובה. אלא דפירות איצטריך. דסד״א דמשום פרקונה כו׳ וכן מזונות איצטריך דסד״א דא״א לה בלא מזונות וליחייב בה. ומ״מ קשיא דלא תנן לאינך דיני דריש פ״י. ונימוקי יוסף הביא מקצתן לא זכאין במציאתה כו׳ אף כאן בשם תוספתא:

ולא מזונות. פירש הר״ב בהלך למדינת הים ולותה כו׳ ותימה דהא בכי הא אפילו אלמנה לכ״ג לית לה כדפירש הר״ב בסמוך. ומיהו להרמב״ם דפי׳ נמי הכי לא קשיא. דהוא ז״ל פסק בפרק כ״ד מה׳ אישות. דאלמנה יש לה מזונות בלותה ואכלה. ולרש״י נמי לא קשיא דמשום דבגמרא בעי לאלמנה לכ״ג בדין מזונות ולותה ואכלה. הילכך מפרש למתניתין כס״ד דאבעיין שכן דרכו בהרבה מקומות. וכבר כתבתי בכיוצא בזה במס׳ פאה פ״ב אבל הר״ב יש לו לפרש המשנה כפי האמת שא״א לפרש בלותה כיון דאף אלמנה לכה״ג אין לה לפי דעתו ז״ל וכן הסכמת הפוסקים. וז״ל התוספות בפ׳ איזהו נשך שניה אין לה מזונות לאו ביתבה תותיה וכו׳ ובלוותה ליכא לאוקמי דהא אלמנה לכ״ג נמי לית לה בכה״ג אלא לאחר מיתה מיירי דס״ד דיש לה כמו באלמנה ע״כ:

ולא בלאות. פי׳ הר״ב דנכסי מלוג. ודין נכסי צאן ברזל פי׳ בסוף פרק י״א דכתובות:

והולד כשר. ואפילו מזוהם לכהונה לא הוי מדאמרינן בגמרא שהיא מרגילתו אלמא לא פסיל לה ולא לזרעה כלל. נ״י:

וכופין אותו להוציא. אע״פ שיש לה בנים ואיכא לעז עליהם ביציאתה הכא לא חיישינן. נ״י:

וחלוצה לכהן הדיוט. כתב הר״ב ובפרק אלו הן הלוקין מוכח דחלוצה לכ״ג דאורייתא היא וכו׳ אמינא דכי ניים ושכיב ר״ב אמר להא מלתא דבהדיא אמרינן בגמרא דהכא ודפ״ב דף כ״ד דחלוצה מדרבנן אלא דאסמכוה אקרא דואשה גרושה אוי״ו יתירה וכן בריש פרק [ד׳] דקידושין לא כתבה הר״ב בהדי פסולי כהונה לא בכהן הדיוט ולא בכהן גדול [* ועוד במכילתין פ״ד משנה ח׳ פירש הר״ב אחות חלוצה מד״ס ומשם הביאו התוספות דריש פרק הלוקין ראיה דחלוצה דרבנן] וכי תימא דהכי קאמר דלכהן גדול אסורה החלוצה מדאורייתא לפי שהיא אלמנה אם כן מאי האי דקאמר דהכי מוכח באלו הן הלוקין. ועוד קשיא על מ״ש הר״ב דהללו מדברי תורה והללו מד״ס וכתב דאף על גב דחלוצה מד״ס עשאוה כשל תורה לענין זה. קשה דמאי טעמא עשאו חלוצה כשל תורה יותר מן השניות ובהדיא איתא בגמרא דמשום הך קושיא צריכין לטעם אחר דשהוא מרגילה והיא מרגילתו. וכתב הר״ב בפרק י״א דכתובות והויא חלוצה כמו באלמנה לכ״ג דה״נ כיון שחלוצה מיפסלא מתרומה [הואיל ומחמת קדושת כהונה מיתסרא] לא היא מרגילתו. אבל לטעמא דהללו מדברי תורה והללו מדברי סופרים אין הכי נמי דחלוצה דינה כדין השניה. והא דתני לה בהדי דדברי תורה כתב ב״י סימן קי״ו די״ל דאשיגרת לישנא הוא שכן דרך בכל מקום לשנות חלוצה בהדי גרושה ולא משום דדינם שוה לענין זה ע״כ. וכ״כ המגיד פרק א׳ מה״א והר״ן בפרק בני העיר וכך כתבו התוספות בפרק אלו הן הלוקין:

יש להן כתובה. כתב הר״ב ופירות כו׳ כיון דשלא כדין אכלן דהא אינו חייב בפרקונה כדאמר רבא בפרק נערה. תוספות. ומ״ש וה״מ כשהכיר בהן כו׳ אבל בשנייה אפילו הכיר בהן. עיין בספי״א דכתובות:

ד **לא תאכל במעשר**. כתב הר״ב מתניתין ר״מ היא דאמר מעשר ראשון אסור לזרים. וטעמא דכתיב (במדבר י״ח:כ״ד) כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה׳ תרומה מה תרומה אסורה לזרים אף מעשר ראשון אסור לזרים. אבל מיתה וחומש לא דאמעוט מדכתיב ומתו בו ולא במעשר ויסף חמישיתו עליו ולא על המעשר ורבנן לחייב מיתה בטבל טבול למעשר קראו הכתוב תרומה. גמרא:

ה **מת ולה ממנו בן תאכל במעשר**. פי׳ הר״ב ולא בתרומה שהרי יש לה זרע מן הזר ואע״ג דקרא וזרע אין לה ושבה בבת כהן כתיב. מרבינן מיניה לקמן בת ישראל האוכלת בשביל בנה כהן וניסת לזר כו׳. רש״י:

מת בנה מישראל תאכל במעשר. דהדרא אכלה ילפינן מובת כהן וגו׳ דכולי ובת יתירא הוא וכמו שכתבתי במשנה ד׳ פרק ז׳ לענין ההוא דרשא דהתם:

פרק י

א **האשה שהלך בעלה למדינת הים**. איידי דאיירי לעיל ביש מותרות בפסול תרומה ומעשר קתני נמי הא פירקא בתריה דאיירי נמי בהכי דקתני היתה בת לוי כו׳. תוספות:

ואמרו לה. פי׳ הר״ב שא״ל ע״א וכתב נמוקי יוסף אף ע״ג דקתני ואמרו לה לשון רבים הא איתא בריש פרק ג׳ דכריתות דאורחיה דתנא הוא למתני אמרו לו אפילו משום חד ע״כ ועיין מ״ב פט״ז ואפשר לתת טעם לאשמעינן דאפילו היתה האמירה ע״י רבים כגון עד מפי עד אפילו הכי תנשא כדתנן בסוף מכילתין ואורחיה דתנא לאשמעינן בקיצור לדבר המפורש כבר כמ״ש לעיל פ״ו מ״ד ועיין לקמן פרק י״ב מ״ה ובפ״ז דגיטין מ״ד:

וניסת. פי׳ נכנסה לחופה כמ״ש במ״ג:

תצא מזה ומזה. וכ הר״ב ואע״ג דהימנוהו רבנן לעד אחד כו׳ ואין זה עוקר דבר מן התורה ולא מטעם דאפקעינהו רבנן לקידושין מיניה דהא מפרש הר״ב לקמן אחיו של ראשון חולץ מן התורה כו׳ ואי הכי איפכא הוה [וכן בצריכה גט משני דמשום הרואים בלבד ואי הכי מדאורייתא בעיא גט] אלא טעמא דמלתא דעבידא לגלויי ושהחמרת עליה בסופה כל כך ודאי קושטא קא מסהיד וכי דייקא ומנסבא שפיר מנסבא ואנן סהדי במלתא ופרסום כזה

נחשב בכל מקום כעדות גמורה ואפילו מדאורייתא והכתוב מסרו לחכמים לדעת איזהו דבר מפורסם וניכרים דברי אמת שיהא חשוב כעדות. והא דקאמר משום עגונה. הכי קאמר חכמים שהם מחמירין בכל מקום הקלו בזה וחשבו פירסום ולדונו כעדות ברור כל זמן שלא באו עליו עדי הכחשה והיינו דאמר עולא כל מקום שהאמינה תורה עד אחד וכו' אלמא דאורייתא היא כך כתב נמוקי יוסף בשם הרא"ה ושתלמידו הריטב"א שבחהו בזה ע"כ. ואומר אני שודאי הוא ראוי להשתבח שהרי היא כעין נבואה כדאיתא בפ"ק דב"ב [יב.] דמתאמרה מפי הרמב"ם ז"ל כוותיה כמ"ש בסוף הלכות גרושין אבל התוספות כתבו דתקנת חכמים היא ולא הוה עוקר דבר מן התורה כיון שיש בדבר קצת טעם וסמך וכ"כ בפ"ו דנזיר דף מ"ג ע"ב בד"ה והאי מת מצוה כו' ועיין מ"ש בסוף מסכת נדרים:

תצא מזה מזה. כתב הר"ב ובגמרא מוכח דניסת ע"פ ב' עדים נמי כו' ולא דמי להוחלפו דספ"ג דהתם מאי הוה לה למעבד דסברה זו היא בעלה אבל הכא לא הוה לה להנשא לאחר דדילמא סהדי שקרי נינהו:

ואין לה כתובה. כתב נמוקי יוסף כתובה מנה ומאתים ותוספת ונדוניא דהא עוברת על דת היא ובעוברת על דת וחברותיה אמרינן בכתובות שאין לה תוספת וזו ודאי אף נדוניא אין לה דהא כתובת בנין דכרין שהיא הנדוניא אין ליורשיה ואי איהי שקלה כל שכן זרעה וזו ראיה שאין עליה תשובה הריטב"א ע"כ. אבל הרמב"ם בפירושו לא כתב אלא דאף תוספת אין לה וכך כתב המגיד פרק י' מהלכות גירושין וטעמא דנדוניא בכלל הבלאות:

ולא פירות. משני מה שאכל קודם שבא ראשון ירושלמי. נ"י:

ולא מזונות. ואפילו מה שלוותה ואכלה תחתיו. רש"י:

ולא בלאות. עיין סוף פרק י"א דכתובות:

אם נטלה מזה ומזה תחזיר. גמרא פשיטא מהו דתימא כיון דתפסה לא מפקינן מינה קמ"ל ואפילו תפסה שלא בעדים דלא מהני לה שום מיגו [* ופי' בירושלמי דדוקא מה שנטלה לאחר שבא הראשון אבל מה שתפסה קודם לכן לא תחזיר ואפילו תפסה בעדים. ומסיים בירושלמי כמו דלא מפקא מיניה כך לא מפקא מינה ע"כ כלומר השוו המדות דלפי הסברא היתה מחוייבת להחזיר כשתפסה קודם שבא ראשון דלא ידעה שאסירה לו]:

והולד ממזר מזה ומזה. פי' הר"ב אם החזירה הראשון וילדה ופי' הרמב"ם קודם שגירש השני ויהיב המגיד טעמא בפרק י' מה"ג דאחר שגרשה השני דאפילו היה כמחזיר גרושתו אחר שנשאת. הא קי"ל שאין ממזר מחייבי לאוין ולא קנסו בו חכמים ומ"ש הר"ב מדבריהם לומר שאסור בממזרת:

ולא זה וזה מטמאין לה. דכתיב (ויקרא כ"א:ד') לא יטמא בעל בעמיו להחלו ללמד שאינו מטמא על אשתו פסולה. גמרא. וזו פסולה לו דאשת כהן אפילו שנאנסה אסורה לבעלה: [מטמאין. המ"ם בחיר"ק והטי"ת דגושה ותי"ו התפעל מובלע בדגשות הטי"ת]:

ולא זה וזה זכאין כו'. פי' הר"ב דטעמא מאי כו' ופירש המגיד דהיינו הראשון אבל השני מדינא לית ליה:

נפסלה מן הכהונה. פי' הר"ב משום זונה דאע"פ שהיא אשת ישראל ומותרת לבעלה כשנאנסה. פסולה מיהת לכהונה כמ"ש סוף פ"ג:

מן המעשר. כתב הר"ב קנסא היא וכו' ונסתפקו התוספות [צא. ד"ה אמר] אי מתניתין ר"מ היא כדלעיל אבל לרבנן לא גרעה מזרה אחרת. א"נ אפילו כרבנן וקנסוה שלא ליתן לה מעשר אף על פי שמותרת לאכלו [* ולהרמב"ם בריש הלכות מעשר מפשט פשיטא ליה דקנסוה]:

ומן התרומה. פירש הר"ב אפילו תרומה דרבנן. דאילו בתרומה דאורייתא לא איצטריך למתני דכיון דקנסוה אמעשר כ"ש אתרומה:

ואין יורשים כו' את כתובתה. פי' הר"ב כתובת בנין דכרין. מפורש במשנה י' פ"ד דכתובות. וצריכא לאשמעינן דאפילו לזרעה קנסו רבנן. גמרא:

רבי יוסי אומר כתובתה על נכסי כו' ר' אלעזר אומר וכו'. בגמרא פליגי איכא מ"ד דבתראי מודו לקמאי. ר"ש מודה לר"א דאי לא קניס בביאה דעיקר איסורא כל שכן בממונא. ור"א לא מודה לר"ש באיסורא. ותרווייהו מודו לר"י דביתבה תותיה לא קנסו כ"ש בכתובה דלמשקל ומפיק. ורבי יוסי לא מודה להו ביתבה תותיה. ור' יוחנן אמר קמאי מודו לבתראי. ר' יוסי מודה לר"א כתובה דמדידיה לדידה לא קניס כ"ש במדידה לדידיה. ור"א לא מודה לר"י במדידיה לדידה. ותרווייהו מודו לר"ש דבמחיים לא קנסו כ"ש לאחר מיתה ור"ש לא מודה במחיים:

רבי שמעון אומר ביאתה וכו'. כתב הר"ב אריש פליג דקתני לא מיבמין. וכן לשון רש"י. ונ"ל שרוצה לומר דפליג וסבר דאפילו לכתחלה מיבם והא דתנן פוטרת צרתה משום דאשכחן בפי"ג דיש נשים שאין פוטרות צרותיהן קמ"ל דזו פוטרת:

ב ופטירה מן הקרבן. כתב הר"ב ולית הלכתא כו' וטעמא שאין זו הוראת בית דין אלא טעות כדאיתא בגמרא וכ"כ הרמב"ם פי"ד מה' שגגות אע"פ שבפירושו כתב בלשון אחר:

וקלקלה. מפרש רבי יוחנן בגמרא ותניא כוותיה כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט דלהכי לא שריא. אבל זינתה לא. מ"ט אתון הוא דשויתון פנויה [*ועיין בדבור דלעיל]:

ג **האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים וכו׳**. יש לפרש דאו בנה קאמר דכיון שזה שהוא בכאן אנו יודעים אימתי מת וכשאומרים אחר כך שאותו שבמדינת הים מת ביום פלוני ממילא ידעינן על מי שהעידו שמת ראשון:

ואחר כך אמרו לה חלוף כו׳. שנים אחרים הזימו לראשונים והתורה האמינה להמזימין יותר מן הראשונים. נ״י. וטעמא אכתוב במשנה ד׳ פ״ק דמכות [והוא לפי שהעדות על עצמן של עדים והן אין נאמנים על עצמן] ועיין במשנה ד׳ פרק ט״ו:

והולד ראשון ואחרון. ה״ל למתני סתם והולד ממזר אלא משום סיפא דמחלק בין ראשון לאחרון תנא נמי הכי ברישא. גמרא:

אמרו לה מת בנך כו׳ והולד ראשון ואחרון ממזר. אליבא דכ״ע שהרי פוגע הוא באשת אחיו כיון שהיה לו בן כשמת ואשת אח בכרת. נ״י:

אמרו לה מת בעליך כו׳ תצא. דקנסינן לה אע״פ שכבר מת משום דאיבעי לה לאמתוני ולחקור האמת ולית לה כתובה ולא שום תנאי כתובה. הולד הראשון. דלפני השמועה שנולד בעוד שבעלה חי [ממזר]. והאחרון. דלאחר שמועה כלומר שלא רצה היבם לגרשה. אינו ממזר. מן התורה אלא מדרבנן דקנסוה. כ״כ נ״י. והרי מצאנו לו חבר להטור שכ״כ ג״כ ס״ס י״ז והב״י לא הביא לו ראיה [* ומ״מ ז״ש נ״י שלא רצה היבם כו׳ אע״פ שהדין דין אמת מ״מ מתני׳ לאו *) [בהכי] מיירי ולהכי שלא בדקדוק כתב כן]:

מותרת לחזור לו. אף ע״פ שנתן לה אחרון גט לפי שא״צ גט ואין חוששין שמא יאמרו א״א יוצאת בלא גט כדאמרינן בנשאת דתלו למימר דבטעות הוו קדושין שהיתה סבורה שמת בעלה ולא היה אמת והואיל ולא עבדה איסורא לא קנסינן לה אבל בנשאת דעבדה אסורא קנסינן לה. גמרא דף פ״ט. וכתב נמוקי יוסף לאו עבדה ממש שנבעלה אלא כיון שנכנסה לחופה אע״פ שלא נבעלה עבדה איסורא קרינן לה דהא לא שרינן לה הכא אלא בנתקדשה בלבד וטעם קנס זה כדי לעגן אותה שלא תנשא בלא גט. א״נ כדפרשו בירושלמי והוא הנכון משני צריכה גט כדי לברר איסורו של ראשון שיהא הולד ממנו ממזר אם החזירה קודם גירושי השני ע״כ:

ד **ובאו ואמרו לו**. כתבו התוספות דהאי א״ל היינו דוקא כשא״ל ב׳ עדים שמתה אשתו אבל כשאמר לו ע״א על מיתת אשתו אין יכול לישא אחותה ומדברי רש״י לא משמע כן והמגיד פ״י מה׳ גירושין כתב כדברי התוספות. ב״י ס״ס ט״ו:

מותרת לחזור לו. כתב הר״ב ושכב איש אותה ואין שכיבת אחותה וכו׳ דה״א דק״ו הוא ומה במקום שבא על אשת איש דיש לה היתר בחייו ע״י גט נאסר בעלה האוסרה. מקום שבא על איסור חמור כגון אחות אשתו שאשתו אוסרת אחותה כל ימיה אינו דין שנאסר אשתו האוסרת אחותה קמ״ל קרא ושכב וגו׳ דמזיד לא אסרה הלכך בשוגג כי מתני׳ לא גזרו בה רבנן. גמרא:

ומותר בקרובות שניה. כתב הר״ב לישא בתה וכן פי׳ במשנה דלקמן והוא הדין לכל הקרובות אלא שזאת היא הראשונה הנשנית בריש פ״ק. וכיוצא בזה בפרק דלעיל משנה ג׳:

ושניה מותרת בקרוביו. דנושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו מתני׳ דלא כר׳ יהודה. דריש פרק דלקמן. ואם מתה ראשונה מותר בשניה. דפקע לה איסור אחות אשה וכ״ש דאם מתה השניה דמותר בראשונה. ב״י [סי׳ ט״ו]:

ר״י אומר כל שפוסל על ידי אחרים. פי׳ הר״ב דאזלי ארוסתו וגיסו כו׳ דכיון דנפקא מיניה בגיטא אפסלה לה מבעלה דהא להכי צריכה גט שיאמרו גירשה ואח״כ נשאה זה ונמצאת שכשמחזירה עכשיו שהוא מחזיר גרושתו לאחר שנישאת אבל היכא דאזלי אשתו וגיסו וכו׳ דליכא למימר תנאה הוה בנשואין פירש״י בגמרא לעיל דהא כ״ע ידעי דאין אדם משים בעילתו בעילת זנות הלכך קים להו דנשואין שנייה אינה כלום ולא בעי גט כו׳. וכתב עוד ולתנא קמא טעמא דהניסת בעד אחד אסור לחזור. לאו משום שמא יאמרו זה מחזיר גרושתו אלא משום דלא דייקא שפיר הלכך מאן דנסבה פסל לה אקמא:

ה **אמרו לו מתה אשתך ונשא אחותה**. עיין מ״ש בריש מתניתין דלעיל:

מותר בראשונה. וכתב הר״ב ותניא אנס אשה וכו׳ ברייתא בגמרא ר״פ דלקמן והא דנקט בתה כתבתי לעיל:

ו **על ידי אחין**. עליהן. נ״י:

הוא פוסל. כתב הר״ב דביאתו ביאה דוקא לענין יבום וכמאמר כמ״ש הר״ב במשנה ח׳ ועיין במשנה ה׳ פ״ה דנדה ומ״ש עוד הר״ב שיש לו גט ויש לו מאמר וכ״כ הרמב״ם וחליצה לא כדכתבו לקמן מ״ד פרק י״ב דלרבנן אין בחליצת קטן כלום. וקשיא דאם חליצה ביבמה לית לי׳ כ״ש גט דלית ליה דהא בגדול לא אתי גט אלא מכח חליצה. וכן חזר בו הרמב״ם בפרק ה׳ מהלכות יבום דאין לו גט וכ״כ הטור סימן ק״ע והיינו נמי דבגמרא מפרש שכ׳ הר״ב בסמוך לא נקיט בההוא ברייתא דמינה מפרשינן הכי. אלא מאמר בלחוד. ורבינו ירוחם בסוף נתיב כ״ה כתב דיש לו גט ויש לו חליצה:

כיצד בן תשע וכו׳ פסל ע״י אחין. שעשו בה מאמר תחלה דהא כיצד אבסוף קאי. לשון רש״י:

ח **רבי שמעון אומר לא פסל**. דלרבי שמעון ספק קניא ספק לא קניא. אי קניא קני לגמרי ולא קמהניא ביאת אחיו וכן ביאתו בצרתה ואי לא קני הוה ליה כמי שלא בעל לא זו ולא זו ומותר לקיים הראשונה. אבל שניה לא מקיים דדילמא ביאתו קניא בראשונה וקיימא שניה עליה באיסור שני בתים. רש״י:

חולצת ולא מתיבמת. עיין במשנה דלקמן:

נשא אשה ומת הרי זו פטורה. פירש הר״ב דאין קנינו קנין כלום כלומר אפילו מדרבנן דלא תקנו לו נישואין כדאיתא בגמרא ריש פרק י״ד [קי״ב.] כיון דאתא לכלל נישואין ואע״ג דבקטנה תקנו משום שלא ינהגו בה מנהג הפקר:

ט **אם לא ידע**. המלה מפורשת ברפ״ח:

והשניה או חולצת או מתיבמת. ופליגא אמשנה ט׳ דפ״ג דתנן חולצת ולא מתיבמת משום דמאמר דוחה אפילו לצרת בעלת זיקת שני יבמין וה״נ הרי עשו ביאת קטן כמאמר בגדול. אלא ההוא תנא גזר משום שתי יבמות הבאות מבית א׳ כמפורש התם ומשום דבגדול קאי אשמעינן בגדול והוא הדין לקטן והאי תנא דהכא סבירא ליה דלא גזר. ומשום דבקטן קאי אשמעינן בקטן והוא הדין לגדול. הכי איתא בגמרא. והוא הדין דתנא דהכא פליג אמתניתין דלעיל בפרקין. בן תשע שבא על יבמתו ומת חולצת ולא מתיבמת. ואע״ג דליכא צרה. אפילו הכי גזרו שעליה זיקת שני יבמין. משום שתי יבמות הבאות מבית אחד:

רבי שמעון אומר מיבם לאיזו שירצה. כתב הר״ב דלית ליה לרבי שמעון זיקת שני יבמין. וכ״כ רש״י. ורוצה לומר דלא משכחת אליביה דר׳ שמעון זיקת שני יבמין משום דמספקא ליה אי קני לגמרי אי לא קני כלל. ומ״ש והכי נמי אמרינן בפרק ד׳ אחין. כלומר וה״נ אמרינן במאמר בגדול דפליג ר׳ שמעון בפרק ד׳ אחין. שוב מצאתי כדברי בספר חכמת שלמה. וצריך עיון דלא אכפל ר׳ לאשמועינן במתניתין דלעיל דפליג [ר״ש] וסבר [דשרי] ליבומי כשירצה כי היכי דאכפל לאשמעינן דרבי שמעון לא פסל:

וחולץ לשניה. כתב הר״ב ויבומי תרווייהו לא הואיל והוי צרתה במקצת מאמר דרבנן וכן לשון רש״י. גם זה הלשון אינו מדוקדק. ולעיל פרק ד׳ אחין כתבו ויבומי תרווייהו לא דדילמא מאמר קני והוי ב׳ יבמות הבאות מבית אחד:

ואחד שהוא בן עשרים. ולא נראו בו סימני סריס כמ״ש הר״ב בסוף פרק ה׳ דנדה. [* ומה שכתב הר״ב המפורשים למעלה. רצונו לומר בפרק ח׳ משנה ד׳]:

פרק יא

א **נושאין על האנוסה וכו׳**. איידי דתני בהאשה רבה דאין שכיבת אחותה אוסרתה תנא נמי האי פירקא. דאם אנס אשה מותר לישא קרובותיה. תוספות:

נושאין על האנוסה וכו׳. פי׳ הר״ב בתה או אמה או אחותה וכן לשון רש״י. ונקטי לישנא דברייתא שהביא הר״ב לקמן בדין נטען מן האשה אבל ודאי דה״ה וכ״ש בשאר קרובות דשרי. ומ״ש הר״ב דכתיב ואיש אשר יקח וכו׳ לומר לך דרך לקיחה וכו׳. פירש״י שהיתה ראשונה לקוחתו חייב על השניה כשבא עליה דבשניה ליכא למימר לקוחין דהא לא תפסי בה קדושין. וכתב נ״י ומיהו קשה מנלן דמותר לישא בתה דילמא דכל היכא דאית בה לקוחין אסרה תורה ובין בשניה בין בראשונה. וי״ל דמשמעות קראי הכי הוא שהקיחה היא בראשונה דהכי אסרה תורה לשכב באחת אחר שיש לו האחרת ואם הראשונה אנוסה לבד בשביל זה אינה שלו. ובגמרא פריך אלא מעתה ואיש אשר יקח את אחותו דרך לקיחה הוא דאסור דרך שכיבה שרי א״ל לקוחין אמורים בתורה סתם. הראוין לשכיבה שכיבה. כי הכא גבי אחותו דליכא למימר לקוחין ממש דהא לא תפסי בה קדושין. הראוין לקיחה קיחה. כאשה ואמה אשה ואחותה דשייך בהו קיחה. אמרינן דדוקא בלקוחין אסרה תורה:

רבי יהודה אוסר. פירש הר״ב דכתיב ולא יגלה כנף אביו כנף שראה אביו ומנלן דבאנוסה. דכתיב מעלויה דקרא. ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף. ורבנן הא לא סמיך ליה אלא כי אתא קרא לשומרת יבם של אביו וכנף הראוי לאביו הוא. ותיפוק ליה משום דודתו לעבור עליו בשני לאוין ותיפוק ליה משום יבמה לשוק לעבור בשלשה לאוין. א״נ לאחר מיתת אביו. ומ״ש הר״ב אבל חכמים אסרו וכו׳ קאי אירישא דמתניתין נושאין על האנוסה וכו׳ והא דאסרו לנטען כו׳ ולא אסרו לבניהם של המתירין דסוף פרק ב׳. כדמפרש התם בגמרא נשי לגבי נשי שכיחין גברי לגבי גברי לא שכיחין. א״נ נשי דלא מתסרי משכיבת המזנה בקרובותיה לא קפדי אהדדי. גברי דמתסרא עליו אשתו המזנה קפדי אהדדי. ומ״ש הר״ב קרובותיה פירש הרמב״ם שנאסרה הביאה עמהם אם היתה אשתו ופשוט הוא. ומ״ש ואתו לידי הרגל עבירה. ולשון רש״י והוי אונס ומפתה על הנשואה:

ב **הגיורת שנתגיירו בניה עמה לא חולצין כו׳**. פירש הר״ב דאחוה מן האב בעינן [כמפורש בריש פרק קמא] וגרים אין להם שאר [מן] האב כדמפרש בגמרא דרחמנא אפקרה לזרעם כזרע בהמה דכתיב (יחזקאל כ״ג:כ׳) וזרמת סוסים זרמתם. זרמת. זרע שהוא יורה כחץ כזרם מים המקלח בכח וכתב נמוקי יוסף דרישא בהורתן ולידתן שלא בקדושה וכן דייקא לישנא שנתגיירו עמה ע״כ. והא דתנן הגיורת משום סיפא דלידתן בקדושה. דלא משכחת

אלא כשנתגיירה האם ומכל מקום לא צריכא למימרא וכן הרמב״ם והטור לא העתיקו אלא גרים וכו׳ ועיין במשנה ג׳ פרק ד׳ דכתובות מ״ש בשם התוספות. וכתב עוד נ״י והא דתנן לא חולצין ואינהו לאו אחין נינהו כלל אלא קמשמע לן אפילו מדרבנן אינן בתורת יבום וחליצה. ואיבעו למנסב נשי דהדדי לאחר מיתה אפילו יש להם בנים נסבי ובגמרא שקלו וטרו בה. ע״כ. ומסקנת הפוסקים דכשנשאום לאחר שנתגיירו. דאיסורא איכא מדרבנן למנסב נשי דהדדי:

אפילו הורתו וכו׳. ולידתו בקדושה. והשני וכו׳ דאף על גב דהורתו של ראשון שלא בקדושה וכשתי אמהות דמיא ואיכא למימר דתהוי עליה כנכרית ואי בעי ליבומי מיבם אפילו הכי אסירי וקיימי עליה באשת אח. גמרא. וכתבו התוספות וליכא למימר דאשמעינן רבותא טפי ואפילו הורתו ולידתו של ראשון שלא בקדושה. דהתם יכול להיות דשרי:

ג **חמש נשים.** בפרק ב׳ דקדושין משנה ז׳ מעשה בחמש נשים ומעשה שהיה כך היה ומסרך תנא דהכא למתני נמי חמש נשים וכהאי גוונא בפרק ט״ו משנה ז׳:

ויבום לכל אחת ואחת. כתב הר״ב והוא הדין דאחד כונם לכולן אלא כו׳ דילמא לכל חד וחד מתרמי דיליה כו׳ בגמרא דאי משום דלא מתרמי לכל חד עונה בחדש כדלעיל משנה י״א פרק ד׳. הא לא הוה אלא עצה טובה והוא הדין דטפי נמי כמפורש התם. וכתב המגיד סוף הלכות יבום ופשוט הוא אם רצו כולן לחלוץ לכל אחת הרשות בידן אבל לפי שמצות יבום קודמת פרשו במשנה דרך [עצה] ליבם כל אחד אחת. ע״כ. וזה כמשנה ראשונה דסוף פרק קמא דבכורות ועיין משנה י״ב פרק י״ג מה שכתב בשם התוספות וכדברי הר״ב בבכורות כן הלכה דלעולם מצות יבום קודמת [ואפילו יבמה לשם נוי ולשם ממון הואיל ופקע איסור אשת אח מינה כשמת אחיו בלא בנים הותרה לו לגמרי]:

ד **ובני הזקנה או חולצין או מייבמין.** פירוש אחר שבני הכלה חלצו תחלה כ״כ הרמב״ם פרק ח׳ מה״י וטור סימן קע״ו ופשוט [הוא]:

ה **וחולקים חלק אחד.** פירש הר״ב חלק כאחד כו׳ דקסבר האי תנא אין חולקין כו׳ כלומר ולא קיימא לן כוותיה דהאי תנא רבי יהודה הוא ולטעמיה דס״ל מעלין מתרומה ליוחסין ולא קיימא לן הכי כמו שאכתוב בס״ד במשנה ח׳ פ״ב דכתובות. ומיהו תו סתם לן תנא דאין חולקין כו׳ בסוף אותו פרק ויש לי בזה קושיא בדעת הרמב״ם בחבורו כמו שאכתוב במשנה ח׳ פרק ב׳ דכתובות:

ושחררו. מפרש בגמרא אימא כופין אותם ומשחררין זה את זה דלישא שפחה אינו יכול. בת חורין אינו יכול. כדתנן במשנה ה׳ פ״ד דגיטין:

ואינן מיטמאין למתים. כתבו התוספות תימה לר׳ יצחק דאמאי לא קתני נמי ואין סופגין את הארבעים כדקתני בסיפא ואי משום דקתני בסיפא לא חש לשנותו הא קתני ואין מיטמאין למתים ואף על גב דתנא בסיפא ע״כ. אבל ואין חולקין בקדשי המקדש כו׳ לא חש למתני ברישא משום דתנן להו בסיפא:

סופגין. פירש הר״ב במשנה ה׳ פרק ו׳ דזבחים:

אינן משלמין קרן וחומש. אבל צריכין להפריש משום כפרה. תוספות:

ואינן חולקין על הגורן. שהמשוחרר ישראל הוא. רש״י. וכתבו התוספות ואפילו יבואו שניהם על הגורן ויהיו מתנין אם כהן אני תנו לי בשבילי ואם חבירי כהן תנו לי בשבילו אפ״ה אין חולקין כיון דאין אוכלין דילמא אתי לידי תקלה: ואין נותנים להם קדשים. פירש הר״ב להקריב. וכן פירש רש״י בלשון ראשון ומלתא דפשיטא שאסורים להקריב. אלא נ״ל דהכי קאמר שאין נותנים להם קדשים להקריב ושהם יתנו אח״כ לכל כהן שירצו אפילו שאינו במשמר ועיין לקמן:

ואין מוציאים שלהם מידם. פירש הר״ב כגון אם נולד להם בכור כן פירש רש״י בלשון אחר ולאותו פירוש מפרש נמי ואין נותנים להם בבכור אבל לפירוש קמא שפירש הר״ב להקריב מפ׳ ואין מוציאין וכו׳ ואם היו חייבים חטאת או אשם או עולה אין כופין אותם לתתם לאנשי משמר ולהיות עבודתם ועורם לאנשי משמר דכל חד אמר אנא כהן אנא וכהן מקריב בכל שעה שירצה ואפילו במשמר שאינו שלו אלא או יקריבו להם קרבנותיהן ויחזרו להם הבשר [* והעור] ויתנום לכל מי שירצו או אלו יעשו שליח כל כהן שירצו להקריב [* את קרבנם או ישהו את קרבנם עד שיתרצו הם לתתם לאנשי משמר.] ע״כ. [והכי ה״ל להר״ב לפרש] ואי משום שהקשה על זה בקו׳ מפרק הגוזל קמא דהיכא דלא מצי עביד עבודה שליח נמי לא מצי משוי. הרי תירצו התוספות דשאני הכא שאם יבא אליהו ויאמר שהוא כהן היה ראוי לעבוד עבודה כמו חולה וזקן שנותן לאיזה משמר שירצה הואיל וע״י הדחק ראוי לעבוד עבודה כדמפורש בהגוזל וכן מצא הר״ר אלחנן בהדיא בירושלמי דמסיק דהתערובות עבדינן להו כזקן וחולה דתנינן אין מוציאין שלהם מידם ע״כ. ועוד שראוי היה לו לפרש רישא וסיפא בחד מחתא. ומ״ש הר״ב כגון לרבות חרמים דדכותיה דבכור. כמו שפירש רש״י בבכור וחרמים:

ובכורו יהא רועה. השתא אורי לה מאי עביד בבכור שלו. רש״י:

יהא רועה וכו׳. אפילו בזמן הבית דהא לא מצו למכייפינהו למיתן לכהנים לאקרובי ולאכול את בשרו ואינהו נמי לא מצי למיתביה לכהן ולהחזיר להן הבשר דבכור תם אינו נאכל אלא לכהנים דכתיב ביה (במדבר י״ח:י״ח) ובשרם יהיה לך כחזה התנופה הלכך ירעה עד שיסתאב ומותר לשוחטו במדינה ויאכלוהו הם דבכור בעל מום אין בו משום זרות אלא משום גזל דמתנת כהונה והכא גזל ליכא דהמוציא מחבירו עליו הראיה. רש״י:

עד שיסתאב. שיפול בו מום ופירשו הר״ב במשנה ט׳ פרק בתרא דמנחות:

ונותנים עליו חומרי כהנים וכו׳. פירש הר״ב שמנחתן נקמצת וכו׳ ואין שיריה נאכלין אלא נשרפה כו׳ ואפ״ה צריכה קמיצה דמנחה שלא נקמצה פסולה כזבח שלא נשחט רש״י. ומ״ש הר״ב נשרפה ולא כתב קריבה משום דלא קריבה על המזבח. כדאיתא בגמרא דאקרי כאן כל שממנו לאשים בבל תקטירו כמ״ש הר״ב במשנה ד׳ פרק ח׳ דזבחים ומש״ה אינה קריבה אלא נשרפת בבית הדשן כההיא דתנינן במשנה ג׳ פרק ג׳ דסוטה:

ו **היו לו אחים כו׳**. כתב הר״ב וכגון שאין שם אח אלא הוא וכן פירש רש״י. וז״ל התוספות היו לו אחים וכו׳ פירוש ומתו כולן ולא נשאר כי אם הוא לבדו ע״כ. ואין ספק אצלי שרש״י והר״ב שכתבו היו לו אחים מן הראשון ומן האחרון והשמיטו אחים בתרא. לומר דאחים בתרא מיותר במשנה וכאילו לא תנן אלא אחים קמא וקאי אמן הראשון ומן האחרון והיינו מכל אחד אח אחד אבל מדלא כתבו דה״ג ש״מ דגרסתם כגירסתינו דאי לא תימא הכי אלא שגירסתם כמו שהעתיקו ולא הוצרכו לכתוב דה״ג. אם כן קשיא למאי כתבו כלל והעתיקו זו הבבא מהמשנה בלא פירוש ולא צורך אלא דגירסתם כגירסתינו והוציאו אחים בתרא דכמאן דליתא דמי. ובין לתוספות ובין לרש״י המשנה ששנאה אחים בתרא צ״ע:

ז **הוא אונן עליהם**. כתב הר״ב אסור לאכול קדשים. וכן אסור בעבודה כדאיתא בריש פרק ב׳ דזבחים וכתב הר״ב דמשכחת לה דרואה במיתת שניהם וכהן כשר הוא דהא אינו מיטמא להם. דאילו חלל אינו מוזהר על הטומאה כמו שפירש רש״י בפרשת אמור. ומהוא אונן עליהם גופיה לא מצינן למידק דאיכא למימר במיתתו דשני ולקוט עצמות דקמא דעל נקוט עצמות חייב באנינות מדרבנן כדתנן בסוף פ״ק ח׳ דפסחים ולא מוקים לה שבאו עליה שניהם בזנות דלא נעשה זרעה חלל בכך משום דחכמים גזרו שמשתקין אותו מדין כהונה הואיל ואינו יודע אביו הודאי שנאמר (שם כ״ה) והיתה לו ולזרעו אחריו עד שיהיה זרעו מיוחס אחריו. גמרא:

אבל הם יורשים אותו. בשלא הניח זרע רמב״ם עיין מ״ב פ״ח דב״ב:

ופטור על מכתו ועל קללתו של זה וזה. כשהכה זה בזמן אחד וזה בזמן אחר [דאיכא ב׳ התראות וכל חדא וחדא היא התראת ספק] אבל שניהם ביחד או שקלל אותם בדבור א׳ חייב. הרמב״ם וכר״י בברייתא:

ועולה במשמרו כו׳. פי׳ הר״ב לעבוד ואין בני משמר מעכבין עליו וכ״כ רש״י ותימה למה לא יוכלו לעכב ולדחותו מן העבודה כל חדא לגבי חברתה כמו שדוחין אותו מן החלוקה. ובגמרא דייקינן מדלא תנן עלה אינו חולק אלא עולה בעל כרחו. דאע״ג דאינו חולק כפינן ליה לעבוד משום פגם שתי המשפחות שיאמרו לו הואיל ואומרים עליך שאתה ממשפחה שלנו עבוד במשמר שלנו שלא יאמרו בני אדם שלא ראוך עובד פסול הוא זה וכן במשמרו של אחר. הרי דמפרשי׳ בעל כרחו ולא בעל כרחם. ועם תמיהתי זאת מתיישבת תמיהת התוספות שכתבו עולה בעל כרחו תימה קצת היכא משמע ליה דעולה בעל כרחו דלמא בעל כרחן דבני משמרה קאי. ע״כ. דמשום הכי לא משמע ליה לגמרא דבעל כרחן דמשמרה משום דודאי אי אפשר לנו לכוף למשמרה דיכולין הם כל אחד לדחות לגבי חברתה מן העבודה כמו מן החלוקה ויתכן דהיינו שכתבו תימה קצת:

אם היו שניהם במשמר אחד. ובמשנה ו׳ פרק ב׳ דתענית מפורש דכל משמרה מתחלקת לז׳ בתי אבות ואם כן כל משמרה יכולה לדחותו מבית אב לבית אב. להכי מפרשינן בגמרא דהכי קאמר אם היו שניהם במשמר אחד ובית אב אחד:

פרק יב

א **בשלשה**. מפורש במשנה ג׳ פ״ק דסנהדרין. ואפילו שלשתן הדיוטות. יליף בגמרא מזקני דמיותר:

בסנדל שיש לו עקב. פירשו הר״ב במ״ד פרק כ״ו דכלים עור של סנדל המכסה את גובה הרגל שכנגד שוקיו מאחוריו ע״כ. ואתי שפיר הא דתנן כשר דמשמע דיעבד אבל לכתחלה לא משום דמיירי שאין לו שולו״א ואפילו הכי כשר הואיל ויש לה עקב שזה מעכב הרגל שלא יצא חוצה אבל לכתחלה בעינן שיהא לו ג״כ שולו״א. אבל לפרש״י שמפרש עקב שולו״א וכתב נ״י לרבותא נקט אע״ג שיש למנעל עקב מן הפנתא סביב כיון דלית ליה למנעל שולו״א סביב למטה אע״פ שאינה חסירה אלא מעט במקום העקב פסולה ע״כ קשיא דכשר משמע דיעבד אין לכתחלה לא ואלא איזהו. שחולצין בו לכתחלה:

מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה. דכתיב (דברים כ״ה:ט׳) מעל רגלו דמשמע מדבר שהוא על רגלו מדלא כתיב מרגלו אבל למעלה מארכובה לא

דהוי מעל דמעל. גמ׳. ותו מותיב בגמרא מובשליתה היוצאת מבין רגליה שמע מינה דקרי רגליה לירכים ומשני בשעה שכורעת [לילד] נועצת עקבה בירכותיה ויולדת ויוצא הולד מבין רגליה ממש. והכתיב (שמואל א כ״ד:ד׳) ויבא שאול להסך רגליו וקראי אחריני. ומשני לישנא מעליא:

ב **בסנדל שאין שלו**. דת״ר נעלו אין לי אלא נעלו נעל של כל אדם מנין ת״ל נעל [נעל] מ״מ [פירש״י חלוץ הנעל] א״כ מת״ל נעלו פרט לגדול שאין יכול להלוך בו. ופרט לקטן שאינו חופה רוב רגלו. ופרט לסנדל המסוליים שאין לו עקב:

בלילה. אסיקנא בגמרא דבהא פליגי מר סבר חליצה כתחלת דין דמיא. ומר סבר כגמר דין דמיא. ותנן בפ״ד דסנהדרין דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה. וכתב נ״י דחליצה דיני ממונות הוא דגובה כתובתה. וכתב הר״ב הלכה כר״א וכ״כ הרמב״ם וטעמיה משום דבגמרא מסיק בחד לישנא דחליצת לילה דכשרה יחידאה היא:

בשמאל כו׳. תנא קמא יליף רגל רגל ממצורע דכתיב ביה (ויקרא י״ד:י״ד) על בהן רגלו הימנית ור״א קאמר דאין מופנה אלא מצד אחד ומשיבין ואיכא למפרך מה למצורע שכן טעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת. גמרא:

ג **ככה יעשה כל דבר שהוא מעשה מעכב**. עמ״ש בשם התוספות בסוף פירקין בדיבור מצוה בדיינין. [* וכתב הרמב״ם דהלכה כר״ע]:

ד **החרש שנחלץ**. כתב הר״ב שאינו פוטרה במקום שיש אח [אחר] כשר וכ״כ רש״י ונ״י ומשמע דאילו אין כאן אח אלא הוא דנתרת לשוק וליתא דהא דין יבום יש לו כדתנן ספי״ד וא״כ אינה נפטרת אלא ביבום הל״ל כמו שכתבו בחרשת וטעמא דחליצה פסולה פי׳ הר״ב במ״ג פי״ד ושם אפרש בס״ד:

שנחלץ. כתב נ״י לא נאמר הל׳ מזה בדקדוק בכולה מכילתין אלא בכאן דבכל דוכתא אמרינן החולץ גבי יבם ואף על פי שהוא נחלץ ונראה טעם הדבר מפני שהיבם מסייע בחליצה כיון שצריך שיתכון לחלוץ כדאי׳ בגמרא דף ק״ו ע״א וגבי חרש דלאו בר כוונה נקרא שנחלץ וכן פירש הרמב״ם ז״ל בפי׳ המשנה שלו ע״כ:

והחולצת לקטן חליצתה פסלה. כתב הר״ב דזו ר״מ היא דאילו רבנן אמרו אין בחליצת קטן כלום. הכי איתא בגמרא. ומשמע דאילו חרש וחרשת אע״פ שבכל מקום השוו אותם חכמים לקטן לכל דבר שצריך דעת הכא אינן שווים אלא חליצה דחרש וחרשת חליצה פסולה היא הכי דייקי הרמב״ן והרשב״א מדפרט קטן אבל הרמב״ם פ״ד מה״י פוסק דשוים לקטן ואין בחליצתן כלום ויש לו ראיה מן התוספתא והא דפרט הקטן פירש המגיד משום דהוה משמע [ליה] דמשום קטן בלחוד הוא דתני מתני׳ פסולה אבל בחרש וחרשת אפילו תנא דמתניתין מודה דאינו כלום ואגב גררא דקטן נקט בהו פסולה הילכך לא איצטריך ליה [לפרט] אלא קטן א״נ פלוגתא דר״מ ורבנן בקטן שמעינן באינך לא שמעינן להו:

קטנה שחלצה וכו׳. בגמרא דמקשינן אשה לאיש דאיש כתיב בפרשה. וכתבו התוס׳ [קה: ד״ה קטנה] ואם תאמר אמאי לא עריב ותני להו קטנה בהדי חרש וחרשת וקטן וי״ל משום דבקטנה פליג רבי יוסי בגמרא ולא סבירא ליה היקשא. ואם תאמר מ״מ כיון דתנא פסולה אמאי תני שתחלוץ משתגדיל ועוד דלא תני ליה גבי קטן וי״ל דאי לא הוה תני גבי קטנה ה״א דחליצתה פסולה מדרבנן דהא דמקשינן אשה לאיש אינו מן התורה להכי תני תחלוץ משתגדיל יתור לשון לאשמעינן דחליצת קטנה אינה כלום כמו חליצת קטן ומיהו בירושלמי גרסינן בסדר המשנה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה כשירה משמע שסובר דהקישא לר״מ מדרבנן אבל לרבי יוסי חולצת לכתחילה ע״כ והב״י כתב שגירסת הרי״ף כגירסת הירושלמי ונ״ל שמל׳ נמוקי יוסף כתב כן. [* ושוב ראיתי שהרא״ש כתב שכן גירסת הרי״ף] וכתב עוד דמ״מ כיון דאסיקנא בגמרא דהלכתא עד שתביא ב׳ שערות משמע דקודם לכן חליצתה פסולה:

ה **רבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר מכשירין**. ול״ג בשנים דהא בשנים עסיק נמי ת״ק כך כ׳ רש״י וכתבו התוספות דאי גרס לאו דוקא שנים אלא לשון עדות בעלמא נקט שנים ע״כ. ועמ״ש במ״ב פרק בתרא ומ״ג פ״ק דסוטה ואתי שפיר דהאי מעשה דבינו לבינה דמייתי דלא הוה מעשה לסתור דאינהו לא מכשרי אלא בשנים דאת״ק קיימי ומעשה היה אפילו בינו לבינה אבל אי הא דמצרכי שנים מיהת משום עדות בעלמא לא הוה מעשה לסתור דההוא עובדא נמי מוקמינן בגמרא ועדים רואים אותן מבחוץ וטעמא כתב נ״י משום דאפילו מודים ויהיו נאמנים אלינו אין זה כלום דאין דבר שבערוה פחות משנים ע״כ:

בבית האסורים ובא מעשה לפני ר״ע. בגמרא מסיק דבבית האסורים היה מעשה ובבית האסורים שהיה חבוש שם ר״ע בא מעשה וכתבו התוספות דבהרבה ספרים גרסינן בא מעשה כו׳ וקאי נמי בבית האסורים אר״ע ועוד בלאו הכי ידע הגמ׳ שהמעשה בא לפניו בבית האסורים כדאיתא בהדיא בירושלמי כו׳:

ו **והם משיאין לו עצה ההוגנת לו**. כתב הר״ב אם הוא ילדוהיא זקנה וכו׳. וכ״כ רש״י ומסיים אל תכניס קטטה לתוך ביתך. והרמב״ם כתב ואם היתה הוגנת לו מצד שנותם יועצים לו שייבם יותר משיחלוץ ע״כ ועיין פרק דלעיל מ״ג:

והיא אומרת מאן יבמי כו׳. מ״ש הר״ב קוראה מאן יבמי כו׳ עד ככה יעשה לאיש. ספר מוטעה נזדמן לו בפירש״י וכמו שכן גם הוא בספרים שלנו שלא נכתב גמרא בפרש״י קודם דבור קוראה כו׳ והיה סבור הר״ב לפום ריהטא שכן גירסתו במשנה ולא כן הוא אלא שהוא מעתיק ומפרש לישנא דרב יהודה בגמרא דקאמר מצות חליצה קוראה וקורא וחולצת ורוקקת וקוראה ואע״ג דממתניתין שמעינן הא קמ״ל מצוה הכי ואי אפיך לית לן בה:

ונקרא וכו׳. זהו גומרין הפרשה דאמרן:

מצוה בדיינים כו׳. וא״ת היכי דרשינן במ״ב מנעל לרבות אפילו שאינו שלו והא איצטריך לגופיה שצריך לקרוא חלוץ הנעל וי״ל דדרשינן שפיר ממה שצריך לקרוא דה״נ דרשינן במתניתין ג׳ מככה עכובא אע״ג שהוא עיקר קריאה. תוספות ד׳ כ״ג [צ״ל קג: ד״ה ת״ל]:

בתלמידים. היושבים שם לפני רבן בשעת החליצה רש״י:

רבי יהודה אומר כו׳. כתב הר״ב והלכה כר״י וכן פסק הרמב״ם וטעמא דבגמרא אמר שכן עשה ר״ט מעשה ומעשה רב:

מצוה על כל העומדים שם. לשון הטור וכל הנמצאים שם ע״כ כלומר בין עומדים ובין יושבים והרמב״ם פ״ד מה״י שהעתיק כל היושבים שם לשון הברייתא הוא א״ר יהודה פעם אחת היינו יושבים לפני ר״ט וכו׳. ואמר לנו ענו כולכם כו׳:

לומר חלוץ הנעל. כתב רבינו גור אריה פ׳ תצא למה לא תהיה הקריאה בית חלוץ הנעל שהרי כתיב ונקרא בית חלוץ הנעל וי״ל דאי הכי ה״ל למכתב ויקראו בית חלוץ הנעל ומדכתיב ונקרא פירושו כי הקריאה היתה חלוץ הנעל וכאשר יקראו חלוץ הנעל א״כ נקרא הבית בית חלוץ הנעל מעצמו ממילא ושייך בזה ונקרא כיון שלא היתה הקריאה רק חלוץ הנעל ונקרא הבית מעצמו בית חלוץ הנעל ע״כ. ועמ״ש בריש קדושין והא דתנינן ג׳ זימני חלוץ הנעל ע׳ בזה בפי׳ מ״ג פרק ג׳ דשקלים:

פרק יג

א **בית שמאי אומרים אין ממאנין אלא ארוסות כו׳**. מפרש רבא בגמרא משום שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה ואי אמרת תמאן ממנעי ולא נסבי וב״ה תרווייהו ניחא להו דליפוק עלייהו קלא דאישות כלומר ולא מיבעיא היא דיותר משהאיש וכו׳ וטב למיתב טן דו כו׳ אלא אפילו הוא נמי והלכך לא ממנעי:

ובה״א בב״ד ושלא בב״ד. עיין בפי׳ מ״ג פ״ק דסנהדרין ומ״ש לעיל ספ״ב:

אמרו להן ב״ה כו׳. משום דב״ש יהבי טעמא למלתייהו נקט להו בלשון אמרו להן:

אפילו ד׳ וה׳ פעמים. עמ״ש ברפי״ח דשבת:

ב **שצריכה למאן**. ואיזהו מיאון אמרה אי אפשי בפלוני בעלי או אי אפשי בקדושין שקדשוני אמי ואחי אפילו היו אורחין מסובין בבית בעלה והיא עומדת ומשקה עליהן ואמרה אי אפשי בפלוני בעלי הרי זה מיאון. ברייתא [דף ק״ח]. וכך העתיקה רמב״ם בפי״א מה׳ גירושין:

שהשיאוה אמה ואחיה. דוקא שהשיאוה שהכניסוה לחופה אע״פ שקבלו הם הקדושין אבל קדשוה אמה ואחיה אפילו לדעתה אינה מקודשת כלל ואינה צריכה מיאון לפי שלא מצינו שתקנו חכמים שליחות לקטן וכל הני דמוכחן דארוסה צריכה למאן דוקא כשקבלה היא קדושיה ופי׳ אי אפשי בקדושין שקדשוני אמי ואחי כלומר הם פתוני לקבל הקדושין. נ״י בשם הרמב״ן ז״ל:

אמה ואחיה. לשון הטור סי׳ קנ״ה אחיה או אמה. [* והכי תנן בהדיא במ״ו פרק ו׳ דכתובות]:

לדעתה. ירושלמי הביאו המגיד ונ״י איזוהי לדעתה עבדין לה גננא ומלבשין לה קוזמרין. ומדכרין לה גבר. איזוהי שלא לדעתה עבדין לה גננא ומלבשין לה קוזמרין ולא מדכרן לה גבר:

שאינה יכולה לשמור קדושיה. ושהן קדושין לא שתשמור אותן כדרך שמשמרת האגוז ותמרה וכיוצא בהן. הרמב״ם פי״א מהלכות גירושין. ומ״ש הר״ב ויותר מבת עשר וכו׳ אע״פ שהיא סכלה ביותר כן כתב הרמב״ם ופירש הכ״מ בפ״ד מהלכות אישות לאו למימרא שעושה מעשה שטות דא״כ הויא כשוטה ואין קדושיה קדושין כלל אלא היינו לומר שאינה חריפה כלל. ומכל מקום כיון שהיא בת עשר חזקה על הרוב שהיא יודעת לשמור קדושיה ע״כ. ומ״ש הר״ב ואם בא עליה כו׳ חיישינן כו׳ כך כתב הרמב״ם ומסיים לפי שכבר נקנית בקדושין דאורייתא ר״ל הביאה. ע״כ. ועיין מ״ש במשנה ז׳:

אינה צריכה למאן. ופי׳ הרמב״ם שענינו שהיא א״צ למאן בפני שנים אלא שתלך ותעשה רצונה כן הנוסחא בפירושו שלפנינו וכן לשונו בחבורו פרק י״א מהלכות גירושין א״צ למאן אלא הולכת לבית אמה כאילו לא נתקדשה מעולם ודלא כנוסחת נימוקי יוסף שתלך ותנשא ותעשה וכו׳. וכתב שהקשו עליו מדאמרינן בגמרא דנישואיה הן הן מיאוניה וכו׳ ע״ש:

אלא כמפותה. כדקתני בת ישראל לכהן כו'. רש"י. ולא שסובר ר' אליעזר א"צ מיאון שהרי מצינו לו מלמדים את הקטנה שתמאן בו לקמן במתניתין ז' אלא כדמפרש בברייתא ר"א אומר אין מעשה קטנה כלום ואין בעלה זכאי לא במציאתה ולא במעשה ידיה ולא בהפרת נדריה ואינו יורשה ואינו מיטמא לה כללו של דבר אינה כאשתו לכל דבר [לאתויי בת ישראל לכהן וכו' תוספות] אלא שצריכה מיאון. והא דלרבנן בעלה זכאי בכולהו מפרש רש"י דרבנן אפקרוה גביה והפקר ב"ד הפקר והא דמטמא לה אם כהן הוא ואע"ג דנישואיה דרבנן אוקימנא בהאשה [דף פ"ט] כיון דירית לה הויא כמת מצוה שאין לה מי שיקברנה [* והא דמיפר נדריה אף ע"ג דמן התורה נדריה נבדקים כשהיא בת י"א שנים ויום א' כדתנן בפ"ה מ"ו תירצו התוספות בפרק אלמנה ניזונת (כתובות דף ק"א) דכל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת דכה"ג מתרץ התם בנדה אמילתא אחריתא]:

ה **כל שיצאת הימנו בגט אסורה לחזור לו**. פירש הר"ב אע"פי שיצתה משלאחריו במיאון לא בטליה לגיטא דידיה. כדמסיק בגמרא דמיאון דידיה מבטל גיטא דידיה אבל מיאון דחבריה לא מבטל גיטא דידיה. שאילו היה מבטלו חיישינן שמא יפתה אותה מתחת בעלה שתמאן בו ותחזור אליו בשכבר היתה אשתו ומכרת בקריצותיו וברמיזותיו לפיכך אמרינן שכיון שיוצאת ממנו בגט שוב לא תחזור במיאון דחבריה מה שאין כן במיאון דידיה אחר גט דידיה דמאי אמרת דאתי לפתותה אחר שיכולה לחזור אליו ויוציאנה מבעלה שהיא עכשיו תחתיו שעל ידי פתוייו תמאן בו. הא ליכא למימר דהא שבשה ולא אשתבוש כלומר שהרי אחר גירושין החזירה ולא היה יכול לפייסה שתעמוד עמו שהרי מיאנה בו הילכך ליכא למיחש לשבושא וכן כל היוצאות במיאון לא חיישינן לשבושא דמסתמא פייסה כי הוות גביה שלא תמאן ולא אפייסא אבל כי נשאת לאחר מתוך גט הולך ומפייסה ואמר מתחרט אני בגירושין והיא אוהבתו שהרי על כרחה יצאה הימנו הלכך הדרא וממאנה בשני להכי אמרו דלא אתי מיאון דחבריה ובטל גיטא דידיה. ורמינן בגמרא מרישא דקתני ברישא מיאנה בו והחזירה ונתן לה גט ונשאת לאחר נתארמלה או נתגרשה אסורה לחזור לו דמשמע הא מיאנה מותרת לחזור לו דאלמא דאתי מיאון דחבריה ובטיל גיטא דידיה. ומשני תברא מי ששנה זו לא שנה זו:

ו **החזירה דברי הכל אסורה ליבם**. פירש הר"ב אם מת בקטנותה דאילו נתגדלה אצלו סתם ביאה ראשונה משגדלה קדושין הן וכדלעיל בפירוש משנה ב' וקאמר בגמרא דפשיטא הוא ולא תני לה אלא לאשמעינן דטעמא דרבי אליעזר בקמייתא דגזור משום הא. ומיהו הא דאמרן דדוקא מת בקטנותה לרבנן הוא דבעינן למימר הכי. אבל לרבי אליעזר כי גדלה אצלו היינו כשאר מגרש אשה והחזירה דגזור בה ואסור. והכי פליג בברייתא בגדלה אצלו. ונימוקי יוסף כתב דקסבר ר' אליעזר דעל דעת קידושין הראשונים הוא בועל ומדינא אינה מתיבמת דגירושיה גירושין גמורין ואין חזרתה חזרה גמורה. הלכך גזר גדולה שנתגרשה והחזירה אטו הא. דתרוייהו בשעת נפילה גדולות נינהו. וגדולה אטו גדולה מיחלפא:

ז **וכן שתי חרשות**. [אמרינן] בגמרא ריש פ' דלקמן דאין לחרשת נישואין מדאורייתא דלאו בת דעת היא אלא רבנן תקינו להו כדי שלא תשאר פנויה לעולם: [* רבי אליעזר אומר כו'. כתב הר"ב. והלכתא כוותיה. גמרא]:

תמתין עד שתגדיל. פירש הר"ב ויהיו נשואיה דאורייתא ולעיל משנה ב' כתב אם בא עליה. ומיהו בגמרא דהכא אפליגו אמוראי אי בעינן שבעל אי לא. ולא אפסיק הלכתא וכיון דמילתא דספקא הוא עבדי בה לחומרא כו' כדאיתא ברי"ף:

אי לו. וכן הלשון במשנה ט' פרק ד' דעדיות ולעיל בפרק ג' [משנה ה'] כתב נמוקי יוסף כדכתיב (קהלת י':ט"ז) אי לך ארץ ועדיפא ה"ל לכתוב כדכתיב (שם ד') ואי לו האחד שיפול דדמי ליה וגם קדים:

על אשתו. פירש הר"ב שמוציאה בגט ואין מלמדין אותה למאן דאמרינן שיתרחק אדם מן המיאונין ומסיים רש"י ומיתב נמי לא יתבא תותיה דקסבר יש זיקה וטעמא דיתרחק מהמיאונים איתא בגמרא דילמא גדלה ומיחרטה בה. ורבי אליעזר דאמר מלמדין ס"ל מיאון דמצוה שאני:

ח **וכן שתי חרשות**. פי' הר"ב כלומר ביאת אחת כו' אבל חליצה כו' דלאו בת חליצה היא. כמפורש במ"ג פרק דלקמן:

קטנה וחרשת אין ביאת אחת מהן. כתב הר"ב דלא ידעינן בהי מינייהו ניחא ליה. אי בקטנה דאתיא לכלל דעה אי בחרשת דגדולה ובת ביאה היא. גמרא:

ביאת הפקחת כו'. וה"ה חליצתה אלא משום דלא מצי למנקט ואין חליצת החרשת דלאו בת חליצה כלל היא:

ט **לא פסל את הראשונה**. כתב הר"ב אבל האחרונה לא יקיים דילמא כו' באיסור שני בתים. כדמפורש במשנה י"א פ"ד:

פסל את החרשת. כתב הר"ב דמסקינן בגמרא קטנה ספק אם היא קנויה לגמרי ספק אם אינה קנויה ואפילו לרבנן דר"ש דמשנה ז' פרק י' דבקטן לא תקנו נשואין כלל ולפיכך אף ביאתו ביבמה אינה אלא כמאמר אבל קטנה תקנו לה נישואין כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר כדאיתא בגמרא ר"פ דלקמן:

י **פקחת וחרשת**. כולה מתניתין לא צריכא דנשמעינה ממתניתין דלעיל אלא דתנא בעי למתני לכל הצדדין וכן במשנה ג' פרק דלקמן:

יא רבי אלעזר. ה״ג בלא יו״ד ולעיל משנה ז׳ גרסינן ביו״ד והכי איתא בפ״ק דנדה דף ח׳ ע״א ור״א ביו״ד הוא ר״א בן הורקנוס תלמיד ר׳ יוחנן בן זכאי ור׳ אלעזר בלא יו״ד הוא רבי אלעזר בן שמוע הכהן שהיה בדורו של *) ר״ג ורבי רצה ללמוד לפניו כדאיתא בגמרא סוף פרק הערל:

מלמדין הקטנה. והר״ב העתיק בכולן מלמדין וכבר נחלקו בזה אבות העולם הראב״ד סובר דלא אמר רבי אלעזר דמלמדין אלא בגדולה וקטנה כדי לקיים יבום דאורייתא אבל בחרשת וקטנה דתרווייהו מדרבנן [* והא קיים לה בביאה ראשונה]. לא אמר. אלא לעולם יתרחק אדם מן המיאונין וכתב דבנוסחתו לא גרס בכולן והרמב״ן כתב שנמצא בנוסחאות בכולן וכן הוא בתוספתא וקאי אף אחרשת וקטנה. דמידי הוא טעמא דמתרחקין מן המיאונים דדילמא גדלה ומחרטה בה. וזו יוצאת על כל פנים למה תתעגן ותמתין עד שתגדיל ותחלוץ ותפסול מן הכהונה שופך מי בורו ואחרים צריכין לו ותאסר חרשת על בעלה שכנסה בהיתר ואפילו אי ל״ג בכולן לא איצטריך לאשמועינן בחרשת וקטנה דפשיטא דכיון שאין תקנה אלא להוציא שתיהן למה לא ילמדוה למאן לתקנתה ולתקנת חברתה אבל איצטריך לאשמועינן בבא על הקטנה וחזר ובא על הגדולה דאיקיים מצות יבום והוא פסלן על עצמו בפשיעה. ולפיכך היה ראוי שלא לחזור ולהתיר לו כלום וכן ברישא משום דגדולה לא רמיא קמיה. דמעיקרא כאחות אשה דמיא ומוטב שתצא משתתיבם. הלכך צריכי תרווייהו וכדאיתא נמי בתוספתא עכ״ד וכן דעת הפוסקים. ומעתה בין לנוסחא דגרס בכולן. ובין לנוסחא דל״ג בכולן. ניחא דאיצטריך למתני הך משום דר׳ אלעזר אע״ג דדברי ת״ק נשמעוניה מקמייתא:

הקטנה. אבל חרשת לא לפי שלא תיקנו לחרשת שום מיאון כלל וטעמא בגמרא דריש פרק דלקמן משום דממנעי ולא נסבי לה הואיל ולעולם יכולה למאן מפני חרשותה אבל קטנה גבול יש לה וסבר מפייסנא לה כל שעתא עד שיעבור זמן מיאונה:

יב יבם קטן וכו׳. גמרא. קרי כאן להקים לאחיו שם. והא לאו בר הכי הוא. ומסיק אמר קרא (דברים כ״ה:ז׳) כי ישבו אחים יחדיו. הא אחיו שלא היה בעולמו לא. מכלל שאם היה בעולמו אפילו בן יום א׳:

כופין אותו שיחלוץ. כתב הר״ב ואין כופין ליבם ופירשו התוספות דאין לומר כמשנה אחרונה דמצות חליצה קודמת [כדתנן סוף פ״ק דבכורות] דמתניתין דאיירי בדיני יבום לפי משנה ראשונה קיימא ע״כ ועיין מ״ש במשנה ג׳ פרק י״א. ומ״ש הר״ב כגון שגט יוצא מתחת ידה. וא״ת כיון דלדבריו כבר נפטרה ממנו שהרי אמר שבעל ופטורה היא ממנו על ידי הגט מה איכפת ליה בחליצתה שיצטרך כפייה. ותירצו התוספות די״ל שהוא מתבייש בב״ד לחלוץ לה שתרוק בפניו. ע״כ. ונימוקי יוסף תירץ מפני שהוא יכול לטעון אף על פי שנתתי לה גט אינה אסורה עלי בחזרה. ואולי תתפייס ותחזור לי ואיני רוצה לאסרה עלי בחליצה. ע״כ. ומ״ש הר״ב שכיון שנתן לה גט לזיקתו נפסלה עליו. וא״ת דכיון שנפסלה עליו אם כן לאחר שלשים היאך אמרינן דלא מוקי אנפשיה והרי היא באיסור עליו. כבר כתב המגיד פרק ב׳ מה״י דפירשו ז״ל דהגט הזה נתן עכשיו דאי קודם כניסה אפילו לאחר שלשים יום היתה היא נאמנת לומר שלא נבעלתי. דכיון דאיכא איסורא מוקי נפשיה מלבעול. ע״כ. ומה שהאריך הר״ב לכתוב לזיקתו נראה בעיני שנתכוין למאי דאמר רב אשי גט לזיקתו גט לביאתו שסובר דכשאומר שבעל אחר הגט והוא לאחר ל׳ יום דלא סגי לה בגט קמא שלא היה אלא לזיקתו וקי״ל בפ״ה דיש ביאה אחר הגט וצריכה גט שני לביאתו וכן פסק הטור סי׳ קס״ז. ותמיהני על הרמב״ם שלא פסק בפ״ב מה״י להא דרב אשי דהא בתראה הוא ומרא דגמרא. והרי״וף אף על פי שלא כתב לדרב אשי נ״ל שסמך על הברייתא שהביא דתני בה צריכה גט וחליצה ולא הביא עלה לדרב אשי שמפרשה דה״ק צריכה חליצה עם גיטה. ותדע שהרי הרא״ש כתב כדברי הרי״ף. ובנו בעל הטורים פסק כרב אשי. וכתב נ״י וא״ת אמאי צריכה גט. תהא נאמנת לגמרי לומר שאינה בת גט כלל מגו דאי בעיא שתקא ומפקא גיטא שהוא כתב סתם ומשתריא בלא שום גט. וי״ל דלפירש״י ניחא דפירש גט יבמין יוצא מתחת ידיה ואינו גט סתם ואפילו למאן דמפרש לה בגט סתם לאחר שלשים יום חזקה בעל. ובמקום חזקה לא אמרינן מגו אף על גב דלענין ממונא בעיא דלא אפשיטא היא. ועוד שאין כל החזקות שוות והרי מסייעו טענתו שבעל לחזקה. ע״כ. ומ״ש הר״ב ואי אמרה היא נבעלתי והוא אומר לא בעלתי אין חוששין לדבריו מסיים הרמב״ם בפרק ב׳ מה״י שאין זה נאמן לאוסרה על כל אדם אחר שכנסה. וכתב המגיד נראה שהוא מפרשה אפילו תוך ל׳ יום. וז״ש שאין זה נאמן לאוסרה על כל אדם אחר שכנסה ולא כתב אחר ששהה ל׳ יום אבל רש״י ז״ל פירש דווקא לאחר שלשים ודברי רבינו נ״ל עיקר דחזקת כנוסה בעולה וכו׳ ע״כ:

יג לאחר מיתת בעלה. פי׳ רש״י אלא שהיה להם כעס זה עם זה וכתב המגיד בפ״ב פירוש לפירושו שהיה שם כעס חוששין שמא נתכוונה לכך ואין כופין אותו לחלוץ שמה ששנינו במשנה ואם נתכוונה לכך אינה ר״ל כשידוע בבירור שלכך נתכוונה. ורישא דקתני כופין אותו משום דאמרינן דלא מסקא אדעתה דמיית בעל וכדאיתא בגמרא ע״כ. [* ועכשיו דקדקתי במלת אלא שבלשון רש״י ומפני כן נ״ל דאין דברי המגיד דבכאן כהוגן לפי שלדבריו רש״י אסיפא מהדר וכך נמשכתי אני אחריו להעתיק דברי רש״י אסיפא ואין הדבר כן אלא רש״י לא פי׳ כי אם הרישא בלבד דזהו לשונו בחיי בעלה ולא נתכוונה לפטור עצמה הימנו לאחר מיתת בעלה אלא שהיה להם כעס זה על זה עכ״ל. והא דכתב לאחר מיתה אינה פיסקא מסיפא כמו

שחשב המגיד גם אנכי אחריו גם הב״י סימן קע״ה העתיק דברי המגיד אבל האמת שאינה פיסקא כלל ואין דברי רש״י אמורים אלא לפרש הרישא בלבד. כן נראה לי]:

פרק יד

א **ואם רצה יקיים.** הא פשיטא אלא אגב דתנא יוציא תנא יקיים. תוספות:

כשם שהוא כונס ברמיזה. כתב הר״ב כלומר כקדושין וכו׳ וז״ל רש״י ונ״י מה טעם קאמר כלומר כקידושין וכו׳:

כך מוציא ברמיזה. עיין במשנה ז׳ פ״ה דגיטין:

נשתטית לא יוציא. פירש הר״ב מדרבנן והיינו טעמא דהכא לא קתני עולמית כמו בנשתטה הוא דקתני עולמית. גמרא. וכתב נ״י דלפי שאין גרושיו כלום מן התורה קתני האי לישנא שאין לגרושין תקנה עולמית. שאפילו נשאת בגט זה ויש לה בנים תצא. משא״כ בחרשת דבדיעבד אם נשאת לא תצא ואע״פ שאין לה בנים. ואפשר שאם נתגרשה תנשא אפילו לכתחילה. הריטב״א ז״ל:

אמר רבי יוחנן בן נורי מפני מה האשה וכו׳. מפרש בגמרא דלדבריהם קאמר לדידי כי היכי דאיש לא מצי מגרש. אשה לא מגרשה. אלא לדידכו מ״ש אשה ומ״ש איש:

ב **העיר רבי יוחנן בן גודגדה.** רבנן הביאוה לבית המדרש להביא ראיה לדבריהם וא״ל אף זו כיוצא בה. תוספות:

שהשיאה אביה. פירש הר״ב בקטנותה וכ״כ עוד במשנה ה׳ פ״ה דגיטין ומשנה ט׳ פ״ד דעדות. וכפירש״י ורצונם לומר כשעדיין לא בגרה דהא אף בנערותה יכול אביה לקדשה כדאיתא בגיטין פ״ו משנה ב׳ ופ״ד דכתובות משנה ד׳ ורפ״ב דקדושין ונמצא כלשונם במשנה ח׳ פ״ג דקדושין:

ג **לשתי אחיות.** עיין מ״ש ברפ״ג:

או לשני אחים חרשים. היינו רישא שני אחים חרשים נשואים לשתי אחיות חרשות. אלא דתני כולי גוונא בדידיה ובדידה. ועיין משנה י׳ פרק דלעיל:

יכנסו. כתב הר״ב שאינן בואמר ואמרה ואע״ג דקריאה אינה מעכבת. כדתנן פרק י״ב משנה ג׳ מפרש התם בגמרא [כדפירש הר״ב במשנה ד׳ פרק י״ב דמנחות] כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו:

ואם רצו להוציא יוציאו. ל׳ הר״ב דאתי גט ברמיזה ומפקע נשואין דידיה וזיקת אחיו דהואי ברמיזה וכן ל׳ רש״י וה״ק דמפקע נישואין דידיה שהיו מכח זיקת אחיו דהויא ברמיזה אבל זיקה עצמה אין גט דוחה:

ד **מוציא את אשתו בגט וכו׳.** עיין מ״ש במשנה ט׳ פ״ד:

ו **מה יעשה חרש בעל חרשת מוציא את אשתו בגט.** ופרכינן בגמרא ותיתב גביה קטן אוכל נבלות הוא ואין ב״ד מצווין להפרישו כמ״ש בספ״ט דשבת ומשני גזירה משום התרת יבמה לשוק שיאמרו נפטרה משום אחות אשה. ולא ידעי אינשי דטעמא משום קטן אוכל נבלות הוא:

ז **ואינו מוציא לעולם.** ל׳ הר״ב דלא אתי גט דידיה ומפקע זיקת כו׳ וכן לשון רש״י ור״ל דלא מפקע נשואיו. שהיו מכח זיקת כו׳:

פרק טו

א **שלום בינו לבינה כו׳.** גמרא תנא שלום בינו לבינה משום דקא בעי למתני קטטה בינו לבינה. תנא שלום בעולם משום דקא בעי למתני מלחמה בעולם. ופירשו התוספות דסתמא דמלתא הכי הוא דשלום בינו לבינה ושלום בעולם ולא הוה צריך למתני וז״ל המגיד פי״ב מה׳ גירושין פי׳ שאין אנו צריכין לידע בבירור שיש שלום בינו ובינה ושיש שלום בעולם. אלא סתמא דמילתא הכי הוא ומבואר כן בדברי הרמב״ם פי״ג:

תנשא כמ״ש ריש פ״י בטעם שתנשא על פי עד אחד:

קטטה בינו לבינה. מפרשים בגמרא באומרת לבעלה גרשתני בפני פלוני ופלוני ואמרו לא היו דברים מעולם:

אמרו לו. אין להקשות היינו ת״ק דהא מעיקרא לא פי׳ אי מיירי אפילו בלא בוכה והכא מפרש ליה. תוספות:

אחת זו. לשון הר״ב א״ל פקחת תנשא. שוטה לא תנשא. בברייתא [קט״ו]. ונ״ל דה״פ פקחת יודעת שיש לבא לב״ד באמיתת דברים ולכך תתחכמה לאמת את דבריה ותבא בבכי וקריעת בגדים. אבל השוטה אף על פי שתבכה על מיתת בעלה כי תרגיש ההעדר כי רע לה מכל מקום בבואה לבית דין

אינה נותנת לב לאמת דבריה על ידי בכיה וראיה לזה הפירוש דבגמרא ההיא דאתיא לבי דינא דרבי יהודה אמרי לה ספדי [בעלך] קרע מאניך סתר מזייך:

ב **בבאה מן הקציר וכו'**. כתב הר"ב ולא התירו כו'. אבל ממדינת הים אינה נאמנת. וכך כתב בדברי בית שמאי והוא הדין לשאר מקומות וכפירש"י. ומשמע דלא קפדי ב"ה אלא שיהא ממקום קרוב וכדבריהם מוכח בגמרא דתניא אמרו להן בית שמאי לבית הלל לדבריכם אין לי אלא קציר חטים. קציר שעורים מנין ואין לי אלא קוצר. בוצר. מוסק. גודר. עודר מנין אלא מעשה שהיה בקציר והוא הדין לכולהו ה"נ מעשה שהיה והוא הדין לכולהו. ובית הלל באותה מדינה דשכיחי אינשי מירתתא ממדינה למדינה אחרת דלא שכיחי אינשי לא מירתתא ובית שמאי הכא נמי שכיחי שיירתא. הא קמן דאף לב"ה בבאה מן הקציר לאו דוקא אלא הוא הדין לכולהו וקשיא למאן תני ליה בבאה מן הקציר ומיהו בעדיות פ"ק משנה י"ב ל"ג אלא בבאה מן הקציר בלבד. וכן בנוסחא דוקנית דהכא. ואם כן לא נקיט בקציר אלא כלומר בקרוב שהקציר סביבות העיר הוא אלא התוספות הביאו ירושלמי למה קציר. אמר רבי מנא דאונסא דשכיח שאני החמה קודחת בראשו של אדם בשעת הקציר. ההי"ד (מלכים ב ד':י"ח-י"ט) ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל אביו אל הקוצרים ויאמר אל אביו ראשי ראשי. ורבנן אמרי דריחשא שכיח. ע"כ. נראה לומר דבדוקא נקטי קציר. ואלא מיהת מודו בכל דדמו ליה כדחשבי להו ב"ש בברייתא. ובא"י כל אלו הדברים נעשים בימות החמה שהיא קודחת כו' וא"נ דשכיח ריחשא [* וכשגגה מהתוספות שכתבו הירושלמי אסיפא. דלפירש הר"ב בסיפא והוא פירש"י לא שייכא קושית הירושלמי וכן הוא בירושלמי אריש]:

ד **חמותה**. עיין במשנה ז':

ובת חמותה. פי' הר"ב אומרת זאת תירש כל עמל אבי ואמי וכן לשון רש"י ונמוקי יוסף אפשר דדקדקו לכתוב עמל אבי. לומר דלאו דוקא בת חמותה. אלא הוא הדין בת חמיה שאינה בת חמותה. והיא בעיא בגמרא דלא אפשיטא ונקטוה לחומרא אף על פי שהפוסקים השמיטוה:

ויבמתה. [* כתב הר"ב וכן] פירש"י יראה שמא סופה להיות צרתה. וכתבו התוספות ואם תאמר והלא כשמעידה על יבמה שמת שמא ייבמנה בעלה ותהא צרתה לאלתר. ויש לומר שאינה חוששת בכך כיון שיודעת שבעלה חי ויחזור ולבסוף יקלקלנה:

מה בין גט למיתה. מ"ש הר"ב דאמרינן. הוא במשנה סוף פ"ב דגיטין. עד אומר מת ונשאת. פי' הר"ב לאו דוקא נשאת אלא התירו כו' דכל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים כדאיתא בגמרא. ומכל מקום התירוה בעינן דאי לאו הכי כיון שעדיין לא סמכינן עליה לא חשבינן ליה כתרי. וכפירש"י ועיין בסוף פ"ו דסוטה:

עד אומר מת ושנים אומרים לא מת אף ע"פ שנשאת תצא. פי' הר"ב כגון שהם פסולי עדות וכו' דאי לאו הכי פשיטא דאין דבריו של אחד במקום שנים. ועוד דאוקי תרי לבהדי תרי ועיין מ"ש בסוף פ"ו דסוטה אלא מיירי בפסולי עדות. ובין העד הבא ראשון. ובין השנים הבאים אחר שהתירוה כולם פסולים. ואשמועינן הואיל והאמינה תורה כו' ומ"ש הר"ב בין כשרים. בחנם נקטיה. אבל עד כשר הבא בתחילה והתירוה ואח"כ באו הפסולים לא תצא דשתי נשים באיש א' כפלגא ופלגא דמי כדמסיק בגמרא:

אף ע"פ שנשאת תצא. כתב כסף משנה בשם ריב"ש כיון שנשאת ועבדה איסורא אע"פ שלא נבעלה תצא עכ"ל הכסף משנה. וראיה לדבריו ממה שכתבתי במשנה ג' פ"י:

שנים אומרים כו'. ל' הר"ב הא קמ"לן וכו' בין לקולא ובין לחומרא וכן לשונו בסוף פ' ו' דסוטה. וכן ל' הרמב"ם שם ובפי"ב מהלכות גרושין. ובגמרא מהו דתימא לחומרא אבל לקולא לא קמ"ל וכתב הרא"ש קמ"ל דאפילו לקולא ואע"פ שלא התירוה עדיין לינשא תנשא:

ה **וזו שאומרת לא מת לא תנשא**. ופשיטא דהיא לא תנשא דהא שויתה נפשה חתיכה דאיסורא ולא איצטריך למיהדר ולמתני וזו שאומרת לא מת אלא הא קמ"ל דמהו דתימא כיון דאתיא ומערערה גליא דעתה דלצעורי לצרה קא אתיא. ולעגנה שלא תנשא. ותמות נפשה עם פלשתים קא עבדה. הלכך אם חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה אפילו היא תשתרי ולא אמרינן לעיל דאין צרה מעידה לחברתה אלא כי שתקה השניה. קמ"ל. גמרא ותוספות:

רבי מאיר אומר הואיל ומכחישות כו'. וקאמרינן בגמרא דרבי מאיר פליג נמי ברישא. והא דלא נקט פלוגתייהו ברישא משום דה"א דבסיפא מודה הואיל וזו וזו מודות שאין קיים. תוספות:

עד אומר מת וכו'. אשה אומרת מת כו' לא תנשא אבל עד פסול ועד כשר אף על גב דבבת אחת. כי היכי דהורע כח שתי נשים לגבי עד כשר כדלעיל הכי נמי הורע כח אשה אחת לגבי עד כשר. דאי לא תימא הכי ליתני רבותא עד אומר מת. ואשה אומרת לא מת. וזוהי דעת הרמב"ם אבל בירושלמי אמרו תני דבי רבי כן ויש פוסקים כותיה ועיין מ"ש עוד בזה במשנה ח' פרק בתרא דסוטה בס"ד אם באו הנשים זו אחר זו:

אשה אומרת מת ואשה אומרת כו'. ואפילו צרתה במשמע [ואף על גב דבסוף פרק ו' דסוטה אשה אומרת נטמאת כו' ולא קאי אצרות אלא אנשים דעלמא ואפילו הכי קתני אשה. התם ליכא דמטעי דבצרות איירי. תוספות. וכן במשנה ח' פרק בתרא דסוטה] וסתמא כר"מ. גמרא:

לא תנשא. ומדלא קתני ואם נשאת תצא. כדתני לעיל אע״פ שנשאת תצא. דקדק הרמב״ם [פי״ב מהל׳ גירושין הי״ט] שאם נשאת לאותו שאמר מת לא תצא. וכ״כ הר״ב בסוף פ״ב בעד אומר מת לא תנשא כדתנן התם. שאם כנס לא יוציא ועיין מ״ש שם בס״ד:

ו **אין זו דרך כו׳**. עיין בריש קדושין:

ז **ואחר כך מת חמי כו׳ וחמותה אסורה**. פי׳ הר״ב שאין כלה מעידה על חמותה דכמו דחמותה אינה מעידה לכלה וטעמא ששונאה ה״נ כלה שונאה לחמותה דכמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם (משלי כ״ז:י״ט) גמרא דף קי״ז. וכתב הר״ב אע״ג דאמרה ברישא מת בעלי ונמצא שאין זו חמותה והרי היא לה כנכרית אפילו הכי לא מהימנה אחמותה משום דאמרינן לא בעלה מיית ולא חמוה מיית והא דקאמרה הכי לקלקולא לחמותה הוא דקא מכוונא סברה לבתר שעתא כשישוב בעלי ובעלה תדחה לחרפות ולא תיתי לטרדן. גמרא שם. ואיצטריך לאשמועינן בצרה ואיצטריך לאשמועינן בחמותה דאי אשמועינן בצרה בהא קאמר ר׳ טרפון דמשקרא משום צערא דגופה שמונעת לה תשמיש מבעלה אבל בחמותה [דצערה מילי דעלמא] אימא מודה ליה לר׳ עקיבא דלא מחזקינן לה כשקרנית כולי האי ואי איתמר בחמותה הוא דקאמר רבי עקיבא וכו׳. גמרא:

קידש וכו׳ וכן גזל וכו׳. אוקימנא בגמרא דוקא קידש בביאה דאיסורא דרבנן עבד בהא סבר ר״ע דקנסוהו רבנן אבל קידש שלא בביאה לא נחלקו אלא מניח כתובה ביניהן ומסתלק. וגזל נמי דוקא הואיל ואוסורא דאורייתא עבד סבר ר״ע דקנסוהו רבנן אבל לקח מקח לא נחלקו שמניח ביניהם ומסתלק. ותנא קידש להודיעך כחו דר״ע דאע״ג דלא עבד אלא איסורא דרבנן קניס. ותנא גזל להודיעך כחו דר׳ טרפון דאע״ג דאיסורא דאורייתא עבד לא קנס:

מחמש נשים. עיין פרק י״א משנה ג׳ מ״ש שם:

ומניח כתובה ביניהן. הרמב״ם בפ״ט מה׳ אישות כתב כגון שכתב לה כתובה ואבדה וכל אחת אומרת לי כתבת ונאבדה ולטעמיה אזיל דס״ל דארוסה אין לה כתובה. וכן התנה עוד שם על משנה ב׳ פ״ד דכתובות המארס כו׳ דמיירי שכתב לה כתובה והר״ב ורש״י שמפרשים שם דקסבר דיש לארוסה כתובה הוא הדין הכא נמי קסברי דיש לה כתובה והוי להו לפרש כן ובמשנה ח׳ פרק ז׳ דכתובות מפרשים סתם. כתובה מאירוסין. ועיין בגמרא סוף פ״ט דכתובות דף פ״ט ע״ב דלא מייתי ראיה מהני מתניתין דיש לארוסה כתובה ונ״ל משום דאפילו כי מתוקמא בכתב לה קמ״ל טובא ואין להאריך בזה [* ועיין פ״ד דכתובות דף מ״ד ע״א בתוספות בד״ה והלכתא] ומש״ה נמי לא מייתי ממשנה ב׳ פי״א דכתובות דאף על גב דבכתב לה אצטריך לאשמועינן פלוגתא דר״ש. וכן בריש פ״ד דסוטה. ודעת הטור בסימן נ״ה דיש לארוסה כתובה ותימה עליו שבסימן מ״ט העתיק לשון הרמב״ם במשנתנו דמוקי לה בכתב כתובה. והלא לסברתו אין צורך:

ומניח כתובה ביניהן ומסתלק. לאו דוקא ביניהן דשקלי להו כולהו ואזלי דהא לדידן מספקא לן למי היא הכתובה. והוי כספק הינוח דלא יטול. כדמוכח מתניתין ג׳ פ״ב דב״מ. אלא יניח עד שיתברר הדבר מי הם הבעלים. גמרא פ״ג דב״מ דף ל״ז:

רבי עקיבא אומר וכו׳ עד שיתן כו׳. אחר שישבעו כדמפרש הר״ב במשנה ג׳ פ״ג דב״מ וע״ש. ופסק הר״ב בקידש וגזל כר״ע וטעמא כמ״ש הרי״ף דקי״ל כר״ע מחבירו ור״ט חבירו הוא כדאמרינן בהכותב [פ״ד:] ע״כ ולעיל פסק כר״ט. משום דבגמרא פסקו בהדיא כמותו:

ט **אינה נאמנת**. ולא מהימנה במגו דעדיין קיים דהא רוב נשים מתעברות ויולדות. משום דאיכא מיעוט דמפילות. וחזקה דקיימא ליבום כנגד הרוב. כבר״פ דלקמן:

וחולצת. ובר״פ דלקמן בגמרא מוקמינן למתניתין בגרושה דפסולה לכהונה א״נ באמרה אני והוא נחבאנו במערה ואין איש עמנו לבוא ולהעיד דאל״כ לא תחלוץ אלא תתעגן כדלקמן בריש הפרק:

י **שאין האשה נאמנת לומר מת יבמי כו׳**. כדפירש הר״ב במשנה דלעיל ולא מתה אחותי כו׳ דלא מקלקלה בהכי. הלכך לא דייקא ומינסבא. ולשון הרמב״ם בפ״ג מה׳ יבום שלא האמינו עד אחד אלא משום התרת עגונה. ע״כ. והיא גופא מטעמא דאיתתא דייקא הוא. כפי׳ הר״ב ריש פרק י׳:

פרק טז

א **לא תנשא**. דאף על גב דרוב נשים מתעברות ויולדות ואם כן שילדה צרתה ולד של קיימא מותרת אשה זו לשוק מ״מ איכא מיעוט דמפילות [ומרע לרובא דמתעברות ממש דמאותו חלק המרובה שמתעברות אתה מסלקו שיש מקצתן מפילות א״נ ה״ק מיעוט מפילות. ובכלל זה מיעוט שאין מתעברות. אלא דגרוע הוא אפילו למיעוט. אבל תרווייהו חשבינן דלהוו מיעוט שלם. כ״כ נ״י]. וחזקה שאסורה לשוק דבחזקת יבום קיימא כיון דאית לה יבם וסמוך מיעוט לחזקה וה״ל פלגא ופלגא דחזקה לא עדיף כי רובא. וא״צ לומר דאתיא מתניתין כרבי מאיר דחייש אפילו למיעוטא כו׳ כ״כ נ״י שכן היא מסקנתא דגמרא. וכן נראה דעת הר״ב דאל״כ הוה ליה לפרש דמתניתין כרבי מאיר ודלא קי״ל הכי. דהא במשנה ח׳ פרק ג׳ דטהרות פסק דלא

כרבי מאיר דחייש למיעוטא. ולדבריהם הא דקאמר בגמרא מחוורתא דמתניתין כר״מ. לא קיימא לבסוף כשמפרש בגמרא סמוך מיעוט לחזקה וכו׳ אליביה דר״מ. אלא דהשתא איכא נמי לפרושי הכי אליביה דרבנן ואתיא רישא כרבנן:

היא צרתה. ובגמרא מאי היא צרתה דצרתה מיותר הוא ומפרש הא קמ״ל להא צרה הוא דחיישינן. לצרה אחריתא לא חיישינן. פירש״י אינה חוששת שמא אשה אחרת נשא. ע״כ. ובפ״ג מה׳ יבום כתב הרמב״ם וז״ל אבל זו הצרה שהיתה עם בעלה כשמת וכו׳ לא תיחוש לצרתה שבמדינה אחרת הואיל ולא היה בעלה עמה במדינה ע״כ. נראה דהכי מפרש לצרה אחריתי לא חיישינן. אבל נראה דאי משום הכי לא איצטריך מתניתין לאשמעינן דמלתא דפשיטא בטעמיה הוא:

יצתה מלאה חוששת. דכיון שיצתה מלאה ועבר זמן לידתה אין אומרים שמא הפילה. דה״ל כמיתה. ואסיקנא בפרק כל הגט (גיטין כח.) דלשמא מת לא חיישינן וכיון שנסתלק מיעוט מפילות. וחזקה [דאסורה] לשוק לא נשאר כאן אלא ספק דמחצה זכרים ומחצה נקבות ולפיכך חוששת. נ״י:

ב **זו אסורה מפני בעלה של זו וכו׳**. פי׳ הר״ב שאין יבמה מעידה לחברתה ועי׳ מ״ש בזה פרק דלעיל ריש מ״ז:

לזו עדים. פי׳ בעדות המועיל לה והיינו אף עד אחד וכיוצא בזה כתב הרא״ש ברפ״ק דב״מ גבי עד אחד פוטר מן השבועה ע״ש וכיוצא בזה כתבתי בפרק י״ב משנה ה׳ בשם התוספות ועיין עוד מ״ש במשנה ב׳ פרק ד׳ דגיטין ול׳ הרמב״ם בפ״ג מה״י היה לאחת מהן עד וכו׳:

את שיש לה עדים אסורה כו׳. תימא לרבינו יצחק מאי קמ״ל ושמא אשמועינן דלא אסרינן הא אכוו הא. תוספות:

נתיבמו. אריבא קאי שאין להם לא עדים ולא בנים. רש״י:

ומתו. דאילו נתגרשה מותרת לזר וכ״כ הרמב״ם ופשוט הוא שאפילו היה בעל חברתה קיים אסורה לו. מפני שהיא גרושת אחיו [המגיד שם]:

ומתו היבמין. פירש בלא בנים דאם היו להם בנים מותרת לינשא לעלמא שאפילו היה בעל חבירתה קיים אסורה לו וכפי׳ המגיד. רבי אלעזר אומר הואיל והותרו וכו׳. דהואיל ואנסיבא לא מקלקלא נפשה. והקשו בתוספות דבפרק דלעיל משנה ז׳ אמרה מת בעלי ואחר כך מת חמי חמותה אסורה ה״ל לרבי אליעזר לפלוגי ולא למיסר אם נשאת הכלה ונראה לרבינו יצחק דלא דמי דלעיל ודאי שהצרה או היבמה [* וכן הכלה] באה להעיד על חברתה. אין לה להיות נאמנת אפילו לר׳ אלעזר אבל הכא כל אחת אינה מתכוונת להעיד על חברתה אלא על עצמה וממילא נאמנת על צרתה כיון שאין מתכוונת להעיד על חבירתה ע״כ:

ג **פרצוף פנים**. וכתב רבינו ירוחם בשם הרמ״ה זה הפרצוף פנים הם הלחיים עצמם. ואין משגיחין לא על העינים ולא על הפה. ב״י סימן י״ז:

אף על פי שיש סימנים בגופו. פירוש שאינו סימן מובהק ביותר [ופירוש מובהק ע׳ בספ״ב דב״מ] כגון קטן או ארוך או חיור וסמוק ואפילו שומא [ועיין פי׳ במ״ז פ״ז דכתובות] אבל בסימן המובהק ביותר כגון שהיה לו חסר או יתר באחד מאבריו מעידין עליו. תדע דבמשנה דלקמן התירו על ידי שעלה בידם רגלו מן הארכובה ולמעלה ואי אמרת בשלמא דסימן המובהק ביותר מהני ניחא. אלא אי אמרת דשום סימן לא מהני הא איכא למיחש דלמא אבר דאחר הוא. מסקנת הפוסקים. והביאו עוד ראייה. ועיין במשנה דלקמן ועיין מ״ש במשנה ג׳ פרק ג׳ דגיטין לענין טביעות עין:

ובכליו. אפילו סימן מובהק לא. דחיישינן לשאלה. מסקנת הפוסקים. ועין משנה ג׳ פרק ג׳ דגיטין וסוף פ״ק דב״מ:

מגוייד. פי׳ הר״ב מנותח ואפילו במקום שאינו יכול לחיות דחיישינן שמא בסכין מלובנת היה שמתוך המכוה מתרפא. גמרא. ונ״י:

וצלוב. תרגום ותלית אותו על עץ (דברים כ״א:כ״ב) ותצלוב יתיה על צליבא:

ד **ועלה לאחר שלשה ימים**. כתב הר״ב אבל חכמים פליגי בברייתא [* ואמרו לו] לרבי מאיר אין מזכירין מעשה נסים דמדלא ניים תוך שלשה ימים אי אפשר לו לחיות ורבי מאיר אפשר דמסרך באבנים שבמים וניים פורתא. גמרא:

ששלשלוהו לים ולא עלה בידם אלא רגלו וכו׳. ופירשו בשם הרשב״א שקשרוהו ברגלו ושלשלוהו דאל״כ חוששין זה הלך לו ממקום זה ורגל זה מאדם אחר. ולפי מ״ש לעיל דאיירי בשיש להם סימן מובהק ברגלו. לא בעינן קשרוהו ברגלו. וזה נראה דעת הרמב״ם בפרק י״ג מהלכות גירושין שכתב בדין משנתינו והעלו ממנו אבר ודקדק בנ״י מדקאמר אבר אחד ממנו. נראה שניכר להם בודאי שהיה האבר ממנו:

מן הארכובה ולמעלה תנשא לפי שנעשה טריפה בכך ואינו יכול לחיות. וא״ת דאף ע״ג דאינו יכול לחיות. ובהכרח הוא שימות מכל מקום אי אפשר שתנשא אשתו אלא לאחר מיתה. כבר כתב המגיד בשם הרמב״ן והרשב״א שלא התירוה אלא לאחר שנים עשר חדש גם [כן] לפי שידוע שטריפה אינה חיה י״ב חדש וכן אמרו בירושלמי ע״כ. וכתב בכסף משנה יש לגמגם על זה ממ״ש בר״פ אלו טריפות דאדם טריפה חי יותר מי״ב חדש ע״כ. ולא מצאתי כדבריו. גם בספרו בית יוסף לא השיג בזה כלל [*שוב דקדקתי בתוספות דפרק אלו טרפות שם מצאתי דמ״ב ע״ב בד״ה ואמר רב יהודה כו׳ דמחלקים בשם ר״ת לענין חסרון בגולגולת דמפרש דלא הוי אלא עם הקרום ובהמה מטרפא בנקיבת הקרום לחודיה אבל אדם דאית ליה מזלא בעי חסרון גולגולת עם הקרום ע״כ. אבל זה אינו ענין לטרפה שאינו חי י״ב חדש גם הקשו שם ודחו את פירושו ומחלקים דקרומו של אדם חזק וקשה יותר

ולא מצטרף אבל במה שמצטרף שניהם שווין אדם ובהמה ובפרק אחרון דזבחים דף קי״ז [צ״ל קט״ז] שם מצאתי דכתבו התוס׳ דר״ת רגיל לחלק בין טריפות אדם לטריפו׳ בהמה ומיירי התם לענין חיות י״ב חדש אבל בר״פ אלו טריפות מייתי ראיה מאיוב אבהמה. אך בפרק הניזקין (גיטין דף נ״ו ע״ב) בענין יתוש שנקר במוח טיטוס כתבו דדרך חוטמו נכנס ועוד דיש חילוק בין טריפת אדם לבהמה כדפרישית פרק קמא דעירובין ע״כ. אבל לא מצאתי שם כלום]:

ה **אפילו שמע מן הנשים**. טעמא דהקילו מפורש ברפ״י:

הרי אנו הולכים לספוד וכו׳. כתב הר״ב בגמרא מוקי שצריך שיאמרו אנו באים מלספוד וכו׳ ומתניתין הכי פירושו הרי אנו הולכים לבתינו שבאנו מלספוד. גמרא:

בין שהוא מתכוין. לשון רש״י לעדות וכ״כ נ״י ומשמע דאילו נתכוין להתיר לא. וצ״ע:

ובגוי אם היה מתכוין. בין להתיר שאמר איש פלוני מת השיאו את אשתו ובין להעיד שאמר מת סתם אלא היכי משכחת לה דנאמן דהא קתני אם היה מתכוין הא לאו הכי עדותו עדות במסיח לפי תומו כי ההוא דהוה קאמר ואזיל מאן איכא בי חיואי שכיב חיואי. גמרא:

ו **לאור הנר כו׳**. שלא ראוהו אלא לאור הנר או לאור הלבנה. נמוקי יוסף:

ומשיאים על פי בת קול. כההוא דתנן במשנה ו׳ פרק ו׳ דגיטין מי שהיה מושלך לבור כו׳ כותבין ונותנין משום דשעת הסכנה הוא סומכין עליו בכל דבריו וה״נ סומכין משום שאם לא תאמין לזה לא תמצא אחר ותשב עגונה ולהכי לא חיישינן דלמא צרה הואי ומכוונת לקלקלה. גמרא:

בת קול. לשון הר״ב שמעו קול צווחת וכ״כ רש״י ונ״ל שהוא שם מושאל מבת קול שנזכר הרבה פעמים בדברי רז״ל שהוא קול שנשתמשו בו לאחר שפסקה הנבואה והוא קול מחודש לשעתו מהבורא יתברך להודיע סודו ליראיו ואותו קול קראוהו בת קול. וכתבו התוספות בפ״ק דמסכת סנהדרין ד׳ י״א וז״ל י״א שלא היו שומעים קול היוצא מן השמים אלא מתוך אותו קול יוצא קול אחר כמו פעמים שאדם מכה בכח ושומע קול אחר היוצא ממנו למרחוק ואותו קול היו שומעין לכך קורין אותו בת קול ע״כ ולי נראה שנקרא בת קול לפי שאינו קול לו קול אליו כמו שנאמר (במדבר ז׳:פ״ט) וישמע את הקול מדבר אליו שזהו נבואה ממש אבל קול זה שאנו בו הוא מעינו ודוגמתו במדריגה למטה ממנו ולכך קראוהו בת קול שהיא הבת לאביה ולתשות כחה לא קראוהו בן קול אלא בת קול ועל זה הדרך אמר משה רבינו עליו השלום (שם י״א) ואם ככה את עושה לי כינהו ית׳ בלשון נקבה אם לא יעשה עמו נפלאותיו וכן אתה מוצא (דברים ל״ב:י״ח) צור ילדך תשי שפירשו רבותינו אתם מתישים כחו מלהטיב לכם ורז״ל שאמרו תשש כחו של משה כנקיבה נתכוונו גם לענין זה שכחו של משה גדול היה על כל הנביאים אשר לא קם עוד כמוהו וגו׳ לכל האותות והמופתים וגו׳ ועכשיו תש כחו כנקיבה שלא היה כחו אלא ככח שאר הנביאים. ובת קול דמשנתנו אינו מענין הזה אלא לפי שהלכו ולא מצאו שם אדם השאילו לו זה השם כלפי שלא נמצא לעינינו שום אדם שהקול נשמע ממנו אבל לפי האמת אנו דנין שהיה אדם שם והלך לו וזהו ששנינו מעשה באחד שעמד וכו׳ ומי הגיד לנו שאדם עמד שם אחרי שהלכו ולא מצאוהו אלא ודאי דהכי קאמר מעשה שהיה ודאי כך היה שהיה אדם עומד שם ועל זה אנו סומכין ודנין להשיא את אשתו דאילו היינו מחשבין אותו לבת קול דעלמא וכעין נבואה. לא היינו סומכין עליו דהלכה שאין משגיחין בבת קול בכל דוכתא. כמ״ש התוספות פרק קמא דמכילתין דף י״ד ע״א ולזה נראה לי שנתכוין הרמב״ם שכתב בת קול הוא אשר ביאר במעשה באחד ובמעשה בצלמון. ע״כ. ור״ל שלא תחשוב דשני ענינים הם ומשגיחים בבת קול. אפילו אם ידענו בבירור שאין אדם שם ממקום שהקול נשמע. ועוד דאי הכי הוי מעשה לסתור דמעיקרא קאמר משיאין על פי בת קול אפילו ידענו שלא נשמע כן מפי אדם והדר קאמר מעשה באחד שעמד וכו׳ דבא לומר דדוקא כשיש לתלותו באדם וכמו שהצריכו בגמרא שראו לו דמות אדם כו׳ ואף על גב דלמסקנא לא קאי ההיא אוקימתא כמ״ש ב״י להרמב״ם אלא דבשעת הסכנה כי הא אין חוששין לצרה ולא לשד. מ״מ סברא זו אמיתית דיותר יש לסמוך כשידענו שאדם שם מכשלא ידענו. אלא שמשום הסכנה אין חוששין אפילו בלא ידענו וא״כ הוי מעשה לסתור. אלא כדאמרן דבת קול דהכא לאו היינו בת קול דעלמא אלא שם מושאל. כן נ״ל. וכעין זה יש לפרש בסוף פרק בני העיר במסכת מגילה. מנין שמשתמשין בבת קול כו׳ וה״מ דשמע קל גברא במתא. וקל אתתא בדברא וכו׳ ופי׳ רש״י קול שאינו מצוי היא ובת קול באה אליו. ע״כ. אפשר לומר לפי שאינו מצוי הוי סימנא ובת קול קרינא ליה. שהרי כתבו תוספות בשם ירושלמי דמשום סימנא שרי ולא הוה ניחוש. איש פלוני בן איש פלוני נשכני וכו׳. נ״ל דה״נ בעינן שיאמר ג״כ ממקום פלוני כמו ברישא. ואברישא הוא דסמך. וכן פי׳ הר״ב ורש״י במשנה ו׳ פרק ו׳ דגיטין במתניתין דמושלך לבור שהזכיר שמו ושם עירו. והרי״ף והרא״ש ל״ג ברישא אלא איש פלוני והכא בסיפא גרסי איש פלוני בן איש פלוני ממקום פלוני. וכן העתיק הטור הך סיפא. וכתב פלוני בן פלוני ממקום פלוני ובהרמב״ם פרק י״ג מה״ג ואמר שהוא פלוני בן פלוני או פלוני ממקום פלוני. ונראה לי שהוא טעות סופר ובהדיא כתב בסוף הפרק ההוא ישראל שאמר מת איש יהודי עמנו וכו׳ אין אומרים באומד הדעת פלוני הוא. עד שיעיד העד שהוא פלוני ויכיר שמו ושם עירו:

ז **מצאתי נחמיה.** בס״א וכן ברי״ף ורא״ש מצאני וזה לפי שנחמיה חזר אחר ר״ע כששמע שבא לו מארץ ישראל כדי להגיד לו העדות. ולפיכך שייך לומר שנחמיה מצאו לר״ע כיון שהוא היה מבקשו לר״ע:

ונומתי. פירש הר״ב אמרתי ונ״ל שהוא מלשון נאום כמו ונאומתי והאל״ף נבלע כדין אותיות יהו״א:

והרצתי הדברים. וכן בסוף פרק ז׳ דנזיר וכן נמצא בגמרא פ״ב דחגיגה ד׳ י״ד ע״ב רבי יהושע הרצה דברים לפני רבן יוחנן בן זכאי וכו׳ ונראה לי שהמלה ארמית שכן תרגום יונתן משלי ו׳ והקיצות היא תשיחך היא תהוי רציך. הרי ששיחה מתורגם בלשון רצוי אלא שזה מן הקל וזה מן הכבד הנוסף. [ויונתן זה אינו בן עוזיאל ועיין תוספות דמגילה דף כ״א ד״ה ובמגילה]:

מפי עבד. עיין בפירוש הר״ב דפ״ק דר״ה במ״ח:

מפי עבד מפי אשה מפי שפחה. בכולי דוכתי תני נשים ברישא והדר עבדים וטעמא רבה איכא דהא עבד מאשה ילפינן בג״ש כמו שכתבתי בפ״ג דברכות. והכא דתני שפחה סמך אשה לשפחה דכוותה אלא דקשיא שפחה גופה למאי איצטריך וי״ל דכיון דאיכא תרתי לגריעותא שאינה בכל המצות והיא נקבה ה״א דלא הקילו בה להכשיר עדותה מידי דהוי אשאר פסולי דאורייתא דלא מכשרינן כמ״ש הר״ב בפרק קמא דר״ה אף על גב דעבד שהוא פסול דאורייתא וכשר לעדות אשה. ומ״ש הר״ב חוץ מחמש נשים דתנן בפרק דלעיל משנה ד׳ וע״ש משנה ז׳:

אמרו לו. לרבי עקיבא מעשה כו׳ רש״י:

כפונדקית. פירש הר״ב מסיחה לפי תומה דגויה היתה כדמוקמינן בגמרא ושהיתה בוכה כשראתה אותם קודם שאמרו לה איה חברינו דאל״ה לא הוה לפי תומה:

הוציאה להם מקלו וכו׳. הרי שלא עליה סמכו אלא לפי תומה הסיחה והביאה להם מקלו ותרמילו. רש״י: